

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM ÇALIŞMALARI ANA BİLİM DALI

DİJİTAL ŞİDDETİN ŞİDDETE MARUZ KALAN KADINLAR BAĞLAMINDA
İNCELENMESİ

HANDE MUŞTU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA \ 2022

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM ÇALIŞMALARI ANA BİLİM DALI

DİJİTAL ŞİDDETİN ŞİDDETE MARUZ KALAN KADINLAR BAĞLAMINDA
İNCELENMESİ

HANDE MUŞTU

Danışman: Prof. Dr. Nüket ELPEZE ERGEÇ

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Ayşe ASLI SEZGİN

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Dilek PENPECE DEMİRER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2022

ETİK BEYANI

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. 22 / 06 / 2022

Hande MUŞTU

ÖZET

DİJİTAL ŞİDDETİN ŞİDDETE MARUZ KALAN KADINLAR BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

Hande MUŞTU

Yüksek Lisans Tezi, İletişim Çalışmaları Ana Bilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Nüket ELPEZE ERGEÇ

Haziran 2022, 147 sayfa

Bu tez çalışması, kadınların dijital alanda maruz kaldıkları şiddeti tüm boyutlarıyla incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Dijitalleşen dünyada kadına yönelik şiddet, farklı bir alanda ancak var olan tüm özellikleri ile devam etmektedir. Bu nedenle şiddeti tüm bağları ile ele alarak, konuya bütüncül bir bakış açısıyla yaklaşılmıştır. Konuya dair gerçekleştirilen kapsamlı literatür taramasından yararlanarak, dijital şiddete maruz kalan kadınlarla birebir görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmelerde, katılımcıların deneyimlerini detaylıca öğrenmek ve neler yaşadığını anlamak amacıyla açık uçlu sorular yöneltilmiştir. Elde edilen verilerin analizinde betimsel analiz yöntemi uygulanmıştır.

Gerçekleştirilen birebir görüşmeler sonucunda, kadınların yaşadığı dijital şiddet sorununa dair ayrıntılı bilgiler edinilmiştir. Dijital ortamda kadınlar taciz, tehdit, siber teşhircilik, mahremiyet ihlali ve ısrarlı takip gibi şiddet biçimlerine maruz kalmaktadır. Bu ve benzeri şiddet biçimlerinin kadınlar üzerinde farklı birçok etkisi bulunmaktadır. Dijital şiddetin, fiziksel veya psikolojik etkilerle birlikte dijital alanda kadınların var olmasını engellediği saptanmıştır. İfade özgürlüklerinin kısıtlanması, kendilerini oldukları ve istedikleri gibi yansıtamamaları, var olan kalıp yargılarla etiketlenme korkusu bu etkiler arasında öne çıkmaktadır. Kendilerini korumak amacıyla dijital ortamda gizli hesap kullanımı, yorumlara kapatma, engelleme ve failleri ifşa etme gibi yöntemleri kullandıkları görülmüştür. Dijital şiddetin faillerinin ise var olan ataerkil yapının zihniyetini yansıttığı ifade ve davranışlarda anlaşılmıştır. Dijital ve fiziksel ortamdaki şiddet arasında benzerlikler olduğu belirlenmiştir. Kadınların, tanık oldukları

şiddet haberleri ve hukuksal süreçleri sonucunda, kendilerini güvende hissetmediği ve hukuk sisteminin işleyişine güvenmediği tespit edilmiştir.

Tez çalışmasında elde edilen veriler ve çalışma boyunca yararlanılan dünyanın farklı ülkelerinde konuya dair yapılan araştırmalar göstermektedir ki dijital şiddete dair veriler benzerdir. Bu nedenle çalışmanın literatürde yer alan çözüm önerileri ile birlikte görüşmelerde elde edilen dijital şiddete maruz kalan kadınların beklentileri, sorunun çözümü için önemli noktaları açığa çıkarmaktadır.

Anahtar kelimeler: Kadına yönelik şiddet, dijital şiddet, medya, çevrimiçi şiddet

ABSTRACT**EXAMINATION OF DIGITAL VIOLENCE IN THE CONTEXT OF WOMEN
EXPOSED TO VIOLENCE****Hande MUŞTU****Master Thesis, Department of Communication Studies****Supervisor: Prof. Dr. Nüket ELPEZE ERGEÇ****June 2022, 147 pages**

This thesis was carried out in order to examine all aspects of violence that women are exposed to in the digital field. Violence against women in the digitalized world continues in a different field, but with all its existing features. Therefore, it has been approached from a holistic perspective by considering violence with all its ties. Taking advantage of the comprehensive literature review on the subject, one-on-one interviews were conducted with women who were exposed to digital violence. In the semi-structured interviews, open-ended questions were asked in order to learn about the experiences of the participants in detail and to understand what they went through. In the analysis of the obtained data, descriptive analysis method was applied.

As a result of the case study, detailed information was obtained about the problem of digital violence experienced by women. In the digital environment, women are exposed to forms of violence such as harassment, threats, cyber-exhibition, violation of privacy and stalking. This and similar forms of violence have many different effects on women. It has been determined that digital violence, together with physical or psychological effects, prevents the existence of women in the digital space. Restriction of freedom of expression, inability to reflect themselves as they are and as they wish, fear of being labeled with existing stereotypes stand out among these effects. It has been observed that they use methods such as using confidential accounts, closing comments, blocking and revealing the perpetrators in order to protect themselves. It has been understood in the expressions and behaviors that the perpetrators of digital violence reflect the mentality of the existing patriarchal structure. It has been determined that there are similarities between the violence in the digital and physical environment.

The data obtained in the thesis study and the researches made on the subject in different countries of the world used throughout the study show that the data on digital violence are similar. For this reason, the expectations of women exposed to digital violence obtained in the interviews, together with the solution proposals in the literature of the study, reveal important points for the solution of the problem.

Keywords: Violence against women, digital violence, media, online violence

ÖN SÖZ

İnsanlığın en büyük sorunlarından biri olan şiddet ve kadına yönelik biçimleri üzerine düşünmek ve çalışmak son derece yorucu bir süreçti. Bu süreci daha kolay geçirmemi sağlayan ve yanımda olan herkesin bu tezde emeği bulunmakta. Bu nedenle her birine teşekkür etmek istiyorum.

İlk olarak kadınların hak mücadelesi için yaptığı çalışmalarla ilham olan, tez çalışmam boyunca bilgileriyle kendi yolumu bulmama imkân sağlayan, bana olan inancı ve desteği ile bu tezi bitirmemde büyük emeği olan tez danışmanım, sevgili hocam Prof. Dr. Nüket Elpeze Ergeç'e teşekkür ederim.

Fikirlerimin gelişmesinde ve akademik olarak ilerlememde emekleri olan fakültedeki tüm hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmama katılan gönüllü katılımcılara, şiddet gibi zor bir konuda yaşadıklarını paylaştıkları ve zamanlarını ayırarak destek oldukları için teşekkür ederim.

Tüm hayatım boyunca bana destek olan sevgili ailem, sevgi ve anlayışın insan olabilmekte önemini öğreten annem Gülşen Muştı' ya, okumayı ve sonuca ulaşana kadar araştırmayı öğreten, hayatıma vizyon katan, tanıdığım en güçlü kadınlardan ablam Gizem Muştı' ya, ataerkil bir toplumda yaşayan genç bir kadın olarak hayatımı hiçbir zaman kalıp yargılarla sınırlandırmayan, var olanı sorgulamayı, eleştirmeyi, özgürlüğün ve eşitliğin önemini öğreten babam Tefvik Muştı'ya çok teşekkür ederim.

Tüm bu süreçte en büyük neşe ve motivasyon kaynaklarımdan biri patili dostum, kızım Buffy'e teşekkür ederim.

Birlikte çalıştığım, okuduğum, araştırdığım, mücadele ettiğim ve akademide yol arkadaşlarım olan Ozan ve Rukiye'ye, hayatımın her evresinde yanımda ve bu tez çalışmasında da destekleri olan Alican ve Didem'e teşekkür ederim.

Zorlandığım zamanlar yapabileceğime olan inançları ile beni güçlendiren, her an ve her konuda yanımda olan, birlikte büyüdüğümüz ve dönüştüğümüz genç kadınlardan mutluluk duyduğum Meryem, Ceren ve Melis'e teşekkür ederim. İyi ki varsınız.

Bu tez çalışmasını destekleyerek gerçekleşmesini olanaklı kılan Çukurova Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi'ne (SYL-2020-13312) teşekkür ederim.

Hande MUŞTU

Adana / 2022

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	vi
ÖN SÖZ	viii
KISALTMALAR	xii
TABLolar LİSTESİ	xiii

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Araştırma Problemi.....	4
1.2. Araştırmanın Amacı.....	5
1.3. Araştırmanın Önemi	6
1.4. Sınırlılıklar.....	7

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Şiddet Kavramı ve Etimolojik Kökeni.....	8
2.2. Şiddetin Türleri, Maruz Kalan Gruplar ve Varsayılan Nedenleri.....	10
2.3. Dil, Kimlik ve Şiddet İlişkisi	15
2.4. Şiddet Üzerine Felsefi, Sosyolojik ve Siyasal Yaklaşımlar.....	19
2.5. Gelenekselden Dijitale Medya ve Şiddet İlişkisi	28
2.5.1. Geleneksel Medyada Şiddet Sunumu	29
2.5.2. Şiddet Üzerine İlk Etki Çalışmaları.....	29
2.5.3. Şiddetin Sunumunda Ekonomik ve İdeolojik Bağlar	32
2.6. Dijital Dönüşüm: Yeni Toplum ve İletişim Teknolojileri	35
2.6.1. İnternet Ağında Yeni Toplum.....	37
2.6.2. Ağların ve Ağ Toplumunun Özellikleri.....	39
2.7. Dijital Medya	42
2.7.1. Sosyal Medya.....	47
2.8. Dijital Alanda İletişim: Olanaklar ve Olumsuzluklar	51
2.8.1. Dijital Şiddet.....	55

2.8.1.1. Dijital Şiddetin Özellikleri ve Etki Boyutu	57
2.8.1.2. Dijital Şiddetin Çevre, Birey ve Ortama Dayalı Nedenleri	59
2.8.1.3. Şiddetin Dijital Biçimleri.....	63
2.8.1.4. Dijital Şiddet Dili; Nefret Söylemi ve Linç Kültürü	65
2.9. Kadına Yönelik Dijital Şiddet: Nedenleri, Biçimleri, Etkileri ve Olası Çözümler..	71
2.9.1. Kadına Yönelik Şiddetin Toplumsal ve Yapısal Bağları.....	71
2.9.1.1. Toplumsal Cinsiyet ve Roller.....	75
2.9.1.2. Medyada Temsil	78
2.9.2. Kadına Yönelik Dijital Şiddet	82
2.9.2.1. Kadına Yönelik Şiddetin Dijital Biçimleri.....	82
2.9.2.2. Tecavüz Kültürüne Maruz Kalma	89
2.9.2.3. Dijital Şiddetin Cinsiyetçi Dili	90
2.9.2.4. Kadına Yönelik Dijital Şiddetin Altında Yatan Faktörler.....	94
2.9.2.5. Kadınlar Üzerinde Dijital Şiddetin Etkileri ve Toplumsal Tepkiler ..	96
2.9.2.6. Araştırmalarda Çözüm Önerileri	98

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli	103
3.2. Evren ve Örneklem	104
3.3. Veri toplama Teknikleri ve Analizi	104

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. Demografik Bilgiler	106
4.2. Dijital Şiddete Dair Veriler	107
4.2.1. Maruz Kalınan Dijital Şiddetin Biçimi.....	107
4.2.2. Dijital Şiddetin Etkisi	109
4.2.3. Dijital Şiddetin Faili	111
4.2.4. Yardım İstenen Kurumlar ve Hukuksal Süreç.....	112
4.2.5. Sosyal Çevre İle Paylaşım ve Tepkiler	115

4.3. Dijital Ortamda Şikâyet Mekanizmalarının Yeterliliği	116
4.4. Dijital Alanda Var Olma Biçimlerine Engeller ve İfade Özgürlüğü	117
4.5. Dijital Şiddet ve Çevrimdışı Şiddet Arasındaki İlişki	119
4.5.1. Dijital Şiddetin Gerçekleşmesinde Etkili Faktörler	121
4.6. Dijital Ortamda Kendi Güvenliğini Sağlama Yöntemleri	122
4.7. Dijital Şiddet Sorununa Yaklaşım ve Çözüm Beklentileri	124

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE SONUÇ

126

KAYNAKÇA	134
EKLER	144
ÖZGEÇMİŞ	147

KISALTMALAR

EİGE: Avrupa Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü (European Institute for Gender Equality)

İGF: Hükümetler Arası Forum (Intergovernmental Forum)

WHO: Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization)

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. Kadına Yönelik Şiddetin Risk Faktörleri.....	73
Tablo 2. Dijital İstismarcıların Ortamları ve Eylemleri	87
Tablo 3. Çalışma Grubu Demografik Bilgiler.....	106

BÖLÜM I

GİRİŞ

Teknoloji alanında yaşanan gelişmeler toplumları; ekonomik, kültürel, siyasal, kurumsal birçok yönde etkilemekte ve bu alanlarda da değişimlerin yaşanmasına neden olmaktadır. Tarihsel dönüşümlere ve büyük toplumsal yeniliklere bakıldığında teknolojinin önemi dikkat çekmektedir. Toplumun ihtiyaçları ve özelliklerinin mi teknolojiyi şekillendirdiği yoksa teknolojinin mi toplumu etkilediği konusunda farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Ancak kesin olan karşılıklı gelişen bir etkinin varlığıdır. Günümüzde dijitalleşmenin hızla yayılması, üzerinde sıkça durulan toplumsal yapının dijitalleşme ile beraber yaşadığı dönüşümler bu durumun göstergesidir. Siyasal, ekonomik, hukuk, eğitim, kültürel, yapısal ve kurumsal birçok açıdan değişimlerin yaşandığı görülmektedir. Özellikle günümüz toplumlarında dijitalleşme süreci, sahip olunan diğer tüm toplumsal özelliklerde olduğu gibi, medya araçlarını ve medya kullanım alışkanlıklarını da değiştirmektedir. Değişimin topluma kazandırdığı kolaylıklar, dijital teknolojinin sahip olduğu özelliklerle sağlanmaktadır. Fiziksel sınırların ortadan kalkması, ulaşım sorunları, hız ve zaman gibi iletişimi olumsuz etkileyen birçok engel ortadan kalkmaktadır ancak toplumunda var olan olumlu\olumsuz özellikler teknolojiyi kullanma biçimlerini şekillendirmektedir. İnsanlara gündelik yaşamlarında ve diğer birçok alanda kolaylıklar sağlayan teknolojik yenilikler; toplumun olumsuz özelliklerine bağlı ortaya çıkan olguların, eylemlerin gerçekleşmesinde de aynı kolaylıkları sağlamaktadır. Bunlardan biri de yeni iletişim teknolojilerini kullanarak gerçekleştirilen dijital şiddet biçimleridir. Şiddet, teknolojinin yarattığı dijital alanda tarih boyunca olduğu gibi değişime uyum sağlayarak kendini yeniden göstermektedir.

Şiddet, tüm toplumlarda insanlık tarihinin başlangıcından günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Ancak yaşanan dönemin tarihsel özellikleri, şiddetin tanımını ve nedenlerini değiştirebilmektedir. Şiddeti ele alırken toplumun bulunduğu tarihsel ekonomik koşullar, kültürel özellikler, sosyal ve siyasal yapılar önemli olmaktadır. Bu özellikler şiddetin ortaya çıkma nedenlerini ve şeklini etkilemektedir. Daha önce bahsedildiği gibi teknolojik yeniliklerin bu özellikler ve yapılarla ilişkisi bulunmaktadır. Tüm bu nedenlerle şiddeti ele alırken, toplumsal bağlamdan ayrı düşünmek mümkün olmamakta, bu nedenle de var olan tüm toplumsal özellikler dikkate alınarak bir yaklaşım geliştirmek gerekmektedir.

Önemli toplumsal sorunlardan biri olan şiddet, birçok farklı alanda ve yaklaşımda üzerine düşünülmüş ve çözümler üretilmeye çalışılmış bir olgudur. Sorunu ele alırken toplumsal yapının şekillenmesinde etkili güç olan iktidarın şiddet ile ilişkisi, üzerinde sıkça durulan noktalardan biri olmaktadır. Çünkü var olan iktidar bir bakımdan, toplumda baskın olan ekonomik, kültürel, sosyal ve siyasal yapının bir karşılığıdır. Gücü elinde bulunduran sınıfların, grupların, kişilerin ya da iktidarın gösterilme biçiminin değişmesi, şiddetin de algılanmasında ve ortaya çıkmasında etkili olmuştur. İlkel toplumlardan günümüze kadar geçen sürede şiddetin algılanma ve görünür olma durumu da bu açılardan farklılıklar göstermektedir. Modernite öncesi dönemlerde kültürel etkinlikler olarak görülen eğlence anlayışlarını ya da toplum içerisinde gücü elinde bulundurma biçimlerini, günümüzde şiddet olarak tanımlamak mümkün olmaktadır. Bir hükümdarın iktidarını daha etkili kılmak ve göstermek için kan dökmesi örneklerden sadece biridir. Bu durum eski dönemlerde şiddetin olağan kabul edilmesine dayanılarak, bir gösteri gibi sergilenmesinden kaynaklanmaktadır. Şiddetin seyri, iktidarın ve hegemonyanın aracı olarak kullanılmaktadır (Han, 2017). Günümüze kadar gelen sürede bu durumun değiştiği görülmektedir. Şiddet, medeniyetin ve modernitenin kabul etmediği bir olgu haline gelmiştir. Medeniyet kavramı ile oluşturulan hukuk kuralları da tüm toplumlarda şiddetti reddetmektedir. Ancak tüm bunlar şiddetin ortadan kalkmasına değil, daha farklı biçimlerde ortaya çıkmasına neden olmuştur. Daha gizli, daha örtük, daha kapalı ve varlığı reddedilmeye çalışılarak toplumun içerisinde, derinlerde kendine yer edinmiştir.

Şiddetin iktidar ile ilişkisi ve seyri dikkate alındığında medya önemli bir araç olmaktadır. Geleneksel medyadan, günümüz dijital medyasına kadar geçen sürede iktidarın etkisini arttırmak ve söylemini kabul ettirmede kullandığı en etkili araçlardan biri medyadır. Şiddet eylemlerini, iktidar lehine meşrulaştırmada ya da şiddet üzerinden propaganda yapılmasında medya içerikleri tüketicilere sunulmaktadır. Seyir kısmının artık medya tarafından gerçekleştirildiğini söylemek mümkün olmaktadır. Bu nedenle, ideolojik açıdan bakıldığında medyada da kullanılan şiddet, çoğunlukla beyaz ve erkek iktidarını yansıtmaktadır. Ayrıca şiddet içerikleri, medyada kar etmenin en kolay yollarından biri olarak görülmektedir. Medya endüstrisinin reklamcılar için izleyici çekme güdüsü, içeriklerde şiddet kullanımını arttırmaktadır (Kahya, 2018). Dijital medyanın etkin olduğu ve kullanıcıların birer içerik üreticisi olabildiği yeni medyada, durumun pek farklı olmadığı dikkat çekmektedir. Geleneksel medyada sıklıkla kullanılan ayrıştırıcı dil, toplumsal olarak sınıflandırmalar, etiketlemeler; önceleri sadece tüketici

şimdi ise üretici de olan kullanıcıların, paylaşımları ve yorumlarıyla yeniden gerçekleştirilmektedir. Bu durum şiddetin, hem görsel hem yazı dili hem de söylemler üzerinden farklı biçimlerini ortaya çıkarmaktadır. Etkisi ve yıkıcılığı ise dijitalleşmenin sağladığı tüm olanaklar kadar fazladır.

Sosyal bilimler alanında birçok kuramcı şiddet olgusunu, kendi alanlarına ve bakış açılarına uygun değerlendirerek anlamaya ve açıklamaya çalışmıştır. Bu nedenle şiddetin tek bir tanımını yapmak ve nedenlerini tek bir bakıştan anlatmak mümkün değildir. Ancak yine de temel ortak noktalardan biri zarar verici bir gücün varlığı ve hakların ihlalidir. Bu zarar verici güç çoğunlukla; azınlık olarak görülenlere, daha zayıf olarak nitelendirilenlere ve toplum değerlerine uymayan olarak etiketlenenlere uygulanmaktadır. Şiddetin taraflarının varlığından bu nedenle söz edilmektedir. Biri ve öteki olarak, şiddet iki taraf arasında gerçekleşen bir olgudur. Ancak burada söz edilen iki ayrı birey değil, aslında toplum içerisinde inşa edilmiş iki taraftır. Biri kendini ait hissettiği bir grubun özelliklerini olumlar ve kendini bu olumluluk çerçevesinde konumlandırmaktadır. Karşısında kendi değerlerine sahip olmayan diğeri ise bu konumlandırmadan sonra öteki olarak yer almaktadır. Tüm bu sürecinde sonunda da ötekinin, toplum içerisinde varlığı ya da sahip olduğu özellikler (cinsiyet, din, ırk, ideoloji) kısaca kimliğinin reddi gerçekleşir (Dursun, 2011). Fiziksel bir şiddet gerçekleşmemesine rağmen, kişilerin toplumsal varlığına yönelik bu yok sayma durumu şiddetin başlangıç noktası olarak görülebilir. Dijital şiddet biçimleri de tam olarak bu noktada ortaya çıkmaktadır.

Şiddete en fazla maruz kalan ve genelde öteki konumunda görülen kimliklerden birinin de kadınlar olduğu tarihsel değerlendirmelere ve verilen mücadelelere bakılarak görülmektedir. Toplumda yer alan tüm kalıp yargılar, toplumsal kurallar, cinsiyetçi söylemler ve iktidarın kadın üzerinden devam ettirilmeye çalışılması, dijital alanda tıpkı fiziksel alanda olduğu gibi devam etmektedir. Şiddet tüm bu ilişkiler ağının bir sonucu olarak, dijital alanda kadına yönelmektedir. Jan van Dijk Ağ Toplumu (2018) kitabında yer alan, “yeni medya araçlarının toplum üzerindeki etkisinin evrimsel olduğu ve daha çok var olan mevcut eğilimleri güçlendirdiği, arttırdığı” düşüncesi bu durumu açıklar niteliktedir (Dijk, 2018).

1.1. Araştırma Problemi

Araştırmanın temel problemi hızla dijitalleşen dünyada şiddet olgusunu ele alırken, şiddete sıklıkla maruz kalan taraf olarak kadınlara yönelik dijital ortamda şiddetin nasıl gerçekleştiği, nedenleri, etkileri, tepkiler, dijital ortamda kadınların var olma biçimlerine engeller ve şiddete karşı mücadele biçimlerini anlamak ve ortaya çıkarmaktır.

Şiddet olgusu, toplumların en önemli sorunlarından biri olmakta ve tarih boyunca her dönem değişime uğrayarak farklı biçimlerde kendini göstermektedir. Günümüzde gelinen noktada, hızla ilerleyen dijitalleşme süreci ile birlikte şiddetin farklılaşan yönünün dikkate alınması bu nedenle önemli olmaktadır. Şiddetin dijital alanda kendini gösterme biçimi fiziksel olmadığından etkileri üzerinde yeteri kadar durulmamaktadır. Ancak şiddetin dijital ortamda gerçekleşme şeklini belirleyen toplumun var olan yapısıdır. Bireyler, var oldukları toplumun yapısında kendini ait gördüğü ideolojilere uygun fikirlerini ve söylemlerini sanal ortama taşımakta ve yine buna uygun davranmaktadır. Dijital alanla birlikte bu davranışlar, şiddetin yeni yüzü olarak tanımlanan “dijital şiddeti” ortaya çıkarmaktadır.

Toplum içerisinde tarihsel arka plana veya kültürel değerler gibi nedenlere dayandırılarak oluşturulmuş yapıda eşitsizlik ve ayırım söz konusu olmaktadır. Bu sistem içerisinde gücü elinde bulunduran sınıflar, sahip olduğu iktidar nedeniyle eylemlerini gerçekleştirirken kendinde her türlü hakkı görebilmektedir. Bu hak düşüncesinin sonucunda, bireysel sınırlar aşılmakta ve şiddet ortaya çıkabilmektedir. Dijital ortamlar, sahip olduğu özellikler ile bu durumun kolaylıkla gerçekleşmesine neden olmaktadır. Dijital ortama bakıldığı zaman kişilerin kendi oluşturdukları hesaplarından ya da teknolojiyi kullanarak yaptıkları eylemler ortamın sanal olmasından ötürü yeteri kadar önemsenmemektedir. Ancak bu eylemler içerisinde şiddetin birçok yönünü barındırmaktadır. Kadına yönelik dijital şiddet biçimleri bu durumun göstergesidir. Erkek egemen toplum yapısı bu şiddet türlerinin daha çok kadınlara yönelmesinde etkili olmaktadır. Israrlı takip, ifşa, rıza alınmadan gönderilen görsel ve metin içerikleri, tehdit, aşağılayıcı ve cinsiyetçi yorumlar gibi şiddet biçimleri dijital ortamda sıklıkla kadınlara yönelik gerçekleştirilmektedir. Dijital dünyanın sunduğu özgürlük alanında kadınların istedikleri biçimde var olma hakları bu ve benzeri davranışlarla engellenmektedir. Fiziksel dünyanın bir uzantısı olarak dijital ortamda da kadınların aleyhinde eşitsizlik söz konusu olmaktadır. Kadınların maruz kaldıkları dijital şiddet biçimlerinin etkileri ise dijital alandaki varlıkları kadar fiziksel dünyadaki yaşamlarını da etkilemektedir. Tüm bu

nedenlerle fiziksel dünyanın sınırlılıkları ve baskılarından sonra kadınların dijital ortamda uğradıkları ötekileştirme, baskı ve şiddet araştırmanın temel problemini oluşturmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın sonucunda, dijital şiddet biçimlerinin tanımlanması, fiziksel dünyada gerçekleşen şiddetin dijital şiddete nasıl dönüştüğü, kadınların dijital alanda maruz kaldıkları dijital şiddet biçimleri, bu şiddet karşısında yaşadıkları ve nasıl mücadele ettiklerini ortaya çıkarmak amaçlanmaktadır.

Şiddet olgusu, dijitalleşme ile birlikte etkisini dijital ortama da taşımıştır. Teknoloji ile sağlanan sınırların ortadan kalkması durumu, bireylerin sanal ortamı birer araç olarak kullanmasına neden olmuştur. Sınırsızlık hissi ve fiziksel ortamın sağlayamadığı kolaylıklar ile dijital ortamda kişiler eylemlerini, karşılarındakinin sınırlarını da ihlal ederek gerçekleştirmeye başlamıştır. Bu durum dijital alanda şiddetin ortaya çıkmasını sağlamaktadır.

Şiddette maruz kalanların fiziksel dünyada olduğu gibi dijital dünyada da kadınlar olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle şiddetin dijitalleşmesi üzerine gerçekleştirilen çalışmada, kadınlar üzerinde durulmuştur. Var olan eşitsiz sistem dijital ortama taşınmakta ve dijital ortam kadına yönelik şiddetin yeni alanı olmaktadır. Dijital ortamda gerçekleşen şiddet kendini birçok farklı biçimde göstermektedir. Dijital şiddet biçimlerinin etkileri ortamın özelliklerine de bağlı olarak kontrolsüz şekilde ilerlemekte, büyümekte ve fiziksel sonuçlara dönüşebilmektedir.

Toplumsal sorunların var olmasında tarihsel süreçler, toplumların özellikleri, yapısı ve değişimi gibi birçok etken bulunmaktadır. Bu etkenlerin köklerine bakılmadan var olan sorunların çözülmesi kalıcı değil geçici olmaktadır. Kadına yönelik dijital şiddeti ele alan çalışmada bu düşünceden yola çıkılarak, sorunu tüm yönleri ile derinlemesine incelemek amaçlanmıştır. Şiddetin tanımları, felsefi ve kuramsal yaklaşımları ve şiddetin meydana gelmesinde etkili olan faktörler çalışmanın başlangıç noktasını oluşturmaktadır. İletişim teknolojilerinin gelişmesi, medya ve şiddet ilişkisi çerçevesinde, dijital şiddetin arka planını oluşturan tarihsel gelişimler üzerinde durulmuştur. Tüm bu etkenler ve tarihsel gelişimlerin bir bütünü olarak yeni olarak görülen bir alanda, varlığını birçok ortamda ve şekilde sürdüren kadına yönelik şiddetin dijital yüzü, biçimleri, nedenleri ve etkileri; bu davranışlara maruz kalan kadınların deneyimleri ile birlikte ele alınarak incelenmeye çalışılmıştır. Bu amaca bağlı gerçekleştirilen çalışmada belirtilen konular daha çok

eleştirel yaklaşım bakış açısıyla ele alınmıştır. Tüm bu düşünceler doğrultusunda belirli sorulara cevaplar aranmaktadır. Bu sorular;

1. Kadına yönelik şiddet, dijital ortamda nasıl gerçekleşmektedir?
2. Kadınlar üzerinde dijital şiddetin etkileri dijital veya fiziksel ortamda nelerdir?
3. Dijital istismarcılar (şiddetin faili), kadınlara nasıl ulaşmakta ve tavırlarındaki belirgin özellikleri nasıldır?
4. Dijital ortamda gerçekleşen kadına yönelik şiddetin nedenleri nelerdir?
5. Kadınlar maruz kaldıkları dijital şiddet biçimleriyle nasıl mücadele etmektedir?

Çalışma, kadına yönelik dijital şiddet gerçeğini ortaya koymak üst amacı ile birlikte yukarıdaki alt amaç sorularına cevap vermek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Şiddet olgusu birçok alanda tartışılan ve araştırılan bir konu olmaktadır. İletişim alanında ise şiddet ve medya ilişkisi üzerinde sıklıkla durulmuştur. Teknolojinin gelişmesi ve iletişim araçlarının değişme uğraması ile şiddet ve medya arasındaki ilişkinin yeni boyutları ortaya çıkmış ve yeni bir alan oluşmuştur. Oluşan bu yeni alan, şiddetin dijital alanı olmaktadır. Sosyal yaşamda kullanılan ve gündelik hayatın bir parçası olan internet, şiddetin dijitalleşmesini sağlayan en önemli etkenlerdendir. Şiddet olgusunun dijital ortamda kendine yeni bir alan bulması şiddetin etkilerini de artırmaktadır. Hız ve mekân gibi iletişimi olumsuz etkileyen sorunları ortadan kaldıran dijitalleşme süreci ile birlikte, hızlı iletişim ve sınırların ortadan kalkması sonucu şiddetin de kitlesel etkileri kendini göstermektedir.

Şiddete maruz kalanlar, genellikle belli bir hiyerarşik düzenin sonucunda öteki olarak görülen grup ve kimliklerden oluşmaktadır. Toplumda şiddete maruz kalan ve öteki olarak görülen grup ve kimlikler dijital ortamda da aynı şekilde şiddete maruz kalmaktadır. Dijital ortam bu gibi nedenlerle, sosyal yaşamın bir uzantısı olarak görülmektedir. Ancak dijital alan, kitlelerin bir araya gelmesi açısından fiziksel ortamda sağlanması güç bir iletişim şeklini mümkün kılmaktadır. Bu durum, bazı yönlerden

olumlu sonuçlar ortaya çıkarsa da insana dair olumsuz görülen şiddet gibi olguların etkisini arttırmaktadır.

Dünyanın çoğu bölgesinde şiddete en fazla maruz kalan ve toplumda öteki olarak kabul edilen kadınlar, dijital ortamda aynı şekilde şiddete uğramaktadır. Bu durum kadına yönelik şiddetin boyutlarını değiştirmektedir. Artık fiziksel ortamın dışında da kadınlar yaşam biçimleri, görünüşleri, tercihleri, düşünceleri ve daha birçok nedenle sosyal medya aracılığıyla çeşitli şekillerde şiddete maruz kalmaktadır. Yeni teknolojik araçlar ve dijital alanın kendisi kadına yönelik şiddetin yeni bir yüzünü ortaya çıkarmaktadır. Bu şekilde gerçekleşen şiddetin arka planında tıpkı fiziksel alanda olduğu gibi toplumun yapısı, cinsiyetlere yüklenen anlamlar, toplumsal cinsiyet rolleri, kültürel değerler, ideolojik yapı, medya içerikleri gibi bireylerin yaşadığı toplum içerisinde şekillenmesini ve dünyayı algılayış şeklini etkileyen birçok faktör bulunmaktadır.

Şiddetin dijital ortamda ele alınışı, genel olarak zorbalık kavramı ve genç nüfus üzerinden olmaktadır. Gerçekleştirilen çalışmada ise dijital şiddet, siber zorbalık biçimi de dâhil olmak üzere tüm yönleriyle incelenmektedir. Dijital alanda şiddet ve kadına yönelik dijital şiddet konularını ele alan çalışma; sorunun derinlemesine incelenerek ele alınması, ileride yapılacak çalışmaların geliştirilmesi ve sorunun çözülmesi amacıyla gerçekleştirilen çalışmalara katkı sağlayabilecektir. Gerçekleşen araştırma, aynı zamanda kadın çalışmaları alanına katkı sunabilecektir. Dijital şiddet ve kadına yönelik biçimleri üzerinde gerçekleştirilen çalışma, elde edilen veriler sonucunda soruna dair bilginin ve farkındalığın artması yönüyle de önemli olmaktadır.

1.4. Sınırlılıklar

Dijital şiddete maruz kalan kadınlara ulaşmanın zorluğu çalışmanın sınırlılıklarını belirlemiştir. Dijital şiddete maruz kalan kadınların bazıları bu durumu bildirmemekte ya da bildirememektedir. Maruz kalınan davranışın dijital şiddet olduğunun farkında olunmaması bu durumun nedenlerinden biridir. Ayrıca kurumların bu konuda yeteri kadar bilgisi bulunmamaktadır. Dijital şiddetin tam olarak ne olduğu konusunda hem toplumsal hem de kurumsal bilgi ve farkındalık eksikliği, maruz kalanların tam olarak tespit edilmesini zorlaştırmaktadır. Bu nedenlerle gönüllü olarak araştırmaya katılan, dijital şiddete maruz kalan 18 - 30 yaş arası kadınlar araştırma kapsamının sınırlılıklarını oluşturmaktadır.

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Şiddet Kavramı ve Etimolojik Kökeni

Şiddet kavramının farklı birçok tanımı bulunmaktadır. Kavram, sosyoloji, psikoloji, siyaset, felsefe, din, hukuk gibi farklı alanların üzerinde araştırmalar gerçekleştirdiği bir olgudur. Her alanın şiddeti tanımlama biçiminde, temel alınan düşünce yapısına bağlı olarak üzerinde durduğu noktalar bulunmaktadır. Bu durum şiddet kavramının tanımlanmasında geniş bir anlam evreninin yaratılmasına neden olmuştur. Genel olarak literatüre bakıldığında Dünya Sağlık Örgütü'nün “ *Fiziksel güç veya zorlamanın, tehdit şeklinde ya da gerçekte bir kişiye, gruba veya topluluğa; fiziksel zarar, psikolojik zarar, ölüm, yaralama, gelişimi engelleme ve yoksun bırakma amaçlı kasıtlı kullanımı*” ifadesi en sık kullanılan tanım olmaktadır (WHO, 2014). Türk Dil Kurumu şiddet tanımına bakıldığında ise “ *Bir hareketin, bir gücün dengesi, yeğlilik, sertlik. Karşıt görüşte olanlara, inandırma veya uzlaştırma yerine kaba kuvvet kullanma*” ifadeleri yer almaktadır (TDK, 2020).

Yves Michaud, şiddetin kavramsal olarak farklı birçok tanımının olmasıyla beraber, olguyu ele alan birçok kuramcının da kavramın taşıdığı anlamı açıklamak üzerinde durmadıklarını düşünmektedir. Bu nedenle hem şiddet durumlarını hem de şiddet eylemlerini açıklayan bir tanım ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Michaud şiddeti;

“ *Bir karşılıklı ilişkiler ortamında taraflardan biri veya birkaçı doğrudan veya dolaylı, toplu veya dağınık olarak, diğerlerinin bir veya birkaçının bedensel bütünlüğüne veya törel (ahlaki, moral, manevi) bütünlüğüne veya mallarına veya simgesel ve sembolik ve kültürel değerlerine, oranı ne olursa olsun zarar verecek şekilde davranırsa, orada şiddet vardır* ” cümleleri ile tanımlamaktadır (Michaud, 1991, s. 8).

Felsefi yaklaşımla şiddet kavramına yapılan bir başka tanım ise “ *Bir toplumun ya da bir topluluğun hatta bir kişinin direncini kırmak için bozgun yaratıcı maddi ve manevi yöntemler uygulama. Korku yaratan nesne ya da eylem*” şeklinde olmaktadır. (Timuçin, 2004, s. 446).

Yapılan tanımlamalara bakıldığında kişileri ya da toplulukları üzerinde; güç uygulayarak veya zor kullanarak maddi-manevi zarar verici eylemlerin gerçekleştirilmesi, korkutma, sindirme ifadelerinin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir.

Şiddet kavramının etimolojik köklerine bakıldığında bu tanımlamaları karşılayan sözcükler bulunmaktadır. Türkçe diline Arapçadan geçen bir sözcük olan şiddet, “peklik, sertlik, sıkılık” anlamlarını taşımaktadır. Batı dillerinde Latince kökenli olan “*violence – violare- violenza*” bakıldığında “kuvvet ve ihlal etme” gibi iki temel anlam ortaya çıkmaktadır. Eski Yunanca da ise “*bia*” sözcüğünün kullanıldığı ve anlamın yine “kuvvet, güç, zor, baskılamak” gibi anlamları taşıdığı görülmektedir (Dursun, 2011). Almanca karşılığında ise “*Gewalt*” sözcüğü, “kaba kuvvet, şiddet, güç ve zorlama” anlamlarını taşımaktadır. Almancada kullanılan *Gewalt* sözcüğü, yasal şiddet, yasal güç kullanımı, kamusal şiddet ve otorite anlamları da kapsamaktadır. Bu nedenle diğer dillerde yer alan şiddet sözcüklerinde - İngilizce “*violence*” sözcüğü gibi -tam karşılığını bulamamaktadır (Karabağ, 2010).

Kelimenin köklerinde bulunan kuvvet, zorlama ve ihlal etme ifadeleri şiddet sorunu üzerine geliştirilen düşüncelerde temel noktaları oluşturmaktadır. Felsefe profesörü olan Newton Garver’in düşünceleri bu yaklaşım üzerindendir. Dursun şiddet üzerine gerçekleştirdiği çalışmasında Garver’in, şiddet eyleminin gerçekleştiği durumda bir ihlalin varlığına dikkat çektiğinden bahsetmektedir. İhlal edilen alanın ise şiddete uğrayan bireyin kişilik hakları olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle insanların kurduğu ilişkilerde her güç kullanımının ya da kuvvetin gerçekleşmesinin bir hak ihlali doğurmadığını vurgulamaktadır. Buna örnek olarak ise gerçekleştirilen tıbbi müdahaleleri örnek göstermektedir. Burada bir güç ve kuvvet vardır ancak ‘hak ihlali’ söz konusu değildir. Bu duruma kuvvetin şiddetsiz kullanımı denilmektedir (Dursun Y. , 2011). Aynı şekilde Jhon Dewey düşünceleri, Çelebi tarafından bu bakış açısına örnek olarak gösterilmektedir. Dewey de her güç kullanımının şiddet içermeyeceğini söylemekte ve kuvvetin negatif ya da pozitif kullanımlarına dikkat çekmektedir. Bu nedenle Dewey’in şiddet tanımı “kuvvetin, enerjinin ya da gücün negatif, orantısız ve yanlış biçimde kullanılması” olarak aktarılmaktadır. (Çelebi, 2010, s. 12). Bu düşüncelere karşı ise Robert Audi’nin düşünceleri gösterilmektedir. Audi’ye göre, şiddet eyleminin varlığı için bir hak ihlaline gerek bulunmamaktadır. Buna örnek olarak boks sporu gösterilmektedir ve bir hak ihlalinin olmamasına rağmen faydacı anlamda şiddetin varlığı söz konusudur. Yine Joseph Betz’in ihlal anlamı konusundaki eleştirilerine dikkat çekilerek her ihlalin bir şiddet eylemi olmayacağı vurgulanmaktadır. Betz’in, sosyal yaşamda gerçekleşen kişiler arasındaki “sosyal hata” olarak adlandırılacak hak ihlallerine bir alanın kalmadığını savunduğu, bu nedenle ihlal anlamının genişliğini eleştirdiği

belirlenmektedir. Aynı zamanda bütün hataların şiddet olarak algılanmayacağı gibi bazı kötülüklerin de şiddetsiz gerçekleşebileceğini savunduğu aktarılmaktadır (Dursun Y. , 2011).

Bu tanımlamalar ve tartışmalar genelde kelimenin kökeni ve felsefi açıdan gerçekleşmesine rağmen şiddet kavramının farklı birçok açıdan ele alındığının ve yorumlanabildiğinin göstergesidir. Kavramın tanımı gerçekleştirilirken karşıt düşünceler var olmaktadır. Ancak genel anlamda, “kişilere zarar vermek amacıyla bilerek, orantısız, yanlış ve zorla uygulanan kuvvet, güç ve ihlallerin bireyler üzerinde yıkıcı etkiler bırakması” şeklinde gerçekleşen eylemler, şiddet olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda şiddetin varlığı fiziksel güç uygulamadan da söz konusudur. Ruhsal açıdan bireyler üzerinde yıkıcı ve bozucu etkileri olan şiddet durumları aşağılama, tehdit etme ya da korkutma gibi dil ile gerçekleştirilen şiddet eylemleri olarak açıklanabilir. Bu nedenle şiddet, birçok tanımı, farklı biçimleri ve çeşitli nedenleri olan bir olgudur.

2.2. Şiddetin Türleri, Maruz Kalan Gruplar ve Varsayılan Nedenleri

Şiddet tüm bu tanımlamalar ve bağlı olduğu koşullar içerisinde çeşitli şekillerde uygulanmakta ve uygulanma biçimlerine göre sınıflandırılmaktadır. Uygulanma şekline göre şiddeti sınıflandırma biçimlerinden biri beş başlık altında; fiziksel şiddet, cinsel şiddet, duygusal şiddet, ekonomik şiddet, siber şiddet şeklinde olmaktadır (Polat, 2017). Bir başka sınıflandırma biçimi ise fiziksel, cinsel, psikolojik, ekonomik, yoksunluk ve ihmaldir (Akkaş & Uyanık, 2016). Belirtilen şiddet türlerine ek olarak yer alan sözel şiddet türü de bulunmaktadır (Yöyen, 2017). Ayrıca şiddet olgusu araştırıldığında farklı kuramsal yaklaşımlar ile gelişen yapısal şiddet ve simgesel şiddet türlerinden bahsetmek de mümkün olmaktadır.

Genel olarak şiddet türleri bir başlık altında sıralanacak ve tanımlanacak olursa;

- **Fiziksel şiddet:** Doğrudan temasla birlikte herhangi bir eşya ya da araç kullanılması veya fiziksel üstünlüğün ortaya konulması sonucu korkutma, tehdit etme ve her türlü fiziksel davranış. Vurma, itme, sertçe sarsma, yaralayıcı alet ya da silah kullanma, şiddet türüne örnek olarak gösterilmektedir (Liminli & Özçakar, 2017).
- **Cinsel Şiddet:** Maruz kalanın onayı olmadan, onay inşa ederek ya da onay durumunun söz konusu olamayacağı durumlar (alkol ve uyuşturucu etkisi

altında olma vb.) kişinin veya kişilerin uyguladığı, cinselliğe yönelik teşebbüs ve tehdit içeren eylem ve müdahalelere içeren şiddet türüdür. (Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği, 2019)

- **Duygusal Şiddet:** Kişiye ya da gruba sürekli olarak kızgınlık ve nefret göstermek. Yetersizlik ve suçluluk hissettirmek, aşağılamak. Yaratılan psikolojik baskı ile korkutmak, tehdit etmek ve kötü hissettirmek en yaygın psikolojik şiddet türlerinden olmaktadır (Liminli & Özçakar, 2017).
- **Psikolojik Şiddet:** Kişinin ruhsal bütünlüğünü yıkmaya ve zarar vermeye yönelik, yalan söyleme, düşüncelerini baskılama, beynini yıkama, manipüle etmeye ve tehdit yöntemleri ile uygulanan bir şiddet türü olmaktadır (Gölbaşı & Özerkmen, 2010).
- **Ekonomik Şiddet:** Kontrol sağlamak için paranın bir güç olarak aşağılamak veya cezalandırmak için kullanılması. Kişilerin çalışmasına izin verilmemesi, parasız bırakılması, zorla kredi çektilmesi bu şiddet türüne örnek olarak gösterilmektedir (Liminli & Özçakar, 2017). Kadınların eşleri tarafından çalışmasına izin verilmemesi veya LGBTİ bireylere iş olanaklarının yönelimlerinden dolayı sağlanmaması en sık görülen ekonomik şiddet biçimi olmaktadır.
- **Sözlü Şiddet:** Tehdit, aşağılama, küçümseme, sindirme, bezdirme vb. anlamları taşıyan sözlerle gerçekleştirilen şiddet türüdür (Page & İnce, 2008). Kullanılan dilin birey üzerindeki etkisi fiziksel olmasa da hayatını etkileyecek ve zarar verecek boyuttadır.

En sık rastlanan ve bilenen bu şiddet türleri ile birlikte sosyal bilimler literatüründe sıkça yer alan ve çalışmanın diğer bölümlerinde değinilecek olan şiddet türleri de kısaca tanımlanacak olursa;

- **Yapısal Şiddet:** Birçok farklı yaklaşımla açıklanan yapısal şiddet genel hatlarıyla şiddete fiili bir aktör olmaksızın, toplumun yapısı içerisinde gerçekleşen eşitsiz sistemi vurgulamaktadır. Bireylerin var olan potansiyellerini ortaya çıkarmasına engel olan sistemi ve inşa edilen sınıflar arasında herhangi bir yaşamsal kaynağa erişmede ortaya çıkan dengesiz dağılıma dikkat çekilmektedir. Ayrıca Johan Galtung, toplum içerisinde

ortaya çıkan görünür olan bireysel şiddetin temelinde de görünür olmayan yapısal şiddetin etkisinden bahsetmektedir (Galtung, 1969).

- **Simgesel Şiddet:** Pier Bourdieu' nün yaklaşımı çerçevesinde anılan kavram şiddetin önemli bir türünü açıklamaktadır. Yaklaşım, egemenlik altında olanların egemenliği elinde bulunduranlar tarafından oluşturan algılar ve kalıplaşmış değerler yoluyla itaat ettirilmelerine değinmektedir. Egemen olanın yaratmış olduğu söylemler, algılar ya da değerler toplumun geri kalan kısmı tarafından yine egemenin çıkarına göre algılanır ve kabul edilir. Bu da toplumdaki şiddetin doğal ve olağan görülmesine neden olmaktadır (Bourdieu, 1995, s. 210).
- **Dijital Şiddet:** Kişilerin teknoloji araçlarını kullanarak başka insanları tehdit etme, şantaj yapma, aşağılama, küçük düşürme, korkutma vb. amaçları ile gerçekleştirdiği faaliyetler olarak tanımlanabilmektedir. Fiziksel ortam yerine sosyal ağlar, mail adresleri, web siteleri gibi dijital alanlarda gerçekleşmektedir. Dijital şiddet olgusunun fiziksel ortamda gerçekleşen klasik şiddet türlerinde yer alan çoğu özelliğe sahip olduğu söylenmektedir (Cebecioğlu & Altıparmak, 2017). Dijital alanın sağlamış olduğu imkânlar, şiddetin etkisini de aynı oranda arttırmış ve görünür kılmıştır.

Toplumda rastlanan diğer şiddet şekilleri için ise;

- **Organize şiddet:** Uluslararası şiddet, kolektif şiddet, politik şiddet, iktidar şiddeti veya iktidara karşı şiddet.
- **Medya şiddeti:** Yazılı ve görsel basında şiddet içeren ses, görüntü ve yazı kullanılması ile ortaya çıkan şiddet tanımlamaları da bulunmaktadır (Subaşı & Akın, 2003).

Şiddet türleri incelenirken birey odaklı şiddet ve kolektif şiddet olarak ayrımlar yapıldığı görülmektedir. Bu duruma Jean-Claude Chesnais'in çalışmasında yer alan şiddetin tipolojisi sınıflandırması diğer birçok çalışmada kaynak olarak gösterilmektedir. Artun Ünsal (1996), Chesnais'in şiddetin tipolojisi sınıflandırmasını çalışmasında şu şekilde açıklamıştır;

“Özel Şiddet

1. Cürümsel Şiddet

a) Ölümle sonuçlanan: cinayetler, suikastler, zehirlemeler (ebeveyn ya da çocuk öldürmeleri de dâhil), idamlar, vb.

b) Bedensel: bilerek darbe ve yaralamalar.

c) Cinsel: ırza geçmeler.

2. Cürümsel Olmayan Şiddet

a) İntihar (intihar ve intihar teşebbüsleri).

b) Kaza (araba kazaları da dâhil).

Kolektif Şiddet

1. Vatandaşların İktidara Karşı Şiddeti

a) Terör

b) Grevler ve ihtilaller

2. İktidarın Vatandaşlara Karşı Şiddeti

a) Devlet terörü

b) Endüstriyel şiddet

3. Son Kertede Şiddet: Savaş” (Ünsal, 1996).

Yukarıda tanımları yapılan çoğu şiddet türü genellikle belirli gruplara ve kimliklere uygulanmaktadır. Bunun nedeni şiddetin içerisinde bulundurduğu güç ve zorlama durumudur. Gücün ve zorlamanın daha çok baskın olan iktidar gruplarında yer aldığı ve gücün dengesiz dağılımı sonucunda zayıf bırakılan gruplara şiddet uygulandığı toplumsal bir gerçek olarak görülmektedir. Buna bağlı olarak şiddete maruz kalan gruplara\kimliklere göre sınıflandırma yapıldığında;

- Kadına yönelik şiddet
- Çocuğa yönelik şiddet
- Yaşlıya yönelik şiddet
- Akranlar arası şiddet
- Engelliye yönelik şiddet
- LGBTİ bireylere şiddeti
- Mülteciye yönelik şiddet

- Kişinin kendine yönelik şiddeti, en sık rastlanılan başlıkları oluşturmaktadır (Polat, 2017). Bunun yanında türsel olarak bakıldığında insan türünün diğer canlılardan üstün olduğu ve doğadaki her şeyin insan için var olduğu düşüncesi çerçevesinde gerçekleştirilen doğaya ve hayvanlara karşı şiddet, şiddetin en sık rastlanılan biçimlerindendir. Tıpkı diğer şiddet türlerinde olduğu gibi burada da çeşitli nedenler ve araçlarla gücü elinde bulunduran, türler arasında iktidar olanın şiddeti söz konusudur.

Şiddetin nedenleri üzerinde gerçekleştirilen çalışmalar da tıpkı kavramın tanımlanmasında olduğu gibi her alanda farklılaşabilmektedir. Biyolojik ya da psikolojik yaklaşımlar daha çok birey odaklı nedenlerle açıklayan yaklaşımlardır. **Biyolojik nedenler**; vücut kimyası, beslenme biçimleri, sinir sistemi, kişinin sahip olduğu beyin yapısı gibi birçok farklı fiziksel faktör üzerine odaklanmaktadır. Ancak son dönemlerde gerçekleştirilen çalışmalar da şiddette etkili olan faktörlerin çok çeşitli olduğu yönündedir (Özaşçılar, 2016). **Psikososyal nedenler**; çocukluk dönemlerinde şiddet görme ya da tanık olma, kalabalık çevre ve psikolojik sorunlar (travmatik stres bozuklukları, şizofreni vb.) gibi faktörlere odaklanmaktadır (Subaşı & Akın, 2003). **Ekonomik nedenler**; çok yüksek enflasyon oranları, ağır işsizlik, geçim sıkıntısı, yetersiz sosyal güvenlik olanakları da şiddetin nedenleri olarak görülebilmektedir. İnsanca yaşamı tehdit eden bu durumların sonucunda aile içi çatışmalardan, öğrenci-polis çatışmalarına şiddetin farklı birçok biçimi ortaya çıkabilmektedir (Ünsal, 1996). **Siyasal nedenler**; ideolojik kutuplaşmalar, siyasal istikrasızlıklar, partizanlıklar, devlet otoritesinin zarar görmesi vb. ayrıştırıcı, düşmanlaştırıcı ya da siyasal gücün kaybı gibi siyasal temellerde gerçekleşen etkenler de şiddetin ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Keleş & Ünsal, 1996). Bir diğer neden olarak ise medyanın etkisi görülmektedir. **Medyanın etkisi**; medyada yer alan kanlı, silahlı, kavgalı, dövüşlü vb. içerikli görüntülerin şiddeti pekiştirici ve kitleleri etkileyici rolü üzerinden toplumdaki şiddet davranışlarının nedenleri arasında gösterilebilmektedir (Tezcan, 1996). Şiddetin ortaya çıkmasının nedenlerini Sosyo-kültürel değerlerle açıklayan yaklaşımlarda bulunmaktadır. **Sosyo-kültürel nedenler**; namus, erkeklik, itibar ve kişiler arası ilişkiler gibi olgular bu yapının içerisinde yer almaktadır. Şiddet kodlarının kültür içerisinde bireylere diğer alışkanlıklar ve davranışlar gibi bir öğrenme süreci ile aktarılmaktadır. Şiddet eylemlerini kültürel ve sosyal yapıda açıklayan ilk kuram olarak Marvin Wolfgang ve Franco Ferracuti “ Şiddet Alt-kültürü”

yaklaşımı, toplum içerisinde var olan sorunların şiddet yoluyla çözüldüğü bölgelerde şiddet alt-kültürünün varlığına dikkat çekmektedir. Yaklaşımına göre şiddet eylemleri gerçekleştiren bireylerin, egemen normatif yapıdan ayrı düşünülmemeyeceği belirtilmektedir. Bireyler, egemen kültürün değerlerini paylaşmaktadır ve sorunlarını şiddet yoluyla çözmeyi tercih etmektedir. Şiddet eylemlerini meşru kılan unsur ise şiddeti gerçekleştiren kişilerin kendi grup ve ait oldukları alt-kültürde suçlu olarak görülmemesidir. Suçlu ve yanlış davranış olarak nitelendirilmekten ziyade, kahraman olarak ya da kişisel onur mücadelesi veren bireyler olarak lanse edilmektedir. Bunun örneği ise şiddet alt-kültürü bağlamında, erkeklerin itibar ve güç gösterisinde şiddetin bir unsur olarak kullanması gösterilmektedir (Kızmaz, 2006).

Tüm toplumlarda ve tarih boyunca var olan şiddet olgusunu, tek bir nedene ya da tek bir döneme göre ele almak, sorunun tek taraftan ve eksik olarak değerlendirilmesine neden olmaktadır. Kendini çok farklı biçimlerde gösterebilen şiddet olgusu; gerek bireysel gerekse toplumsal boyutta birçok farklı nedene bağlı gerçekleşmektedir. Çoğu şiddet türünün birbiriyle ilişkisi ve bağı bulunmaktadır ve bu durum şiddetin nedenleri için de geçerlidir. Bu nedenle şiddeti ele alırken zaman ve toplumun özelliklerine önem verilmesi ve tüm etkenlerin dikkate alınarak araştırılması önemlidir. Bireyler, doğdukları toplumun içerisinde davranışlarını, söylemlerini, ideolojilerini ve hayatı algılayış şekillerini biçimlendirmektedirler. Bu özellikleri öğrenme ve algılama süresinde ise önemli araçlardan biri dildir. Dil, toplumların sahip oldukları özelliklerin tarih boyunca yazılı veya sözlü olarak aktarılmasında ve kendi anlamlarını inşa etmelerinde kullandıkları kuvvetli bir araçtır. Bu nedenle şiddet sorunu üzerine düşünürken, dilde inşa olan eylemlere ve dil-şiddet ilişkisine bakmak önemli olmaktadır.

2.3. Dil, Kimlik ve Şiddet İlişkisi

Dil, insanı insan yapan niteliklerin başında gösterilmektedir. Bu düşünceyi temel alarak dili inceleyen ilk düşünürlerden biri Wilhelm von Humboldt olmaktadır. Dil-Kültür Bağlantısı (1998) kitabında Akarsu, Humboldt'un dil üzerine düşüncelerini açıklamaktadır. Humboldt'a göre dilin olmadığı yerde insan, insanın olmadığı yerde de dil yoktur. Dili insanın doğasına bağlamaktadır. Dil, insanın sahip olduğu dil yetisi ve söyleme gereksinimleri ile bir insan topluluğu içinde meydana gelmektedir. Anlama ve konuşma gibi eylemlerin, sahip olunan bu dil yetisinden geldiğini düşünmektedir. Dilin başı ve sonunun olmadığını belirterek, içinde yaşanılan dönemle beraber uzak geçmişinde

açık ve canlı bir şekilde dilde yer aldığını belirtir. Bu durumun nedeni dil yoluyla kuşatan kuşağa aktarılan her şeydir. Tüm bu nedenlerle dili tarihsel olarak tanımlamanın doğru olduğunu savunmaktadır (Akarsu, 1998, s. 20). Humboldt, her dilin kendi toplumuna ait özelliklere sahip olduğunu, sadece sözler ya da biçimsel farklılıklardan ziyade; dili konuşan bireylerin yaşadıkları kültür ve topluma bağlı olarak, gerçekliği algılama, yorumlama ve aktarmada farklılaştığını belirtmektedir. Bir toplumun kültürünü anlamak için dilini incelemenin yeterli olacağını ifade etmiştir (Büyükkatrancıoğlu, 2006, s. 20).

Dil, insanların düşüncelerini, eylemlerini, bilimsel, felsefi ya da sanat üzerine çalışmalarını ve araştırmalarını geliştirmesini ve nesiller arasında devretmesini sağlamaktadır (Mengüşoğlu, 1988, s. 362). Düşünme ve dil, insanı türsel, toplumsal ve bireysel olarak oluşturan iki temel koşul olarak görülmektedir (Çotuksöken, 2002, s. 20). Ludwig Wittgenstein dil felsefesi yaklaşımlarında, dilin dünyayı algılama ve yorumlamada önemini dile getiren düşüncelerden biri olmaktadır. Wittgenstein, dilin dünyayı resmettiğini ve dilin sınırlarının dünyanın sınırları olduğunu söyleyerek düşüncelerini özetlemiştir (Hadot, 2011). Toplamların yaşamanın devamı, sosyal, kültürel, ekonomik, bilimsel birçok etkinliğinin şekillenmesinde dil etkili olmaktadır. Kültürün hem oluşmasına kaynaklık etmekte hem sürdürülmesini sağlamakta hem de insanların sosyalleşmesinde önemli bir araçtır. Bir varlık alanı olarak görülen dil, tarihsel varlığı kendi içerisinde şekillendirmekte ve anlam kazandırmaktadır bu nedenle varlık dünyasını yansıtmaları açısından işlevsel öneme sahip olduğu belirtilmektedir (Gül & Soysal, 2009). Tüm bu nedenlerle gerçekliğin algılanmasında ve ifade edilmesinde en etkin araç dil olarak görülmektedir. Dil bireyler arası basit, gündelik iletişimi sağlayan bir araçtan çok daha fazla işlevlere sahip olmaktadır. Dil; kimlik, algılama ve yorumlama, ideolojiler, davranışlar, tutumlar, toplumsal veya öznel özellikler gibi topluma ve bireylere ait olguları bir ayna gibi yansıtmaktadır. Bu nedenle kullanılan dilin özellikleri incelenerek topluma ait birçok özellik anlaşılabilir (Büyükkatrancıoğlu, 2006, s. 18).

Dil ve şiddet birbirinden farklı araştırma konuları olarak düşünülebilir ancak iki kavram birbirinin alanına sıklıkla girmektedir. İletişimin temel araçlarından olan dil, kültürün ve medeniyetin simgesi olarak görülmektedir. Dilsel araç, kurallara uygun, sosyal ve kurumsal bağlamları ortaya koyan dilsel bağlamlardan oluşmaktadır. Şiddet ise tam tersi ıkkelliğin ve barbarlığın temsili olarak nitelendirilmektedir. Şiddet sorunun merkezine genelde fiziksel şiddet biçimleri konulmaktadır. Dil ve şiddet konusundan

bakıldığında sözcüklerin gücü daha az dikkat çeker. Konuşma eyleminin şiddeti kontrol ettiği düşüncesi bulunmaktadır. Ancak böyle bir kontrol şiddeti kısıtlamaktan ziyade etkisini söylemde, sembolde ve yapıda göstermektedir. Bu nedenle dil ve şiddet arasında, konuşmanın da yer aldığı yakın bir ilişki söz konusu olmaktadır. Şiddetin kendini, dilin içerisinde saklanarak güvende tuttuğu söylenmektedir (Karabağ, 2010, s. 19). Dilin konuşarak anlaşma ve şiddetsiz iletişim kurma aracı olarak görülmesine farklı açıdan yaklaşan düşünürlerden biri Slavoj Žižek'tir. Dili, aynı toplumda yaşayan insanların dünyalarının farklı olmasındaki en temel etken olarak görmektedir. Farklılık dilde başlamaktadır. Sözlü şiddeti sadece bir bozukluk değil tüm şiddet türlerinin başlangıcı olarak görmektedir. Dilin hedef alınan şeyi basitleştirdiği, tek bir özelliğe indirgediği ve bütünlüğünü bozduğundan bahsetmektedir. Sonucunda ise o şey artık dışsal olarak ona yüklenen anlam ile algılanmaktadır. Tarih boyunca toplumların olgulara yüklediği anlamlar dil ile sağlanmakta ve dil ile değişmektedir. Toplumun duyarlılığının dil ile şekillenerek değişime uğradığını belirtmektedir. Žižek, sembolik evrenin değişimini dilin özleştirme özelliği ile sağladığını ve bu özelliğin ise temel bir şiddet olduğunu belirtmektedir (Žižek, 2018). Dilin bir iletişim aracı olarak sahip olduğu iki farklı işleyişe değinen Byung-Chul Han, durumu simgesellik ve diyaboliklik kavramları ile açıklamaktadır. Burada kullandığı simgesellik (*symbollein*) kavramı, bağlamak anlamında kullanılmaktadır. Dilin sahip olduğu bağlayıcılığı ile iletişimi sağlayan yönünü dile getirmektedir. Ancak dilin diyabolik işlevi ayırıcı ve yaralayıcıdır. Böylece dil bu yönüyle yıkıcı özelliklere sahip olmaktadır (Han, 2017).

Şiddet kültürden kültüre, kişiden kişiye ve toplumdan topluma değişmekte ve farklı algılanmaktadır. Bu algılama biçimlerinde etkili olan birkaç etkenden biri de dildir. Birçok duyguyu üretip aktaran dil, şiddetin de üretilip aktarılmasında bir araçtır. Dilin kullanımı ile gerçekleşen sözel şiddet, fiziksel şiddetten daha yaygın olmakla beraber, bireylerin doğdukları andan itibaren toplum içerisinde en sık karşılaştığı ve maruz kaldığı şiddet türü olmaktadır (Çiftçınar, 2003). Bu nedenle söz-eylemler ile başkalarına şiddet uygulamak mümkün olmaktadır. Çünkü sözlerle aynı zamanda bir eylem gerçekleştirilmektedir. Alay etme, değer vermeme, ağır sözlerle saldırılar, ön yargılara dayalı eleştiriler, ayıplama, başkalarına zarar vermek için dile getirilen ifadeler, başkalarını haysiyet ve onuruna yönelik suçlama, küçük düşürmek amacıyla özel yaşamın teşhir edilmesine yönelik vb. söz- eylemler şiddet içermektedir (Karabağ, 2010, s. 23). Şiddet içeren söz-eylemler güç ve egemenlik ilişkilerinin gerçekleşmesinde büyük rol

oynamaktadır. Dil, bu ilişkileri üretebilmek ve veya değiştirmek için etkili bir araç olarak kullanılmaktadır (Karabağ, 2010, s. 20). Her dönemde egemenlerin ve iktidarla iç içe geçen tüm yapıların, ilk olarak dil üzerinde egemen olmaya başladıkları görülmektedir. İktidara sahip olanların amaçları dili baskılama ve şiddet aracı olarak kullanmaktır. Burada dilsel şiddetle amaçlanan, sözü dinleyen üzerinde belirli bir etki yaratmaktır. Bu nedenle toplumsal pratikte dilin öneminin altı çizilmektedir. Dil sadece şiddetin göstergesi, kişiler, gruplar veya toplumlar üzerinde etki ve egemenlik için aracılık etmekle kalmamakta, çoğu zaman dilin kendisi bir tür şiddet uygulamasına dönüşebilmektedir (Karabağ, 2010, s. 10).

İftira atmak, itibarsızlaştırmak, aşağılamak, kırmak ve şeyleştirmek üzerine kurulu dilsel şiddet, Byung- Chul Han tarafından olumsuzluk şiddeti olarak adlandırılmaktadır. Burada olumsuzlanan ve reddedilen “öteki” olmaktadır. Dilsel şiddet, yaratılan dost-düşman algısının şemasına uygun olarak gerçekleşmektedir (Han, 2017). Ötekinin olumsuzlanmasında kişilerin yaptıkları ilk şey aslında ilk olarak kendilerini olumlamaktır. Biri ve diğeri birbirlerine karşı olarak konumlanır ve bu nedenle ilk olarak kendi konumlarını olumlamak isterler. Bu durumda iki şey gerçekleşmektedir. İlk olarak yalnızca kendini olumlama, ikinci olarak kendini konumlandığı dışında kalanları dışlamak, yok saymaktır. Her belirlenim bir olumsuzlama yaratmaktadır. Bu olumsuzlama durumunda bir kuvvet, zarar verme amacı ya da bir sınır ihlali olmasa dahi sınır tamamen sınıflırlanmakta ve diğeri kimliği yok sayılmaktadır (Dursun, 2011). Kimliklere yüklenen anlamlar ve algılar biz-onlar ayrımının temelini oluşturmakla birlikte, toplumda “öteki” olan ve sıklıkla şiddete uğrayan grupları yaratmaktadır. Dilsel şiddet ile başlayan aşağılama ve ötekileştirme, fiziksel şiddetin de zeminini hazırlamaktadır.

Bireylerin ve toplumun kendi kimliği ve karşı-kimliğe yüklediği anlamlar ve algılar dilsel yollarla belirlenmektedir. Bu anlamların çoğunlukla sınırlı deneyimler ve genelleyici toplumsal yargılarla oluşturulduğu belirlenmiştir. Olumlu ya da olumsuz yaklaşım ya da biz-onlar ayrımı dili kullananların toplumsal yapısında kimlikleri nasıl algıladığıyla ilişkili olmaktadır. Bu duruma, dil-kimlik ilişkisi içerisinde kadın ve erkek kimlikleri dilsel bağlamlarda yüklenen anlamlar örnek gösterilmektedir. Sözcüklerin eril ve dişil olarak ayrıldığı diller ya da sadece kadınların veya erkeklerin kullandığı belli sözcüklerin varlığı, konuşulan dillerin toplumsal kimlikleri yarattığı ve ayrıştırdığını ortaya çıkarmaktadır. Bunun yanında kullanılan dilde yer eden deyimler ve sözcükler,

kadını toplumsal alanda erkekten ayırmakta ve ikincil konumda tanımlamaktadır. Bu durum kadın adına “*dil-içi-kimlik*” oluşturması olarak adlandırılmaktadır. İngilizce’ de kadınların medeni durumlarını belirten “Miss. Ve Mrs.” hitap şekilleri ya da kadını erkeğin adı altında var eden evli çift isim kullanımları, Türkçe’ de yer alan “elinin hamuru ile erkek işine karışmak” gibi söylemler bu durumun göstergesidir (Büyükkatrancıoğlu, 2006). Dünya geneline bakıldığında hâkim olan eril yapı, söylemin kendisinde de bulunmaktadır. Bu nedenle dilin yapısı, iktidarın da yapısını ortaya koymaktadır.

Toplumsal ve kültürel yapılar, bu yapıların dünyayı algılama ve tanımlaması, toplum içerisindeki gruplar\kimliklerin inşa edilmesi ve ayrıştırılması sonrasında da biriken tüm anlamların dilsel ve en sonunda fiziksel şiddete dönüşmesi; dil tüm bu süreçte, her bir aşamada kullanılan önemli bir araçtır. Kitleleri etkilemek, bireylerin düşüncelerini baskılamak, toplumu yönetmek, gücünü ve şiddetini meşrulaştırmak amacıyla dil önemli araçlardan biri olmaktadır.

2.4. Şiddet Üzerine Felsefi, Sosyolojik ve Siyasal Yaklaşımlar

Şiddet olgusu farklı birçok disiplinler içerisinde incelenmektedir. Siyasal, sosyolojik ve felsefi alanlar ile gerçekleştirilen disiplinler arası yaklaşımlar şiddetin toplum içerisinde ortaya çıkmasını bir bütünlük içerisinde ele almaktadır. Toplumsal bir olgu olarak ele alınan şiddet, ilkel ve devletli toplumlar olarak iki kategorinde değerlendirilmektedir. İktidar ve şiddet ilişkisi üzerine düşünmek, şiddetin var olan yapı içerisinde nasıl ilerlediğini, kabul gördüğünü ve gizlendiğini anlamak için önemli olmaktadır. Kuramsal yaklaşımlara bakıldığında genel olarak şiddetin ortaya çıkma ve tarihsel dönüşümleri bu bakış çerçevesinde incelenmekte ve eleştirilmektedir. Özellikle iktidar, hukuk, teknolojik araçlar, medeniyet, toplumsal sınıflar ve şiddetin tekelleşmesi bu eleştirilerin merkezini oluşturmaktadır.

İktidarın var olmadığı, ilkel toplumlar şiddet anlayışı farklılık göstermektedir. Şiddet klandaki herkesin denetimindedir ve polis, ordu gibi şiddet kurumları bulunmamaktadır. İlkel toplumlar, belli bir iç ve dış alan düşüncesiyle yaşamlarını sürdürmektedirler. Şiddet, genelde dışarda kalana yönlendirilmekte ve bu bir yaşam mücadelesi olmaktadır (Güleç, Topaloğlu, Ünsal, & Altıntaş, 2012). Marksist Fransız antropolog ve etnograf Pierre Clastres “Şiddetin Arkeolojisi” kitabında, ilkel toplumlar şiddeti ele alış şekli bu önerme üzerinden, iktidarın toplum içerisinde yarattığı değişim ile ilgili olmaktadır. İktidarın varlığı ile toplumlar artık, iktidarı uygulayanlar ve ona

boyun eğenler olarak ikiye ayrılmıştır. İlkel küçük toplumlarda yer alan bölünmemiş biz, tekil bütünlüğün yerini, parçalı bir gövdenin aldığını belirtir. Clastres, düşüncesinde devletlerin kurulması ve medeniyetin gelişmesiyle, barbar ilkel topluluklara ait olan şiddet ortadan kalkmamaktadır. Eşitsiz, bölünmüş ve sömürünün yer aldığı bu sistemde şiddetin varlığı farklı ve sisteme içkin şekilde hala söz konusudur (Clastres, 2017). Toplumun yöneten ve yönetilen olarak ikiye ayrılması, şiddetin yönetenler tarafından kullanılmasına, meşru olmasına ve kurumsal olarak tekelleşmesine neden olmuştur.

Walter Benjamin şiddet eleştirisi, iktidarın hukuk yoluyla şiddeti tekelleştirmesi üzerinden olmaktadır. Benjamin, ‘Şiddetin Eleştirisi Üzerine’ adlı denemesinde şiddet olgusunun, hukuk ve adalet kavramları ile meşrulaştırılmasını eleştirmektedir. Şiddetin ahlaki ya da meşru görülme durumunun hukuk ve adalet kavramlarıyla belirlendiğini anlatmaktadır. Düşüncesinde “hukuk kuran şiddet” sözlerine sıkça yer vermektedir. Buradan yola çıkarak doğal amaçlar ve hukuksal amaçlar doğrultusunda şiddetin işlevselliği üzerinden kurulan bir sistem eleştirisi yapmaktadır. Benjamin eleştirisinde, haklı ve adil amaçlar doğrultusunda uygulanan şiddet üzerine vurgu yapan doğal hukuk kavramı ile bu düşüncüyü reddeden pozitif hukuktan bahsetmektedir. Doğal hukuk anlayışında hak amacı önemli iken, pozitif hukuk anlayışında hukuka uygun tarihsel kökeni olan, bir nevi kanıt belgesi istenmektedir. Böylece şiddetin amaçlar doğrultusunda ayrımında, tarihsel kabulün varlığına veya yokluğuna dayalı bir ayrım biçimi söz konusu olmaktadır. Genel anlamda üzerinde durduğu nokta ise aslında modern devletlerin hukuk ile birlikte şiddet eylemlerini bireyler üzerinden alıp, sadece devlet üzerinde tekelleştirmesi ve yasallaştırmasıdır. Toplumdaki bireyleri bir hukuk öznesi olarak ele alan iktidarların, bireylerin doğal amaçları doğrultusunda şiddeti kullanacakları alanları ortadan kaldırarak, sadece hukuk temelli amaçların gerçekleştirilebileceği bir düzen oluşturmaktan bahsetmektedir (Benjamin, 2010, s. 22). Benjamin’in şiddet eleştirisi devlet tekelinde gerçekleştirilmesi üzerine olmaktadır. Siyasi ve felsefi açıdan gerçekleştirilen bu eleştiriden yola çıkarak; modern toplumların hukuk sistemi ile şiddeti eylemlerini engellediği, azalttığı ya da adaleti sağladığı düşüncesine karşın aslında varlığını yasalar ile örtük, güçlü ve genelde egemen sınıfların lehine olarak sürdürdüğünü görmek mümkün olmaktadır.

Şiddet üzerine eleştirel yaklaşımlar dikkate alındığında siyaset bilimci Hannah Arendt, önemli düşünürlerden biri olmaktadır. Arendt şiddeti konu edindiği “Şiddet Üzerine” (1970) kitabında, kavramı ele alırken köklerinde yer alan iktidar (güç) , zor ve

kuvvet anlamlarından farklı olduğunu belirtmektedir. Ona göre şiddetin daima araçlara ihtiyacı bulunmaktadır. Şiddet eyleminin özünün, araç-amaç ilişkisine dayalı olduğunu vurgulamaktadır. Amacın, kullanımı meşru kıldığı ve gerçekleştirilmek için ihtiyaç duyduğu araçların altında ezilmesi ihtimaline de dikkat çekmektedir (Arendt, 2018, s. 10).

Güç, iktidar, kuvvet, otorite ve şiddet terimlerinin tanımlamalarında ve ilişkilerinde yanlışlık olduğunu söylemektedir. İktidar kavramının, insanın eyleme kabiliyetine değil uyum içerisinde eyleme kabiliyetine bağlı olduğunu ve bir gruba ait olduğunu belirtmektedir. Bir kişinin iktidarda olmasının o kişinin bir grup insan tarafından seçildiği ve o grup adına eyleme gücünün verildiği anlamına geldiğini söylemektedir. İktidarı sağlayan grup ortadan kalkarsa, iktidarda olan kişinin de iktidarı bitmektedir. Kuvvet kavramı ise tek ve bireye özgü olmaktadır. Kavram, bir nesneye veya kişiye ait olan karakter özelliği olarak görülmektedir. En güçlü kişinin kuvvetinin, çoğunluk tarafından alt edilebileceğini belirtir. Güç kavramı, gündelik dilde şiddetle birlikte kullanılmaktadır. Bunun nedenini, şiddetin bir baskı aracı olarak kullanılmasına bağlamaktadır. Otoritenin ise en önemli özelliğini; verilen kararların baskı ya da iknaya gerek olmadan, sorgusuz kabul edilmesi ve itaat edilmesi olarak tanımlamaktadır. Otoriteyi korumak için kişiye ya da makama saygıyı korumanın önemine dikkat çekmektedir. Şiddet kavramının temelini bu terimlere bağlanmasına karşın şiddeti, araçsal karakteri nedeniyle iktidar, güç ve kuvvet kavramlarından ayırmaktadır. İktidar ve şiddet kavramlarının iç içe geçmesini kabul etmektedir. Ancak iktidar, otorite ve şiddetin bütünüyle birleşik olgular olduğu düşüncesine karşı çıkmaktadır. Şiddeti, iktidarın iç işlerinde ve dış ilişkilerinde meydan okuma aracı olarak görmektedir. Bütünüyle şiddet araçlarına bağlı olarak iktidarını sağlayan hükümetlerin bulunmadığını vurgulamaktadır. En zorba yönetim biçimlerinde bile bir destek ve birlik grubunun varlığı söz konusudur. İktidar bu destek grupları ve tabanları var olmadan güce sahip olamamaktadır. Tek başına ve örgütlenmiş bir grubun desteğini almadan bir bireyin, şiddeti başarı ile kullanacak iktidara sahip olamayacağını belirtmektedir. Bu nedenle eğer iktidarda bir gerileme olursa şiddetin ortaya çıkabileceğini savunmaktadır. Hükümetler ya da bireyler iktidarını kaybetmeye başladığında yerine şiddeti koyamaya çalışarak gücünü tekrar kazanmayı amaçlamaktadır (Arendt, 2018). Arendt'in şiddet konusunu ele alırken şiddetin araçsallığına dikkat çektiği görülmektedir. Bir araç olarak kullanılan şiddet haklılığını ortaya çıkarmak için daima bir amaca ihtiyaç duymaktadır. Arendt şiddetin, çeşitli amaçlar doğrultusunda haklılaştırılmaya çalışılmasına rağmen meşru olma durumunun söz konusu olmayacağını

düşünmektedir. İktidar ve şiddet ilişkisi ele alındığında ise her iktidar biçiminde örgütlenmiş bir destek grubunun varlığı söz konusu olmaktadır. Ancak bu destek grubu ortadan kalktığında ve iktidarda gerileme başladığında şiddet ortaya çıkmaktadır. Bu durum sosyal, toplumsal veya siyasal her türlü ilişki ağında görülebilecek bir sorundur. İktidar kaybettiği gücünün yerine şiddeti koymaktadır.

Şiddetin geçmiş dönemlerden günümüze kadar geçen sürede yaşadığı dönüşümler üzerinde duran düşünürlerden biri de Byung-Chul Han'dır. Şiddeti olumsuzlama ve olumlama kavramları ile ele alan Han, on sekiz, on dokuz ve yirminci yüzyıl felsefi, etik, fenomenoloji, kültür, din, medya kuramı ve kültürlerarası felsefe gibi konularla çalışmalarına yöne vererek, günümüz toplumlarına dair çözümlemeler ve eleştiriler geliştirmektedir. Şiddetin modern toplumlarda anonimleştğini, sisteme içkin bir hale dönüştüğünü, toplum içerisinde saklanan bir olgu olduğunu belirtmektedir. Şiddetin olumsuzluk halini geçmiş dönemlerde yer alan biçimleri ile ve daha ortada, görünür olan şiddetle tanımlamaktadır. Bu şiddet, iç-dış veya düşman-dost gibi iki kutuplu düzende ilerler. Dışa dönük ve kanlı olarak gerçekleşmektedir. Hükümdarın öldürücü şiddeti, işkence, kurban ayinleri, gaz odaların gerçekleşen kansız şiddeti ya da terörizm gibi şiddetin viral hallerini örnek göstermektedir. Bunları olumsuzluk şiddeti olarak tanımlamakta ve eski dönemlerde en sık rastlanılan şiddet biçimleri olduğunu belirtmektedir. Modernite öncesi dönemlerde şiddetin kaçınılmaz ve doğa kanunu olarak görülmesi sonucu amaca götüren bir araç olarak fiziksel şiddet toplum tarafından kabul görmektedir. Şiddet görünür ve açıktır hatta iktidarın gücünü ve kudretini yansıtmaktadır. Ancak Modernite ile beraber bu durumun farklılaşmıştır. Gaddarca sergilenen şiddet hem siyaset sahnesinden hem de toplumsal düzlemlerde meşruiyetini kaybetmiştir. Şiddetin gösterisi ve mekânları kabul görmemeye başlamıştır. Daha önceleri sergilenen ölümler, artık kamuoyunun göremediği özel mekânlarda gerçekleştirilmektedir. Han, bu durumu şiddetin gururla sahnelenmesi yerine utançla gizlenmesi olarak görmektedir (Han, 2017, s. 17). Dilin spamlaşması, aşırı iletişim, aşırı haber ve bilgi gibi günümüz toplumunun özellikleri olumluluğun şiddeti olarak görülmektedir. Şiddet sadece görünür olan olumsuzluklarda değil, olumlu olarak nitelendirilen aşırı biçimlerde görünmez olarak gerçekleşmektedir (Han, 2017, s. 11). Bu yeni şiddet biçimi, görünürde üzerinde taşıdığı olumluluk hali nedeniyle toplumlar tarafından fark edilmez ve bir tepki görmez. Bu içselleştirme durumu ile olumluluğun şiddetinin toplumda yer ettiğini söylemektedir. Modern toplumda, iktidar teknikleri artık şiddetin içselleştirilmesinden yararlanmaktadır.

Yönetilenler, dış otoriteyi içselleştirmekte ve kendinin bir parçası haline getirmektedir. İktidar, bu şekilde zahmetsizce toplumun geri kalanına uygulanmaktadır. Şiddet doğallaşmakta ve var olan iktidar ilişkileri herhangi bir kaba kuvvete ihtiyaç duymadan varlığını devam ettirmektedir (Han, 2017, s. 20).

Şiddetin uygulanma biçimindeki değişimleri iktidar çerçevesinde ele alırken, Michel Foucault düşünceleri önemli olmaktadır. Fransız düşünür Foucault, iktidarın her yerde olduğu düşüncesiyle harekete ederek, özne ve bireylere nasıl uygulandığı üzerinde durmuştur. Kliniğin Doğuşu, Hapishanenin Doğuşu, Panoptikon kavramı, Cinselliğin Tarihi gibi çalışmalarıyla devletin izleme ve kapatma araçlarını, cezaların dönüşümlerini incelemiş ve son olarak biyo-politika kavramı üzerinden iktidarın uygulanma değişimini açıklamıştır (Koç, 2018). Foucault, geçmiş dönemlerde yer alan iktidarın ayırıcı özelliğini, yaşam ve ölüm üzerindeki hakkında görmektedir. Bu yaşama izin verme veya ölüme karar verme hakkını iktidarın; kullanma ve karar verme yetisinin kendisinde bulundurulması, zenginliklerin bir bölümünü kendine mal etme hakkı, yönetilenlere zorla dayatılan malları, hizmetleri, emeği ve kanı zorla ele geçirme hakkı şekillerinde tarihsel toplum biçimleri bağlamında açıklamaktadır. Ancak tarihsel dönüşümlerle birlikte iktidar mekanizmalarında da değişimler yaşandığını belirtmektedir. Karar verme ve kullanma yetisinden ziyade, boyun eğdirilenleri denetleme, gözetleme, çoğaltma ve düzenleme işlevleri ön plana çıkmaktadır. Eğin ve yok eden iktidardan, güçlendiren ve düzenleyen iktidara dönüşüm gerçekleşmektedir (Foucault, 2003, s. 100). Birbirini öldürmek ve zarar vermek yaşamın gerekliliği, katliamlar ise yaşamsal olgular haline gelmiştir. Egemenliğin varlığı hukuksal olarak değil, halkın biyolojik varlığına dayanmaktadır. İktidar artık, yaşam, tür, ırk ve kitlesel nüfus olaylarında yer almakta ve kendini orada göstermektedir. İktidar kendine görev olarak yaşamı yönetmeyi seçmektedir. Beden merkeze alınmıştır. İlk olarak, bir makine gibi görülen beden, terbiye edilmekte, yetenekleri arttırılmakta, yararlılığı ve itaatkârlığı sağlanmaktadır. Daha sonralarında bedenin biyolojik süreçleri, ölüm ve doğum oranları, bollaşma, sağlık düzeyi ve yaşam süresi önem kazanmıştır. Foucault, bu duruma nüfusun biyo-politikası demektedir. Beden disiplinleri ve nüfus düzenlemeleri ile yaşam üzerinde ve yaşamı tamamen kuşatan bir iktidar bulunmaktadır. Eskiden iktidarın gücü şiddet, baskı ve öldürme gücünde yatarken artık bedenlerin yönetiminde kendini göstermektedir ve biyo-iktidar bu şekilde gelişmektedir (Foucault, 2003, s. 103). İktidar ve şiddet ilişkisi açısından, biyo-politika yaklaşımı farklı bir açı sunmaktadır. Biyo-iktidar fark edilmeden, baskıyı ve yönetilmeyi hayatın her alanına,

iktidarı kişinin bedenine kadar taşımaktadır. Bedenlerin disiplini ve bireylerin kendi bedenleri üzerinde hakkının neredeyse yok sayılması şiddetin görünmeyen biçimini sunmakta ayrıca söylemlere yerleşerek fiziksel şiddet eylemlerinin kaynağını da oluşturmaktadır.

Tarihte şiddetin rolü, farklı temsiller ve farklı siyaset anlayışları üzerinde sorular sorarak farklı bir bakış sunan Etienne Balibar şiddet sorununu inceleyen düşünürlerden olmuştur. Fransız Marksist düşünür Balibar, konferanslarının çıktıları ve denemelerini bir araya getirerek yazdığı *Şiddet ve Medenilik* (2010) kitabında, Hegel, Hobbes, Schmitt ve Marksist bakış gibi felsefi ve siyasi yaklaşımlardan yararlanarak, şiddeti incelemiş ve kavramlar üretmek bu sorunu ele almıştır. Balibar'ın yaklaşımında üstünde durduğu kavram, aşırı şiddet kavramıdır. Aşırı şiddeti öznel ve nesnel olarak ikiye ayırır. Bu kavramlardan yola çıkarak anti şiddet ve medenilik siyaseti üzerinde durmuştur. Kavramların taşıdığı anlamları açıklayarak, şiddet sorununa karşı düşünülebilecek yaklaşımlar öne sürmüştür. Balibar'ın tanımlamasıyla *aşırı şiddet*; soy kırımları, katliamları, köleleştirme uygulamalarını, kıtlıkları, salgınları ve bazı doğal felaketlere karşı korunmasız bırakılmayı kapsamaktadır. Bireysel olan manevi ve bedensel acılar, bedensel bütünlüğe, öz saygıya, bireyin kendi yaşamını istediği gibi savunma ve güvence altına alma imkânına yönelik zarar verici eylemler de buna dâhildir. Bunlar genelde görünmez ve şiddet olarak ayırt edilmez. Çünkü toplumun ve kültürün, değerlerin kurumsallaşması ve dışlama durumlarıyla bağlantılı olmaktadır (Balibar, 2014, s. 364). Aşırı şiddetin *nesnel* olanı, şiddetin doğallık ve evrensellekle karmaşık şekilde iç içe geçmesi anlamına gelmektedir. Doğal felaketlerin gerçekleşme şekli doğanın kendisiyle alakalı ve olağandır. Ancak bu felaketlerin dünyadaki bölgeleri ve nüfusları farklı etkileme biçimleri doğal olarak gerçekleşmemektedir. Toplulukların geçinme durumlarından ölüme terk edilmelerine kadar süren kitlesel yoksullaşmayı kapsamaktadır (Balibar, 2014, s. 96). Çünkü bu felaketlerin bir kısmı büyük tehlike ve tehlike altındaki nüfus olarak değerlendirilirken, bir kısmı gereğinden fazla yaşanan nüfus patlamalarının nedeni olarak görülmektedir (Balibar, 2014, s. 32-33). *Aşırı öznel* şiddet ise, öznelerin kendi iradesinin değil homojenliğe indirgenmiş “biz’in” kutsanmasından ortaya çıkmaktadır. Biz için ortak kutsanan “şey” önemli olmaktadır. Özne şeyin efendisi, sahibi değil tam tersine aracı olmaktadır. Bu idealize edilen ve fetişleştirilen ulusal, ırksal, dinsel ya da cinsel kimlik olarak görülebilir. Böylece tekeli bir kimliğin varlığı her türlü ötekiliği dışlamaktadır (Balibar, 2014, s. 95-96). Kitlesel boyuttan ziyade topluluğun

içinde tehlikenin karşılığı olarak konumlandırılan ötekinin olumsuz inşası ve nefretin idealleştirilmesine dayanır. Toplumdan şiddetle arındırılması gereken bir tehlike olarak görülür. Kısaca aşırı öznel şiddetin nedenleri, kimlik takıntısı ve onun gerçekliği ile ortaya çıkan şiddet biçimlerini kapsamaktadır. Aşırı nesnel şiddet ise insanların gereksiz, yararsız nesneler ve fazlalıklar olarak görülmesi sonucu kendini göstermektedir. Balibar, nesnel ve öznel biçimlerin, nedenleri açısından birbirinden bağımsız ancak yine de iç içe geçtiğine dikkat çekmektedir (Balibar, 2014, s. 111). Şiddetin tanımlamasında yer alan sınır ihlali düşüncesini de dikkate alarak Balibar, aşıldığını düşünülen sınırların, eşiklerin aslında ortaya konulan siyaset anlayışlarının sonuçları olarak görmektedir. Aşırılıkları ya da uç noktalarıyla şiddet, bir düşünce yapısının ürünü olarak ortaya çıkmaktadır ve hiçbir zaman ön-varsayımsız gerçekleşmemektedir (Balibar, 2014, s. 121).

Şiddet sorununu ele alan Slavoj Žižek, modern toplumlarda şiddetin biçimleri ve gösterilen tepkiler üzerinden şiddet olgusuna, eleştirel yaklaşan bir başka düşünür olmaktadır. Marksist sosyolog Žižek, Şiddet (2008) adlı kitabında şiddet kavramını ele alırken kavrama, kendi söylemiyle doğrudan bir bakış açısı yerine yamuk bir açıdan bakmaktadır. Žižek bu bakış açısının nedenini, şiddet eylemlerinin afallatıcı ve dehşeti nedeniyle hissedilen duyguların, kişileri mantıklı şekilde düşünmekten alı koyması olarak açıklamaktadır. Şiddete karşı doğru yaklaşımda, belli bir mesafeden konunun ele alınması ve gerçekleştirilen analizlerde dehşeti normalleştirecek kadar da soğukkanlı olunmaması gerektiği belirtilmektedir. Bu mesafenin nedeni, şiddete maruz kalan bireylere karşı duyulması gereken saygıdan kaynaklanmaktadır (Žižek, 2018, s. 16). Žižek, şiddet sorunlarının çözümündeki en büyük engelli sahte aciliyet hissi üzerinden hareket ederek, geçici çözümler üretilmesinde görmektedir. Bu durumu “samimiyetsiz bir ahlaki öfke” olarak açıklamaktadır. Şiddete karşı acil çözüm sunulan toplumlarda süre gelen ve yer etmiş şiddet eylemlerinin, kişiler tarafından sahte ve anlık rahatlama düşünceleri ile çözüldüğü inancını eleştirmektedir. Bu acil çözüm hissiyatının yayılmasında, insanlara düşünmek ve anlamak yerine acilen harekete geç duygusunun empoze edilmesi etkili olmaktadır. Bu geçici ve sahte çözümlerin, şiddet olaylarının üstünü örtüğünü hatta çözümünü engellediğini belirtmektedir. Sahte çözümleri açıklarken, kapitalist düzende kendi mal varlığını arttıran ve zenginleşen sınıfların, parasını sömürü ile şiddete uğrayan sınıflara yardım adı altında aktarmasından bahsetmektedir. Aslında yapılan yardım bir çözüm değil, kapitalist düzenin devamlılığını sağlayan ekonomik-dışı hayırseverlik olmaktadır. Böylece var olan eşitsiz ve şiddete dayalı sömürünün çözümü değil

devamlılığı sağlanmaktadır (Zizek, 2018, s. 33) Aynı sistemde gerçekleşen anlık, geçici ve sahte yardımların kadına, siyahlara, evsizlere ya da gaylere yapılan şiddetin devamlılığındaki etkisini savunmaktadır. Zizek, şiddet olaylarının ortaya çıkmasında “öteki” algısını en büyük etkenlerden biri olarak görmektedir. Toplum içerisinde öteki olarak görülen gruplara karşı yakın olma korkusunun varlığına dikkat çekmektedir. Kişilerin, öteki olarak gördükleri topluluklar ile yakınlaştıklarında kendi topluluklarının dengesinin bozulduğunu düşünmekte ve onları ihlalciler olarak görmektedir. Tehdit olarak görülen ihlalden kurtulmak için ise saldırganlığa başvurulmaktadır (Zizek, 2018, s. 63). Zizek, şiddeti tek konu üzerinden, öznel ve anlık çözümler ile ele almak yerine; şiddetin nedenlerini anlamının üzerinde durmaktadır. Yapılacak doğru davranışın, hemen harekete geçme dürtüsünü baskılamak, eleştirel bir bakış açısıyla durumu analiz etmek ve beklemek olarak görmektedir. En önemli noktanın şiddete yol açan şeyi öğrenmek olduğunu savunmaktadır. Çözümün üretilmesinde, şiddet eylemlerinin ortaya çıkmasını sağlayan arka planının anlaşılması daha önemli rol oynamaktadır. Bir şiddet eyleminin çözümü, vicdan rahatlatmak ya da duyulan dehşetin hafifletilmesini sağlamaktan çok, nedenlerinin anlaşılmasıyla tekrarının gerçekleşmesini engellemek amaçlı olmalıdır.

Dilin sembolik anlam inşa ederek, şiddetin nedeni ve bir başka biçimi olması yaklaşımı açısından Pierre Bourdieu sembolik şiddet kavramı önemli olmaktadır. Fransız sosyolog Bourdieu’nun simgesel şiddet kavramı, şiddetin fark edilmeden yaşam içerisine yerleşmesinin çarpıcı örneği olarak görülmektedir. Bourdieu iktidarın özellikle devlet iktidarının, hem nesnellik hem tikel yapı ve mekanizmalarda hem de zihinsel yapılar, algılamalar ve düşünme kalıpları biçimlerinde yer etmeye başlamasıyla simgesel şiddeti meşru bir şekilde gerçekleştirdiğini söylemektedir. Bu şekilde iktidar kendisini toplumsal yapıda, bu yapılarla biçimlendirilmiş algılarla zihinlere aşılacaktır ve bu süreci doğallık görünümüyle sunmaktadır (Bourdieu, 1995, s. 107). Simgesel şiddet, gösterilen itaatlerin, itaat olarak algılanmamasını sağlayan ve kolektif beklentilere, toplumsal olarak meşrulaştırılmış inançlara dayanarak gerçekleşen şiddetin farklı bir biçimidir. Simgesel şiddet kuramı, inanca, inancın yeniden üretimine dayanmaktadır. Algı ve değer kalıplarıyla donatılan iktidarın olgular ve söylemlerde yer alan buyruklarına, kişilerin algılayıp sorgulamadan kabul etmeleri toplumsallaşma çalışmalarıyla sağlanmaktadır (Bourdieu, 1995, s. 188) Bourdieu’nun yaklaşımı üzerine gerçekleştirdiği çalışmada Aydın (2014), devlet ve simgesel şiddet kavramları üzerinde durmuştur. Bourdieu’dan aktaran Aydın (2014), egemenlik altında olanın, iktidarı iktidarın ürettiği anlam ilişkisi

çerçevesinde algıladığından ve bundan dolayı egemen olanın çıkarları sabit kaldığından bahsetmektedir. Bu durum iktidarın, düşünme, konuşma, davranış vb. yollar ile toplumsal yapı içerisinde yönetilen sınıfa uyguladığı şiddet türü olarak nitelendirilmektedir. Şiddetin bu şekilde uygulanmasında eğitim, sanat veya medya gibi birçok araç kullanılmaktadır. Simgesel şiddet, iktidarın düşünce ve yapısının, çeşitli araçlarla yönetilenlere fark ettirilmeden aktarılması, kabul ettirilmesini kapsamaktadır. Alt sınıflar ise tüm bu süreçlerde iktidarın düşüncelerini ve söylemlerini kendi bakışı gibi kabul etmekte ve görmektedir. Böylece iktidar lehine kırılmaz ve bozulmaz bir döngü kurulmuş olur (Aydın, 2014). Simgesel şiddet, toplum içerisinde alışkanlık haline gelen algı ve kalıpların ardında gizlenen bir şiddet türü olarak varlığını sürdürmektedir. Fiziksel şiddete gerek kalmadan gerçekleşen şiddet türü, bireyin tüm algılarını etkilemektedir (Bayrakdar, 2018). Bu da var olan ve görünen şiddetin dahi normalleştirilmesine neden olmaktadır. Simgesel şiddetin beslendiği ve sonunda yeniden yarattığı algılar, ayrıştırmalar ve kategorileştirmeler; bireylere iktidar tarafından uygulanan örtük bir şiddet olmakla birlikte, kişilerin başkalarına uyguladıkları diğer şiddet türlerinin de etkeni ve meşrulaştırıcısı olabilmektedir.

Üstünde durulan bu yaklaşımlar göstermektedir ki şiddet, disiplinler arası çalışmalar ile çok boyutlu olarak incelenmesi ve derinlemesine araştırılması gereken bir sorun olmaktadır. Bu nedenle felsefî, sosyolojik, siyasal, hukuksal, tarihsel ve daha birçok açıdan ele alınarak irdelenmesi önemli olmaktadır. Çünkü şiddet kendini farklı biçimlerde, farklı alanlarda göstermekte ve daima gücü elinde bulunduran tarafın lehine kullanılmaktadır. Şiddetin günümüzde daha örtük bir biçimde, iktidara ve sisteme içkin uygulanmaktadır. Toplumda görünür olan kısaca bireylerin birbirine yönelttiği şiddetin temelinde de aslında iktidarın bu örtük şiddeti yatmaktadır. Şiddeti meşrulaştırmak, düşünme biçimini şekillendirmek, kimliklerin tanımlanması, ayırım ve ötekileştirme bu şekilde toplumda yer etmektedir. Kadınlar tüm bu sürecin sonucundan etkilenen kimliklerden biri olmaktadır. Bedenleri, varlıkları ve eylemleri iktidarın örtük şiddeti ile sınırlandırılmakta, baskılanmakta ve sonucunda da iktidarı benimseyenler tarafından maruz kaldıkları yıkıcı şiddette dönüşmektedir. İktidarı korumanın bir aracı olan şiddetin kendisi de birçok farklı araç ile uygulanmaktadır. Bu araçların en önemlilerinden biri ise medyadır.

2.5. Gelenekselden Dijitale Medya ve Şiddet İlişkisi

Şiddet olgusu ele alınırken ilkel toplumlardan günümüz toplumlarına kadar geçen tarihsel dönüşümler ve gelişmeler dikkate alındığında, algılama biçimlerinin ve temsil şekillerinin değiştiği görülmektedir. Algılama biçimleri ve temsil şekilleri söz konusu olduğunda ise kitle iletişim araçlarının gelişmesiyle birlikte medyanın önemi artmıştır. Şiddet eylemlerinin eski dönemlerdeki törenselliği, iktidarın güç gösterisi, seyirlik ya da eğlence olarak açık ve yüz yüze gerçekleşen temsili, medya içeriklerinde yerini farklı biçimlerde yeniden bulmuştur. Şiddetin seyirlik ve politik gösteriminin önemli tarihsel örneklerinden biri olan gladyatör dövüşlerinin belirli alanlarda kısıtlı seyirciye sunulmasından, günümüzün dijital medyasında milyonlarca bireye aynı anda ulaşan kurgusal ya da gerçek şiddet içerikleri bu sürecin tarihsel olarak geçirdiği değişimi ve daimi varlığını göstermektedir. Tüm bu süreçte bireyler, şiddeti uygulayan, şiddetin mağduru ya da tanıklık eden gibi farklı birçok konumda bulunmuştur. Geçmiş dönemler ve günümüz toplumları arasındaki en büyük farkın ise gerçeklikten kurgusalığa geçiş ve ulaşılan izler kitlenin büyüklüğü olarak görülmektedir (Erdem, 2020). Bu nedenle geleneksel medya olarak adlandırılan televizyon, gazete, radyo gibi iletişim araçlarından, teknolojiye bağlı olarak hızla gelişen ve değişen dijital medyaya kadar şiddetin, medya ile olan ilişkisi hala tartışılan ve üzerine düşünülen bir sorundur.

Kitle medyası ile başlayan şiddetin medya içerikleri ile sunumu, kontrol altında ve editöryal denetimden geçerek aynı zamanda şiddetin estetize edilmesi ile gerçekleşmektedir. Estetize edilmesi ile belirtilmek istenen şiddetin haz nesnesi olarak sunumudur. Bu durumun temel nedeni ise spor, sinema ve televizyon gibi medya içeriklerinin aynı zamanda birer endüstriyel ürün olmasına bağlanmaktadır. Baudrillard'ın "Simülasyon Kuramı" bakışıyla böylece şiddet olayların sıcak bir olay durumundan, medya kanalları yoluyla aracılanması ve yayılması sonucu, şiddet gerçekliğinden koparılmakta, soğuk bir gösterime dönüşmektedir. Sergilenen bu içi boşaltılmış şiddet eylemleri, kitlelere üretilen milyonlarca içerikle birlikte tüketilerek sıradanlaşmakta ve normalleşmektedir (Yumrukuz, 2017). İletişim teknolojilerinin gelişmesi ile beraber şiddet içeriklerinin ve söylemlerinin daha görünür olduğu ve hızla yayılarak etkisini arttırdığı görülmektedir (Erdem, 2020).

2.5.1. Geleneksel Medyada Şiddet Sunumu

Medya ve etkileri çalışmaları, iletişim alanın sıklıkla üzerinde durduğu araştırma konularından biri olmuştur. Yapılan araştırmaların önemli bir kısmını ise şiddet ve medya ilişkisi oluşturmaktadır. Toplumda var olan şiddet ile medya içerikleri arasında kurulan bu ilişki, şiddetin sunumu, kitle üzerindeki etkisi ve meşrulaştırılması gibi birçok açıdan ele alınmış ve yine birçok farklı nedene bağlanmıştır.

Medya çalışmaları tarihinin, neredeyse yüz yıllık bir geçmişi bulunduğu belirtilmektedir. On dokuzuncu yüzyılın sonları yirminci yüz yılın başlarına dayanan bu tarih, baskı sayısı gittikçe artan gazeteler, yaygınlaşan reklamlar, sinemanın popülerleşmesi, müziklerin kaydedilerek çoğaltılması, radyo ve televizyonun icadını kapsamaktadır. Yaşanan gelişmeler ile yine aynı dönemlerde Amerika Birleşik Devletleri'nde ve Kanada'da bulunan birçok üniversitede bu seri üretim, dağıtım ve tüketim yaratan medyanın, siyasi, psikolojik ve sosyal sonuçları araştırılmaya başlanmıştır. Kuzey Amerika'da yapılan araştırmalar ise medyadan ziyade iletişim kavramını merkeze almış, hem aracılı hem de kişiler arası özelliklerine dikkate alarak medyanın, insanların yaşamları, dünyayı algılayışları, ilişkileri ve tutumları üzerindeki etkisini öğrenilmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. İkinci Dünya Savaşı ile birlikte bu alanda yapılan araştırmalar hızla artmıştır (Laughey, 2010, s. 21). Televizyon, radyo, gazete gibi iletişimi tek yönlü gerçekleştiren geleneksel kitle iletişim araçlarının etkisi üzerine yapılan araştırmalar, bulunulan dönemin koşullarına göre farklı yaklaşımlar etrafında şekillenmiş ve değişmiştir. Medya ve şiddet arasındaki ilişkiye odaklanan araştırmaların ise davranışsal etki kuramı, duyarsızlaştırma kuramı, yetiştirme kuramı ve sınırlı etkiler yaklaşımları gibi farklı üst başlıklara bölünebileceği belirtilmektedir. Yaklaşımlar dayandıkları kuramsal temele bağlı olarak medya ve şiddet ilişkisini farklı bakış açılarıyla ele almaktadır (Ergeç & Zateri, 2020).

2.5.2. Şiddet Üzerine İlk Etki Çalışmaları

Medyada şiddet kullanımının gazetelerin ilk yıllarına kadar dayandığı belirtilmektedir. Avrupa'da yayınlanan haber kâğıtlarında cadıların, büyücülerin yakılması ya da cinayet haberlerinin aktarılması örnek gösterilmektedir. İletişim alanında gerçekleştirilen etki çalışmalarının ilk dönemlerinde de araştırma konularından biri şiddet olgusu olmuştur. Kitle iletişim araçlarında şiddetin sunumu ile ilgili yapılan araştırmaların merkezinde Amerika Birleşik Devletleri yer almaktadır. İlk araştırmaları,

1920-1930 yılları arasında sessiz sinemanın çocuklara yönelik etkisi üzerine olmaktadır. Genellikle bu dönemlerde yapılan çalışmalar çocukların gelişimi ve davranışı üzerinde, medyada yer alan şiddet içeriklerinin etkisini konu almaktadır (Özer, 2017).

Şiddetin medya aracılığıyla zihinlerde bıraktığı etki üzerine yapılan çalışmaların tam anlamıyla yirminci yüz yılın ortalarında başladığı belirtilmektedir. Televizyon kitle iletişim araçları arasında yazı, görsellik, ses gibi sahip olduğu tüm özellikleri ve toplumda kullanımının hızla artması nedeniyle ilk dönemlerde yapılan araştırmaların merkezinde yer almıştır (Ergeç & Doğan, 2016). Televizyon içerikleri ve şiddet üzerine yapılan ilk araştırmaların 1952 ve 1953 yılları arasında Amerika’da National Association Of Educational Broadcasters tarafından yapılan ve daha çok yayın içeriklerinin incelendiği araştırmalar oluşturmaktadır (Türkoğlu, 2010, s. 268). İngiltere’de ise London School of Economics and Political Science’da, Hilde Himmelweit yönetiminde, BBC tarafından önerilen ve bağımsız araştırmacıların bulunduğu çalışmaların yapıldığı aktarılmaktadır. Bu çalışmada çocukların televizyon izleme tutumları araştırmanın konusunu oluşturmuştur. Himmelweit, araştırmaların sonucunda elde edilen verilere göre, televizyonun saldırgan davranışlara yol açmasının mümkün olmadığını belirtmiştir. Ancak duygusal bakımdan rahatsızlıkları olan çocukların saldırganlık görüntülerinden etkilendiğini de eklemiştir. Ayrıca şiddet içeriklerini izlemenin, bireylerde saldırganlık duygusunu boşalttığı sonucuna varıldığı da söylenmektedir. Bu dönemlerde genel olarak yayınların içerikleri ve anket araştırmaları üzerine odaklanılmaktadır (Işiker, 2011).

1960 sonralarında ise daha çok deneysel çalışmalar ön plana çıkmış, şiddet içeriklerinin izlenmesi ile eylemler arasındaki ilişkilere odaklanılmaya başlanmıştır. Deneysel çalışmalarda ilk olarak Albert Bandura ve Leonard Berkowitz çalışmalarından bahsedilmektedir. Sonuçları yetişkinleri de kapsamakla birlikte ağırlıklı olarak çocuklar üzerinde gelişen ve şiddetin öğrenilen bir davranış olduğu savına dayanan çalışmalarda, şiddet içeriklerinin izlenmesinin saldırgan ve şiddette yönelik davranışların ortaya çıkmasında etkili olduğuna değinilmektedir (Ergeç & Doğan, 2016). Bandura’nın, gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda televizyon izleyicilerinin tükettikleri içeriklerin etkisiyle, yeni davranışlar, duygusal tepkiler ve yeni tarzlar edindiklerini açıkladığı belirtilmektedir (Kahya, 2018). Berkowitz ise yoğun şiddet sahneleri izleyen bireylerin, başkalarına yönelik gerçekleştirdiği şiddet eylemlerinde artış olduğunu savunmuştur (Işiker, 2011). Gerçekleştirilen ilk araştırmalar, şiddet davranışlarının medya içeriklerinin

etkisiyle artabileceğinin göstergesi sayılarak bu alanda çalışmaların artmasına neden olmuştur.

Georger Gerbner, bireylerin çocukluktan itibaren öğrenmelerinde ve dünyayı algılamalarında televizyon içeriklerinin tekrarlanan görüntüleri ile etkili olduğunu belirten kuramcılardan olmaktadır. Bu şekilde televizyonun değerleri, ideolojileri, perspektifleri etkilediğini ve şekillendirdiğini söylemektedir. Ona göre kişiler televizyon içeriklerinde gördükleri dünyayı gerçek dünya olarak algılamaktadır. Şiddet içeriklerinin sunumunu bu bakış açısıyla ele almıştır (Özçetin, 2018). Gerbner ve arkadaşlarının çalışmalarını sadece televizyon içerikleri üzerinde değil, programlarda yer alan şiddet eylemleri, saldıran ve saldırıya uğrayan kişiler ile polis raporları üzerinden gerçek şiddet olayları ile karşılaştırma yaparak gerçekleştirmiştir (Türkoğlu, 2010). Gerbner'in yaklaşımına göre tekrarlayan şiddet içeriklerine maruz kalmanın sonucunda, şiddetin insanlar için normalleşmesi, insanların şiddet olaylarına karşı hissizleşmesi, tehlikeli ve ürkütücü bir dünyada yaşandığı düşüncesi ve bunun sonucu olarak şiddetin bir çözüm olarak görülmesi durumları ortaya çıkmaktadır (Özçetin, 2018, s. 132). Televizyon böylece korkuları harekete geçirmekte ve izleyicilerin düşüncelerini etkilemektedir. Gerbner, bu etkilere bağlı olarak medyanın şiddeti ve suçu sürekli olarak resmettiğini savunmaktadır (Kahya, 2018). Geliştirilen yaklaşımda televizyonda yer alan şiddetin en büyük etkisi davranışsal olmaktan çok ideolojik görülmektedir. Böylece, televizyon kitlelerin uyuşturucusu ve sosyal düzenin meşrulaştırılma aracı olarak nitelendirilmektedir (Işıker, 2011).

Yapılan araştırmaların geneli dikkate alındığında televizyonda yer alan şiddet içeriklerinin, şiddet eylemlerinin ortaya çıkmasında doğrudan etkisinin bulunmadığı düşünülmektedir. Ancak burada televizyonun toplumsal öğrenme araçlarından biri olması rolüne dikkat çekilmektedir. Televizyon içeriklerinde görülen ve öğrenilen eylemlerin gerçekleşmesi için uygun ve ödüllendirici koşulların varlığı söz konusu olmaktadır. Böylece öğrenilen şiddet modelinin ileride davranışa dönüşme potansiyeli hazırda bulunmaktadır. Bu nedenle şiddetin öznel veya psikoloji ya da insan doğası gibi tek bir nedene bağlanmadan, toplumsal özellikler ve günlük yaşam koşulları gibi bütünsel bir bakış açısıyla değerlendirilmesi gerektiğinin üzerinde durulmaktadır (Türkoğlu, 2010, s. 270-272). Araştırmaların genel olarak etki üzerinde durması, sorunu bireye indirgediği yönünde eleştirin gelişmesine neden olmuştur. Medyada şiddet konusunun, daha çok sosyal öğrenme veya taklit kuramı temelinde ele alınması birçok toplumsal etkeni

dışarıda bırakmaktadır. Çalışmalar sonucunda önemli etkiler ortaya çıkmasıyla beraber, medyada şiddet kullanımının ve etkilerinin toplumsal, ekonomik, kültürel, siyasal bağlamlardan ayrı olarak düşünülmemesi gerekmektedir (Özer, 2017).

2.5.3. Şiddetin Sunumunda Ekonomik ve İdeolojik Bağlar

Medyada şiddet sunumunun etkileri kadar, şiddetin içerik olarak kullanılmasındaki nedenler de önemli olmaktadır. Ekonomi politik yaklaşım, eleştirel kuramın özelliklerine bağlı olarak olaylara ve olgulara tarihsel ve bütüncül olarak yaklaşmaktadır. Medyanın ekonomik ve ideolojik bağları nedeniyle nasıl sınırlandırıldığı, yönetildiği ve dönüştürüldüğünü ortaya çıkarmaya çalışmaktadır. Sermaye, siyaset ve medya ilişkilerine odaklanarak, kitle iletişim araçlarının ekonomik bağlarını, içeriklerini ve tüm bunların toplum üzerindeki ideolojik ve ekonomik etkilerini araştırmaktadır (Yaylagül, 2018). Şiddetin içerik olarak sıklıkla kullanılması sorunu ele alınırken, toplumsal ilişkilerin ve kurumsal etkilerin üzerinde durulması bu nedenlerle önemli olmaktadır.

Medyada şiddetin kullanılmasında ekonomik nedenin temeli kâr etme amacıdır. Şiddet içerikleri, medyada kâr etmenin en kolay yollarından biri olarak görülmektedir. Cinsellikte bunlardan biri olmasına rağmen, şiddet kadar satış gücünün bulunmadığı belirtilmektedir. Bunun nedeni daha öncede bahsedildiği gibi insanlık tarihinin en eski dönemlerinden süre gelen şiddetin seyirlik sunumudur. Medya endüstrisinde, malını pazarlamak isteyen reklamcılar için izleyicinin dikkatini çekmek temel amaç olmaktadır. Şiddet gibi etkisi ve anlaşılabilirliği evrensel olan içerikler, bu amaçla medyada sıklıkla kullanılmaktadır. İdeolojik yönden ise var olan sistemin meşrulaştırıcısı olan medyada, kullanılan şiddetin beyaz ve erkek iktidarının yansıtıcısı olduğu söylenmektedir (Kahya, 2018). Şiddetin ekonomik ve ideolojik amaçlarla kullanımı medya aracılığıyla kitleleri etkileyebilmektedir. Böylece toplumun yapısı dönüştürülebilmekte ve var olan sistem normalleştirilerek meşrulaştırılmaktadır.

Şiddetin içerik olarak sunumuna neden olan ideolojik ve ekonomik toplumsal bağlantılara, Amerika Birleşik Devletleri'nde 1960'lardan sonra medya ve şiddet ilişkisi üzerinden yoğun araştırmaların yapılması örnek gösterilmektedir. Öğrenci ayaklanmaları, siyahların eylemleri, savaş protestoları ve suikastler, ABD toplumunda 60'lı yıllarda hızla artmıştır. Şiddetin nedenleri, kökenleri ya da kaynaklarının incelenmesinde, toplumun tarihsel, kültürel ve ekonomik bağlamları, araştırmanın doğru biçimde yapılabilmesi için önemli olmaktadır. Şiddetin kökleri ve kaynakları toplumun yapısına göre

değişebilmektedir. ABD'nin aldığı göçler, sınıf farklılıkları, kentleşme gibi durumlara bağlı dönüşen yapısının, bu eylemlerin gerçekleşmesine uygun olması ve bununla beraber medyada şiddet kullanımının artmasında etkili olduğu savunulmaktadır (Özer, 2017). Böylece medya gerçekleri sıfırdan üretmese dahi, sosyal gerçekleri kullanarak kendi gerçekliğini yaratmakta, bu yaratım sürecinde baskın ideolojileri daha ön plana çıkararak eylemlerini normalleştirmektedir.

Şiddetin simgesel\sembolik yönüne dikkat çeken Pierre Bourdieu, Televizyon Üzerine (1997) adlı eserinde ideolojik ve ekonomik iktidarların bu açıdan medyaya etkisine değinmektedir. Medyayı simgesel şiddetin araçlarından biri olarak tanımlamaktadır. Medya, eşitsiz toplumun üst sınıflarında yer alan ideolojik ve ekonomik iktidarların lehine ve amaçlarına uygun olarak içerikler üreterek, toplumda olumlu bakış açılarının yaratılması medya ile sağlanmaktadır. Diğer tarafta yer alan ya da öteki olarak sınıflandırılmaya çalışan gruplar ise olumsuz ve tehlikeli özelliklerle tanımlanarak toplum içerisinde kötü olarak algılanmaları amaçlanmaktadır (Aydın, 2014). Tüm bu algı biçimlendirmeleri ya da gündemi belirlerken ideolojik ve ekonomik iktidarların medya ile bağları sonucu sansasyon medyasının ortaya çıktığından bahsetmektedir. En çok tercih edilen “gelgeç olaylar” olarak tanımladığı; kan, cinsellik, dram ve suç içeriklerinin her zaman satış garantisi olduğuna dikkat çekmektedir. Bu olaylar medya içeriklerinde; gazetelerde ilk sayfalarda, televizyon haberlerin açılışında ya da dizilerde sıklıkla yer almaktadır. Medya içeriklerinin çoğunluğunu oluşturan bu “gelgeç olayların” amacının oyalamak olduğunun altını çizer. Bunları birer gözbağcı olarak tanımlar. Bahsedilen iktidarlar tarafından, kitlelerin dikkatini istenilen yere yöneltmek, oyalamak ve algılarını şekillendirmek için kullanılmaktadırlar. Böylece gelgeç olayların sıklıkla kullanılması ile bireylerin önemli enformasyonlardan haberdar olması engellenmektedir. Özellikle televizyonun bu rolü üstlenmede diğer medya araçları arasında daha etkili bir güce, bir tekele sahip olduğunu vurgular. Televizyonun topluma dair belli şeyleri gösterirken, önemli noktaları göstererek enformasyon sağlamaktan çok farklı konuları öne çıkarmakta ya da bilgiyi verirken anlamını çarpıtarak sunmasını eleştirmektedir. Televizyon, bunu yeniden anlamlandırarak, sözcüklerle farklı bir varoluşa taşıyarak sağlamaktadır. Farkında olarak ya da olmayarak bu sözcükler ile “*fantazyalar, korkular, fobiler ya da yanlış temsiliyetler*” yaratıldığını söyler. Medyanın adlandırarak yeniden yaratma, gösterme ve gösterdiğine inandırma özelliği iktidarlar için bu nedenle önemli olmaktadır. Gelgeç olaylar ile ırkçılık, yabancı düşmanlığı, korku-nefret duygularını alevlendirmek

medya aracılığı ile kolaylaşmaktadır (Bourdieu, 1997, s. 32-36). Bu nedenlerle şiddetin içeriklerinin etkileri kadar neden içerik olarak üretildiği önemli olmaktadır. Medya içerikleri basit bir görüntüler, yazılar ya da seslerden ibaret olmamaktadır. Arkasında birçok anlam ve amaç taşımakta, içerisinde de toplum üzerinde etkisi bulunan birçok ilişki bağını barındırmaktadır.

Tarihsel olarak bakıldığında, iletişim çalışmalarının gelişimi içerisinde incelenen ve üzerine tartışılan konulardan birinin sıklıkla şiddet sorunu olduğu görülmektedir. Yapılan araştırmalar arasında şiddetin, medya üzerinden öğrenildiğini ve gündelik yaşama etkili olduğunu savunanlar bulunmaktadır. Çalışmalar kitle iletişim araçlarının, şiddet içeriklerini kullanarak şiddeti yeniden ürettiğini ve böylece toplumsal yapının bir parçası haline getirdiğini göstermektedir. Sosyal gerçeklikler medya aracılığıyla toplumun her kesimine duyurulmakta ve medyanın kendi gerçekliğine uygun olarak sunulmaktadır. Bireyler görmediği, tanık olmadığı ya da yaşamadığı sosyal durumları medya aracılığıyla deneyimlemekte ve öğrenebilmektedir. Estetize bir sunumun gerçekleştirildiği de göz önünde bulundurulursa, izleyiciler tarafından şiddet eylemlerinin normal karşılanması hatta kahramanca görülmesi mümkün olmaktadır. Bununla birlikte sık sık karşılaşılan ve gerçeklikten kopararak sunulan şiddet içerikleri, bireylerin algılarında şiddet eylem ve söylemlerini basitleştirmekte, sıradanlaştırmakta ve bu sorunu önemsizleştirmektedir. Medyanın toplumdaki şiddet olaylarına etkisi konulu araştırmaların genel olarak 50’li yıllarda başlamıştır. Bu araştırmaların çoğunda ise medyanın şiddet üzerindeki etkisinin varlığı üzerinde durulmuştur. 50’li yılların sahip olduğu teknolojiler ve kullanılan iletişim araçları dikkate alındığında, günümüzde gelişen teknoloji ve iletişim araçları ile birlikte şiddetin, medya aracılığıyla etkisini artırdığı söylenebilmektedir. İnternetin kullanımının gündelik hayatta geçmesi, dijitalleşen dünya ve teknolojik araçların gelişimi ile birlikte şiddet olgusu, yeni bir alana sahip olmuştur. Bu alanda şiddet içerik olarak hem üretilmekte hem de tüketilmektedir. Dijital ortamlar ve sosyal ağların yaygın şekilde kullanımı ve her bireyin kendini bu alanlarda ifade etme isteğinin artması sonucu şiddet eylemlerinin etkisi, farklı biçimlerde dijital ortamda gerçekleşmeye başlamıştır. Kitle medyası ile tüketilmeye başlayan hâkim ideoloji, yeni medyanın imkânı ile birlikte daha önceleri içerikleri tüketen bireylerin, tüm bu süreç sonunda aynı ideolojiyi yaymasına dönüşmüştür. Bireylerin yeni dijital alanda kendilerini ifade etme imkânı vardır. Ancak kitle medyasının genel içeriğini oluşturan toplumun baskın söylem ve ideolojilerinin geçmişte tüketicisi olan çoğu bireyin, dijitalleşen

medyada döngünün devamlılığını sağlayan üreticilere dönüştüğünü görmek mümkün olmaktadır. Tüm bu süreçlerin birbiriyle olan ilişkisi sonucunda şiddet, kullanılan aygıtlar, gelişen teknoloji ve kurulan iletişim ağları ile etkisini arttırmış ve yıkıcılığını küresel boyuta taşımıştır.

2.6. Dijital Dönüşüm: Yeni Toplum ve İletişim Teknolojileri

İnsanlık tarihinde yaşanan birçok yenilik ya da icat toplumların yapısında köklü değişimlere neden olmuştur. Toplumlarda kültürel, ekonomik, sosyal ve siyasal alanlarında yaşanan büyük değişimler, toplumları her alanda etkilemekte, dönüştürmektedir. Çalışma sistemi, üretim biçimleri ve yaşam şekillerinde değişimine neden olan Sanayi Devrimi bu durumun örneklerindendir. Yirminci yüzyılın sonlarına doğru bilişim ve iletişim teknolojilerinde gerçekleşen gelişmelerin, toplumları her alanda etkilemeye başlaması da aynı ölçüde etkiler yaratmıştır ve yenilikler hâlâ devam etmektedir.

İlk olarak 1960-80 yılları arasında bilginin meta haline gelmesi ve teknolojik araçların öneminin artması bu sürecin başlangıcını oluşturmaktadır. Yeni bir teknolojik devrim çağının başlangıcı olarak görülen bu dönemin; toplumsal, ekonomik, siyasal ve kültürel alanı yeniden yapılandığı düşünülmektedir. Bu dönemde ham madde olan enformasyonun, işlenerek ortaya yeni bir bilginin çıkarılması ve teknolojinin gelişen yeni araçları sürecin en önemli özelliklerini oluşturmaktadır. Enformasyonun insan etkinliklerinde temel yapı taşı olmasına bağlı olarak yaşanan değişimler, toplumun bireysel ve kolektif varoluşundaki neredeyse bütün süreçlerin yeni teknoloji aracılığıyla değişmesine neden olmuştur (Timisi, 2003, s. 77-78).

Yaşanan gelişmelerle birlikte “enformasyon toplumu, bilgi toplumu” kavramları ortaya çıkmıştır. Bilgi toplumu, bilgi teknolojilerinin gelişmesi, kullanımının artması ve ülke gelirlerinin önemli bir kısmının bu teknolojilere bağlı olmasıyla ortaya çıkmıştır. Toplumlarda artık bilgi ve teknolojileri sadece tarım, sanayi, hizmet sektörlerinde değil eğitim, sağlık, iletişim gibi her alanda kullanabilir olmuştur. Bilgi, yazının keşfedilmesinden matbaanın icadına kadar geçen sürede önemini sürekli olarak arttırmıştır. Ancak asıl güce dönüşmesini sağlayan şeylerin başında 1950’ler ile beraber bilgisayar ve bilgisayar teknolojilerinin gelişmeye başlaması görülmektedir. Gelişmiş ülkelerde başlayan bu değişimler ekonomik, kültürel, sosyal değişimler yaratmış, sonrasında uluslararası alanda da yayılarak küreselleşmeyi de beraberinde getirmiştir.

Böylece modern toplumun geride kaldığı artık başka bir dönemin başladığı ve yeni bir toplumun ortaya çıktığı savunulmuştur (Selvi, 2012). İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan gelişmelere bağlı farklılaşan toplum yapısının birçok farklı özelliği bulunmaktadır. En önemli gelişmenin ise kol gücünden beyin gücüne geçilmesi olarak görülmektedir. Sanayi malları ve hizmetleri üretiminin yerini, bilgi ve teknolojinin üretimi almıştır. Ekonominin temeli mal üretiminden hizmet üretimine kaymaktadır. Ayrıca bilgisayarlar, yeni iletişim araçları, elektronik araçlar ve bu araçlar üzerinden haberleşme hızla yayılmaktadır. Artık meta olan bilgi, yeni teknolojilerle üretilmekte ve yine yeni iletişim araçları ile dünyanın her tarafına yayılmaktadır (Aktan & Tunç , 1998).

Amerikalı sosyolog Daniel Bell, bilgi toplumu yaklaşımlarında önde gelen düşünürlerden olmaktadır. Yaklaşımını bilgi ekonomisi, bilginin özellikle de bilimsel bilginin akışı, bilgisayar teknolojileri üzerinden sentezlediği söylenmektedir (Duff, 1998). Bell'in geliştirdiği çalışmalar sonucu 1973 yılında *The Coming of Post Industrial Society* (Endüstri Sonrası Toplumun Gelişi) adlı kitabı yayınlanmıştır. Genel olarak gelişmiş ülkeler Amerika Birleşik Devletleri gibi toplumlar üzerinde durmuştur. Bilgi toplumu üzerine geliştirilen düşünceler açısından Bell'in kuramı önemli görülmüştür. Sanayi, endüstri ve kapitalizmin özelliklerinin artık var olan toplumları tanımlamadığı, tüm bunların ötesine geçildiğini ve yeni bir toplumun varlığını savunmuştur. Endüstri sonrası toplum olarak gördüğü yeni toplumun, ham maddesi, üretim ve hizmet biçimi değişmiştir. Bilginin öneminin arttığı ve ham madde olduğu bu toplumda teknolojiler hızla gelişmektedir. Üniversiteler ve araştırma kurumları ön plana çıkmaktadır. Bilginin mal üretimi yerine geçmesine Bell'in iyimser yaklaştığı söylenmektedir. Ona göre teknolojinin gelişmesi, bilginin meta olması; halk arasındaki üretim araçlarına sahip olanların lehine var olan eşitsiz sistemi ortadan kaldırma potansiyeline sahiptir. Sanayi toplumunda baskın olan hiyerarşik düzende kurum şirketleri, işadamları önemliyken, artık üniversiteler, araştırma şirketleri ve bilim adamları önemli olmaktadır (Çakır, 2018, s. 25-27).

Enformasyon ya da bilgi toplumu yaklaşımları içerisinde bir diğer önemli isim Yoneji Masuda olarak görülmektedir. Bilgi, iletişim ve yeni teknolojiler üzerine çalışmalar gerçekleştiren sosyolog Masuda, yeni toplum yapısında enformasyon sağlayan kurumların ekonomide üstünlük kazanacağını belirtmektedir. Bilgi toplumunun teknolojisindeki önemli noktanın bilgisayar teknolojileri olmasına dikkat çekmektedir. Bilgisayarlar sahip oldukları özelliklere bağlı olarak; bilgi ve üretimi arttıracaklarını

savunmaktadır. Ona göre birçok insan arasında telefon ya da telgrafla sağlanan enformasyon aktarımı, bilgisayarla birlikte daha da büyüyerek geniş bir enformasyon ağına dönüşecektir. Böyle bir teknolojinin sonucunda ise toplumda yaşanan değişimlerin, önceki devrimler ya da değişimlerden çok daha farklı toplumsal dönüşümlere neden olacağını söylemektedir. Masuda tıpkı Bell gibi daha pozitif yaklaşarak bu değişimlerin toplumsal sınıfları ortadan kaldıracağını, daha demokratik yönetimlerin gelişeceğini düşünmektedir (Aktaş, 2013).

Bell ya da Masuda gibi birçok kuramcı yeni toplum yapısı ve dönüşümü hakkında çeşitli teoriler üretmiş ve dönemi farklı isimlerle tanımlamışlardır. Yaklaşımlar ilk olarak ekonomik ve toplumun işleyiş sistemi açısından şekillenmektedir. Bu teorilere teknolojiye fazla olumlu bakıldığı ya da sadece gelişmiş ülkeler dikkate alınarak çıkarımlar yapıldığı üzerinden eleştiriler de gelmiştir. Ancak ister bilgi toplumu, enformasyon toplumu ya da post endüstriyel toplum olarak adlandırılınsın, teknoloji ve bilgi öneminin hızla arttığı bu dönem, büyük değişimleri beraberinde getirmiştir. Artık bilgiye ulaşmak ve bilgiyi üretmek toplumun her alanında etkili olmuştur. Bilginin toplumun her alanına yayılması, bu durumun eş zamanlı olarak gerçekleşmesi ve bilgiye ucuz ulaşım imkânı iletişim araçlarının önemini de arttırmıştır. Bunu sağlayan araçlarının başında internet ve bilgisayar teknolojisi yer almaktadır. Bilgisayar ve internet temelli iletişim teknolojisinde hızla yaşanan gelişmeler, yeni toplum yapısında ağırlıklı olarak iletişim donanımı ve araçları üzerinde temellenen yeni bir dönemi beraberinde getirmiştir (Arklan & Taşdemir, 2008).

2.6.1. İnternet Ağında Yeni Toplum

İkinci Dünya savaşı sonrası bilişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler her alanda dijitalleşmenin başlamasına olanak sağlamıştır. Sayısallaştırılma süreci ile başlayan bu dönem, 2000’li yıllar ile birlikte siber fiziksel sistemler, fiziksel dünyanın sanal bilgi işlem sistemiyle birleşmeye başlaması toplumda dijital dönüşümü başlatmıştır. İnternet teknolojisi ise bu dönüşümün temel yapı taşı olarak görülmektedir (Yankın, 2019).

Jan van Dijk, iletişim ve bilişim teknolojilerinin gelişmesi sonucunda internet ve bilgisayar ağları üzerinde şekillenen toplum yapısını tanımlamak için farklı birçok kavramın kullanıldığını söylemektedir. En sık rastlanılanlardan biri ise “ağ toplumu” kavramı olmaktadır. İletişim bilimleri alanında çalışmalar gerçekleştiren ve bu alanda önemli düşünürlerden biri olan Dijk, ağ toplumunu modern, gelişmiş, yüksek seviyede

enformasyon alışverişi gerçekleşen ve gelişmiş iletişim teknolojilerine sahip olan toplumlar olarak tanımlamaktadır. Ayrıca daha önce bahsedilen enformasyon toplumu, bilgi toplumu olarak tanımlanan yaklaşımlarda toplumdaki faaliyet ve süreçlere vurgu yapılırken, ağ toplumu yaklaşımında toplumun yapı ve örgütlenmelerindeki değişimi üzerinde durulduğunu belirtmektedir. Sosyal ve medya ağları altyapısı buradaki önemli etkenlerden biri olmaktadır. Dijk’a göre ağ toplumu “*Sosyal ve medya ağlarından oluşan bir altyapının toplumun her seviyesinde örgütlenme tarzını- bireysel, sosyal, grupsal-belirlediği modern bir toplum türü*” olmaktadır ve bu ağların giderek her birimi birbirine bağladığına dikkat çekmektedir (Dijk, 2018, s. 41-42). İlk olarak ticari ağlar, sonra ulaşım ve üretim ağlarından bahseden Dijk, sosyal ağların insanlık tarihi kadar eskiye dayandığını savunmaktadır. Ancak internetin aynı anda bireylere, gruplara ve toplumlara hizmet etme özelliği ile daha önceki iletişim araçlarından tamamen ayrıldığını belirtmektedir. Yirminci yüzyıl ile birlikte internetin kullanımı, iletişim ve enformasyonun öneminin artması gibi tüm bu süreçlere bağlı olarak, toplum artık “ağ toplumuna” dönüşmektedir (Dijk, 2018, s. 75).

Yine ağ toplumu kavramı üzerinden temellenen yaklaşımı ile Manuel Castells önemli iletişim kuramcılarının biri olmaktadır. Castells, internetin sağladığı interaktif iletişim ağları ile birlikte yeni iletişim biçimlerinin ve kanallarının geliştiğini söylemektedir. Böylece bu ağlar hayatı şekillendirdiği gibi aynı oranda hayatın kendisine bağlı olarak biçimlenmekte ve büyümektedir. Enformasyon toplumu kuramcılarının üzerinde durduğu teknolojik ve ekonomik gelişmeler kadar aynı oradan toplumsal değişimlerin yaşandığını belirtmektedir (Castells, 2008, s. 96). Bu durum 1990’lar ile birlikte fiber optik ve dijitalleşme, kablolu yayınlar ve iletişim araçlarındaki değişimlerle hız kazanmaktadır. Milyarlarca mikroskobik bilgi işlem araçlarının her yere yayılabilme kapasitesinden yola çıkarak Castells, bilgisayar ağlarının insan hayatının dokusu olabileceğini öne sürmektedir (Castells, 2008).

Ağ toplumu kavramında ağların oluşmasındaki rolü ile internet, fiziksel bir araç olmanın ötesinde birbirine bağlı küçük ve sayısız bilgisayar ağlarının oluşturduğu geniş ve kapsayıcı bir bilgisayar ağı olarak tanımlanmaktadır. İnsanların interneti kullanmaktaki temel motivasyonu ise bu ağlar üzerinden gerçekleşen bilgi akışı ve bu bilgiye ulaşma isteği olarak görülmektedir. Artık yerelden uluslararası kadar erişimi olanaklı kılan, zaman ve mekân sınırının ortadan kalktığı küresel iletişimin yer aldığı bir toplum yapısı söz konusu olmaktadır. Böylece internet bilginin veya mesajların üretilip

dağıtıldığı yeni bir teknolojiden daha çok; birey ve grupların karşılıklı ya da kendi aralarında etkileşimlerini sağlayan yeni toplumsal iletişim ortamı haline gelmiştir. Bu durumun var olan toplumsal ilişki biçimlerinin yeni bir alan üzerinde devam etmesine ve şekillenmesine de neden olduğu belirtilmektedir (Timisi, 2003, s. 123-124).

2.6.2. Ağların ve Ağ Toplumunun Özellikleri

İnternet kullanımının artması, iletişim teknolojilerinin gelişmesi, hızla ilerleyen dijitalleşme süreci ile yeni iletişim teknolojilerinin temelinde ağlar morfolojisine dayanan yeni toplumsal yapı ortaya çıkmaktadır. Küresel boyutta, karşılıklı etkileşime dayalı ve bilgi akışı üzerine kurulu ağ toplumu yeni ilişkiler ve yeni kimlikler fırsat sunmaktadır (Aytaş, 2016). Bununla birlikte bu toplumu farklı kılan birçok özellik üzerinde durulmuştur. “Ağ toplumu” kavramını kullanan ve bu konu üzerinde yaklaşımlar geliştiren Jan van Dijk ve Manuell Castells, yine ağ ve özellikleri ilgili çeşitli tanımlamalar da bulunmuşlardır.

Castells’e göre ağ temelli toplumun gelişmesine olanak sağlayan yeni teknolojilerin ilk özelliği hammaddesinin enformasyon olmasıdır. Hareket kaynağı enformasyon olan bu teknolojiler ile toplum bilgiye ulaşmak ve üretmek için ağın içinde yer almaktadır. Enformasyonun insanı etkinliklerinin temelinde yer almasına bağlı olarak yeni teknolojiler, bireysel veya grup olarak var olma süreçlerini etkilemektedir. Ancak önemle altı çizilen nokta ise bu var olma durumunun teknolojilerle belirlenmediğidir. Diğer bir özellik ise ağın kurulması ile ilgili olmaktadır. Burada ağın morfolojisinden, giderek artan etkileşim ve bu etkileşimin sonucu yayılma gücünden, öngörülmez şekilde büyümesinden bahsedilir. Ağın içinde bulunmanın geniş etkileşim boyutu sonucu, bilgiye ulaşmak ve farklı erişim fırsatlarını olanaklı kılmak gibi olumlu yönleri bulunmaktadır. Böylece ağa dâhil olmak önemli olurken, dışında kalmanın da olumsuzlukları bulunmaktadır. Esnekliğin temel alındığı yeni yapıda ağlaşmayla ilgili bir diğer özellik, örgütlenmelerin yeniden düzenlenmesi hatta kökten değiştirilmesinin söz konusu olabilmesidir. Yeniden yapılandırma ve esneklik özelliğinin bir avantajı olabileceği gibi, bu özelliği kullananların gücü elinde bulunduran sınıflar olması baskıcı bir ortamı yaratabileceğine dikkat çekilmektedir. Bu durum ağların iletişim kurama aracı olmasının yanı sıra, konum elde etmek ve ağ dışında bırakma gibi baskı aracı olarak kullanılmasıyla ilgili olmaktadır. Teknolojik gelişmenin etkisiyle değişen bu yapıda son olarak eski ya da yeni olarak görülen teknolojilerin bütünleşmesinden bahsedilmektedir. Mikro elektronik,

telekomünikasyon, opo elektronik ve bilgisayar teknolojileri enformasyon sistem içerisinde bütünleşmiştir. Ağ toplumu bu sistem çevresinde şekillenmekte ve bir araya gelmektedir (Castells, 2008, s. 89-90).

Jan van Dijk “Ağ Toplumu” adlı kitabında toplumun karakteristik özelliklerini tanımlamıştır. Dijk ağ toplumunun temel biriminin ağlarla birbirlerine bağlanan bireyler olarak görmektedir. Topluluklar, geniş aileler, büyük ve geleneksel kurumların bütünlüklerinin bozulduğundan belirtmektedir. Nedenini ise ulusal ve uluslararası boyuta ağlar üzerinden iletişimin genişlemesi bağlamaktadır. Aynı zamanda da daha küçük yaşam ve çalışma alanlarının günlük hayatı şekillendirdiğinden ve yeni iletişim araçları ile kişilerarası iletişimin giderek ön plana çıktığından bahsetmektedir. Ağ toplumunun kapsamını hem küresel hem yerel olarak görmektedir. Böylece örgütlenme biçimleri de zamana ve mekâna bağlı olmamaktadır. Dijitalleşmenin sunduğu imkânlarla sanal zaman ve mekânlarla eşzamanlı olarak küresel ya da yerel boyutta karşılıklı iletişim, birlikte hareket veya düşünme gerçekleşebilmektedir. Sosyal birimlerin ise parçalanmış ve dağınık olmaktadır. Bireyler temas edecekleri kişileri ve kuracakları bağları kendileri seçmektedir. Sosyal yapı böylece düz ve yatay olarak görülmektedir. Ancak yine de bir merkezin varlığı söz konusu olmaktadır. Var olan bu merkez tek ve biricik değil, çok merkezlidir. Bir başka özellik olarak Dijk, kitle toplumunda olduğu gibi, kişiselleşen ağ toplumunda doğduğunuz an bir aidiyet durumunun olmadığını söylemektedir. Ağ toplumunda yer alan ağlarda var olmak için mücadele etmeniz gerekmektedir. Bu durumu her bir ağ için değerinizi gösterme gerekliliği olarak tanımlamaktadır. Son olarak Dijk, ağ toplumunda yüz yüze iletişimin hala önemli olmasına rağmen, ağlar üzerinden gerçekleşen dolayımlanmış iletişimin giderek öneminin arttığına ve yüz yüze iletişimi tamamladığına dikkat çekmektedir. (Dijk, 2018, s. 71-73).

Dijk, ağlar yapısının kendilerine özgü özellikleri olduğunu belirtmektedir. Ağlarda gerçekleşen insan eylemlerinin anlaşılması ve bu davranışların ortaya çıkmasında etkili olan baskı unsurlarını tanımlamak için bu özelliklerin önemli olduğunu savunmaktadır. World Wide Web (Dünya Çapında Ağ) üzerinde gelişen durumların tanımlanması, ağ yapılarına etki eden mekanizmaların anlaşılması için yedi kanundan bahsetmektedir. Bunlar;

1. Ağ eklemlleme kanunu: Toplumda her alanın, ağlar üzerinde eklemlenmesi durumunu açıklamaktadır. Eklemlleme kanununa göre ağ toplumunda, var olan ilişkiler

önemli hale gelmiştir ve toplumun tüm sistemlerindeki ilişki bağları yüzeye çıkmaktadır. Sosyal ve medya ağları ise bu sistemin gerçekleşmesine aracılık etmektedir. Ekonomi, politika, kültür ve günlük hayat bu durumdan etkilenmekte ve değişmektedir. Ağ üzerinde ekonomik ilişkilerin varlığı, kurumsal ve politik yönetimlerin ağlarda eklemlenmeye başlaması ve birimlerin bu alanda yönetilmesi, hukuk sisteminin yeni sisteme uygun olmamasından kaynaklı sorunlar, sosyal ilişkiler açısından bireyselleşme ile birlikte ağlar üzerinde seçilen ve bireysel olarak oluşturulan bağlar ve sonucunda ortaya çıkan dijital kültürün var olan kültüre etkileri. Tüm bunlar toplumun sahip olduğu özelliklerinin ağlar üzerinde devam etmesi, eklemlenmesi sonucunda ortaya çıkmaktadır.

2. Ağların dışsalılığı kanunu: Bir ağa ne kadar çok insan katılırsa ağın etkisi o kadar artmaktadır. Bu da bir döngü yaratarak genişleyen ağa daha fazla insanın katılmasını sağlar ve ağın dışındakileri de etkileyerek ağa katılma baskısı oluşturmaktadır. Bu durumun en fazla sosyal paylaşım sitelerinde gerçekleştiği görülmektedir. İnsanlar sosyal olarak dışarıda kalmamak, haberdar olmak ve paylaşımda bulunmak için ağa katılmak zorunda hisseder ve sonucunda katılır. Bu durum webin hızlı ve büyük oranda büyümesini sağlamaktadır. Çoğunluğun katıldığı ve standartlara uygun olan ağ, güçlü olarak görülmektedir.

3. Ağın genişlemesi: Dünya çapında yayılmış bir ağ olan web, katılım sayısı arttıkça büyümektedir, büyüdükçe birimler arasındaki iletişim zorlaşmaya ve erişime sıkıntı durumları ortaya çıkmaya başlamaktadır. Bu yüzden küresel boyuttaki geniş ağlar, araçlara ihtiyaç duymaktadır. Bu aracılığı ise arama motorları, portallar, sosyal paylaşım siteleri gerçekleştirmektedir. Sonuç olarak web büyüdükçe, webin özelliklerini bu araçlar belirlemeye başlamaktadır.

4. Küçük dünyalar kanunu: Fiziksel dünyada kurulan ilişki ağlarında kişiler ait oldukları bölgeler ve sosyal ilişkiler çerçevesinde belirli ağlara yaklaşabilmekte ve iletişim kurabilmektedir. Gruplaşan kümeler halinde yer alan bireyler, diğer gruplara karşı mesafeli olmaktadır. Ağ toplumunda, yeni medya ve sosyal paylaşım ağları örneğin Twitter gibi ağların kullanımı ile farklı grupların yaklaşma durumunun daha kolay ve interaktif şekilde gerçekleşmesini sağlamaktadır.

5. Dikkatin sınırlılığı: Ağ içerisinde yer alan herkes birbiriyle iletişim kurması alıcıların, okumak, dinlemek ve görmek için zamanlarının azalmasına ve dikkatlerinin kısıtlı olmasına neden olmaktadır. Web içerisinde çok sayıda içerik üretilmekte ancak bu içerikleri dikkatli ve bilinçli tüketen insanların sayısı azalmaktadır. Bu durumun nedeni

gönderinin sınırsızlığı ancak insan dikkatinin sınırlılığına bağlanmaktadır. Twitter ağında üretilen içeriklerin çoğunun okunmadan dijital ortamda yer alması bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

6. Ağlardaki güç kanunu: Ağı katılımcısı ne kadar artarsa ağın popülerliği buna bağlı olarak artmaktadır. Ağı özellikleri ya da ağda üretilen içeriğin, enformasyonun kalitesinin bir önemi bulunmadan sadece ağı popülerlik gücü bu durumu sağlamaktadır. Arama motorlarında ilk sırada yer alan sitelerin her zaman tekrar tekrar tıklanan siteler olması bu duruma örnektir. Doğru bir kaynak ya da doğru bilgi değil, sitenin en fazla tıklanan sayfa olması yeterli olmaktadır. Bu duruma ekonomik ilişkiler de sebebiyet vermektedir, arama motorunda ilk seçenek olmak için yapılan işbirlikleri gibi. Sosyal medya ağlarında en popüler hesabın etrafında toplanılması da bu duruma örnektir. Bireyler ağ üzerinde davranışları gözlemleyerek, bu davranışları taklit etmektedir. Böylece “bulaşarak yayılma” denilen süreç gerçekleşmektedir. Dikkatin sınırlılığı kanununa da bağlı olarak bazı ağların daha görünmez olarak az katılımcıya sahip olması, diğer ağların gereğinden fazla güç elde etmesine neden olmaktadır. Bu durum ağlardaki eşitsizliği de ortaya çıkarmaktadır.

7. Eğilimleri güçlendirme kanunu: Ağların toplumda yer alan sosyal ve yapısal eğilimleri güçlendirdiği düşüncesine dayanan bir kanun olmaktadır. Elektronik iletişim ağlarının ve bilgisayar teknolojilerinin kullanılması, toplumdaki yapıyı etkilemesi üzerinde durulurken bahsedilmek istenen yeni bir özellikten ziyade, var olan özellikleri güçlendirmesidir. Bu kanuna göre yeni iletişim teknolojileri, toplumun hali hazırda var olan eğilimlerini güçlendirici araç görevi görmektedir. (Dijk, 2018, s. 61-67).

2.7. Dijital Medya

On dokuzuncu yüzyıl sonları ve 1970’li yılları arasında gelişen gazete, dergi, radyo, sinema, televizyon gibi kitle iletişim araçları geleneksel medya olarak tanımlanmaktadır. Bu araçların gelişip her birinin yerine yenisi eklenirken, diğerinin yok olacağı düşünülse de sonuç kitlesel ölçekte yaygınlaşan bu araçlar arasında uyum ve karşılık ilişkisinin gelişmesi olmuştur. Yirminci yüzyılın sonlarına doğru ise teknolojik gelişmelerin hız kazanması, toplum yapısında yaşanan dönüşümler medyanın yeni biçimlerinin ortaya çıkmasına olanak sağlamıştır. (Gorman & McLean , 2009). İletişim insanların varlığının temel gereksinimlerinden birini oluşturmaktadır ve kişilerin bilgilerini birbirlerine, topluma aktarım sürecini kapsamaktadır. Bu sürecin

gerçekleşmesi için insanlık tarih boyunca farklı iletişim kanalları oluşturmuş ve bu kanalları sürekli geliştirmiştir. Elektriğin icadı sonucu gelişen teknolojik ilerlemeler, konvansiyonel medyayı yani geleneksel medyayı ortaya çıkarmıştır. Tek yönlü iletişimin gerçekleştiği konvansiyonel medyadan sonra ise insanların iletişim sürecine daha fazla katılma isteğinin sonucu olarak yeni medya teknolojilerinin geliştirildiği belirtilmektedir. Yeni medya teknolojileri ile bireyler artık enformasyon oluşturma ve yayma sürecine aktif olarak katılmaktadır (Yengin & Bayrak, 2017).

İletişim alanında önemli çalışmaları bulunan Henry Jenkis, medyanın tanımlanmasında iki seviyede çalışan medya modelinden bahsetmektedir. İlk seviyeyi yayın araçları ile iletişimi mümkün kılan teknoloji oluşturmaktadır. İkinci seviyeyi ise belli bir protokol ve teknolojinin etrafında gelişen sosyal ve kültürel uygulamalar belirlemektedir. Jenkis, içerik iletimi sistemlerini teknoloji olarak tanımlarken, medya anlamının aynı zamanda kültürel sistemleri de karşıladığını söylemektedir. Bu nedenle içerik iletim teknolojilerinin daima yenilerek değişirken, medya bilgi ve eğlence temelinde katmanlanarak devam etmektedir. Tüm bunlara bağlı olarak eski medyanın yerini kaybetmediğini, yeni teknolojilerle birlikte işlevinin ve statüsünün değiştiğini açıklamaktadır (Jenkis, 2018, s. 33-34). Dijk, yeni medyayı yirminci yüzyılın yirmi birinci yüzyıla dönüştüğü zamanlarda gelişen, bütünleşik, interaktif ve dijital kod ile hiper metinlerin kullanıldığı iletişim araçları olarak tanımlamaktadır. Bu yeni medya araçlarına verilen en genel isimleri ise multimedya, interaktif medya, dijital medya olarak sıralamaktadır (Dijk, 2018, s. 25). Laughey yeni medyayı, “ *Cep telefonları, dijital kameralar, internet uygulamaları, MP3 çalarlar, dokunmatik radyolar, dijital televizyonlar gibi dijital iletişim araçları*” olarak açıklamaktadır (Laughey, 2010, s. 158). “*Bilgisayar ve bilgisayar ağları, bilgisayar dolayımı ile iletişim, internet, web 2.0, çevrimiçi habercilik, çevrimiçi sohbet, wiki, e-ticaret, dijital oyun, dijital kültür, dijital imgeleme, avatar, siber uzam, sanal uzam, sanal gerçek gibi kavramları kapsayan ve birleştiren yeni medya*” olarak tanımlanabilmektedir (Binark & Bayraktutan, 2013, s. 18). Dijital medyanın temel özelliklerinin sesleri, metinleri, görüntüleri sayısal olarak aynı ortamda bulundurulması, bu içeriklere erişimin aynı anda olması ve etkileşimli olarak değiştirilebilmesi ve geri dönüş yapılabilmesi olduğu belirtilmektedir. Tüm bu süreç bilgisayar ve internet aracılığıyla sağlanmaktadır ve geleneksel olarak adlandırılan medya araçlarında bu durum sınırlı olmaktadır. İzleyicilerin farklı mekânlarda aynı iletileri

tüketmesi ancak iletişim ve etkileşim açısından pasif kalmaları bu sınırlılıklardandır (Öztürk, 2010).

Yeni medyada gerçekleşen önemli özelliklerden biri elektronik iletişim teknolojileri ve bilgisayar teknolojilerinin, iletişim alanında birlikte kullanılmaya başlanmasıdır. Önceleri birbirinden ayrı olarak görülen kitle iletişim araçları, telekomünikasyon ve bilgisayar sistemleri yeni ortamda iç içe geçmiştir. İnternet bu yeni ortamın temelini oluşturmaktadır. İnternetin depolama, değiştirme, etkileşim, iletişim ve yeniden üretme gibi sahip olduğu özellikler iletişim süreçlerinin birçok aşamasını birleştirmiştir. Böylece internet temellinde ortaya çıkan yeni medya türleri bilginin, toplanması, işlenmesi, üretilmesi, saklanması ve aktarılması biçimlerini farklılaştırmıştır (Aktaş, 2007). Sayısallaşma ve yakınsama bu durumu açıklamak için kullanılan kavramlardır. Genel anlamda telekomünikasyonun, bilgisayarlaşma süreci ve bilgisayarlar arasında bağlantıların kurulmasıyla ilgili olmaktadır. Bilgisayar teknolojisi ile birlikte enformasyon, çoğaltılıp, değiştirilip, depolanabilmektedir ve bu süreç analogdan sayısala dönüştürülen sinyallerle sağlanmaktadır. Önceleri birbirinden ayrı olan radyo veya telefon gibi iletişim araçları, teknolojik gelişmelerle birlikte zamanla iç içe geçmeye başlamıştır. İletişim teknolojilerinin içerikleri dijitalleşerek “sıfır ve birlerden” oluşmaktadır. Bunun sonucunda her türlü sayısal iletişim teknolojisi, her türden dijital veriyi iletmek ve almak için uygun hale gelmiştir (Özel, 2011). İnternetin gündelik yaşamda kullanımının artması, hızla devam eden teknolojik gelişmeler ile sayısallaşma ve yakınsama sonucu medyanın, içerik tüketicileri ile arasındaki ilişkinin radikal bir şekilde değiştiği savunulmaktadır (Gorman & McLean , 2009).

Yeni iletişim teknolojileri ile birlikte insanların iletişimi farklılaşmıştır. Bu duruma neden olan yeni medya olarak tanımlanan sistemlerin en önemli özelliklerini Everett Rogers, üç maddeyle açıklamaktadır. Bunlardan biri karşılıklı “*etkileşim*” özelliğidir. Yeni medya, kendisinden öncesinde yer alan iletişim araçlarının sağladığı iletişimin çok daha ötesinde etkileşime izin vermektedir. Yüz yüze iletişimin sağlayamadığı kadar insana ulaşılmasına da fırsat vermektedir. Bu nedenle dijital medya, kitle iletişim araçlarının ve kişilerarası iletişim kanallarının belirli özelliklerini birleştirmektedir. Rogers, burada gerçekleşen etkileşimin yalnızca iletişim teknolojisinin değil, iletişim sürecinin doğal bir özelliği olarak görmektedir. Bu nedenle daha önce kurulan iletişim biçimlerinden çok daha farklı bir boyuta dikkat çekmektedir. Bir diğer özellik ise yeni medyanın “*kitlesizleştirmesidir*”. Tek bir kanaldan aynı mesajın kitlelere yayılmasından

çok, farklı kanallardan farklı mesajların farklı bireylerce tüketilip aynı zamanda geri cevap verebilmesi kitlelerin çözülmesi olarak görülmektedir. Yeni medya teknolojilerinin içeriklerinin kitlesel olmayışından bahsetmektedir. Kitle iletişim araçlarının tam tersi olarak kontrolün mesaj üreticilerinden artık medya tüketicilerine geçtiğini açıklamaktadır. Son özellik ise “*asen kron*”dur. Asen korun, kişilerin bir mesajı istedikleri zaman göndermesi veya başkasından gelen bir mesajı istedikleri zaman alma kapasitesine sahip olmalarıdır. Yeni iletişim araçlarıyla birlikte bireylerin iletişim kurmaları için aynı anda iletişim halinde olmalarına gerek bulunmamaktadır. Böyle bilgisayar temelli iletişim ağları ile bireyler evlerinde bir bilgisayar ağı üzerinden sosyal veya çalışma hayatıyla ilgili birçok eylemini gerçekleştirebilmektedir. Rogers bu özellikleri ile yeni medyanın, geleneksel medya araçlarına göre bilginin iletildiği ve kesildiği daha geniş bir alternatif kanal seçeneği sunduğunu ve böylece tüketiciler için geniş bir erişilebilirlik ağını temsil ettiğini söylemektedir (Rogers, 1986, s. 4-6). Lev Manovich yeni medyanın özelliklerini sıralarken beş başlıktan yararlanmaktadır. Bunlar sayısal gösterim, modülerlik, otomasyon, değişkenlik ve kod dönüştürmedir. *Sayısal gösterim*, tüm yeni medya içeriklerinin dijital koddan oluşmasını kapsamaktadır. Bu durum içeriklerin sayısal olarak tanımlanmasını ve buna bağlı olarak içeriğin değiştirilip, programlanabilir olmasına neden olmaktadır. *Modülerlik ilkesi*, yeni medya içeriklerinin hepsinin aynı modüler yapıya sahip olmasıdır. Görüntüler, sesler, şekiller veya eylemler farklı medya öğeleri olarak pikselleri, karakterleri ya da dijital komutları karşılamaktadır. Ancak bu öğeler ayrı kimlikleri olmasına rağmen bu özelliklerini koruyarak, büyük ölçekli sistem içerisinde bir araya getirilebilmektedir. Modülerliğe bir Word belgesine eklenen fotoğraf, internet gibi geniş ağlarda bulunan birbirinden bağımsız sayfalar gibi örnekler verilebilmektedir. *Otomasyon*, sayısal kodlama ve modüler yapı özelliklerine bağlı olarak yeni dijital ortamda, kullanım veya erişim gibi eylemlerin otomatik olarak gerçekleşebilmesidir. İnsan eylemi, bu süreçte kısmen yer almadan yaratıcılık, üretkenlik gerçekleştirilebilmektedir. Görüntü düzenleyen, grafikler oluşturan vb. birçok ticari yazılım bunlara örnek olarak gösterilmektedir. Günümüz sosyal medya kullanımlarında artan filtre uygulamaları da bu özelliklerden sayılabilir. Değişkenlik, yeni medya içeriklerinin bir kerelik ve herkes için sabitlenmiş bir şey olmaması, farklı potansiyellerde sonsuz çeşitlerde var olabilmesidir. Manovich burada yeni medya mantığının endüstri sonrası toplum mantığına uyduğunu belirtmektedir. Talep üzerine üretim ve tam zamanında teslimat mantığı, tüm aşamalarda bilgisayarın kullanılmasıyla

gerçekleşmektedir. *Kod dönüştürme*, bilgisayarlaşma ile medyanın bilgisayar verileri üzerine dönüşmesinde iki düzey ortaya çıkmasıyla ilgili olmaktadır. Sosyal yapı düzeyi ve bilgisayar teknolojisi. Bir yeni temsil açısından bakılarak medya içeriği düşünüldüğünde, insanların kültürünü ve o kültürün imgeleri ile içe içe geçme durumu söz konusu olmaktadır. Bu kısım kültürel katmanı kapsamaktadır. Bilgisayar katmanı ise içerik, bilgisayar tarafından işlenerek okunan, piksellerden ve sayılardan oluşan dijital bir bilgisayar dosyası olmaktadır. Ve bu iki katman birbirini etkilemekte, dönüştürmektedir. İnsan kültürünün dünyayı çözümlediği geleneksel yöntemleri ile bilgisayar sistemlerinin dünyayı modelleme, verileri temsil etme ve üzerinde işlem yapmasının bir karşımı olarak açıklanmaktadır (Manovich, 2001, s. 27-45).

Yeni medya ve dijital medya kavramlarının kullanımı ile ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Bazı yaklaşımlarda dijital medya kavramında kullanılan “dijital” sözcüğünün, bir ortamın tanımlayıcı yönünün teknoloji ile açıklanmasının tercih edilmemesidir. Bu düşünce de temel olan dijital medyanın, her zaman toplumun ya da bireyin özellikleri ile ilgili olacağı ve bu özellikleri yansıtacağı düşüncesidir. Teknoloji, kültür ve medya arasındaki ilişkinin, yeni teknolojilerin gelişmesinden ve kullanılmasına kadar her aşamada bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle bazı kaynaklarda “dijital” sözcüğü yerine “yeni” sözcüğü kullanıldığından bahsedilmektedir (Dewdney & Ride, 2006). Ancak bir diğer yaklaşımda medyayı eski ve yeni kavramları ile ayırmanın eleştirisi üzerine olmaktadır. Teknolojinin gelişen ve değişen yapısı göz önünde bulundurulduğunda medya araçları da değişmektedir. Buna bağlı olarak teknolojisi yeni olmayan araçlar üzerinden eski olarak tanımlanan medyanın, artık kullanılmayan, günün koşullarına uymayan olarak görülmesine ya da yeninin daha pozitif anlamlarla ön plana çıkarılmasına neden olduğu düşünülmektedir. Medyanın eski ve yeni teknolojilerinin değil, iletişimi kuran, teknolojileri üreten ve kullanan insanın, burada daha önemli olduğu vurgulanmaktadır. Bu nedenle medyanın insanın en eski iletişimini oluşturan sohbet, mimik ve tarihi çizimine kadar dayandırabileceği söylenmektedir. Böylece eski olarak tanımlanan medyanın tamamen ortadan kalması mümkün olmamakta, “*eski olanın içinde yeni olanların evrildiği*” birçok düşüncede belirtilmektedir (Öztürk, 2010). Diğer bir düşünce temelinde teknolojik indirgemecilikten uzak olarak dijital ön eki alan yeni kavramların, “*yalnızca teknik yenilikler ve uygulamaları kapsamaktan öte kişisel ve kamusal yaşamın sürdürülemeye başlandığı bir alan*” olarak görmektedir. Dijital iletişim ortaya çıkardığı yenilikleri anlama çabası içerisinde, dijitalleşmeyi sosyal bir olgu olarak

ele alıp, “*dijital uzamın tekno sosyal dinamiklerini*” eleştirel bir bakışla inceleyen yaklaşımlar da bulunmaktadır. Bu yaklaşımlar teknolojinin; iktidar, güç ilişkileri ve sınıfsal farklılıkları bulunan sistemin dışında var olmadığı üzerinedir. (Timisi, 2016, s. 18-26). Dijitalleşmenin gündelik yaşamda her geçen sürede artması ile birçok çalışmada dijital sözcüğüne daha fazla vurgu yapıldığı da görülmektedir. Dijital demokrasi, dijital emek, dijital aktivizm ve dijital şiddet konuları örnek olarak gösterilebilir.

Yeni dijital ortam ve araçları, toplum içerisinde bireylerin kendi sosyal ağlarını oluşturmalarını, kendi içeriklerini üretmelerini ve karşılıklı iletişim kurmalarını sağlamıştır. Sosyal paylaşım siteleri başka bir ifade ile kişilerin kimliklerini oluşturdukları sosyal medya hesapları, iletişimin ve etkileşimin toplum içerisinde başka bir boyutta yaşanmasına neden olmuştur.

2.7.1. Sosyal Medya

Ağ toplumu olarak adlandırılan yapıda yeni web teknolojileri ağırlıklı olmaktadır bununla beraber dijital sosyal ortamlar ve sosyal paylaşım ağlarının geliştiği söylenmektedir. Sosyal medya olarak tanımlanan bu ağ ortamları içeriklerin, oluşturulmasına, paylaşılmasına, bilginin araştırılmasına ve tüm bunlarla beraber bireylerin karşılıklı olarak iletişim kurmasını olanak sağlamaktadır (Ünlü, 2017). Sosyal medya kavramı, yeni medya teknolojilerinin bir ürünü olarak görülmektedir. İnsanların sanal dünyada iletişim kurmalarına, içerik üretmelerine kısaca sosyalleşmelerine imkân sağlayan dijital ortam olarak tanımlanmaktadır (Yengin & Bayrak, 2017). Kullanıcıları birbirine çeşitli iletişim şekilleri ile bağlayan bu ortamlara, sosyal ağ siteleri de denilmektedir. Enformasyon toplumu veya ağ toplumunun sosyalleşme biçimleri, fiziksel dünyadan ve diğer ağlardan farklı olarak sosyal ağlar üzerinden gerçekleşmeye başlamıştır (Taşdağ & Yıldırım, 2015). W. Russell Neuman sosyal medyayı, yeni medya ortamının sağladığı heyecan verici yapısal yeniliklerden biri olarak görmektedir. Sosyal medyanın, “*ağ oluşturulmasına, bilgi paylaşımına ve yapılandırılmış içerik kümelerinin yeni biçimlerine*” olanak sağladığını belirtmektedir. Çevrimiçi ortamın daha katılımcı, etkileşimli ve esnek olması Web 1.0 internet yapısının, Web 2.0 dönüşmesine bağlanmaktadır. Web 1.0 daha çok internet siteleri sahiplerinin içerikleri üzerine kurulu ve kullanıcıların bu içeriklerin tüketicisi olmasına dayanmaktadır. Televizyon ya da gazete içeriklerinin internet ağı üzerinde yer almasına benzetilmektedir. Ancak Web 2.0 internetin kullanım biçimini değiştirmiştir ve sosyal medya bu yeni kullanım

biçimlerinden oluşmuştur (Neuman, 2018, s. 261). Web'in 1990'lı yıllardan 2000'lerin başlarına kadar olan varlığında web sitelerinin biçimi birbirinden ayrı bahçeler olarak tanımlanmaktadır. Web 2.0 ile birlikte bu sistemin kolektif bir arsaya dönüştüğü benzetmesi yapılmaktadır. Bireyler paylaşılan bir alanda işbirliği ile içerik üretmektedir. Web 2.0'ın kullanım kolaylığı, sosyal ilişkiler sağlaması ve kullanıcıların içeriklerini istedikleri biçimde paylaşımlarına ve düzenlemelerine imkân vermesi ayırt edici özellikleri olarak görülmektedir (Fuchs, 2020). İkinci nesil internet hizmetleri olarak tanımlanan Web 2.0, ağ üzerinde kullanıcılarının etkinliğinin ve karşılıklı etkileşiminin artmasını sağlamıştır. Böylece bireyler sadece içerikleri tüketen kullanıcılar olmanın ötesinde içerik üreten konuma geçmişlerdir (Manavcıoğlu, 2009).

Christian Fuchs sosyal medyayı eleştirel bir yaklaşımla ele aldığı kitabında, birçok araştırmacının sosyal medya tanımlarına yer vermiştir. Meikle' dan aktaran Fuchs'un *“belirli bir internet tabanlı ağ oluşturmuş iletişim platformları seti. Kendi kullanıcıları tarafından oluşturulan veri tabanlı iş modeli kullanır. Kamusal ile kişisel iletişimin yakınsamasını mümkün kılar”* yer verdiği sosyal medya tanımlarından biri olmaktadır (Fuchs, 2020, s. 63). Fuchs, medyayı teknoloji olarak değerlendirmekten öte, teknoloji sosyal sistemler olarak görmektedir. İnternetin de *“teknolojik bir altyapı ve etkileşim halinde olan, eyleyen insanlardan”* oluştuğunu belirtmektedir. Sadece büyük bir bilgisayar ağları ağı olmasından ziyade, sosyal ağları ve teknolojik bilgisayar ağlarını birbirine bağladığından bahsetmektedir (Fuchs, 2020, s. 65). Bu nedenle Web 2.0'da, ekonomik, sosyal ve teknolojik eğilimlerin birleştiği yeni nesil internet teknolojisi olarak adlandırılmaktadır. Getirdiği yenilikler de var olan teknolojinin tamamen değişmesi ya da ilerlemesi değil, daha çok yeni bir alan ve ortam açarak çevrimiçi uygulamaların gelişmesine olanak sağlamıştır (Taşdağ & Yıldırım, 2015). Bu gelişmeler üzerine gündelik yaşamda kullanımı yüksek oranda olan sosyal medya ortamları kullanıcıların, düşüncelerini aktardığı, fikirler üzerine tartıştığı ve bireysel ya da kolektif olarak fikirler üretebildiği bir alan olmaktadır. Fiziksel dünyada gerçekleştirilen birçok eylem ya da üretilen içerik ile gündelik yaşam alışkanlıkları sanal ortama aktarılmakta orada sergilenmekte ya da gerçekleştirilmektedir. Bunlara örnek olarak iş aramak ya da kendi videolarını, resimlerini paylaşmak gösterilmektedir (Vural & Bat, 2010).

Sosyal medya ortamının genel özellikleri sıralanırken üzerinde durulan bazı önemli noktalar şu şekilde sıralanmaktadır;

1. *Katılım*: Sosyal medya, isteyen herkesin içeriğin üreticisi olarak katılımına ve geri bildirimlerine olanak sağlamaktadır.

2. *Açıklık*: Çoğu sosyal medya uygulaması multimedya içeriklerin üretilmesine ve paylaşılmasına, yoruma ve fikirlerin aktarılmasına açık olmaktadır. Çok az sayıda uygulama bu olanakları sınırlamaktadır.

3. *İletişim*: Geleneksel medyadaki tek yönlü bilgi akışına karşı, sosyal medyada var olan karşılıklı etkileşim, iletişimi daha farklı bir boyuta taşımaktadır.

4. *Topluluk*: Sosyal medya sağladığı olanaklar ile hızlı bir şekilde topluluk oluşturulmasına ve topluluk içerisinde etkili iletişim kurulmasını imkan vermektedir. Topluluklar politik, sosyal ya da herhangi ortak bir ilgi alanı çerçevesinde bir araya gelerek paylaşımlarda bulunmaktadır.

5. *Bağlılık*: Sosyal medya ağ üzerinde insanlar, siteler ya da kaynaklar arasında bağlar oluşturmaktadır (Mayfield, 2008).

Christian Fuchs ise modern toplumda sosyal medyanın kurucu özelliklerini; bütünleşik sosyallik, bütünleşik roller ve bütünleşik ve yakınsayan iletişim olarak sıralamaktadır. *Bütünleşik Sosyallik*, sosyal medyanın “bilgi, iletişim, işbirliği” gibi üç sosyallik biçimini bir araya getirerek bütünleşik bir sosyallik kurması özelliğidir. Bunu kullanıcıların bilişsel seviyede bir içerik yaratması, başkalarının görmesi veya yorumlaması için paylaşması son olarak diğer kullanıcıların bu içeriği müdahale edebilmesi ve yeniden yorumlaması gibi bir süreç içinde örneklemektedir. Her zaman aynı sırada ilerlemese ya da sonuçlanmasa dahi var olan teknoloji bu biçimlerin bir araya gelmesini sağlamaktadır. *Bütünleşik Roller*, sosyal medya insanların yaşamlarında sahip oldukları rollerini aktardıkları bir profil oluşturulmasına imkan vermektedir. Günümüz toplumunda ise bu farklı sosyal rollerin çeşitli sosyal alanlarda birleşme eğiliminde olduğundan bahsedilmektedir. Bu durum kamusal yaşam ve özel yaşamın, çalışma alanı ile yaşam alanının sınırların bulanıklaşması gibi. Sosyal medyanın ise sosyal rollerin ve sosyal alanların bulanıklaştığı yeni bir ortam ve sosyallik biçimi sağladığı belirtilmektedir. Farklı sosyal rollerin yakınsanıp, bireylerin oluşturdukları tek bir profilde bütünleşme eğiliminin gerçekleştiği yeni bir sosyal alan olma özelliğidir. *Bütünleşik ve Yakınsayan İletişim*, bu özellik bir önceki özelliklerin sonucu niteliğindedir. Sosyal medyada, sistemler ve gündelik yaşamı içerisinde farklı sosyal rollere dair farklı sosyal faaliyetler, oluşturulan bireysel profillerle eşleştirilmektedir. Bunlar özel roller

(anne, baba, eş, arkadaş vb.), sivil roller (topluluk üyeleri, sosyo-kültürel roller vb.), kamusal roller (sosyo-ekonomik ve sosyo siyasal roller, eylemciler vb.) sistemler roller (seçmen, yurttaş, bürokrat, işçi, yönetici, tüketici vb.) olarak sıralanmaktadır. Bu rollerin tek bir profilde birleşmesi, bireylerin kişisel verilerinin, iletişimsel verilerinin ve topluluk verilerinin aynı anda elde edilebilmesiyle beraber depolanmasını da sağlamaktadır. Sosyal medya oluşturulan profillerin yardımı ile insanlar hakkında çok sayıda özel ve sosyal veri içeren karmaşık bir ağ oluşmakta, gözetimi de böylece kolaylaştırmaktadır (Fuchs, 2020, s. 79-80).

Sosyal medya ağları kendi içlerinde kullanım faaliyetlerine bağlı olarak blog oluşturma, video veya fotoğraf paylaşma, kullanıcıların kendi bilgi ve birikimini aktardığı bilgi sayfaları ya da sanal dünyalara katılma, konferanslar gibi birçok açıdan farklılıklar göstermektedir. Bu uygulamalar;

1. *Sosyal siteler:* MySpace, Facebook, Twitter, Instagram vb.
  2. *Fotoğraf Paylaşımı:* Titreşimsiz, PhotoBucket vb.
  3. *Video Paylaşımı:* YouTube vb.
  4. *Profesyonel ağ siteleri:* LinkedIn, Ning vb.
  5. *Bloglar:* Blogger.com, Wordpress vb.
  6. *Wikiler:* Wikipedia Wetpaint vb.
  7. *Meta Tag :* MERLOT, SLoog.
  8. *Sanal dünyalar:* SL, Whyville, Club Penguin, HiPiHi
- (Dawley, 2009).

Bir başka gruplandırmada ise:

1. *Sosyal ağlar:* Bireylerin kişisel profillerini oluşturdukları ve burada bağlantıda oldukları kişilerle içerik ve iletişim paylaştıkları ağlardır. En büyük sosyal ağlara MySpace, Facebook örnek gösterilmektedir. Günümüzde ise Instagram en popülerleri olarak görülebilir

2. *Bloglar:* Bloglar çevrimiçi gazetecilik gibi tanımlanabilmektedir. Kişisel deneyimler ya da birçok konuyla ilgili olabilmekte ve güncel olarak yazılar aktarılmaktadır.

3. *Wiki*: İnsanların bu sitelere veriler ve belgeler, içerik eklemesine veya belirli konularla ilgili bilgileri düzenlemesine imkân sağlamaktadır. En iyi bilinen wiki, çevrimiçi olan Wikipedia'dır.

4. *Podcast*: Abonelikle kullanılabilen ses ve video dosyalarını kapsamaktadır.

5. *Forumlar*: Genellikle belirli konular ve ilgi alanlarıyla ilgili çevrimiçi tartışma alanları ve çevrimiçi topluluklar. Forumlar "sosyal medya" teriminden önce ve sosyal medyanın güçlü ve popüler olmasından önce de önemli bir unsurdur.

6. *İçerik toplulukları*: Belirli içerik türlerini düzenleyen ve paylaşan topluluklar. En popüler içerik toplulukları fotoğraflar için Flickr, videolar da ise YouTube örnek gösterilmektedir.

7. *Mikro bloglar*: Çevrimiçi olarak ve genellikle cep telefonu ağı üzerinden, küçük miktarlarda içeriğin olduğu küçük boyutlu bloglarla birleştirilmiş sosyal ağ olarak tanımlanmaktadır Twitter, bu alanda açık olarak lider konumunda bulunmaktadır (Mayfield, 2008).

2.8. Dijital Alanda İletişim: Olanaklar ve Olumsuzluklar

İnternetin kamusal kullanımının 1990'lı yıllarla birlikte yaygınlaşması toplumun iletişim biçiminde yeni bir alanın oluşmasına neden olmuştur. İnternet üzerinde oluşan alan sanal mekân, dijital alan olarak tanımlanmaktadır. Bu alan, insanlar için fiziksel dünyada sahip olunan özelliklerin ve enformasyonun ya da gerçekleşen olayların, dijital dünyaya yansıtıldığı bir alan olmaktadır (Timisi, 2003). Bu nedenle toplum ve teknoloji incelenirken önemle üzerinde durulması gereken iki taraflı yaklaşımla birlikte olumsuzlukları ve çelişkileri dikkatte almak olacaktır. Fuchs toplumsal koşulların, ilgilerin ve çatışmaların hangi teknolojilerin geliştirebileceğini etkilediğini, fakat bu etkilerin neler olacağının ise önceden belirlenemeyeceğini söylemektedir. İki karmaşık sistem olan teknoloji ve toplumun etkileşiminin, tek boyutlu sonuçlarının olmasının bu nedenle neredeyse mümkün olmayacağı düşüncesindedir. Teknolojiyi, etkinleştiren ve kısıtlayan bir ortam ve toplumun çıktısı olarak nitelendirmektedir (Fuchs, 2020, s. 359).

İnternet, yeni iletişim teknolojileri, dijital medya ya da sosyal medyanın sağladığı olanaklara bakıldığında sıklıkla üzerinde durulan noktalar; interaktif, kullanıcıların katılımcılara dönüşmesini sağlayan yaratıcı ortam, herkese açık eşit platform, kullanıcıların kitle iletişim araçlarına kıyasla politika gibi pek çok konuda etkili olmalarını sağlayan doğrudan araç, içeriklerin ortak olarak yaratılabileceği ve

dönüştürülebileceği bir ağ olması olarak özetlenebilir (Dijk, 2018, s. 156). İletişim biçiminin dijitalleşmeye başlaması aynı zamanda bütün kültürel ifadelerin ağda bulunmasına ve aktarılmasına imkân vermektedir. Bu kültürel ifadelerin çoğunluğunun dijitalleşmesi ve bütünleşik bir iletişim sistemi içerisinde bulunulmasının, toplumsal oluşumlar ve süreçler ciddi etkileri olacağı düşünülmektedir. Çok seslilik, kendini ifade etme, baskılanan grupların görünürlüğünün artması gibi. Bu durumun toplumda baskın olan düşüncelerin ve geleneksel otoritenin zayıflatabileceği düşüncesine neden olmaktadır. Geleneksel gönderici olarak adlandırılan bu grupların kaybolmayacağı ancak yeni sisteme ayak uyduramazlarsa da güçlerinin zayıflayacağı varsayılmaktadır (Castells, 2008). Bunlar daha önce bahsedilen yeni iletişim teknolojilerinin sağladığı olumlu olarak nitelendirilebilecek olanaklar olmaktadır ve eklenebilecek birçok farklı özellik daha bulunabilir. Ancak bu yenilikler ve imkânlarla birlikte bir de diğer olumsuz tarafın varlığı gözden kaçırılmamalıdır.

Her ne kadar eşit ve herkese açık bir platform olarak görülse de bir yanda adil olmayan erişim imkânları ve teknolojiyi kullanım becerilerinin eşit olmaması yer almaktadır. İnternet üzerinde yapılan her eylemin, bunlar bir beğeni, yorum hatta sadece bir fotoğraf üzerinde belirli saniyeden fazla durmak gibi dijital ayak izlerinden alınan bireysel bilgiler bulunmaktadır. Büyük veri olarak da nitelendirilebilen bu bilgiler, hem özel hayatın gizliliğini ihlal etmekte hem de ekonomik çıkar amacıyla kullanılmaktadır. Birçok kullanıcı bu durumdan haberdar olmadan interneti, sosyal medyayı kullanmaktadır. Yine bu bilgilerden ve ağ üzerinde bulunan insan yoğunluğundan otoriter devletler, baskı, gözetleme ya da propaganda aracı olarak yararlanmaktadır. İnternetin ve internet uygulamalarının, sahip olduğu özellikler nedeniyle manipülatif olma durumu da söz konusu olmaktadır. Kişiler internet üzerinde yaptıkları paylaşımlar ve tercih ettikleri içerikler ile kendi düşüncelerine, ideolojilerine uygun sayfalar ve diğer kişilerle daha fazla karşılaşmakta buna bağlı olarak aynı içerikleri tüketmekte ve benzer kişilerle iletişim içerisinde olmaktadır. Aktif ve yaratıcı bir ortamın bulunması her kullanıcının bu özellikten yararlandığı anlamına da gelmemektedir. Bu kullanım becerileri ya da eşit imkânların olmamasına bağlı olabileceği gibi kullanım amaçlarının farklılığından da kaynaklanmaktadır. Web 0.2'nin daha fazla aktiflik, etkileşim, herkese açıklık, üretkenlik ve toplumda sesini duyuramayanların görünür olma imkânı vermesi gibi özellikleri bu durumun tamamen gerçekleşmesine olanak sağlamamaktadır. Ağın kanunları düşünüldüğünde görünür olanın daha fazla görünür olması, kişilerin kendi

yarattıkları profillere uygun içerik ve kişilerle karşılaşmaları bu durumun nedenini oluşturmaktadır. (Dijk, 2018, s. 157). Dijk tüm bu noktalara dikkat çekerek “*İnternet gibi ağlar, devirmek yerine toplumun mevcut yapılarını güçlendirmektedir. İnternet ve yeni medyanın toplum üzerindeki etkileri devrimsel değil evrimseldir. Ağlarla ilgili teknolojiler devrimsel olabilir ancak bunların toplum üzerindeki sosyal etkileri devrimsel değil evrimseldir*” demektedir (Dijk, 2018, s. 67).

İnternet tabanlı yeni dijital ortama girişin “*alçak bariyerleri*” geniş fikir alışverişine ve geleneksel medyada yer bulmayanların kendini ifade etmesine olanak tanımaktadır. Ancak geleneksel medyada yer alan filtrelerin burada bulunmaması aynı şekilde olumsuzlukların yaşanmasına da neden olmaktadır. Bireyler bu ortamda sınırların belli olmamasından yararlanarak, ırkçı, gerici, ayrıştırıcı ya da cinsiyetçi söylemlerini de aynı oranda yayabilmektedir (Jenkis, 2018). Yapılan araştırmaların da internetin ırk, toplumsal cinsiyet, din ya da yaş farkı gibi bazı “ayrıştırmaları” yapmaksızın herkese açık eşitlikçi görünümüne karşın, ortamda oluşan iletişim içerisinde çeşitli dışlayıcılıkları içerdiği belirtilmektedir. Bununla birlikte, toplumun tüm özelliklerini bünyesine alarak gücünü arttırmaya ve meşrulaştırmaya çalışan iktidarların da en önemli araçlarında biri olmaktadır (Timisi, 2003). İnternette oluşturulan iletişim ağlarında, bireylerin benzer kültürel özelliklerden önce ideolojik fikirleri etrafında bir araya geldiği iddia edilmektedir. Dijital medyanın, kitlesel üretim gerçekleştiren geleneksel medyaya karşı daha özgürlükçü bir alan sağlayacağı düşüncesinin yanında, aslında bireylerin kendi ideolojilerine uygun içeriğe ve kişilere yöneldiği düşünülmektedir. Bireyler mevcut önyargılarının ortak olduğu grupları bulma eğiliminde olarak, kendi düşünceleri etrafındaki bireylerle daha fazla iletişimde olmaktadır. Ayrıca bilgilerin objektif gerçekliğinden çok öznel doğruluğu ön plana çıkmaktadır. Bunun sonucunda ise daha fazla merkezileştirme ve kişiselleştirmenin ortaya çıkacağı savunulmaktadır. Tercihlere göre belirlenen, özelleştirilmiş ve etkileşimli içeriklerin bireysellik ile birlikte, kendi düşüncelerinin tamamen meşru olduğu yanılgısını yaratmaya neden olmaktadır. Çünkü karşı düşünceleri daha az duymaya, görmeye, okumaya ya da hiç karşılaşmamaya başlamaktadırlar. Yine Dijk’ın düşüncesinde olduğu gibi Jenkis’ de, en popülerlerin daha da popüler olması sonucunda; popüler olmayan, alternatif içeriklerin ve azınlıkların düşüncelerinin geride kaldığı düşüncesindedir (Jenkis, 2018). Böyle bir durumda yeni dijital alanın, sağladığı eşitlikçi yapının doğrulu ve boyutu da sorgulanabilir.

İnternet ve iletişim teknolojilerinin toplumda yarattığı değişimler birçok açıdan gerçekleşmektedir. Bu durum yeni bir toplum yapısının oluşmaya başladığı düşüncesini ortaya çıkarmaktadır. Ancak bu değişimler toplumda var olan özellikleri değil, var olan yapının işleyiş biçiminde farklılıklar yaşanmasına neden olmuştur. Bu farklılıkları anlamak teknolojinin toplum üzerindeki rolünü tanımlamaktan çok toplumun kendisini çözümlemeye önemli olmaktadır. Çünkü bir toplumun teknolojisinin egemen olan iktidar, eylem ve etkileşim biçimleriyle benzer şekilde yapılandığı düşünülmektedir. Teknolojideki gelişmeler, araçlar toplumun iktidar yapısını korumak ve desteklemekle birlikte toplumun yapısını yansıtan bir tasarım olarak görülmektedir. Bu nedenle bir toplumun teknolojisinin tamamen tarafsız ve eşitlikçi olacağı düşüncesi doğru bir yaklaşım temeli sağlamayacaktır (Timisi, 2003, s. 39). Tüm bunlara bağlı olarak teknolojinin çevrelendiği sosyal, kültürel ve siyasi yapının önemli olması sonucu ortadadır. Bilginin kolay dolaşımında olması, özgürlükçü yapı, görüşlerin paylaşarak etkileşimlerle gelişme gibi olanakların yararlı biçimde kullanılabilmesi için öncelikle, toplumun bu yeni alanda örgütlenirken fiziksel dünyada yaşamış olduğu ayrışma, eşitsizlik ve ötekileştirilme üzerine kurulu yapıyı değiştirmesi gerekmektedir. Bireylerin bu ortama ve teknolojiyi kullanım biçimini etkileyen düşünceleri, sosyal çevreleri, yaşam şekilleri ve ideolojileri gibi birçok etken bulunmaktadır. Bunlara uygun kişiler, sayfalar ve içerikler ile kullanımını şekillendirir. Hem sosyal medya ağlarının kişiselleştirmeye sahip uygulama ara yüzü hem de kullanıcıların eğilimleri, farklılıkların görünmez olmasını sağlamaktadır. Yorum ve paylaşımlarla birlikte dijital ortamda da ayrışan gruplar, kendi gerçekliklerini yaratarak meşruluğunu savunmaktadır. Kişiler farklı düşüncelere ve gruplara ait kimliklerle küresel boyutta gerçekleşen bir etkileşim ağında yeteri kadar ya da hiç karşılaşmamaktadır. Karşılaşsa bile kendi kurduğu ağ etkileşimindeki yaratılan gerçeklik ve meşruluk düşüncesi ile farklı kimliklerin, ideolojilerin varlığını tamamen reddetmekte, ırkçı, cinsiyetçi, ötekileştirici söylemlere başvurmaktadır. Ağda popüler olanın daha fazla popüler olması durumu sadece basit eğlence içeriklerini değil, söylemler ve ideolojileri de kapsamaktadır. Baskın olan ideoloji baskıcı gücünü burada da sürdürmeye çalışmaktadır. Yeni olarak adlandırılan teknolojiler toplumun var olan yapısının işleyişinde değişikliklere sebep olmuştur. Ancak toplumun özünü oluşturan iyi veya kötü eğilimleri ve özellikleri değiştirmekten çok onları, güçlendirebilecek etkilerde bulunmuştur. Bunlardan biri de insanlık tarihi boyunca ve

günümüzde de artarak devam eden en büyük toplumsal sorunlardan biri olan şiddet olgusudur.

2.8.1. Dijital Şiddet

Şiddet toplumun içerisinde şekillenen, o toplumun tüm durum ve özelliklerine bağlı olarak ortaya çıkan bir olgu olmaktadır. Bir zincir gibi birbirine bağlı süreçler sonucu, farklı biçimlerde kendini göstermektedir. İnsanlığın her döneminde bağlı olduğu birçok etken bulunmaktadır. Tarihsel arka planı açısından şiddetin tanımının dahi dönem ve toplumlara göre değiştiği görülmektedir. Kültür, ekonomik yapı, hukuk gibi toplumu şekillendiren sistemlerle beraber bu özelliklerin üzerinde güç bulunduran iktidar en önemli etkenlerdendir. Şiddetin her türü, her türlü güç kurma amacının en kuvvetli aracı olmuştur. İlk dönemlere bakıldığında hem eğlence hem de gücün meşrulaştırması için seyirlik olarak sunulduğu görülmektedir. Önceleri şiddet ile güç arasında bulunan bağ gizlenmez ve bu nedenle sergilenirken, modern toplumun gelişmesi ile şiddetin asla kabul görmemesi ancak aynı oranda farklı alanlarda devam etmesi söz konusu olmuştur. Yaşanan tüm tarihsel dönüşümler, teknolojik gelişmeler, medeni toplum özellikleri, hukuk sistemleri ve tüm iktidar biçimleri ile şiddet varlığını aynı etkenler çerçevesinde farklı biçimlerde göstermektedir. Medya bu dönüşümler içerisinde, şiddetin farklı biçimlerde kullanılmasında bir araç olmuştur. Medya’da şiddetin varlığı, aslında ilk dönemlerdeki seyirlik olarak sunumunun devamı niteliğindedir. Kar etme amacıyla izleyici, okuyucu ya da dinleyiciye eğlence adı altındaki içeriklerle sunumu, aynı zamanda gücün meşrulaştırılmasında önemli bir araç olarak medyada kullanılması bu durumun göstergesidir. Yeni bir çağ olarak görülen dijitalleşme dönemine geldiğimizde ise geçmiş dönemlerde pasif kalan tüketicinin, yeni alanda üretici konuma da geçmesine rağmen çoğunlukla tükettiğini yeniden ürettiği görülmektedir. Dijital şiddet olarak tanımlanan, sanal alanda gerçekleşen eylemler toplumun sahip olduğu özellikler ve yaşamış olduğu tüm süreçlerin son halkası olarak ortaya çıkmaktadır. Şiddetin, dijitalleşen kültürle birlikte sanal ortamda gerçekleşmesi yeni başlıklar altında ve yeni araçlarla değerlendirilmesine neden olmaktadır.

Teknolojisi ve dönemi ne olursa olsun medyanın, toplumun sahip olduğu özellikleri kullanarak kendi bir gerçekliğini yaratıp, toplumsal değerleri ve normları yeniden üretme özelliği bulunmaktadır. Buna bağlı olarak toplum içerisinde bireylerin algı dünyasını şekillendirme gücü söz konusu olmaktadır. Geleneksel medya araçlarından

biri olan televizyonun, yeni kullanılmaya başlandığı dönemlerde bu durumu etkili şekilde gerçekleştirdiği düşünülmektedir. Yeni medya teknolojilerinde ise bu durum, yaratılan anlamların sadece medya gücünü elinde bulunduran sınıflar tarafından değil, aynı şekilde kullanıcılar tarafından da üretilmesine imkân vermektedir. Şiddetin tanımlanması ve algılanma biçimi de bu şekilde bir değişim geçirmektedir. Medyanın dijitalleşmesi ile birlikte de günümüzde şiddetin üretimini ve dağıtımını yapan kanallar da farklılaşmış, biçimi ve etkisi değişime uğramıştır. Böylece, gerçek hayatta doğrudan gözlemlenebilen gerçek şiddetin, sanal ortamda bir aracı yoluyla içi boşaltılarak, normalleştirilerek ve ardı ardına sunulan yüzlerce içeriklerle birlikte anlamı hafifletilerek sunulduğu belirtilmektedir (Yumrukuz, 2017).

Yeni iletişim teknolojileri ile birlikte ortaya çıkan dijital şiddet kavramı üzerinden tartışmalar sürmektedir. Dijital alanda gerçekleşen zarar verici eylemler ve söylemler, birçok farklı terim ve farklı başlık altında tanımlanmaktadır. Siber zorbalık, siber taciz gibi kavramlar en sık kullanılan başlıklardandır. Siber zorbalık kavramının ilk tanımlamasının Bill Belsey tarafından 2003 yılında “ *bilgi ve iletişim teknolojilerinin, başkalarına zarar vermesi amacıyla bir birey ve grup tarafından kasıtlı, tekrarlanan ve düşmanca kullanılması*” ifadeleri ile açıklandığı belirtilmektedir (Tanrıkulu, 2020, s. 9) . Siber zorbalık kavramı altında yapılan çalışmaları daha çok ergen akran grupları kapsamaktadır. Bu nedenle “zorbalık” terimi kullanılmaktadır. Yeni teknolojilerin daha çok genç nüfus ve teknolojinin içeresine doğan çocuklar tarafından kullanılıyor olması bu durumun nedenlerindendir. Ancak şiddetin yeni bir türü olan siber zorbalık kavramının kapsadığı anlamlar, bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılması ile başkalarını isteyerek üzme ve zarar verme amacıyla yapılan eylem ve ifadeleri içermektedir. Aynı davranışların yetişkinler arasında gerçekleştirilmesi durumunda ise “siber taciz” ifadesinin daha doğru olacağı düşünülmektedir (Akça & Sayımer, 2017). Siber taciz ise gerçekliği belli olmayan olaylar üzerinden kişilerin sosyal medya ağları aracılığıyla taciz ve tehdit edilerek rahatsız edilmesi, bu durumdan çıkar elde etmeye çalışılması olarak tanımlanmaktadır. Kişilere elektronik iletişim araçlarını kullanarak tehdit, hakaret, cinsel içerikli mesajlar göndermek, tekrar eden taciz mesajları, gruplar içerisinde başkalarının dışlanması, bireylerin kişilik ve kimliklerine yönelik saldırılar da yine siber zorbalık olarak tanımlanmaktadır (Çelik & Tekin, 2015). Dijital ortamda gerçekleşen şiddet türü olarak tanımlanan siber zorbalığın bir başka tanımı, sanal ya da elektronik ortamda kişi veya grupların, birey ya da gruplara karşı zarar vermek ve rahatsız hissettirmek için

gerçekleştirdiği düşmanca davranışlar olmaktadır (Yaşa & Pınarbaşı, 2018). Siber zorbalık veya siber taciz kavramlarının tanımlarının genel olarak şiddetin amaç ve özelliklerini taşıdığı görülmektedir. Bu nedenle tüm bu eylem ve ifadeleri dijital şiddet kavramı başlığı altında birleştirmek mümkün olmaktadır.

Genel bir tanım olarak dijital şiddet, mail, mesaj, sosyal ağ paylaşımları gibi bilgi ve iletişim teknolojilerinin sunduğu imkânlar ve araçlarla başka kişiler ve gruplara karşı tehdit, şantaj ve zarar verme amacıyla yapılan eylemlerin tümünü içermektedir. Üç kriterin belirleyiciliği dikkat çekmektedir. Bunlar kasten zarar verme amacı, eylemlerin tekrar etmesi ve eylemi gerçekleştirenle maruz kalan arasındaki güç dengesizliğidir (Tanrıkulu, 2020). Dijital şiddetin, şiddet olgusunun neredeyse tüm özelliklerini içerisinde taşıdığı görülmektedir. Her şiddet türünde bulunan “kasten zarar verme” amacı, dijital şiddet kavramında da en önemli noktadır. Bununla birlikte güç dengesizliği yine şiddet tanımlarındaki belirleyici etkenlerden olmaktadır. Burada başka birey ya da gruplara göre güçlü olanın, gücünü kötüye kullanması durumu söz konusudur. Dijital ortamda bu teknoloji kullanım becerileri gibi teknik bir konu ya da toplumsal alanda var olan eşitsizlikler bağlamında gerçekleşen bir güç olarak da görülebilir. Ancak eylemin tekrarı konusunda farklı bakış açıları bulunmaktadır. Dijital alanda gerçekleşen kişi ya da gruplara zarar verici herhangi bir içerik ya da tehdidin bir kere yapılmış olmasının şiddet olarak algılanmaması durumuna karşı çıkmaktadır. Bu durumun nedeni internet ortamında içeriklerin, dağıtım ve yayılma özelliklerine bağlanmaktadır. Örneğin sosyal paylaşım ağları, bir içeriğin defalarca paylaşılmasına ve etkisinin uzun süre devam etmesine neden olmaktadır. Sosyal ağlarda paylaşılan bir içeriğin, “*tekrarlanan davranış*” statüsünde görülmesi gerektiği belirtilmektedir. Ayrıca “güç ilişkisi, tekrarlanması” gibi başlıklara dikkat edilmesinden ziyade, bu eylemlere maruz kalan bireylerin yaşadıklarının üzerinde durulması gerektiği savunulmaktadır. Fiziksel ortamda gerçekleşen şiddet ve dijital ortamdaki şiddet ayrımının bu şekilde daha doğru belirleneceği açıklanmaktadır (Özmen, 2018).

2.8.1.1. Dijital Şiddetin Özellikleri ve Etki Boyutu

Dijital alanda gerçekleşen şiddet eylemleri ile fiziksel dünyada gerçekleşen şiddet arasında ortak özelliklerin varlığı gibi farklılıklar da bulunmaktadır. Bu durumun nedenini ise şiddetin teknoloji araçları ile farklı biçimde gerçekleşmesini sağlayan özelliklerdir.

Şiddetin zarar verme ve güç dengesizliği olarak temel dayanakları aynı olsa da şiddetin dijital biçiminin farklı özellikleri bulunmaktadır. Bu özelliklerin başında eylemin gerçekleştiği alan ve araçlar gelmektedir. Fiziksel ortamda yüz yüze gerçekleşen şiddet eylemi dijital ortamda, sohbet odalarında, çevrimiçi duyuru panolarında, web sitelerinde, video oyunlarında, sosyal ağlarda ve siber uzamların genelinde gerçekleşmektedir. Dijital şiddete farklı kılan bir diğer özelliğinin işlenen suça elektronik araçların karışması olarak görülmektedir. Bu araçlarla bireyler elektronik ortamlarda diğerlerini sürekli takip etmekte ve rahatsız edebilmektedir. Kişiler istemedikleri bir iletişime maruz kalmakta, istemedikleri mesajları almakta, tehdit edilmekte ya da uygunsuz fotoğrafları sanal ortamlarda paylaşılabilir. Tüm bunların sonucunda artık bireyler dijital bir alet aracılığıyla tehdit ve taciz edilerek şiddete uğramaktadır (Altıparmak & Cebecioğlu, 2017). Zaman ve mekândan bağımsız olarak gerçekleşen dijital şiddetin yayılım hızı ve genişliği buna bağlı olarak artmaktadır. Sayısız kişiye aynı anda ulaşma ve küresel boyutta yayılma hızı bu durumu açıklamaktadır. Dijital alanda şiddete maruz kalanların bu durumdan kaçma imkânı kısıtlanmaktadır. İnternet ortamında bir içerik bir kişi tarafından yalnızca bir kez paylaşılsa bile hızla yayılmakta ve sanal ortamın sağladığı kalıcılıkla tekrarlanmaktadır. Böylece ortamın sağladığı özelliklerin doğası ile dijital şiddete maruz kalanların mağduriyetinin sürekli kılındığı belirtilmektedir (Akça & Sayımer, 2017). Bu nedenle en tehlikeli ve yıkıcı etkiye sahip olan, mağdura karşı üretilen zarar verici içeriklerin kısa zamanda fazla kişiye ulaşma özelliği görülmektedir. Kişiler tanıdıkları bireylerden zarar verici eylemlerle karşılaştıkları gibi hiç tanımadıkları hatta aynı coğrafyada bulunmadıkları kişiler tarafından da aynı şekilde dijital şiddete maruz kalabilmektedir. Anonimlik ise bir diğer özellik olmaktadır. Fiziksel ortamda kimliğin gizlenmesi durumu dijital ortamlara göre daha zordur. Bireyler yarattıkları profillerin arkasında kimliklerini gizleyebilmektedir. Bir başka özellik ise sahip olunan dijital becerilerin bir güç olarak kullanılmasıdır. Fiziksel dünyadan farklı olarak dijital alanda sanal ortamı ve teknoloji araçlarını kullanma becerileri güç dengesizliğinde yeni bir faktör oluşturmaktadır (Yaşa & Pınarbaşı, 2018). Dijital şiddeti farklı kılan özellikleri kısaca sıralanacak olursa; yayılmaz hızı, anonimlik, zarar verici içeriğin ulaştığı kitle, zaman ve mekândan bağımsızlık, dijital becerilere dayanan güç dengesizliği, dijital alanda var olan herkese ulaşma kolaylığı ve kişilerin bu nedenle zarar verici eylem ve davranışlardan kaçma imkânının sınırlandırılmasından bahsedilebilir. Tüm bu özellikler dijital şiddetin tespit ve kontrol edilmesini zorlaştırmaktadır.

Etki Boyutu

Dijital alanda gerçekleşen şiddetin en önemli farklılığı ise diğer tüm özelliklerine bağlı olarak etki boyutudur. Dijital ortamda kişilere zarar vermek amacıyla gerçekleştirilen yorum yapma, tehdit, kişileri aşağılama, ses veya görüntü paylaşma eylemlerine ağda bulunan tüm kullanıcılar tanık olmaktadır. Bu durum bir içeriğin coğrafi sınırların bir önemi olmadan herkese ve her yere ulaşmasını sağlamakta ve hızla tekrar yayılmasına olanak sağlamaktadır. Fiziksel alanda gerçekleştirmesi söz konusu olmayacak kadar büyük bir kitle şiddet eylemine tanık olmakta ve bu eyleme farklı biçimlerde katılmaktadır (Özmen, 2018). Fiziksel bir müdahale olmamasına rağmen kişiler üzerinde etkisi daha çok psikolojik olarak görülmektedir. Dijital şiddete maruz kalan bireylerin üzüntü, kızgınlık, utanç, stres, kaygı ve korku gibi birçok psikolojik rahatsızlığı yaşadığı belirtilmektedir (Peterson & Densley, 2017). Tüm bu psikolojik sorunların fizyolojik rahatsızlıklara sebep olduğu ve hatta dijital şiddetin bireylerin intiharına yol açtığı yapılan çalışmalarda belirtilmiştir (Yiğit & Seferoğlu, 2017). Ayrıca sadece asıl hedefi değil, ona tanık olan herkesi potansiyel olarak etkilemektedir. Birçok internet kullanıcısının dijital şiddeti deneyimleyen kişi olmasa dahi buna maruz kalmamak için kendine oto sansür uyguladığı, kendini daha az görünür kıldığı ve fikirlerini açıklamaktan çekindiği belirtilmektedir (Lenhart, Ybarra, Zickhur, & Price-Feeney, 2016). Sanal ortamda gerçekleştirilen şiddetin etkisi gündelik hayata yansımakta ve bu şiddet sadece siber uzamda kalmadan kişilerin fiziksel dünyadaki varlıklarını da etkilemektedir. Özellikleri ve etkilerine de bağlı olarak, bir siber suç olan dijital şiddetin birçok nedeni ve biçimi bulunmaktadır.

2.8.1.2. Dijital Şiddetin Çevre, Birey ve Ortama Dayalı Nedenleri

Dijital alanın yeni teknolojiler ile sahip olduğu özellikler, şiddetin yeni alanda ortaya çıkmasına imkân vermektedir. 1) *İnternet ortamına katılımın kolaylığı* ve 2) *anonimlik* dijital şiddetin artmasındaki önemli nedenlerdendir (Özmen, 2018). Kimlik gizliliği bireylerin sanal ortamda zarar verici eylemleri gerçekleştirmesi için cesaret vermekte, zarar vermek istediği bireye ulaşma imkânının kolaylığı ise güç ve kontrol hissi sağlamaktadır. Kişiler anonim kimlikleri arkasında eylemlerinin takip edilme şansının daha az olması durumu ile eyleminin sonuçlarına hesap verme, sorumluluk alma duygusundan yoksunlaşmaktadır. (Dikmen & Tuncer, 2017). Kimlik gizliliğinin şiddet üzerindeki etkisine örnek olarak ise yapılan bir araştırma gösterilmektedir. Fiziksel

ortamda gerçekleşen şiddet olaylarında kişilerin kimliklerini gizlemek için maske takmasıyla artan saldırgan davranışlar arasında bir ilişki olduğu belirtilmektedir. Dijital ortamın sağladığı kimliksizliğin boyutu göz önünde bulundurulursa, anonimlik özelliğinin dijital şiddet eylemlerinde etkisi önemli olmaktadır (Peterson & Densley, 2017). İnternet siteleri, sosyal paylaşım uygulamaları üzerinde 3) *editöryal süreç* olmaması veya 4) *sınırlı denetim* olması da bu alanlarda gizli bilgi paylaşımı, özel görüntüler ve hakaret içeren yorumlar gibi dijital şiddet türlerini ortaya çıkarmaktadır. Sınırlı denetim yani dijital alanda gerçekleşen suçlara karşı belirli bir sınırlandırmanın ya da gerekli mücadelelerin yapılmaması, yasal düzenleme eksiklikleri etkili nedenlerden biridir. Yaş sınırı olmadan herkesin bulunduğu bir alanda kişiler korunmasız ve saldırıya açık olmaktadır (Yaşa & Pınarbaşı, 2018). Denetimin olmadığı bu alan çocuk, genç, yaşlı ya da yetişkin fark etmeksizin herkes için tehdit oluşturabilmektedir. Toplum içerisinde gündelik yaşamın bir parçası olan 5) *internete bağlanma rutini*, ne kadar çevrimiçi olunursa bu tehdittin artmasına ve savunmasız kalınmasına neden olmaktadır. Aynı zamanda bu alanda gerçekleşen olumsuz eylemlerin de -şiddet gibi- normalleşmesi ve sıradanlaşmasına yol açmaktadır.

Dijital şiddeti makro bağlamlar çerçevesinde inceleyen Jillian Peterson ve James Densley gerçekleştirdiği çalışma, 6) *kişilik özellikleri* ve 7) *çevresel faktörlere* yoğunlaşmaktadır. Kişilik özellikleri olarak; *düşük öz kontrol ve dürtüsellik* (sonuçları ön görmediği için suçu cazip görme) , *psikopatik ve makyvelci özellikler* (alaycı, manipülatif, duygusuz, sadist) ve *empati eksikliği* (verdiği zararın farkında olmamak, suçluluk duymamak) görülmektedir. Çevresel nedenlerde ise *sosyal kontrol ve sosyal öğrenme* kuramı dikkat çekmektedir. Burada bireylerin, şiddet biçimlerini algılanmasında aile ve akran gruplarının rolünün etkisinden bahsedilmektedir. Kişiler bu etkilerle dijital alanda var olma ve sosyal ağları kullanma şekillendirmektedir. Bir arkadaş grubuna uyarak paylaşımları ile dijital şiddet uygulayan kullanıcılar bulunmaktadır. Diğer bir taraftan medyada şiddete maruz kalmanın da dijital alanda uygulanan şiddet üzerine etkisi olduğu belirtilmektedir. Yine sosyal ağların gündelik yaşamda kullanım sıklığı, internetin bir rutin olması, aynı zamanda anonimlik gibi etkilerden bahsedilmektedir. Çalışmanın sonunda ise şiddet sabitken, teknolojinin sürekli olarak değişmesine ve buna bağlı olarak ikisi arasında ilişki üzerine gerçekleştirilen çalışmaların dinamik bir teori ve araştırma gerektirdiğine dikkat çekilmektedir (Peterson & Densley, 2017). Genel olarak maddeler halinde “*başka kişilere zarar vermenin kolaylığı (düşük maliyetle kolay erişim), kimliğini*

gizleme kolaylığı, az gelişmiş sosyal beceriler, düşük benlik saygısı, yüksek sosyal kaygı, saldırganlık, uygun olmayan davranışların model alınması, yetersiz ebeveyn-çocuk etkileşimi” olarak sıralanabilmektedir. 8) *İntikam duygusu* ya da 9) *dijital şiddete daha önce maruz kalman* durumları nedenler arasında görülmektedir. Ayrıca zarar verme amacının dışında şaka ya da eğlence adı altında dijital şiddet eylemleri gerçekleştirilmektedir ve kişiler üzerindeki etkileri dikkate alındığında bunların yine de birer şiddet eylemi olduğunu söylemek mümkündür (Çelik & Tekin, 2015).

Bir başka neden ise ortamın özelliğine bağlanmaktadır. Bu durum 10) *toplumsal bağlam göndergelerinin yokluğu* olarak açıklanmaktadır. İletişim kurulmasında toplumsal bağlamın önemine vurgu yapılmaktadır. Yaklaşımına göre iletişim gerçekleşirken toplumsal aktörlerin varoluşu ve yüz yüze iletişimde toplumsal çevre, mekânsal özellikler, kültürel simgeler ve fiziksel özellikler etkili olmaktadır. Tüm bu göndergelerin dijital ortamda yokluğu aşırılıkların yaşanmasına neden olmaktadır. Bu aşırılıklar küfür, düşmanlık, hakaret gibi şiddetin dijital biçimlerini kapsamaktadır. İnternet ortamının getirdiği bireysellik duygusu ön plana çıkmakta ve diğerlerinden ziyade “ben” düşüncesi daha önemli olmaktadır (Timisi, 2003, s. 135). Toplum içerisinde davranışları üzerinde etik ve toplumsal ahlak açısından baskı hisseden bireyler, sanal ortamın sağladığı olanaklarla gizli bilgilerin, görüntülerin ifşası ya da tehdit, hakaret içeren ifadelerle zarar vermeye yönelik eylemlere başvurabilmektedir. Kişiler dijital alanda daha cesaretli olmakta bu durum ise dijital şiddeti yaygınlaştırıp, beslemektedir (Narin & Ünal, 2016). Mekân olarak aynı anda aynı yerde bulunma durumunun olmaması, şiddeti gerçekleştiren birey açısından uygulanan kişiye karşı empati yoksunluğunu da beraberinde getirmektedir (Turan, 2017). Daha önce belirtildiği üzere empati eksikliği de dijital şiddetin nedenlerinden biri olarak görülmektedir ve bu nedenler arasında ilişkiler bulunmaktadır. ,

Sosyal ağlar dijital şiddetin en sık gerçekleştiği ortamlar olmaktadır. Birçok düşüncenin paylaşıldığı ve birçok sesin duyulmasına olanak sağlamasından dolayı yeni bir kamusal alan olması durumu sıklıkla tartışılmaktadır. Ancak Arendt’e göre kamusal alandaki en önemli unsurlardan biri olan bir arada eyleme ve söz söyleme özelliğinin yeni dijital ortamlarda gerçekleşmesi durumu tam anlamıyla söz konusu olmamaktadır. Buna bağlı olarak 11) *sağduyunun yokluğu* söz konusudur. (Arendt, 2018, s. 61). Yüz yüze iletişimden uzak, bireyselliğin, kendi düşüncelerinin önemli olduğu ve buna bağlı gruplaşmaların oluşması sonucu karşı düşüncelerin hızla reddedildiği bir alana

dönüşmektedir. Arendt gerçekliğin hakiki ve güvenilir şekilde belirebileceği tek yerin, insanların kimliklerin gizlemeden bütün yönleriyle sergiledikleri, tüm farklılıklara rağmen çevresinde toplandıkları şeylerin “aynılığını” görebildiği ve tüm bunların birçok kişi tarafından izlenebildiği yer olduğunu söylemektedir. Önemli olanın ortak doğa değil, konumların ve düşüncelerin farklılığına rağmen herkesin ortak bir “şeyle” ilgilenmekte olmasıdır. Bir şeyin aynılığının artık görünmez olması, hiç kimsenin artık bir başkasıyla aynı fikirde olamaması ya da kendi gibi düşünenlerden oluşan bir grupta iletişim içerisinde olup, sadece bu düşünceleri sürdürerek kitle toplumuna dönüşmesi durumu sağduyuyu ortadan kaldırmaktadır. İnsanlar kendi alanlarına kapanarak farklılıkları görmemekte ve duymamakta aynı şekilde görülmemekte ve duyulmamaktadır. Arendt böyle bir durumda “müşterek dünya” olarak adlandırdığı kamusal alanın çöküşünden bahsetmektedir (Arendt, 2018, s. 102-103). Kamusal alanda bir arada eylemde bulunma, söz söyleme ve bunları izleyenlerin varlığı sağduyuyu yaratmaktadır. Birlikteliği sağlayan bu durum düşünme eylemi gerçekleşirken, başkalarının düşüncesini de kendi içine almayı sağlamaktadır. Daha önce bahsedilen empati kurabilme yetisi bu duruma örnektir. Kişinin kendisini karşısındaki ya da başkası yerine koyabilme ve buna göre düşünebilme yetisidir (Aldemir, 2018). Arendt bilinen beş duyunun bireysel olduğunu ve belli öznel verileri algıladığını belirtmektedir. Sinirlerin basitçe uyarılması ile gelişen diğer beş duyunun aksine sağduyunun gerçekliği açığa vurduğunu söylemektedir. Sağduyunun azaldığı toplumlarda, boş inançların, hurafelerin ve budalaca davranışların artacağından ve dünyaya yabancılaşmanın başlayacağından bahsetmektedir (Arendt, 2018, s. 304). Sağduyu “*eyleyen ve izleyenlerin ortak anlam dünyasını ortak bir şekilde deneyimlemelerinin koşulu*” olarak tanımlanmaktadır. Bireyler kendi düşüncelerinin içerisine başkalarının fikirlerini de alarak bakış açılarını dönüştürmektedir. (Turan, 2017). Olayları çözümleme ve yargı yetisi, düşünme ile başkalarının açısından olayı ele alma becerisiyle gelişmektedir. Bireyler sadece kendine, kendi düşüncelerine odaklanmayarak, başkalarını varlığını da önemser. Kişi sağduyu yetisini kaybettiğinde başkalarını düşüncelerini önemsememekte, duygularını ve tepkilerini anlayamamaktadır. Bir olaya başkasını tarafından bakma yetisini kaybetmektedir (Aldemir, 2018). İnsanlar sağduyu yetisini kaybettiğinde, doğruyu ve yanlış arasındaki farkı görmekte zorluk çekmektedir. Böylece başkaları ile ortak deneyim alanı oluşma şansı ortadan kalmaktadır (Turan, 2017) Sağduyunun yokluğu ve empati yetisine sahip olmama durumu şiddetin kendisine yer bulmasına neden olmaktadır. Kişi tarafsızlığını yitirmekte, doğru düşünememekte ve

kolaylıkla şiddete başvurmaktadır. Tahakküm hakkını kendinde görmek için temel nedenleri bu şekilde başlamaktadır (Aldemir, 2018). Aynı ortam içerisinde yüz yüze bakan insanların birbirine karşı söyledikleri ve yaptıkları eylemler için sorumluluk duyma ve hesap verme durumunun varlığı söz konusu olmaktadır. Ancak yeni dijital ortamlar düşünüldüğünde bu ortaklığın ve sorumlulukların ortadan kalkması, sağduyunun yokluğu ve kamusal alanın sınırlarının bulanıklığı durumuyla ilişkilendirilmektedir. Kamusal alan ve sağduyu ilişkisi düşünülerek, ikisinden birinin yokluğunun şiddeti ortaya çıkardığı vurgulanmaktadır (Turan, 2017).

Yeni dijital alanlardan en sık kullanılan sosyal medya, gündem oluşturma, bireylerin olaylara tepki verebilmesi ve ana akımda kendine yer bulamayanların Görünürlülük kazanabildiği bir alan yaratmaktadır. Ancak tüm bunların yanında kar amacı bulunan ve aynı zamanda toplumdaki tahakküm biçimlerinin belirginleştiği bir alan olduğu da görülmektedir. Sosyal medyanın özellikleri kısmında açıklandığı gibi aslında bu alanda bireylerin kendi gibi düşünenleri bulduğu, farklılıkları bu nedenle göremediği ve gördüğü zamanda da şiddetle reddettiği bir alana dönüşmektedir. Reklam amacıyla uygulamaların ara yüzünün, kullanıcıya uygun içeriğin oluşturulması temelinde şekillenmesi de bu durumun nedenlerindendir. Birçok farklı kişiyi, grubu, kimlikleri bir araya getirmesine rağmen bu alanlar aynı zamanda; anonim kimlikler arkasında saklanmayı, mekânsızlığın getirmiş olduğu diğer bireylere karşı sorumsuzluk duygusunu, bilgilerin hızla akışı düşünme yetisini azalmasını ortaya çıkarmaktadır. Bu özellikler Arendt'in de bahsettiği üzere kamusal alanda söz konusu olabilecek eyleme, söz söyleme, izleme, düşünme sonucu ortak deneyimleri ve sağduyuyu ortadan kaldırmaktadır. Tüm bunların yokluğunda ise "öteki" olarak görülenin varlığı reddedilmekte, başkaları üzerinde tahakküm kurulmak istenmekte ve gündelik yaşamın içine sinerek fark edilmeyen şiddet ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle sağduyu yoksunluğu dijital şiddetin nedenlerinden biri olarak görülebilmektedir.

2.8.1.3. Şiddetin Dijital Biçimleri

Dijital şiddet eylemleri, teknolojik yönüne vurgu yapılan elektronik zarar verme ile kişilerin duygularının etkileyen zarar verici eylemler olarak iki taraflı düşünülmektedir. Kişilerin hesaplarını ele geçirme, hacklenme, yazılım veya donanıma zarar verme dijital şiddetin elektronik tarafının oluştururken, kişilerin gündelik yaşamlarının etkilenmesi, psikolojik olarak yaşadıkları rahatsızlıklar duyguları ve iletişimlerini etkileyen tarafı

oluşturmaktadır. Siber zorbalık, siber taciz gibi başlıklar altında toplanan dijital şiddetin birçok farklı biçimi bulunmaktadır. Genel olarak;

- Küfürlü ve saldırgan bir dil ile elektronik mesajlar gönderme.
- Tekrarlayan bir şekilde istenmeyen kaba mesajlar gönderme.
- Bireyin saygınlığını bozmak için dedikodu, yalan veya söylenti yayma.
- Başka biri gibi davranma.
- Başkasının sırlarını ya da utandırıcı bilgilerini rızası olmadan açığa vurma.
- Biri ile sırları ya da utandırıcı bilgileri hakkında konuşmak ve daha sonra bunların internette açıklanması.
- Birisini kasıtlı olarak çevrimiçi gruptan çıkarmak.
- Tekrarlayıcı bir şekilde büyük bir korku ya da tehdit içeren kötöleme ve tacizde bulunmak olarak sıralanmaktadır (Tamer & Vatanarttıran, 2014).

Başka bir çalışmada dijital ortamda rahatsız edici davranışlar üç başlık altında toplanmıştır. Bunlar;

- **Doğrudan Taciz:** Tehdit edici, saldırgan kelimeler ile hitap etme, psikolojik baskı kurma.
- **Mahremiyet İhlali:** Kişilerin hesaplarının ele geçirilmesi, izinsiz görüntü, resim, ses ya da herhangi bir kişisel bilginin paylaşılması.
- **Erişim Engeli:** Dijital araçlara ya da platformlara erişimi engellemek. Çok sayıda istenmeyen mesaj göndererek hesabı kullanılmaz hale getirme, kişinin internet sitelerine erişimi ya da sunucuları kullanamaması için raporlama araçlarının kötüye kullanılmasıdır (Lenhart, Ybarra, Zickhur, & Price-Feeney, 2016).

Şiddetin birçok tanımı, biçimi bulunduğu çeşitli araçları kullandığı aynı zamanda kendisinin de bir araç olduğu belirtilmektedir. Modern topluma gelindiğinde ve teknolojinin etkisiyle farklı biçimlerde kendini göstermektedir. Görünürlülük biçiminin değişmesi de bunlardan biridir. Şiddetin eski fiziksel güce dayalı biçimi artık simgesel hale gelmektedir. Sosyal medya ağları ve yeni teknolojiler simgesel şiddetin dijital alanı olarak tanımlanmaktadır (Aldemir, 2018). Bu yeni alanda bireyler fiziksel değil daha çok

söylemleri ile var olmaktadır. Kişiler, internetin kendilerine sunduğu olanaklarla çevrimdışı gündelik yaşamlarında baskıladıkları düşünce ve söylemlerini şiddet içeren dil kullanarak ifade etmektedir. Bu ifadelerin sıklıkla önyargılı, ötekileştiren ve ayrımcı bir dille oluşturulduğu görülmektedir (Ergeç & Zateri, 2020). Bu durumun, toplumda ve dijital ortamda herhangi bir konuda kabul gören bir düşünceye karşı farklı bir fikir dile getirildiğinde gerçekleştiği belirtilmektedir. Bireylerin hangi konuda olursa olsun, hâkim olan görüşten farklı bir görüş beyan ettiğinde sıklıkla simgesel şiddete uğradıkları düşünülmektedir. Simgesel şiddet dijital ortamda karşılaşılan ve uygulanan en sık şiddet türlerinden biri olarak gösterilmektedir (Yalçın, 2015). Toplumun yapısı ve sosyolojik özelliklerine bağlı olarak gerçekleşen bu durum, diğer dijital şiddet biçimlerinden kişileri tehdit etme, alay etme, saldırgan ifadelerin temelinde yer almaktadır. Kişiler aslında var olan hâkim söylemler yoluyla başkalarına dijital ortamda şiddetin farklı bir biçimini uygulamaktadır. İnternetin birçok kişiye aynı anda ulaşması, paylaşımların hızla yayılması, aşağılayıcı ve ayrıştırıcı nefret dilinin de hızla yayılarak kitle halinde, birey ya da gruplara dijital şiddetin uygulanmasına neden olmaktadır.

2.8.1.4. Dijital Şiddet Dili; Nefret Söylemi ve Linç Kültürü

Dijital şiddet biçimlerinden biri olan istenmeyen mesajların gönderilmesi veya sosyal medya hesaplarından yapılan yorumlarda ötekileştirici, tehdit, hakaret, aşağılama içeren ifadelerle şiddet dili kullanılmaktadır. Nefret söyleminin kavramının içeriği de bu şiddet dilinin özelliklerini taşımaktadır.

Nefret söylemi kavramının kesin bir tanımının olmamasıyla birlikte 1997 yılı Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin “*Irkçı nefret, yabancı düşmanlığı, anti-semitizm ve hoşgörüsüzlüğe dayalı nefret biçimlerini yayan, teşvik eden, savunan ya da haklı gösteren her hür ifade biçimi.*” açıklamasının uluslararası düzeyde kabul gören tanım olduğu belirtilmektedir (Vardal, 2015). Nefret söylemi, aşağılama, sözlü taciz, hakaret gibi davranış biçimlerini kapsamaktadır ve bu durum fiziksel şiddete dönüşebilmektedir. Her toplumun kendi içerisinde bulundurduğu yapı ve özelliklere bağlı olarak nefret söyleminin de değişebildiği vurgulanmaktadır. Söylemin oluşmasında en önemli etken ise gücü elinde bulunduran gruplardır. İktidar olan gruplar, var olan hiyerarşik üstünlüğünü korumak için ayrıştırıcı tutumları söylemler yoluyla oluşturmaktadır (Yücetürk & Akyol, 2019). Nefret söylemi bu nedenle toplumsal bilincin yapısını oluşturan ötekileştirme pratiklerinin bir uzantısı olarak görülmektedir. Bu durum biz ve

öteki algısı ile egemen gücün ötekileştirilen gruplar üzerindeki gücünü meşrulaştırmasını sağlamaktadır (Dondurucu, 2018). İdeolojiler, dil yoluyla inşa edilmekte paylaşılmakta ve böylece var olan baskın ideoloji de meşrulaştırılmaktadır. Bireylerin dünyayı algılama biçimlerini şekillendiren ideoloji ve söylem arasındaki bu ilişki nedeniyle söylemin gücünü kullanılmaktadır (Dondurucu Z. B., 2018). Nefret söyleminin temelinde “öteki” olarak konumlandırılana karşı korku, yabancılaşma ve en sonunda nefret duygusuyla oluşturulan önyargılar, ırkçılık, yabancı düşmanlığı, ayrımcılık, cinsiyetçilik bulunmaktadır. Buna bağlı olarak nefret söyleminin kullanımında kültürel kimlikler ile grup özelliklerinin etkili olduğu söylenmektedir (Sezgin, 2017). Nefret söylemi, yabancı göçmenlere, etnik gruplara, heteroseksüellik dışındaki cinsel kimliklere, bir siyasal düşünce veya bu düşünceyi savunan, farklı olarak görülen ya da azınlık olan din ve mezhebe inanan, fiziksel/zihinsel hastalık veya engelleri olan birey ya da gruplara ve cinsiyetçi ifadelerle kadınlara yönelik olarak gerçekleşmektedir. Nefret söyleminin yöneldiği kişi ve gruplara olumsuz düşüncelerin dışa vurumu kadar ideolojik ve hiyerarşik temeli bir ayrımcılık, değersizleştirme ve düşman yaratma ideolojisi olduğuna dikkat çekilmektedir. Toplum içerisinde ötekileştirmenin normalleştirilme sürecinde söylemsel bir pratik olarak nefret söylemi bulunmaktadır (Dondurucu Z. B., 2018).

Yeni medya ortamlarında insanların var olma biçimleri en çok söylemleri ile gerçekleşmektedir. Twitter gibi yazının ön planda olduğu sosyal paylaşım ağları, herhangi bir internet sitesi veya görsel içeriğin ön planda olduğu sosyal medya ortamlarında üretilen paylaşımlara karşı yapılan yorumlarda kişiler varlığını en çok dil yoluyla göstermektedir. Kullanılan dilin özellikleri, taşıdığı anlamlar önemli ve etkili olmaktadır. Özellikle sosyal medya uygulamaları paylaşımlarda ya da paylaşımlara yapılan yorumlarda, düşünce ve dünya görüşlerini paylaşmayan diğer kullanıcılara karşı ayrımcı ve öfkeli dilin kullanıldığı görülmektedir. Kullanılan şiddet dilinin içeriğinin genel olarak din, dil, cinsiyet, kültür, etnik köken farklılıkları oluşturmaktadır. Yaşam biçimlerinin sıkça paylaşılması da özel hayatın eleştirilmeye başlanmasına olanak vermektedir. Kişiler paylaştıkları yaşam tarzı ile de ötekileştirilmeye başlanmakta, eleştirilmekte ve bu durum dijital şiddete dönüşebilmektedir. Bireyler tıpkı sosyal yaşamda olduğu gibi dijital alanda da inandıkları değerle yönelik içerikler üretmekte bunları uymayanları acımasızca eleştirmekte, ötekileştirmekte ve üzerinde tahakküm kurmaya çalışarak dijital alanda şiddeti gerçekleştirmektedir. Bu durum farklı olanın

reddi, dışlanması ve saldırgan tutumlarla ve seslerinin yeni alanda yok edilmeye çalışması amacıyla nefret söylemi ile sürdürülmektedir (Yaşa & Pınarbaşı).

Nefret söyleminin kaynağını ise toplumların ve bireylerin tarihi, kültürü, ideolojisi, gelenek ve görenekleri oluşturmaktadır. Medya ve mevcut iktidarlar ise söylemlerin yeniden üretilmesinde ve normalleştirilmesinde etkili olmaktadır. Bu nedenle yeni medya nefret söyleminin yaratıldığı bir alan olmamakta daha çok bu söylemlerin daha hızlı, birçok kişiye, aynı anda ve kontrolsüzce yayılmasına neden olmaktadır. Geleneksel medyanın baskın olan ideolojileri tekrar üretmesi üzerinden gerçekleştirilen eleştirilere karşı yeni medyanın özgürlük alanına dikkat çekilmektedir. Ancak yeni medya toplumun özelliklerinden ve sisteminden bağımsız olmayışı ve kullanıcıların da üretici olmasıyla bu söylemlerin yayılmasını sağlayarak aynı zamanda meşrulaştırılmasını ve toplum içinde benimsenmesine neden olmaktadır (Vardal, 2015). Nefret söylemi günlük yaşamda var olan ayrımcılıktan ortaya çıkmış ve beslenmiş, geleneksel medya metinleriyle güçlendirilmiş ve son olarak yeni medyada kendine yer bulmuştur (Aygül, 2010). Ayrıca ortamın denetimsiz yapısı üretilen içeriklerle, nefret söyleminin yayılımına da katkıda bulunmaktadır. Bu yayılma üretilen içeriğin paylaşılması, yorumlanması, beğenilmesiyle gerçekleşmektedir. Nefret söyleminin arka planında yer alan hâkim ideoloji böylece ötekileştirilen grup ve kimlikler üzerinden tekrar üretilmekte ve benimsenmektedir. Bu nedenle yeni medya olarak adlandırılan dijital platformların toplumda var olan olumsuzlukları, kusurları yaygınlaştıran ve büyüten etkisinin varlığı da önemsenmelidir. Bu durum Dijk'in değindiği ve önemle üzerinde durduğu var olan eğilimleri güçlendirme kanunun göstergelerinden biri olarak görülebilir.

Önemli noktalardan biri şiddetin var olduğu toplumun bilinci ve tepkilerinden beslenmesidir. Söylemlerde ise bu bilincin ve tepkilerin özü bulunmaktadır. Yeni medya ortamları da toplumların ne düşündüğü, nasıl tepki verdiği ve tepkilerin boyutu hakkında belli bir oranda bilgi verebilmektedir. Dijitalliğin sağlamış olduğu özgürlük ve sınırsızlık düşüncesi, kişilerin tüm bu düşünce, duygu ve tepkilerini açık bir şekilde ifade etmelerine neden olmaktadır. Kullanıcı paylaşımlarının ise genel olarak üstün körü ve tek yanlı bilgilerden oluştuğu düşünülmektedir. Olaylara karşı verilen ani ve öfkeli tepkiler, küfür ve hakaret içeren ifadelerle yeni medya ortamına şiddet dili hâkim olmaktadır. Bu alan kişilerin öfkelerini ve nefretlerini dışa aktarmak için kullandıkları bir araca dönüşmektedir. Önemle dikkat çekilen durumlardan biri de şiddet içeren olaylara karşı gösterilen tepkilerin dahi şiddeti içermesi durumudur. Mağdura göre bakış açısının

değiştirildiği bir şiddet kültürünün yaratıldığı belirtilmektedir. Karşı olunanın şiddet, tecavüz gibi toplum içerisindeki en büyük sorunlar olmaktan çıkmakta ve insanların kategorileştirilerek belli kişilere uygulandığında bu eylemlerin yanlış olmayacağı düşüncesi normalleştirilmektedir (Erçin, 2021). Bu durum Zizek'in şiddetin çözümünde en büyük engel olarak gördüğü acil çözüm ihtiyacı ve samimiysiz ahlaki öfke eleştirisinin yeni medya alanında gerçekleştirme şeklinin göstergesidir. Sosyal medya gibi ağlar da düşünmeden ve anlık olarak hareket edilen alanlardır. Kişiler acil çözüm, ahlaki öfke gibi hislerle paylaşımlar ve yorumlar yapmakta ancak bu sadece anlık rahatlama ihtiyacı nedeniyle gerçekleştirilmektedir (Zizek, 2018). Küfür, hakaret, aşağılama içeren şiddet dili bu döngünün önemli bir parçası olarak görülmektedir. Nefret söylemi her zaman nefret dolu ifadelerle ortaya konulmamakta ve süregelen bir yapıdan dolayı normalleştirildiği ve benimsendiği için fark edilmemektedir. Öteki olarak görülene karşı duyulan rahatsızlığın dışavurumu ve fiziksel şiddeti de teşvik eden nefret söyleminin, hedeflenen gruba “toplumda size yer yok” mesajını vermeyi amaçladığı belirtilmektedir. Bu nedenle söylemlerin sıradanlığından çok kimlikler ve gruplar üzerinde bıraktığı etki önemli olmaktadır (Sezgin, 2017). Böylece şiddet farklı türde bir şiddeti yaratarak çözümünden çok yeni biçimlerle çoğalmaktadır. Toplum içerisinde fiziksel olarak yer almayan şiddet, kendini yeni ortamlarda ve yeni biçimlerde göstermeye devam etmektedir. Kişilerin eylemlerinin söylemleri ile ilişkili olduğuna dikkat çekilerek, şiddet eylemlerinin de önlenmesinde söylemlerin kontrol edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Şiddetin varlığını sadece fiziksel olarak algılanması, tüm bu gelişen durumların fark edilmemesine ve normalleşmesine neden olmaktadır. Bu durum asıl çözülmesi gereken şiddet sorununun geri planda kalmasına ve sadece yapılan paylaşımlara, verilen tepkilere odaklanılmasıyla sonuçlanmaktadır.

Linç Kültürü

Şiddet dilinin, nefret söyleminin ağırlıklı olduğu yeni medya alanı farklı bir şiddet kültürü de yaratmaktadır. Linç kültürü olarak adlandırılan ve kitleler halinde birey ya da gruplara karşı aşağılama, hakaret, tehdit, küfür söylemleri ile uygulanan bir şiddet biçimi ortaya çıkmaktadır. Herhangi bir araçla, toplu halde uygulanan şiddet eylemi artık sözlerle gerçekleştirilmektedir.

Dijital ortamlarda gerçekleşen ve artık tüm kullanıcıların “normal” olarak gördüğü linç kültürü kavramı şiddetin bir başka boyutunu oluşturmaktadır. Linç kavramı,

“çoğunluğun, suçlu gördüğü bir grubu ya da bir kişiyi hukuk temeli olmadan cezalandırmak amaçlı taş, sopa gibi araçlarla şiddet uygulayarak öldürmesi” anlamına gelmektedir. (TDK, 2000). Günümüzde bu eylem yeni medya araçları ile dijital ortamda gerçekleştirilmektedir. Linç kavramının tanımında yer alan bir grubun ya da kişinin belirlenmesinde ise “ötekileştirme” durumu söz konusu olmaktadır. Ötekileştirilen grup veya kişi, çoğunluğun sahip olduğu baskı ve güç ile şiddete maruz kalmaktadır. Başkalarını ötekileştirirken kullanılan en büyük araç ise dil ve söylemlerdir. Sosyal ağlara bakıldığında neredeyse her gün, bir grubun ya da bir kişinin, herhangi bir konuda “linçe uğradı” ifadesinin kullanıldığını görmek mümkün olmaktadır. Bu durum kavramların anlamlarından uzaklaştırılarak iinin boşalttığının en büyük göstergesi olarak görülebilmektedir. Linç kavramının taşıdığı şiddet yüklü anlam, her gün sıklıkla kullanılan sıradan bir kelimeye dönüşmektedir.

Dijital ortamda linç kültürünün gelişmesinin en büyük nedeni tıpkı nefret söyleminde de olduğu gibi toplumun özelliklerine bağılı oluşturulan kültürel kodlardır. Fiziki dünyadan dijital ortama taşınan kültürel kodlar ile aynı kültürel kodları paylaşan bireylerin bir araya gelmesi sağlanır. Daha önceki bölümlerde yer aldığı gibi dijital alanın neden olduğu olumsuzluklardan biri de budur. Kullanıcılar, kendine benzer düşünenler ve içeriklerle çevrelenerek farklılıkları görmemeye ve duymamaya başlar. Kullanıcılar dijital ortamlarda daha çok aynı kültürel kodları paylaştığı bireylerle sosyalleşmekte, beğenilme, değer görme ve önemli hissetme ihtiyaçlarını gidermektedir. Kişilerin bu ihtiyaçlarını giderme karşılığında, bireysel bilincini bırakarak kolektif bilinci kabul ettiği belirtilmektedir. Ancak bu kolektif bilincin oluşması ve devamlılığı için ise “ötekinin varlığına” ihtiyaç duyulduğu aktarılmaktadır. Kendi benimsediğı kültürel kodları ile bir araya gelen bireyler, kolektif bilinci tehdit eden herhangi bir sorunda ötekini suçlamak ve cezalandırmak istemektedir. Fiziki dünyada gerçekleştiğı gibi dijital dünyada da bireylerin öteki üzerinden kimliklerini inşa ettiğı ve topluluğun devamlılığı için öteki ile çatışma yarattığı belirtilmektedir. Linçe uğrayan grupları ve kişileri bu öteki gruplar oluşturmaktadır. Sanal dünyanın iletişimi geliştirmesi ve yayılması bakımından uygun ortamı sağlamasıyla beraber bu ortamda bedeninin varlığı söz konusu olmamaktadır. Kişiler varlıklarını göstermek için söylemlerini kullanmaktadır. Dil, var olan kültürel kodların söylemsel olarak inşa edilmesinde ve hızlı bir şekilde kabul görüp, yayılmasında önemli bir unsurdur. Bireyler çoğunluğa uymak, kabul görmek, sosyalleşmek ve çoğunluğun sağladığı prestijden yararlanmak için kullandıkları dili, linç kültürü içeren

söylemler üzerinde kurmaktadır. Linç kültürü içeren söylemler ise genelde ırkçı, cinsiyetçi, transfobik kısaca toplumda ötekini olarak konumlandırılanları hedef alan ifadeleri içermektedir (Türk, 2017, s. 463). Yeni medyada yer alan söylemler ve kutuplaşmaların ana akım medyada yer alan haber içerikleriyle benzer olduğuna dikkat çekilmektedir. Söylemleri hâkim ideolojiyi yeniden üreten medyanın tüketicileri, yeni medyada üretici olup daha hızlı yayılmasına ve normalleştirilmesine neden olmaktadır. En sonunda da ötekileştirilen grupların var olan sorunlara günah keçisi olarak gösterilmesi ve o gruplara karşı yapılan eylemlerin meşrulaştırılması amacı yer almaktadır. Bu amaç gerçekleştirilirken, öteki olarak dışlanan gruplar nefret söylemine ve linçe maruz bırakılmaktadır (Türk, 2017, s. 473). Linç kavramı şiddet yüklü bir anlam olmasına rağmen, özellikle sosyal ağlarda sık sık kullanılmaktadır. Bu şekilde kullanımı ise linç kültürünün, dijital dünyada normalleşmesini sağlamakta ve belki de fiziksel dünyada öteki olarak görülen bir grubun linçe uğramasına zemin hazırlamaktadır.

Dijital alanda dijital şiddetin yarattığı etki psikolojik olmasına karşın eylemlerin kamusal alana taşınma ihtimali bulunmaktadır. Bunun en büyük nedeni ise tüm bu eylemlerin ve söylemlerin gerçekleşmesine neden olan unsurlardır. Bu unsurlar şiddetin de temelinde yer alan kültürel kodlara, toplumun hâkim ideolojisine ve söylemine ve en büyük toplumsal sorunlardan biri olan ötekileştiren “biz-siz onlar” ayrımına dayanmaktadır. Tüm bunların yeni medya ortamında gerçekleşmesini sağlayan nedenler ise ortamın özellikleriyle ilgilidir. İçeriklerin fazlalığı, denetim eksikliği ve kitlelerin yüz yüze iletişimlerinde göstermedikleri, baskıladıkları ayrımcı duygu ve düşüncelerini bu alanda yansıtmaları nedenlerden bazılarıdır. Yaratılan çeşitli klişelerle ötekileştirilen gruplar veya kimlikler üzerinden, farklı klişeler tekrar yaratılarak baskı oluşturulmaktadır. Bu durum hedef gösterilenlerin, yeni ve özgür olarak adlandırılan bir alanda da sessizleşmelerine ve kendi düşüncelerini açıklamaktan kaçınmalarına, demokratik sisteme katılma cesaretlerini ve motivasyonlarını kırmaktadır (Binark, 2010, s. 25). Dijital şiddet biçimleri maruz kalanlar için psikolojik ve fiziksel rahatsızlıklara neden olabilmektedir. Kişilerin sadece dijital alandaki varlıklarını değil, tüm sosyal yaşamlarını etkilemektedir.

2.9. Kadına Yönelik Dijital Şiddet: Nedenleri, Biçimleri, Etkileri ve Olası Çözümler

2.9.1. Kadına Yönelik Şiddetin Toplumsal ve Yapısal Bağları

Canlı türleri arasında insanlar, yaşamları boyunca bulundukları toplum içerisinde iletişim ve etkileşim kurarak sosyal bir varlığa dönüşmektedir. Tüm bu süreçler sonunda kişiler, sahip oldukları düşünce ve olayları algılama çerçevelerini bulundukları topluma göre belirlemektedir. Buna bağlı olarak bireyin, koşullar ve olaylar karşısında sergilediği davranışlar ve tutumlar gelişmektedir. Böylece şiddet gibi yıkıcı eylemlerin bir çözüm olarak görülmesi ve meşrulaştırılmasında toplumun yapısı ve kültürel kodların da etkili olduğu belirtilmektedir (Can, 2013). Şiddet olgusu tarih boyunca üzerinde durulan ve araştırılan toplumsal sorunlardan biri olmaktadır. Nedenleri ve sonuçları ya da failleri ve mağdurları araştırmaların temelini oluştururken, şiddetin en önemli öznesinin kadınlar olduğuna dikkat çekilmektedir (Cihan & Karakaya , 2017).

Kadına yönelik şiddet kavramı, var olan şiddet biçimlerine maruz kalan kadınların ön plana çıkarılması amacıyla kullanılan bir ifade olmaktadır. Geniş bir açıdan ele alındığında kadına yönelik şiddetin, neredeyse doğumdan öncesine kadar dayandırılabilmesi belirtilmektedir. Bu durum ilk önce doğacak çocukların cinsiyetinin kız olmasında toplum ve aile içerisinde verilen tepkilerle başlamaktadır. Kız çocuklarının eğitim haklarının elinden alınması, aile içi ve dışında maruz kaldıkları fiziksel ve cinsel saldırılar olarak devam etmektedir. Daha sonra zorla evlendirme, erkek çocuk doğrulmadığı için psikolojik baskı, aşağılama, aile içi ya da sosyal yaşamda tecavüz tehdidi, namus cinayetleri, çalışma yaşamında eşitsizlik, ev içi emeğin göz ardı edilmesi gibi kadınları baskılayan birçok farklı şiddet biçimleriyle yaşamları boyunca da sürmektedir (Uluocak, Gökulu, & Bilir, 2014). Kadına yönelik şiddet cinsiyete dayalı, kadınlara kadın oldukları için uygulanan şiddet ve bir ayrımcılık biçimidir. Toplum içerisinde ve özel alanda kadına baskı uygulanması, kontrol edilmesi ve özgürlüklerinin keyfi olarak sınırlandırılmasıyla gerçekleşen insan hakkı ilahili olarak tanımlanmaktadır ve kadınların fiziksel, cinsel ve ruhsal olarak zarar görmesiyle sonuçlanmaktadır. Erken ve zorla evlendirilme, çocuk doğurmaya zorlanma, kız çocuk doğurma ya da çocuk olmamasının sorumluluğunun kadına yüklenerek psikolojik olarak baskılanması, kadının onayı alınmadan tüplerinin bağlanması, taciz, tecavüz, kadın ticareti, pornografi ve gerçekleştirilen şiddet eylemlerinin anlatılmaması için bir başka şiddet eylemi olan ölümle tehdit, toplumda kadına yönelik şiddetin örnekleri olarak sıralanmaktadır. Bunlar toplum içerisinde kadınların yaşamları boyunca maruz kaldıkları şiddet biçimlerinin

sadece bir kısmını oluşturmakta ve şiddetin birçok farklı yönünün varlığını göstermektedir (Oktay, 2015). Dünya genelinde yapılan araştırmalarda geliri, eğitimi, ırkı, yaşı, dili ve dini fark etmeksizin kadınların birçok şiddet biçimine maruz kaldığı belirtilmektedir. Kadına yönelik şiddet, cinsiyet temelli olmaktadır ve kadını baskı altında tutmak amacıyla fiziksel, duygusal, cinsel ve ekonomik birçok farklı biçimde gerçekleştirilmektedir. Bu şiddet biçimleri ile kadınların insan hakları ihlal edilmekte ve kadınlara karşı ayrımcılık uygulanmaktadır. Bu nedenle en önemli toplumsal sorunlardan biri olarak görülmektedir (Cihan & Karakaya , 2017).

Dünya Sağlık Örgütü gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda kadına yönelik şiddetin nedenlerini ve çözümlerini, risk faktörleri ve koruyucu faktörler başlığı altında açıklamaktadır. Buna göre;

Tüm bu risklerin ortadan kalkması için yapılması gereken koruyucu faktörler olarak ise;

Tablo 1.

Kadına Yönelik Şiddetin Risk Faktörleri

Yapısal	Toplumsal	Kişilerarası	Bireysel
Evlilik, mülkiyet, boşanma, çocuk velayeti konusunda ayrımcı yasalar	Erkeklerin ayrıcalığını destekleyen ve kadınları özerkliğini sınırlayan cinsiyet ayrımcılığını destekleyen normlar	Eşitsizliğin yüksek seviyede olduğu ilişkiler, erkek kontrollü ilişkiler, bağımlı ilişki	Çocukluk döneminde şiddet veya aile içinde şiddette maruz kalma ya da tanık olma deneyimi
Kadın istihdamının ve eğitiminin düşük seviyede olması	Yüksek seviyede yoksulluk ve işsizlik	Erkeğin farklı birkaç cinsel ilişkisi bulunması	Zihinsel bozukluklar
Kadına karşı şiddetin engellenmesine yönelik yasaların yokluğu veya eksikliği	Yüksek oranda şiddet ve suç	Erkeklerin zararlı madde kullanımı	Şiddet davranışlarına göz yummak ve şiddeti haklı çıkarmaya yönelik düşüncelerle meşrulaştırmak
Kurumların içindeki cinsiyet ayrımcılığı (sağlık, polis)	Uyuşturucu veya silah gibi zararlı madde ve araçların kullanılabilirliği		

(WHO, 2020).

- Cinsiyet eşitliğini teşvik eden, kadınların iş ve eğitim hayatını destekleyen ve kadına karşı şiddeti önlemeye yönelik yasaların geliştirilmesi
- Şiddetsizliği ve cinsiyet eşitliğini destekleyen ve kadınların yetkilendirilmesini sağlayan tutumlar ve normların toplum içerisinde yaygınlaşması
- Kişilerarasında ortak karar alma ve sorumlulukları paylaşmaya yönelik cinsiyet eşitliğine dayanan ilişkilerin kurulması
- Aile içinde şiddete maruz kalınmasını önlenmesi ve eşit eğitim seviyesinin sağlanması.

- Erkekler, oğlan çocukları, kadınlar ve kız çocuklarının cinsiyet eşitliğine dayalı tutumları benimseyerek, sosyal yaşamda var olması maddeleri sıralanmaktadır (WHO, 2020).

İnsan hakkı ihlali olarak tanımlanan kadına yönelik şiddetin çözümünde hukuk önemli rol oynamaktadır. Uluslararası hukuk, insan haklarının ihlalinde genel olarak devlet kaynaklı müdahaleler ile ilgilenmektedir. Devletlerin hukuksal sistemine bakıldığında ise özel alanın dokunulmazlığı ilkesi nedeniyle kadına yönelik şiddet, özel alan dokunulmazlığı çerçevesinde ele alınabilmektedir. Bu nedenle insan hakkı ihlali olan kadına yönelik şiddet sorunun, hukuksal boyutunda da çeşitli sorunlarla karşılaşıldığı belirtilmektedir. Bu sorunun çözümünde çeşitli sözleşmeler ve kanun maddeleri hazırlanmıştır. Türkiye’de Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun “*Kadınlara, yalnızca kadın oldukları için uygulanan veya kadınları etkileyen cinsiyete dayalı bir ayrımcılık ile kadının insan hakları ihlaline yol açan ve bu Kanunda şiddet olarak tanımlanan her türlü tutum ve davranışı*” ifadeleriyle bir insan hakkı ihlali olarak tanımladığı aktarılmaktadır. Birleşmiş Milletler Kadına Yönelik Şiddetin Yok Edilmesi Bildirgesi, benzer tanımlamalar ile kadına yönelik şiddetin kapsamı belirlenmiştir. Kadına Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Dair Sözleşme (CEDAW) toplumsal cinsiyet kavramı üzerinde durarak şiddeti ayrımcılıkla birlikte tanımlamakta ve yine kadına yönelik şiddetin bir insan hakkı ihlali olduğunu vurgulamaktadır. Kadına yönelik şiddet sorunun çözümünde, kadınların kadın olması nedeniyle şiddete maruz kalmalarının ve eşitsiz güç uygulamalarının altı çizilmektedir. 2011 yılında Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İç Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi’nde (İstanbul Sözleşmesi) kadına yönelik şiddetin yine toplumsal cinsiyet ayrımcılığı bağına dikkat çekilmektedir. Kadına kadın olduğu için uygulanan bu şiddet eylemlerine, kadınların toplumda ikincil olarak konumlandırılması, toplumsal cinsiyette dayalı ayrımcılık ve eşitsiz yapının neden olduğu belirtilmektedir (Uluocak, Gökulu, & Bilir, 2014).

Şiddetin ortaya çıkma nedenlerinin temelinde çoğunlukta güç, iktidar ilişkileri bulunmakta ve bu ilişkiler içerisinde ikinci konuma yerleştirilen gruplar şiddetin hedefi olmaktadır. Toplumsal güç ilişkilerinde ikinci konumda tutulan bireyleri de çocuklar, yaşlılar, azınlıklar, engelliler, mülteciler ve kadınlar gibi gruplar oluşturmaktadır. Şiddet

her toplumda kendini gösteren ve tüm toplumu etkileyen bir sorun olmaktadır. Şiddetin yöneltildiği birçok farklı grup olmasına rağmen, kadına yönelik şiddet en sık görülen şiddet tipi olarak tanımlanmaktadır. Kadına yönelik şiddette önemli olan nokta ise toplumsal cinsiyettir. Kadına yönelik şiddetin toplumsal cinsiyete dayandırılmasındaki neden, cinsiyetler arasında oluşturan eşitsiz sistem olmaktadır. Bu eşitsizliğin sonucu olan güç dengesizliği ile beraber kadınlara yönelik tahakküm kurma, baskılama ve şiddet ortaya çıkmaktadır (Erol, 2014).

2.9.1.1. Toplumsal Cinsiyet ve Roller

Kadın veya erkek kelimelerinin ifade ettiği anlamlar toplum içerisinde sadece biyolojik açıdan sınırlı kalmamaktadır. Bu nedenle “toplumsal cinsiyet ve toplumsal cinsiyet rolleri” gibi kavramlar ile cinsiyetin toplum içerisinde nasıl şekillendirildiği anlatılmaya çalışılmaktadır. Her toplum, kadın ve erkek için birbirinden farklı iki ayrı davranış, düşünüş ve algı dünyası oluşturmaktadır. Çocuğun biyolojik cinsiyeti ailesi tarafından öğrenildiği andan itibaren, toplumsal cinsiyetin o çocuk için uygun gördüğü özelliklere bağlı olarak hareket edilmeye başlanmaktadır. Dünyaya gelen bireyler, kendisi için hazırlanmış olan bir düzende kendi cinsiyet özelliklerini ve kurallarını öğrenerek büyümekte, sonrasında tüm bunları içselleştirerek yaşamını sürdürmektedir. Böylelikle toplumsal cinsiyet bütün boyutlarıyla tekrar eden bir süreç haline gelerek sürekliliğini sağlamaktadır.

Cinsiyet, bireyin doğuştan getirdiği, kadın veya erkek olarak sahip olduğu genetik, fizyolojik ve biyolojik özellikleri tanımlamaktadır. Cinsiyet kavramı ikili bir sınıflandırmaya karşılık gelmektedir. Bunlar kadın ve erkek cinsiyetidir. Bebekler doğduklarında sahip oldukları organlarına bakılarak kadın ya da erkek olarak kimliklenmektedir. Daha sonrasında ise bebekliklerinden itibaren yaşamları boyunca insanlara, tüm ayrımlar işlenmektedir (Dökmen, 2015). Cinsiyet kadın ve erkek olmanın biyolojik özelliklerini açıklarken, toplumsal cinsiyet kavramı biyolojik cinsiyete toplumsal bir boyut kazandırılması ile oluşturulmaktadır. Toplumsal cinsiyetin “*atfedilmiş bir statü*”, bireye toplum tarafından verilen bir konum olduğu belirtilmektedir. Bireyler kendilerine verilen bu statüleri üzerinde kontrol sahibi olmamaktadır. Toplumsal cinsiyet kavramı kadınlar ve erkekler arasındaki farklılıkların, toplumsal özelliklere bağlı olarak yaratılmasına dikkat çekmektedir (Can, 2013).

Toplumsal cinsiyet kavramının boyutlarından biri ise toplumsal cinsiyet rolleridir. Toplumsal cinsiyet rolleri, geleneksel olarak her iki cinsiyete yüklenen özellikleri ve davranışları tanımlamaktadır. Kadın ve erkeklerden, toplumun beklentileri ile şekillenen rollerine sadık kalmaları beklenmektedir. Kadına yüklenen roller, ev işlerinden sorumlu olma, çocuk bakımı gibi ev içi sorumluluklardan oluşmaktadır. Erkekler ise evin geçiminden sorumlu olma, evin reisi olma gibi görevler yüklenmektedir (Dökmen, 2015). Toplum bireylere doğduğu andan itibaren belirli cinsel rol davranışları öğretmektedir. Kadınların ev içi roller yüklenirken, erkekler kamusal alana ait roller öğretilmektedir. Böylece kadın ve erkeğe yönelik iki farklı toplumsal rol yaratılmakta, bu roller farklılaşarak ön yargıları oluşturmakta, eşitsizliği ve ayrımcılığı da beraberinde getirmektedir (Uluocak, Gökulu, & Bilir, 2014). Kadın ve erkek olmanın farklılığı biyolojik özellikler ile evrensel bir nitelik taşımaktadır. Ancak kadınlık ve erkeklik özellikleri olarak tanımlanan ve beklenen rollerin içeriğini kültürel kodlar belirlemekte ve kültürlere bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Cinsiyete dayalı oluşturulan bu algılar bireylerin toplumda nasıl davranması gerektiği konusunda sınırlar çizmekte ve sosyal farklılaşmanın, ayrışmanın temelini oluşturmaktadır (Akmeşe & Deniz, 2015). “*Erkek veya kadın olmanın anlamının, kişilerin cinsiyeti üzerinden belirlenen genel rolün canlandırılması*” olduğu belirtilmektedir. Biyolojik cinsiyet ile örtüşerek sürdürülen bu roller ile sabit bir biyolojik temel üzerine kurulu olan ve bu şekilde devamlılığını sürdüren toplumsal bir üst yapıya dikkat çekilmektedir. Kadınlar ve erkekler arasında oluşturulan erkeklik ve kadınlık tanımları üzerine kurulu olan bu sistemin, toplumsal ve tarihsel bir iktidar ilişkisi olduğu da vurgulanmaktadır (Connell, 1998).

Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları ise cinsiyetler arasındaki eşitsizliğin bir diğer nedenlerindendir. Toplum tarafından kadınların ve erkeklerin sahip oldukları düşünülen kişilik özellikleri genel olan kalıp yargılara örnektir. Kadınlardan “kadınsı” ve erkeklerden ise “erkeksi” olarak adlandırılan özellikler beklenmektedir. Kadınlardan atfedilen toplumsal cinsiyet kalıp yargıları incelendiğinde sevecen, duygusal, hassas, ılımlı, bağımlı, şefkatli, boyun eğen, mütevazı, narin gibi itaate uygun ve pasif özellikler dikkat çekmektedir. Erkekler yüklenen kalıp yargılar ise atılgan, korkusuz, akılcı, güvenli, bağımsız, soğukkanlı, güçlü, katı, saldırgan gibi güçle ilişkili ve aktif özelliklerdir. Bu özellikler kadınlarda ya da erkeklerde farklılık gösterirse toplum tarafından kabul görmemektedir (Esen, Soylu, Siyez, & Demirci, 2017). Toplum tarafından kadın ve erkek üzerinden oluşturulan yargılar, toplumun tüm yapısını

etkileyerek ayrılmış bir sistemi ortaya çıkarmaktadır. Geçmişten günümüze kadar kadın ve erkeğe toplumsal hiyerarşik bir sistem içerisinde konumlar yaratılmış ve bu sistemin içerisinde kalınması için bireyler zorlanmıştır. Oluşturulan bu hiyerarşik yapıda kadınların yeri alt katman olarak belirlenirken, erkekler üst katmana sahip olmaktadır. Toplumsal cinsiyetin etkili olduğu bu sistemde kadınlar edilgen ve zayıf görülmektedir. Toplum tarafından itaat eden, korunmaya muhtaç, savunmasız gibi sıfatlar, doğdukları andan itibaren neredeyse tüm yaşamları boyunca kadınlara yüklenmektedir. Erkeklik ise akılcılık ve sertlikle bağdaştırılmaktadır. Bir yandan kadına bu sıfatlar yüklenirken erkeklere de güçlü olmak, sert olmak gibi özellikler yüklenmekte ve beklenmektedir. Bu durum kadınların erkekler tarafından koruma ve sahiplenme adı altında baskılanmalarına ve kontrol edilmelerine neden olmaktadır. Toplumların şiddeti güç aracı, kontrol ve sorun çözme yöntemi olarak görmesi ise kadınların, bu ilişki ağı içerisinde şiddetin mağduru olmasına neden olmaktadır (Cihan & Karakaya , 2017).

En önemli toplumsal sorunlardan biri olan kadına yönelik şiddetin temelinde, kadınların baskı altında tutulması ve üzerlerinde üstünlük kurulması amacına dikkat edilmesi gerekmektedir. Bu duruma erkek egemen toplum yapısı ve bu yapı ile cinsiyetler üzerinden oluşturulan kalıp yargılar, ayrıştırmalar ve beklenen roller neden olmaktadır. Kadınların eğitim, ekonomi ve karar mekanizmalarında yer alma olanaklarında oluşturulan eşitsizlik, toplumsal yaşamın her alanında etkisini göstermektedir. Bu toplumsal koşulların kadınları birçok konuda olduğu gibi şiddet karşısında da savunmasız hale getirerek güçsüzleştirdiği, buna karşılık erkeğin güçlü ve iktidar sahibi olduğu belirtilmektedir. Erkeğin güçlü ve iktidar sahibi olarak konumlandırılması ise kadınlar üzerinde üstünlük kurulmasına ve iktidarın sürdürülme çabasına neden olmaktadır (Akkaş & Uyanık, 2016). Kadının ve kadın bedeninin denetimi erkek egemen sistemin sürdürülmesinde en güçlü araç olmaktadır. Bu kontrol ve denetimin içerisinde siyasi, ekonomik, kültürel ve toplumsal baskı, manipülasyonlar ve şiddet uygulanmaktadır. Kadınların bu yaratılan roller ve çizilen sınırlar dışında hareket etmesi ise kadınlığa zarar vermek olarak nitelendirilerek reddedilmektedir (Cihan & Karakaya , 2017). Kadınların toplumsal cinsiyet temelli maruz kaldıkları şiddet biçimleri, kurumsallaşan sosyo-kültürel yapının eşitsiz bir biçimde kadın cinsiyetine yüklediği normalleştirilmiş, meşrulaştırılmış ve benimsettirilmiş sosyo-kültürel kodlar ile gerçekleştirilmektedir. Bu nedenlere bağlı olarak gerçekleştirilen şiddet eylemleri toplumda tekrar ederek yerleşen bir davranış biçimi ve toplumsal yaşamın ve yapının bir sonucu olarak görülmesi gerektiğine dikkat

çekilmekte, sorunun geniş bir perspektiften ele alınmasının önemine vurgu yapılmaktadır (Akmeşe & Deniz, 2015).

Nerdeyse her “güç ve iktidar” amacıyla olduğu gibi bu eşitsiz sistemin sürdürülmesi ve iktidarın korunması çabasında kadına yönelik şiddetin gerçekleştirildiği görülmektedir. Tüm bu kavramlar ve toplumdaki etkisi göz önünde bulundurulduğunda toplumsal cinsiyet rolleri, kalıp yargıları kadın ve erkek ayrımcılığının ve eşitsizliğinin devam etmesinde en önemli unsurlar olarak yer almaktadır. Var olan sistemin sürekliliğine medyanın da etkisi bulunmaktadır. Bu etki medya içeriklerinde genel olarak toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretilmesi, kullanılan dilin ve söylemlerin biçimleri, kadın ve erkek temsilleriyle gerçekleşmektedir.

2.9.1.2. Medyada Temsil

Medya içeriklerinde, toplumsal cinsiyet rollerine dair kabul gören yargılar yer almakta ve yeniden üretilmektedir. Haberlerde, dizilerde, filmlerde ya da reklamlarda, yazılı veya görsel basında kullanılan dil ve görseller bu duruma uygun olarak üretilmekte, izleyici\okuyucu\dinleyiciye aktarılmaktadır. Bu şekilde üretilen medya içerikleri toplumda ikincil konumda değerlendirilen kesimlerin üzerinde egemenlik kurulmasına hizmet etmektedir. Böylece özellikle “*eleştirel ve etik değerlerden*” uzak olarak gerçekleştirilen medya içeriklerinde, var olan güç eşitsizliği desteklenmekte ve sürdürülerek yaygınlaşmasını sağlamaktadır. Eşitsizliğin bastırılan tarafında ve ikincil konumun başında da kadınlar yer almaktadır (Erol, 2014). Ataerkil toplumlarda, erkek iktidarının devamlılığını sağlayacak ve var olan düzeni pekiştirecek “kadın tiplerinin” yaygınlaştırılması amaçlanmaktadır. Kadınların, kendilerine dayatılan roller dışında hareket etmesi tepkiyle karşılanmakta ve farklı birçok baskı yöntemiyle engellenmeye çalışılmaktadır. Bu durum kadınların rollerini içselleştirmesine ve var olan sistemin kendisinden beklediği biçimde davranmasına neden olmaktadır. Kültür ve ahlaki değerler aracılığıyla bu düzenin dayatılması gerçekleşmektedir. Medyanın kadın temsili, şekillendirilen kadın tiplerinin yaygınlaşmasında ve kültürel-ahlaki değerlerin kullanılması ile kadın üzerinde baskısının artırılmasında etkili bir araç olarak kullanılmaktadır. Medyada yer alan haberler, filmler veya reklamlar toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünü sürekliliğini sağlamakta etkili olmaktadır. Kadınların daima içeride, özel alanda temsil edilmesi, erkeğin ise dışarıda, kamusal alanda gösterilmesi bu rolleri ve eşitsizliği pekiştirmektedir (Bülbul, 2014).

Medya kadınları standartlaştırılmış imge ve yaşam tarzlarıyla sınırlandırarak yansıtmaktadır. Kadınlık üzerine yaratılan kurguların ise toplumdaki eşitsiz konumlarını yeniden üretmeye yönelik bir yapı içerisinde tasarlandığı belirtilmektedir. Medyanın kadın temsili toplum içerisinde yaratılan algılar ve konumlandırmalar açısından önemli olmaktadır. Kadını bir yandan tüketici olarak hedefleyen medya, bir yandan da kadını içeriğinde nesneleştirerek tüm kitlelerin kullanımına sunmakta ve tüketmektedir. Sunuş biçimi ise belirli amaçlar çerçevesinde şekillendirilmekte “ güzel, iyi anne, uyumlu eş veya cinsel obje, davetkâr kadın” olarak yaratılmaktadır (Çağlar, 2014). Medyada yer alan iyi ve kötü kadın temsilleri toplumsal değerler ile kurulmaktadır. "İyi kadınlar" güzel, saygılı, sadık, ev ve aile odaklı olarak gösterilmektedir. Erkeklerle bağımlı, genellikle kurban, melek gibi rolleri bulunmaktadır ve daima erkek tarafından ödüllendirilmektedir. "Kötü" kadınlar, çocuk programlarında cadı ve kötü üvey anne, yetişkin programlarında hayat kadını ya da çirkin olarak temsil edilmektedir. Kötü kadınlar genellikle mutsuz son yaşamakta, ortadan kaybolmakta ya da ölmektedir. Reklamlarda ise gösterilen erkek egemenliğinin, erkeklerin otoritesiyle paralel olduğu belirtilmektedir. Erkekler reklamda görünmese dahi otorite sesleri olarak duyulmaktadır. Hedef kitle kadınlar olsa da ürünün nasıl kullanılacağı, ne şekilde etkili olduğu erkek tarafından anlatılmaktadır. Filmlerde yer alan tecavüz ve taciz sahnelerinde ise kadınlar mal ve cinsellik üzerinden tasvir edilmektedir. Erkeklerin benmerkezci, şiddetli ve yetkili olarak tasvir edildiği belirtilmektedir. Bazı video oyunlarında ise oyunu kazanma yollarına kadına yönelik şiddet grafiklerinin kullanıldığına değinilmektedir. Bu tasvirlerin şiddeti, erotik, normal ve arzu edilir olarak görülmesini sağladığı savunulmaktadır. (Fixmer-Oraiz & Wood, 2019).

Kadınların, eğlence içerikleri olarak sunulan kurmaca medya metinleri dışında gündemin yansıtıldığı haber dilinde dahi temsil biçimleri farklılaşmamaktadır. Çoğunlukla savaş, çatışma, doğal olaylar ve aile dramlarında şiddetin nesnesi olarak acının simgesi konumunda kadınlar yer almaktadır. Haber özenesi olduğu içerikleri “şaşırtıcı” başarı öyküleri oluşturmaktadır. Genel olarak haberleştirilme biçimlerinin toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretilerek ve bağımlı bireyler olarak varlıkları hayatlarındaki erkekler ile eş, kız, sevgili gibi belirlenmektedir. Bu durum medyada “*kendilerine atfedilen dolaylı kimlikler*” üzerinden temsil edildiklerini göstermektedir. Toplum içerisinde akıl, mantık ve irade gibi özellikler gerektiren ciddi konular kadınların dâhil olamayacağı alanlar olarak görülmektedir. Kadınların medyada temsili “dişilik ve

erkek egemen düzenin ideal kadını” etrafında şekillendirilmektedir. Kadınların en önemli özelliği akıllı yerine dış görünüşü olarak görülmekte ve bu nedenle görünümleriyle medyada daha çok haber olmaktadır. Sistemin bu şekilde işlediği medyada sıklıkla cinsellikle nesneleştirilen kadınların, toplumda siyaset figürü olarak yer alsalar dahi magazinleştirilerek sunulduğu, fikir ve düşünceleriyle değil görünümleriyle daha fazla haber oldukları söylenebilmektedir (Çağlar, 2014). Haberlerde yer alan olayın aktarılma sürecinde gerçeğin cinsiyetçi kodlar ile yapılandırıldığı belirtilmektedir. Bu kodlar, haber içeriklerinde aktör kadın olunca cinsiyetini belirten bir ifadelerin kullanılması “kadın doktor, kadın mühendis, kadın milletvekili” gibi, kadınların yaşı, fiziksel görünüşü, medeni durumu ayrıntılı aktararak, habere etkisiz bilgilerin eklenmesi, erkeğe merkeze alarak kadınların “eş, kız arkadaş, metres vb.” ifadelerle tanımlanması olarak sıralanmaktadır. Haberlerde yer alan bu cinsiyetçi kodların kadını, pasif, edilgen ve cinselliğin göstergesi olarak sunduğu düşünülmektedir (Dursun, 2010).

Medya ve şiddet arasında hem içerik olarak sunum hem de oluşturulan algı ve etkilerle ilgili bir ilişki olduğu üzerine tartışmalar daha önceki bölümlerde de değinildiği gibi sürmektedir. Medyada şiddet konulu içeriklere gün içinde maruz kalan bireyler, şiddeti olduğu gibi ve doğrudan algılamaktadır. Ancak bununla beraber örtük olarak şiddeti haklılaştıran veya normalleştiren programlar kitlelerin algısını farklı biçimde etkilemektedir. Reklam içeriklerinden yarışmalara ve dizilere kadar eğlence adı altında birçok içeriğin şiddeti barındırdığı yapılan çalışmalar göstermektedir. Medya içeriklerinin şiddeti eleştirirken dahi meşrulaştırma aracına dönüştüğü dikkat çekmektedir. Örnek olarak ise televizyon dizilerinde kadına yönelik gerçekleştirilen şiddet eylemlerinde geleneksel değerler ve kuralara dayandırılarak şiddetin haklı gösterilmesi, haberlerde şiddete uğrayan kadınların temsil ediliş şekli gösterilmektedir. Genel olarak bakıldığında ise kurmaca içeriklerde de sıklıkla kadınların şiddete maruz kalan taraf olduğu belirtilmektedir. Böylelikle şiddetin normalleştirilmesinde ve kanıksanmasında medya etkili bir araca dönüşmektedir. Bu durumun şiddet ve değişim için medyanın bir güç olması değil, var olan düzenin pekiştirilmesinde, iktidarın gücünü korumasında ve meşrulaştırmasında bir araç olduğunu gösterdiği düşünülmektedir (Ünlü, Bayram, Uluyağcı, & Uzoğlu Bayçu, 2009).

Kadına yönelik şiddet gibi toplumsal bir sorunu konu alan haber içeriklerinde de şiddetin meşrulaştırılması, var olan toplumsal sistemin pekiştirilmesi etkilerinin varlığı görülmektedir. Haber dilinin kadınlar ile ilgili yaratılan imge ve anlamların var olan

sistem özelliklerini güçlendirecek biçimde oluşturulduğu belirtilmektedir. Var olan bu sistem ataerkil sistem olarak, erkek egemen ve iktidar gücünün erkeklik üzerine kurulu olduğu düzeni açıklamaktadır. Kadına yönelik şiddet haberleri üzerine yapılan çalışmalarda; gerçekleştirilen şiddet suçunda “ az veya çok” kadını sorumlu tutan, şiddete uğrayan taraf olmasına rağmen utanç ve aşağılama duygusunu kadına yükleyen, toplumsal önyargı ve kalıpların pekiştirildiği anlatıların içerikte yer aldığı belirtilmektedir. Haber içeriklerinde dahi şiddeti normalleştiren anlatıların kurulması ve cinsiyetçi kodların kullanılmasıyla medya içerikleri, kadına yönelik suç ve şiddetin gündelik yaşamın normal ve olağan parçası haline gelmesinde etkili olmaktadır (Dursun, 2010). Şiddet olaylarının haberleştirilmesindeki önemli diğer sorunlar ise kişiselleştirilme, dramatize edilme ve normalleştirilme olduğu aktarılmaktadır. Böyle şiddetin Sosyo-ekonomik, siyasal, kültürel ilişki bağlarında koparılarak, şiddet bireysel bir soruna indirgenmekte, talihsiz bir olay olarak dramatize edilmekte ve bu durumun sonucunda da meşrulaştırılarak normalleştirilmektedir (Erol, 2014). Kadına Şiddet ve Medya (2020) adlı kitabında Nüket Elpeze Ergeç şiddetin ortaya çıkmasını etkileyen toplumsal ve yapısal nedenlerle birlikte geleneksel ve dijital medyaya dair ilişkiler ağı üzerinde durmuştur. Ergeç, şiddet haberlerinde kullanılan dil yoluyla kadınların bir kere daha şiddette uğradığına dikkat çekmektedir. Medya dilinde genellikle, kadınların kimlikleri işlenen suçun nedeni olarak sunulmaktadır. Bu nedenler ise toplumun ahlak ve etik yapısına dayandırılarak aktarılmaktadır. Böylece dil aracılığıyla kadınların uğradıkları şiddet meşrulaştırılmakta, şiddetin suçlusu yine kadınlar olmaktadır (Ergeç, 2020).

Dijitalleşen medyaya bakıldığında aynı durumun farklı biçimlerde söz konusu olduğunu görmek mümkün olmaktadır. Var olan ayrımcı ve baskılayıcı sistemin sürdürülmesinde etkili olan kadınlara yönelik temsil ve söylemler, haber içeriklerinde olduğu gibi kullanıcıların dijital alanda yaptıkları yorumlarda ya da ürettikleri içeriklerde yer almaktadır. Kişilere ve kadın kimliğine yönelik ötekileştiren, aşağılayan ve nesneleştiren ifadeler kadına yönelik şiddetin temel noktasını oluşturmaktadır. Kadınlar dijital alanda da toplumsal cinsiyet rolleri, kalıp yargıları ve ahlaki değerler üzerinden baskılanmakta, bu değerler ve rollere karşı bir davranış sergilediği anda şiddetin dijital biçimlerine maruz kalmaktadır.

2.9.2. Kadına Yönelik Dijital Şiddet

Avrupa Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü (European Institute for Gender Equality, EIGE) çevrimiçi kadına ve kız çocuklarına yönelik şiddet üzerine gerçekleştirdiği çalışmada, internetin artan erişimi ve hızlı yayılmasının mevcut şiddet ile birleşmesi sonucunda kadına yönelik dijital şiddeti, büyüyen küresel bir sorun olarak tanımlamaktadır. Bu konuda yapılan araştırmalarda dijital şiddetin gerçek dünya olarak adlandırılan fiziksel alandaki şiddetten tamamen farklı ve kopuk olmadığına dikkat çekilmektedir. Hatta devamı niteliğinde olduğu, aynı kalıpları izleyen çevrimdışı şiddet biçimlerinin, teknoloji tarafından daha kolay şekilde gerçekleştiği düşünülmektedir (EIGE, 2017). Kadınlara karşı dijital şiddet mesajlaşma, E-posta, Facebook, Twitter gibi hemen hemen her medya platformu ve kullanımıyla gerçekleştirilmektedir. Bu şekilde gerçekleştirilen şiddet geniş bir başlık altında kadına yönelik siber şiddet ya da dijital şiddet olarak adlandırılmaktadır. Fiziksel alanda gerçekleşen kontrol etme ve güç sahibi olma amacıyla şiddetin araç olarak kullanılması dijital alanda da söz konusudur. Diğer şiddet türleri gibi dijital şiddette, bir güç sınıfı olarak erkeklerin kadınlar üzerindeki hâkimiyetinin, ataerkil normların, rollerin ve yapıların korunması ve sürdürülmesi amacını taşımaktadır. Bu nedenlerle kadına yönelik dijital şiddet, aynı zamanda kadınların yaşadıkları şiddetin bir uzantısı olarak görülmektedir (West, 2014).

Sistematik olarak kadınları hedef alan çevrimiçi taciz, ataerkil kültürün bir tezahürü olarak görülmektedir. Dijital şiddet olarak tanımlanan davranış biçimleri, potansiyel olarak kötü niyetli, çevrimiçi istismar ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet davranışları olarak tanımlanmaktadır. Bu eylemlerin genellikle aile içi şiddet, taciz ve cinsel şiddet gibi cinsiyeti ya da cinsel kimliği hedef alan davranışların bir uzantısı olduğu belirtilmektedir (İGF, 2015).

2.9.2.1. Kadına Yönelik Şiddetin Dijital Biçimleri

Birleşmiş Milletler tarafından gerçekleştirilen İnternet Yönetişim Forumu'nda "Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet ve Çevrimiçi/ Online İstismar" konusu ele alınmıştır. Forum sonucu hazırlanan raporda, insan haklarını ihlal etkisi ile kadına yönelik çevrimiçi istismar ve cinsiyete dayalı şiddet oluşturabilecek davranış türleri özetlenmiş ve ana hatlar belirlenmeye çalışılmıştır. Kadına yönelik çevrimiçi istismar ve cinsiyete dayalı şiddet oluşturabilecek davranış türleri ve ana hatları;

Mahremiyet İhlali:

- İzni olmadan, özel verilere erişilmesi, işlenmesi, kullanılması veya yayılması
- Fotoğraf çekme, izinsiz erişim veya izinsiz videolar yayma veya manipüle etmek için kullanılması
- Özel bilgilerin veya görüntülerin paylaşılması veya çoğaltılması
- Kişiye ait özel bilgilerin araştırılması ve yayılması bazen gerçek dünyada taciz etmek için kullanılması
- Hedefine erişmek için mağdurun çocukları, geniş ailesi, iş arkadaşları ile iletişim kurulması veya taciz edilmesi

Gözetim ve İzleme:

- Çevrimiçi ve çevrimdışı faaliyetlerin izlenmesi
- Kullanıcının izni olmadan casus yazılım veya klavye kaydedicilerin kullanılması
- Bir kadının hareketlerini izlemek için GPS veya diğer konum belirleyici yazılım kullanma

İtibar ve Güvenilirlik Zedelenmesi:

- İzin olmadan e-postaların veya diğer içeriklerin silinmesi, gönderilmesi veya değiştirilmesi
- Yanlış kişisel verilerin oluşturulması ve paylaşılması (çevrimiçi hesaplar gibi)
- Sahte fotoğraf veya videoların oluşturulması
- Kimlik hırsızlığı
- Birinin itibarına zarar vermek amacıyla özel veya kültürel açıdan hassas/ tartışmalı bilgilerin paylaşılıp, yaygınlaştırılması
- Birinin itibarına zarar vermek amacıyla tasarlanmış (iftira gibi) yanlış bilgileri üzerinden saldırgan, aşağılayıcı ve çevrimiçi yorumlar yapılması, gönderilerin paylaşılması

Taciz (Çevrimdışı Taciz Eşlik Edebilir) :

- Siber zorbalık veya tekrarlanan istenmeyen mesajlarla taciz edilmesi, iletişim kurulması

- Cinsel veya fiziksel şiddet tehditleri de dâhil olmak üzere doğrudan şiddet tehditlerinde bulunulması (örneğin 'Sana tecavüz edeceğim' gibi tehditler).
- Küfürlü, nefret içerikli, aşağılayıcı yorumlar
- Müstehcen materyallerin istenmeden gönderilmesi
- Fiziksel şiddete teşvik eden nefret söylemi. Sosyal medya gönderilerine genellikle cinselliğe ve cinsiyete dayalı, kadınları cinsel obje olarak gösteren çevrimiçi içeriklerin paylaşılması
- Cinsiyetçi veya cinsiyete dayalı yorumların paylaşılması
- Kadınları aşağılamak için uygunsuz veya şiddet içeren görüntülerin kullanılması
- Toplumda kabul görmeyen görüşleri ifade ettiği için bir kadının, katılmayan insanlar tarafından taciz edilmesi
- İntihara teşvik eden veya kadın cinayetini savunan paylaşımların yapılması

Doğrudan Tehdit veya Şiddet:

- Teknoloji kullanılarak kadın ticareti ya da teknolojinin cinsel saldırı için kurban seçmede kullanılması
- Cinsel içerikli şantaj
- Fiziksel saldırıyla sonuçlanan kimliğe bürünme

Topluluklara Yönelik Saldırıları:

- Kuruluşların web sitelerinin, sosyal medya veya e-posta hesaplarının ele geçirilmesi
- Toplumdaki üyelerin faaliyetlerinin gözetimi ve izlenmesi
- Topluluk üyelerine yönelik doğrudan şiddet tehditlerinde bulunulması
- Mobbing, özellikle zorbalık veya taciz için bir hedef seçerken bir birey yerine, bir gruba yönelinmesi
- Sığınma evleri, barınak vb. gibi anonimleştirilmiş bilgilerin ifşa edilmesi şeklinde belirlenmiştir (İGF, 2015).

Avrupa Kadın Lobisi (EWL) Avrupa'daki çevrimiçi kadına yönelik şiddet durumunu anlamak, mücadele etmek, çözümler ve politika önerileri geliştirmek amacıyla farklı kurumlar ve konuya hâkim bireylerin katkılarıyla geniş bir çalışma

gerçekleştirmiştir. Bu çalışma sonucunda ortaya çıkan verilerle birlikte 2017 yılında düzenlenen “ #HerNetHerRights Çevrimiçi Konferansı'nın çıktıları birleştirilmiştir. Yayınlanan raporda, internet tabanlı teknolojilerle birlikte dijital içerikler ve sosyal medyanın geniş yayılımının mevcut erkek şiddeti formlarını güçlendirdiği ve aynı zamanda zarar vermek için yeni araçlar yarattığı vurgulanmaktadır. Çalışma sonucunda hazırlanan verilerle birlikte kadına yönelik dijital şiddet biçimleri;

- **Cinsiyetçi nefret söylemi**, Avrupa Konseyi tarafından " *cinsiyete dayalı nefreti yayan, kışkırtan, teşvik eden veya haklı çıkaran ifadeler* " olarak tanımlanmaktadır. Genel olarak bunlar kadınlara yönelik, tecavüz, ölüm ve işkence tehditlerini içermektedir.

- **Siber zorbalık**, kaba kısa mesajlar gönderme, söylentiler yayma veya birinin öz saygısını veya itibarını zedelemek ve zayıflatmak amacıyla resimler yayınlamak olarak tanımlanmaktadır. Genellikle genç yaş grubu arasında olduğu belirtilmektedir.

- **Siber taciz**, rıza göstermeyen bir kişiyle iletişim kurmak veya etkileşim kurmak için dijital araçların kullanılmasıdır. Çevrimiçi taciz yorum şeklinde de olabilmektedir. Kadınları karalamayı amaçlayan, aşağılayan ve cinselleştiren, cinsel içerikli videolar, fotoğraflar ve grafik görüntüler yayınlamak, "sürtük" gibi saldırgan cinsiyetçi ve aşağılayıcı sözler ya da kadınların fiziksel görünimleri üzerine aşağılayıcı yorumların yapılmasını içermektedir.

- **Siber takip (stalk)**, biri hakkında çevrimiçi olarak casusluk yapma, bilgi düzenleme veya bilgi toplama eylemidir. Kişilerle iradeleri dışında iletişim kurulmaya çalışılmaktadır.

- **Doxxing**, özel bilgilerin internette çevrimiçi olarak araştırılması ve herkese açık olarak yayınlanması anlamına gelmektedir. Hedeflenen kişiyi ifşa etme ve utandırmak amaçlanmaktadır.

- **Dijital röntgencilik (Creepshot)**, gizlice fotoğraf çeken failler veya cinsel tatmin amacıyla kadınların özel alanlarının videolarının çekilmesi davranışlarını içermektedir. Bazı durumlarda cinsel tatmin sağlamak amacıyla da mağdurun bilgisi olmadan görüntüsü alınarak mahremiyeti ihlal edilmektedir.

- **Hackleme**, özel iletişim ve veri yakalama eylemi olarak tanımlanmaktadır. Özellikle de kadınların hedef alınarak bilgisayar kameralarının hacklenmesi örnek gösterilmektedir.

- **Kötü amaçlı dağıtım**, mağdurla ilgili karalayıcı materyalleri dağıtmak için teknik araçların kullanılması olarak açıklanmaktadır. Örnek olarak, kadına yönelik şiddeti teşvik etmek için yeni teknolojileri bir propaganda aracı olarak kullanmak ya da kürtaj hakkını savunanlara karşı dijital alanda şiddet içerikli eylemlerin gerçekleştirilmesi verilmektedir.

- **Çete saldırıları / siber çeteler**, hedefi taciz etmek için sistematik olarak yüzlerce, bazen binlerce kişiyi içermektedir. Hedefi küresel boyutta utandırmak için “#” kullanılarak fotoğrafları, videoları yayınlanması bu durumun örneklerindendir.

- **Temin etme (Recruitment)**, potansiyel kurbanları insan ticareti ve fuhuşa çekmek için teknolojinin kullanılmasıdır. Örneğin sosyal medyada paylaşılan fotoğraflar, insan tacirleri tarafından kişileri rızaları olmadan kullanılmaktadır.

- **Onursuz teklifler**, kadınların mail ya da sosyal ağları gibi çevrimiçi hesaplarına, seks ticaretinin bir uzantısı olarak kadınların bedenleri üzerinden anlaşmalar veya benzer nitelikteki tekliflerin gönderilmesi olarak tanımlanmaktadır.

- **Gerçek Hayat Saldırıları (In Real Life Attacks)**, gerçek hayatta istismarcının, adresini veya çalıştığı yeri bildiğini hedefe bildirerek korku aşılmasıdır (EWL, 2017).

- **Rıza Dışı Pornografi**, siber sömürü veya 'intikam pornosu' olarak da adlandırılmaktadır. Bireyin rızası olmadan cinsel içerikli fotoğrafların veya videoların yayımlanması ile gerçekleşmektedir. Fail genellikle eski partner olabilmekte, bir ilişkiyi sona erdirdiği için misilleme olarak utandırmayı ve aşağılamayı hedeflemektedir. Ancak, failer mutlaka partner veya eski partner değildir ve neden her zaman intikam olmamaktadır. Hedefin bilgisayarına, sosyal medyaya girilerek elde edilen görüntüler de olabilmektedir. Kişinin hesaplarına veya “gerçek dünya” yaşamına hasar vermek amaçlanmaktadır (işinden kovulması vb.). Yapılan araştırmalar bu tarz dijital şiddet biçimlerinin, maruz kalan kadınların %90’nın intiharıyla sonuçlandığını belirtilmektedir (EİGE, 2017).

Eylemlerini gerçekleştirmeyi tercih ettikleri, etkili oldukları dijital ortamları ve eylemleri birlikte on bir tür istismarcının listesi ve şiddet türü açık bir şekilde anlaşılması için de tanımlamalar yapılmıştır. Bu tanımlamalara da bağlı kalarak aşağıdaki tablo oluşturulmuştur;

Tablo 2.

Dijital İstismarcıların Ortamları ve Eylemleri

İstismarcı	Etkin Olduğu Dijital Ortam	Şiddet Eylemleri
Siber cinsel tacizci	Yorum bölümleri, forumlar, sohbet odaları	İnternette fikirlerini savunan kadınlara saldırır
Dijital Röntgenci veya İhlalci	Çevrimdışı halka açık yerler, özel web siteleri, sosyal ağlar	Kadınları ve kız çocuklarını izinleri olmadan fotoğraflar ve fotoğraflarını çevrimiçi olarak yayınlar
İntikam pornografisi / Dijital tecavüzcü	Sosyal ağlar	Mağduru utandırmak ve aşağılamak için cinsel içerikli özel resimler veya videolar yayınlar
Stalker/ Takıntılı tacizci	Sosyal ağlar	Kadınları korkutmak ve onlara şantaj yapmak için çevrimiçi olarak kadınları takıntılı şekilde izler ve onlarla ilgili bilgileri toplar
Erkek üstünlüğünü savunan/ kadın düşmanı	Özel web siteleri, kadın gruplarının web siteleri, sosyal ağlar	"Erkek haklarını savunarak" sistemik cinsiyetçiliği inkâr eder ve sürdürür
Siber zorba / Aşağılayan	Sosyal ağlar, iletişim uygulamaları	Tekrar tekrar incitici mesajlar gönderir, utandırmak ve aşağılamak için söylentiler başlatır
Arkadaşlık sitesi manipülatörü/Seks avcısı (karşı cinsi bir cinsel av olarak gören)	Arkadaşlık siteleri, sosyal ağlar, sohbet odaları, iletişim uygulamaları	Kurbanlarını çevrimiçi ortamda etkiler ve tehlikeli bir konuma getirerek, onların üzerinde güç ve kontrol kurar
İnsan taciri / Temin eden / Tecavüz satıcısı	İnternet üzerinden satış yapan siteler, özel platformlar, sosyal medya, iletişim uygulamaları	Kadın kurbanları cezbetmek, insan ticaretine eklemek ve pazarlamak için yeni teknolojiler kullanır
Doxxer/ Veri hırsızı	Kurbanın sosyal ağ profilleri ve Google aramalar	Kurbanları halka açık bir şekilde ifşa etmek, ortaya çıkarmak ve utandırmak için çevrimiçi özel bilgileri araştırır ve yayınlar
Kötü niyetli dağıtımçı / tehlikeli iftiracı	Sosyal ağlar	Kadınlara yönelik şiddeti veya kadın haklarını teşvik eden gruplara karşı propaganda aracı yeni teknolojileri olarak kullanır
Bilgisayar korsanı	Her yerde olabilir	Gizli kişisel ve iletişim bilgilerini izinsiz elde eder ve web kameralarını hackleyerek görüntüleri kullanır

(EWL, 2017).

Erkeğin erkekliğini kanıtlama yollarından biri de cinsel gücü olarak görülmektedir. Erkeğin gücü ile “iktidar” kavramı o kadar birleşmiştir ki erkeğin “cinsel gücü” konu olduğunda yine aynı ifade kullanılmaktadır. Karşı cinsle kurulan ilişkide penis, kadını ele geçirmek ve üzerinde tahakküm kurmak için bir silah olarak düşünülmektedir. Erkeği kadından farklı kılan bu silah erkeğin iktidarının aracı olarak görülmektedir (Bülbül, 2014). Yine bu düşünce ve güç kurma isteğine bağlı olarak gelişen bir dijital şiddet biçimi olarak “cyberflashing” gösterilebilir.

Cyberflashing (siber teşhircilik), kadına yönelik dijital şiddet biçimlerinden bir diğeri olmaktadır. Durham Üniversitesinde hukuk profesörü olan Clare McGlynn bu konuda çalışmalar gerçekleştirmektedir. Konuyu pornografi, kadına yönelik şiddet ve cinsiyet eşitliği çerçevesinde ele alarak yasal düzenlemeler üzerinde durmaktadır. Siber teşhircilik, teknolojinin imkânlarını kullanarak özellikle kadınların dijital dünyadaki alanlarına, rızaları olmadan penis resmi veya videoları gönderilmesi olarak tanımlanmaktadır. Özellikle kişisel telefonlar üzerinden gerçekleştirilen bu eylem kamusal ortamda, flört sitelerinde ve sosyal medya hesaplarında gerçekleşmektedir. Bu duruma otobüs durakları gibi kamusal ortamlarda bluetooth ya da airdrop gibi özellikleri açık olan kadınların telefonlarına, birden penis resimleri gönderilmesi örnektir. Hatta İngiltere’de bu taciz biçimi o kadar fazla yaşanmıştır ki bunun için kampanyalar düzenlenmiş ve kamusal alanlara afişler asılmıştır. Flört sitelerinde ise bir kadının bu sitelerde olması, duruma rıza gösterdiği ve isteğinin bulunduğu düşüncesiyle normalleştirilerek gönderilmektedir. Sosyal medya ortamlarında da siber teşhircilik, aynı nedenlerle gerçekleşmektedir. Erkeklerin kadınlara karşı bunu yapmalarındaki neden, kendini teşhir etmekten, karşısındakini taciz etmekten ve rahatsızlık vermekten duyulan zevk olarak görülmektedir. Bu motivasyonların temelinde erkeklik hâkimiyeti ve bu hâkimiyetten doğan hak düşüncesi yer almaktadır. Kadınların rızasının bu bakış açısında bir önemi de bulunmamaktadır. Kültürel yapıların, rızayı marjinalleştirerek önemini ortadan kaldırması ve böylece siber teşhircilik gibi davranışların normalleştirilmesi üzerinde etkisi bulunmaktadır. Siber teşhirciliğin, cinsel taciz olarak görülmesi gerektiği düşünülmektedir. Kadınların tacizi görmezden gelmeye alıştırmaları, bu davranışın bir taciz olduğunu anlamalarını geciktirmektedir. Siber teşhircilikte, rızaya dayanamayan bir cinsel tavır ve ihlal durumu söz konusu olmaktadır. Bu nedenle cep telefonları ya da kadınların sahip oldukları dijital alanların, özel alan olarak görülmesi ve bu alanları ihlal

ederek gerçekleşen şiddet biçimlerinin suç olarak tanımlanması gerektiği belirtilmektedir (McGlynn, 2020).

2.9.2.2. Tecavüz Kültürüne Maruz Kalma

İnternet ortamında gerçekleşen bir başka şiddet türü olarak tecavüz kültürüne maruz kalma görülmektedir. Sosyal medya ve internetin diğer dijital ortamlarında tecavüz kültürünün hâkim olduğu belirtilmektedir. Alt bir başlık olarak ele alınmasının nedeni tek bir bireyi hedef almadan, kadınların dijital alanda aktif olmalarıyla dahi gerçekleşebilen bir sorun olmasıdır. Kadınlar tecavüz kültürüne, atılan tweetlerle, haber sayfalarına ya da sosyal ağ gönderilerine yapılan yorumlarla, izledikleri video içeriklerinde hatta dijital oyunlar dahi her gün çevrimiçi oldukları ağlarda maruz kalmaktadır.

Tecavüz üzerine yapılan şakalar veya kadın düşmanı yorumlarda yer alan ifadeler bu durumun göstergesi olarak nitelendirilmektedir. Literatür taraması, odak grup ve anketlerle birlikte gerçekleştirilen bir araştırma projesinde kadınların, hangi şekilde ve türlerde dijital şiddete maruz kaldığı ve yaşamlarını nasıl etkilediği ve nasıl karşılık verdikleri üzerinde durulmaktadır. Çalışmaya katılan kadınların sadece internete girerek bile tecavüz kültürüne maruz kaldıklarını söyledikleri görülmektedir. Bir katılımcının interneti kullanan her kadının reklamlar yoluyla dahi tecavüz kültürüne maruz kaldığını ve kadın bedenlerinin kâr amacıyla sömürüldüğünü düşündüğünü ve kişisel bir durum olmasa dahi son derece baskıcı bulduğunun altı çizilerek, her kadının internet ortamına girdiğinde dijital şiddetin bir biçimi olan tecavüz kültürüne maruz kaldığı savunulmaktadır (West, 2014).

Tecavüz Kültürü", "*erkek cinsel saldırganlığını teşvik eden ve kadına şiddete karşı şiddeti destekleyen karmaşık bir inançlar dizisi. Şiddetin seksi, cinselliğin şiddet olarak görüldüğü bir toplumdur. Tecavüz kültürü kadına yönelik fiziksel ve duygusal terörü norm olarak kabul eder. Tecavüz kültüründe hem erkek hem de kadın cinsel şiddetin yaşamın kaçınılmaz bir gerçeği olduğunu varsayar*" olarak tanımlanmaktadır. Pornografi yoluyla kadına yönelik şiddetin ve nefretin devam etmesinde teşviki sağlamaktadır (EWL, 2017).

Women's Media Center ve Marshall Üniversitesi tecavüz kültürünün özelliklerini şu şekilde belirtmiştir:

- Kurbanı suçlamak (“Bunu o istedi”)
- Önemsiz cinsel saldırı (“Erkekler erkek olacak”)
- Müstehcen şakalar
- Cinsel tacize tolerans
- Yanlış tecavüz raporu istatistiklerini şişirme
- Bir kurbanın elbisesini, zihinsel durumunu, motiflerini ve geçmişini alenen incelemek
- Filmlerde ve televizyonda nedensiz cinsiyet temelli şiddet
- “Erkekliği” baskın ve cinsel açıdan saldırgan olarak tanımlama
- “Kadınlığı” itaatkâr ve cinsel açıdan pasif olarak tanımlamak
- Erkeklerle "kadınları elde etme" baskısı
- Kadınlara “soğuk” görünmemeleri için baskı
- Yalnızca herkesle birlikte olan kadınların tecavüze uğradığını varsaymak
- Erkeklerin tecavüze uğramadığını veya yalnızca “zayıf” erkeklerin tecavüze uğradığını varsaymak
- Tecavüz suçlamalarını ciddiye almayı reddetmek
- Erkeklerle tecavüz etmemeyi öğretmek yerine kadınlara tecavüze uğramamayı öğretmek (EWL, 2017).

Tüm belirtilen maddelerin kadınların dijital ortamda sıklıkla karşılaştıkları baskı biçimlerinden olduğu görülmektedir. “Kurbanı suçlama ve erkeğe tecavüz etmemeyi değil kadınlara tecavüze uğramamayı öğretme” maddelerinin özellikle sosyal ağlarda kadınlara yönelik söylemlerde yer aldığı ve bu şekilde şiddetin bir başka biçiminin gerçekleştiği üzerinde durulması gerekmektedir.

2.9.2.3. Dijital Şiddetin Cinsiyetçi Dili

Dil, cinsiyetlerin değerlendirilmesinde ve konumlandırılmasında etkili olmaktadır. Bu etkinin en önemli nedeni ise dilin kültürel değerleri yansıtmakta ve algılar üzerinde güçlü bir etkiye sahip olmasıdır. Dil, toplumsal cinsiyet algılarını düzenlemektedir. Dilin cinsiyet algılarını organize ettiği iki yol klişeleştirme, cinsiyet ve cinsiyete ilişkin kutuplaşmış algıları teşvik etmedir. Kadınların duygusal, erkeklerin rasyonel olarak klişeleştirilmesi örnek olarak gösterilmektedir. Bu stereotiplerin bireylerin algılarını

çarpıttığı düşünülmektedir. Kadınların düşüncelerinin mantık içerisinde olmadığına dayandırılarak reddedilmesi, en genel çarpıtmalardan biridir. Bu klişelere bağlı kalıp yargıların etkisi, dijital alanda da kendini göstermektedir (Fixmer-Oraiz & Wood, 2019).

Amsterdam Üniversitesi tarafından yayınlanan uluslararası bir kitap serisi MediaMatters, “çevrimiçi vitriol”(acı, kırıcı, öfkeli söz) konulu yayınında, çevrimiçi dünyada paylaşılan zarar verici sözler üzerinde durmaktadır. Online vitriol, Web 2.0'ın bir ürünü olarak görülmektedir. Bireylerin neyin mümkün ve uygun olduğuna dair anlayışlarının kamusal söylemde şekillendiği düşüncesine bağlı olarak, sosyal platform ve mobil cihaz kullanıcıları da toplum içinde benimsedikleri öfke, kin barındıran düşüncelerini çoğaltıp dijital alanda yeniden üretmektedir. Amacın sadece muhatabı suçlamak veya sadece ona zarar vermek olmadığına dikkat çekilmektedir. Buradaki saldırı, örneğin siyasi aktörler arasındaki bir çatışma ya da sosyal medyada kültürel etkileyiciler (influencer) arasındaki öfkeli bir atışmadan ziyade, tartışmanın hedefinde bulunanların temsil ettiği daha geniş bir kitleye karşı gerçekleşmektedir. Amaç, temsil edilen kitleyi kategorize ederek, ait olarak görüldükleri toplulukla beraber aşağılamak ve yok saymaktır. Çevrimiçi vitriol, kasıtlı olarak hedef göstermek veya kategorik ve sistemik biçimlerle grupları baskılamak için kullanılmaktadır. Vitriolin niyeti ve etkisi kendine ve bir hedefe dikkat çekmek, tıklama almak, medya odağını yönlendirmektir. Amaç, varsayılan kişi ile konuşmak değil, geniş bir kitleye bu suçlamayı göstermektir. Vitriol bir hedefe yönelmektedir, ancak aynı zamanda etkilemeye çalıştığı daha geniş kitlenin de farkında olmaktadır (Polak & Trottier, 2020).

Sosyal platformlar ve dijital ortamlar da bireylerin kendi hedefleri hakkında yorum yazabilmesini sağlayan alanlardır. Aynı zamanda bu alanda diğer kullanıcıların da kötü niyetle gerçekleşen harekete katılmasını sağlayarak geniş bir etkiyi de olanaklı kılmaktadır. Genel olarak yorumlar bölümünde gerçekleşen bu eylemler, bir ileti dizisinde ya da bir gönderinin altında toplanmaktadır. Kullanıcıların birbirlerinin yorumlarına yanıt vermesiyle de hızla yayılmaktadır. Yapılan yorumlarda kınayıcı, yargılayıcı kelimeler ve nefret dili söz konusu olmaktadır. Anonim gönderi seçenekleri veya gizli kullanıcı ad avantajları, yüz yüze görüşmede hoş görülemeyecek kötü ve aşağılayıcı yorumların yapılabilmesini kolaylaştırmaktadır. Dijital alanda yeniden üretilen bu sözlerin belirlenmesinde ise sosyal yapının etkisi bulunmaktadır (Polak & Trottier, 2020). Çevrimiçi kadına yönelik şiddetin, en görünür şekilde çevrimiçi "trol" figürüyle gerçekleştiği belirtilmektedir. Çevrimiçi vitriol olarak tanımlanan eylemler

asında “troll” figürlerini tanımlamaktadır. Trol, çevrimiçi tartışmaları veya sohbetleri bozan kullanıcılar olarak görülmektedir. Ancak çoğu zaman bu tarz yorumlarda cinsiyetçi nefret söyleminin kullanıldığı dikkat çekmektedir. Kurbanı suçlama, utandırma, cinsiyetçi, ırkçı nefret söylemi vb. ifadeler, trollerin kadınları çevrimiçi alanlardan kovmak için kullandıkları teknikler olarak görülmektedir. Tüm bunlar dijital alanları tehdit edici hale getirmektedir (EWL, 2017).

Sözlü çevrimiçi şiddet, kimlikleri ve hassas noktaları vurgulayarak gerçekleştirilen cinsiyetçi nefret söylemini kapsamaktadır. Bu yaygın şiddet biçimlerinin meydana geldiği dijital alanlar ve yeni teknolojiler arasında;

- E-postalar,
- Facebook, Twitter, Instagram gibi sosyal ağlar,
- Google veya Yahoo gibi arama motorları ve bunların çoklu işlevleri,
- Bloglar,
- Arkadaşlık siteleri ve uygulamaları,
- Whatsapp, Facebook Messenger, Snapchat veya Skype gibi iletişim uygulamaları,
- Çevrimiçi medya ve yorum bölümleri, forumlar,
- Çevrimiçi video oyunları ve bunların sohbet odaları, olarak sıralanmaktadır (EWL, 2017).

New South Wales Üniversitesi'nde Öğretim Görevlisi olan ve yirmi yıldan fazla bir süre medyada çalışan Emma A. Jane çevrimiçi vitriol (kötü, acı söz) kavramından yola çıkarak kadınlara yönelik cinsiyetçi, aşağılayıcı, tehdit içeren yorumları “e-bile” (e-kin) başlığı altında değerlendirmektedir. Terim, internet ortamında kadına yönelik söylemlerin içeriğinde yer alan ve normalleştirilen zarar verici sözleri tanımlamaktadır.

E-bile (e-kin), olarak kavramlaştırılan söylemler cinsiyet temelli nefret söylemi olarak adlandırılmaktadır. Kadınları itibarsızlaştıran ve sıklıkla kadınlara görünüşleri üzerinden “çirkinlik” suçlamalarını içermektedir. Jane bu ifadeleri zehirli ve genellikle kadın düşmanı olarak nitelendirmektedir. İnternet söyleminde cinselleştirilmiş şiddet tehditleri ve eğlence amacıyla aşağılayıcı yorumların baskın bir biçimde arttığı dikkat çekmektedir. Bununla beraber tehditler ve şiddet içeren cinsellik fantezileri söylemlerde yer almaktadır. İnternet ortamında baskın olan bu söylem yapısının retorliğini ise Jane

“küfür, ad hominem invective (argümanı ortaya atan kişinin konuyla ilgisiz bir özelliğini gündeme getirerek fikirlerini çürütmeye çalışma, insan karalama safsatası) ve hiperbolik (abartılı) imgeleme-genellikle cinselleştirilmiş-şiddet” olarak açıklamaktadır. Bu ifadelerin belirgin biçimde cinsiyetlendirilmiş boyutlara sahip olduğu belirtilmektedir. “Çirkin, şişman, fahişe” gibi ifadeler bu söylemin içeriğine örneklerden sadece bazılarıdır. Siyaset, din veya cinsellik gibi toplumda ayrışılan konular tetikleyici olabilmektedir ancak karşıdaki bireyin konumundan bağımsız, kişiyi itibarsızlaştırma ve aşağılama buradaki asıl amaçtır. Buradaki önemli noktalardan biri ise bu söylemleri üreten kullanıcıların, bundan övündüğü ve eğlendiği düşüncesinde olmalarıdır. Bu söylemler bir oyun gibi görülmekte, en yaratıcı can yakan ifadeleri kullanan ve en büyük duygusal tepkiyi alan oyunun kazananı gibi hissetmektedir. Bu nedenle nefret, kin ve acı veren ifadeler dijital ortamlarda “can sıkıntısı” ve “eğlence” düşünceleriyle desteklenerek normalleştirilmektedir. Toplumsal cinsiyete dayalı dijital şiddetin, kültürel toplumsal cinsiyet anlayışının ve kadının toplumdaki konumlandırıldığı aşağı konumunun bir yansıması olduğu ileri sürülmektedir. Jane çalışmasında, toplumsal cinsiyete dayalı çevrimiçi nefretin, kadınların erkeklere karşı aşağı konumunda ısrar eden "eski" kadın düşmanı söylemlere dayandığını savunmaktadır. Elektronik, basılı ve yeni medya alanlarında çalışan Jane, kitle iletişim araçlarının retoriğinin de hiperbolik (abartılı) olduğunun altını çizmektedir. Ana akım medyanın da çevrimiçi düşmanlık ve e-bile (e-kin) gibi dijital şiddet türlerinin meşru olmasında ve yaygınlaşmasında etkili olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Düşmanlık, nefret, suçlama ve aşağılama barındıran söylemlerin hedefinin genellikle kadınlar olduğu yapılan birçok çalışmada görülmektedir. Bu tür söylemler yoluyla başkalarına zarar vermekten, acı çektirmekten zevk alınması ise bir tür metinsel sadizm olarak görülmektedir. Buna maruz kalan bireyler tüm diğer dijital şiddet biçimlerinde olduğu gibi kaygı, üzüntü, yalnızlık, kırılğanlık, güvensizlik; sıkıntı, acı, şok, korku duygularını yaşamaktadır. Devamında da kendilerini sansürlemeye veya yalnızca anonim yorum yapmaya başlamaktadır. Böylelikle çoğunlukta hedef olan kadınların kamusal dijital dünyadan çekildiği belirtilmektedir. Yeteri kadar önemsenmeyen bu şiddet biçimi, düşmanca ve nefret dolu söylemin normalleştirilmesine neden olmaktadır. Jane, internet ortamının çağdaş varoluşun bir parçası olması düşüncesiyle e-bile sorununu, sivil söylem, sosyal medyada kapsayıcılık ve dijital alana demokratik katılım gibi geniş ideallerin gerçekleşmesinde bir tehdit olarak görmektedir (Jane, 2014).

2.9.2.4. Kadına Yönelik Dijital Şiddetin Altında Yatan Faktörler

Gerçek hayatta olduğu gibi, kadınlar ve kız çocukları, cinsiyetleri ve ataerkillik nedeniyle internette hedef alınmaktadır. Kadınlar kimlikleri ve statüleri nedeniyle saldırıya uğramaktadır. Dijital şiddet, kadınlara yönelik gündelik çevrimdışı hayatta yaşanan şiddetin bir yansıması olarak görülmektedir. İnternet üzerinden kadına yönelik şiddet, diğer şiddet türleri gibi susturmayı, korkutmayı, iftira atmayı ve toplumsal alanlardan uzaklaştırmayı hedeflemektedir (EWL, 2017). Dijital şiddeti kolaylaştıran unsurlar ilk olarak sistemin çoğunlukla kadının aleyhine eşitsiz biçimde yapılanması olarak görülmektedir. Daha sonra ise ortama bağlı olan anonimlik ve bu anonimliğe dayanarak cezaların yetersizliğidir. Dijital şiddet eyleminin kolaylığı bir başka unsur olmaktadır. Dijital ortamda takip etmek veya aşağılayıcı yorumlar yapmak gibi çok az ya da hiç teknik bilgi gerektirmeyen teknolojik araçların kullanım kolaylığı etkili faktörlerdendir. Ayrıca bir kadının izni olmadan fotoğrafını kaydetmenin veya kadın düşmanı imgeler ve yazıların oluşturularak dağıtımının teknoloji sayesindeki ucuzluğu bu nedenler arasında yer almaktadır. Bu durum dünyanın herhangi bir yerinde bulunan her kadını etkileyerek potansiyel kurban havuzunu genişletmekte ve suçluların yakalanmasındaki olasılığı azaltmaktadır. Farklı kılan bir diğer unsurun dijitallik olduğu belirtilmektedir. Bu alanda her şeyin kaydedilmesi ve kalıcı olması herhangi bir şeyin tamamen ortadan kaybolmasını neredeyse olanaksız kılmaktadır. İnternet ortamında bir kişi hakkında yayınlanan bir içeriğin kişilerin çevrimiçi alanda kimliğinin bir parçası haline geldiği belirtilmektedir. Bu kalıcılık özellikle dijital şiddete maruz kalan kadınların hayatında geniş kapsamlı ve ciddi sonuçlar doğurmaktadır (West, 2014).

“Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet ve Çevrimiçi/ Online İstismar” raporuna göre kültürel normal, sosyo-ekonomik statü, toplumdaki olağan şiddet düzeyi, internetin benimsenme ve erişilebilirlik düzeyi, kadına yönelik şiddetin gerçekleşmesi için olumsuz ortamların gelişmesiyle bağlantılı görülmektedir. Tüm bunlar dört ana başlık altında toplanmıştır;

- **Farkındalık eksikliği, eğitim, dijital bölünme ve dijital okuryazarlık:**

Farkındalık eksikliği ve dijital okuryazarlık düzeyinin düşük olmasının yanı sıra, özellikle sosyal medya platformlarında çevrimiçi istismarı ve cinsiyete dayalı şiddeti önemsizleştirme veya normalleştirme eğilimi bulunmaktadır. Bu belirgin eğilim, özellikle toplumsal cinsiyet eşitsizliğine katkıda bulunup, giderek kadın internet

kullanıcıları için düşmanca kültür oluşturabilmektedir. Dijital bölünmeler genellikle özellikle kadınları etkilerken, cinsiyet eşitsizlikleri internet erişimi ve internet kullanıcılarının becerileri açısından da yaygın olmaktadır. Mevcut cinsiyet eşitsizliği (ekonomik, sosyal ve siyasal boyutlarda olduğu gibi, kadınların çevrimiçi olarak katılıp katılmamasını etkilemektedir.

- **Cinsiyet eşitsizliği:** Çevrimdışı ortamlarda eşitsizlik ve cinsiyetçilik, cinsiyet normları, beklentiler ve stereotipler yansıtılmaktadır. Çevrimiçi alanlarda, çevrimiçi kötüye kullanım için bu klişeler kullanılmaktadır. Kadınların teknoloji platformlarının geliştirilmesinde karar vericiler olarak katılımının azlığı eşitsizliğin önemli bir faktördür. Genel olarak eğitimde kadınlara karşı ayrımcılık ve cinsiyet eşitsizliği özellikle bilim, teknoloji, mühendislik alanlarında söz konusu olmaktadır. Teknolojik alanların kadınlara uzak olduğu düşüncesi gibi klişelerde, bu yeni alanın oluşturulmasında kadınların daha az yetkiye sahip olmalarına neden olmuştur. Ayrıca, kadınlara karşı birden fazla ve örtüşen ayrımcılık biçimleri ırk, etnik köken, sınıf, cinsellik, engellilik, göçmen ve mülteci statüsü de çevrimiçi ortamlara nüfuz ettiği görülmektedir. Çevrimiçi şiddetin etkisini ve belirli bağlamlarda cinsiyete dayalı şiddet olduğu bu nedenlere bağlı olarak düşünülmektedir.

- **Toplumsal normlar, şiddet kültürü ve ataerkillik:** Birçok toplumda belirli sosyal norm ve beklentiler cinsiyet eşitsizliğinin ortaya çıkmasını etkileyen faktörleri şekillendirmekte ve bu durum gerçekleşen istismarın rapor edilmesinde isteksizliğe yol açmaktadır. Mağdurlar, çevrimiçi tacize uğradıkları zaman suçlanacaklarını, failerin sorumlu tutulmayacağını ve çevrimiçi davranışların görüldüğü kadarıyla hukuk kurallarından muaf olduğunu düşünmektedir. Mağdurlar dijital şiddeti raporladıklarında genellikle sosyal damgalama ve itibar riskleri ile sıklıkla karşı karşıya kalmaktadır. Ayrıca çevrimiçi istismar veya teknolojiyle ilgili istismarlar birçok toplumda hala önemsiz görülmektedir. Bu şiddet biçimlerine maruz kalanların destek sistemlerine sınırlı veya hiç müracaat etmemesi nedeniyle, çevrimiçi istismar ve cinsiyete dayalı şiddetin psikolojik ve diğer zararlarının büyüklüğü açısından verilerin eksikliği söz konusu olduğu düşünülmektedir.

- **Hukuki ve siyasal bağlam:** Polis memurları da dâhil olmak üzere yetkililerin, dijital ortamlar konusunda eğitim eksikliği görülmektedir. Bu suçun önemini algılamalarına engel olmaktadır. Suçu tespit etmek için kullanılacak ekipmanlara dahi sahip olmadıkları da belirtilmektedir. Bu durum, dijital şiddet eylemlerinin yasalar ve

hukuk açısından yeteri kadar önemsenmediğinin göstergesi olarak nitelendirilmektedir. Birçok ülkede yasal ve siyasi ortamlar da mağdurların şikâyet ve vakalar bildirmesini zorlaştırmaktadır. Bazı ülkelerde, mevcut istismar ve cinsiyete dayalı şiddet tanımlarını (ve ilgili yasal çarelerin kullanılabilirliğini) çevrimiçi olarak kapsayacak şekilde genişletme konusunda isteksiz olduğu belirtilmektedir. İstismar ve cinsiyete dayalı şiddet ve yeni istismar ve şiddet biçimlerinin geliştiği durumlarda, ülkelerde yasaları yürürlüğe koymak için siyasi iradenin de önemi bulunmaktadır. Bu iradelerin durumu yeteri kadar önemsemediğine dikkat çekilmektedir. Yeni şiddet biçimleri için teknolojik değişimin hızını hesaba katarak yeni yasalara ve var olan yasalar üzerinde düzenlemelere ihtiyaç bulunmaktadır (İGF, 2015).

Tüm bu nedenler, dijital alanın özellikleri ile birleştiğinde kadına yönelik şiddet birçok farklı biçimde ve farklı alanda ortaya çıkmaktadır. Bu şiddet biçimleri teknolojinin değişimi ve yeni uygulamaların geliştirilmesi sonucunda sürekli değişime uğramaktadır, ancak amaç her zaman utandırmak, aşağılamak, korkutmak, başkalarını da teşvik ederek kadınları her alanda susturmaktır.

2.9.2.5. Kadınlar Üzerinde Dijital Şiddetin Etkileri ve Toplumsal Tepkiler

Soruna dair gerçekleştirilen çalışmaların yeni olmasına rağmen kanıtlanan noktalardan birinin dijital alanda kadına yönelik şiddetin, fiziksel şiddetin zararları kadar etkili olduğu, ifade özgürlüğü ve savunuculuğu gibi diğer insan hakları üzerinde de olumsuz etkisi olduğu belirtilmektedir. Yeni, demokratik bir dijital alanın özgürleştirici ve güçlendirici potansiyeline olan inanca rağmen internet ve yeni teknolojilerin kullanımıyla, kadınların ve kız çocuklarının birçok şekilde şiddete maruz kaldığına dikkat çekilmektedir (EWL, 2017). Kadına yönelik dijital şiddetin etkileri psikolojik, sosyal, fiziksel ve ekonomik olmak üzere birçok şekilde gerçekleşmekte ve kadınların tüm yaşamlarına zarar verebilmektedir.

Association for Progressive Communications - Women's Networking Support Programme (APC WNSP) tarafından hazırlanan on iki ülkedeki kadın hakları örgütleriyle yürütülen projenin amacı, internet ve diğer iletişim teknolojileri ile kadına yönelik şiddet arasındaki bağları anlayabilmek olmuştur. Yapılan bu ayrıntılı araştırma sonucunda dijital şiddetin kadınların yaşamlarında oluşan zararlara da değinilmiştir. Bu zararlar psikolojik, mahremiyet ve sosyal zararlar olarak sıralanmıştır.

- **Psikolojik zarar:** Korku, öfke, stres, anksiyete, travma sonrası stres bozuklukları ve depresyon dijital şiddet biçimlerine uğrayan kadınların en sık yaşadığı psikolojik rahatsızlıklar olmaktadır. Dijital şiddet mağdurlarının psikolojik ve fiziksel sonuçlardan en tehlikeli olanı ise kendine zarar verme ve intihar vakaları olarak görülmektedir.

- **Mahremiyet zararı:** Kişilerin mahremiyet hakkının ihlaliyle ilgili olmaktadır. Çevrimdışı dünyada fazlasıyla birçok toplumsal norm ve ahlaki değer adı altında baskıya maruz kalan kadınların, mahremiyetinin ihlali tüm bu baskıların hem çevrimiçi hem de çevrimdışı dünyada etkili olması ile sonuçlanmaktadır.

- **Sosyal sonuçlar:** Kadınlar dijital şiddet biçimlerine maruz kaldıktan sonra ya da maruz kalmamak için çevrimiçi tüm etkinliklerden çekilmektedir. Sosyal yaşamdan ve aileden kendini çekmek, yaşanan dijital şiddetin etkisi ile dışarı çıkmaktan korkmak ya da utanmak, aile ve arkadaşlarla görüşmemek bu durumun sonucudur. Siyasal, sosyal ve ekonomik hayata katılımları, destek ve yardım almaları çevrimiçi ve çevrimdışı her iki alanda da kısıtlanmaktadır (APC WNSP, 2011).

- **Ekonomik zarar:** Çevrimdışı gerçekleşen şiddet biçimlerinde olduğu gibi dijital alanda gerçekleşen kadına yönelik şiddetin cinsel, psikolojik olmak üzere farklı türleri bulunmaktadır. Yapılan ifşalar ya da bilgilerin sızdırılması gibi dijital şiddet türleri etkilerinin ise mevcut ekonomik ve gelecekte istihdam durumuna kadar tehlike yarattığı belirtilmektedir (EİGE, 2017). Özel bilgilerin, görüntülerin ve intikam pornosunun rızasız dağıtımı kadınlar için ciddi ve zararlı ekonomik etkilere neden olabilmektedir. Kadınların, kendileri hakkında internette yayınlanan içerikler yüzünden işlerini kaybettiği ve yeni işler için işe alınma sürecinde sorun yaşadığı ve hatta kredi notlarının dahi düşmesi durumlarının yaşandığı belirlenmiştir. (West, 2014). Kadınlar, şiddet ve baskı içerdiği için uzaklaşmak istediği fiziksel dünyadan, kendilerini özgürce ifade düşüncesiyle var olmaya çalıştıkları dijital alandan da yine aynı nedenlerle ayrılmaktadır.

Dijital şiddete uğrayan kadınların tıpkı fiziksel dünyada olduğu gibi benzer toplumsal sorunlarla karşılaştığı görülmektedir. İlk olarak dijital ortamda gerçekleşen şiddetin ciddiye alınmamasıdır. Bu alanda gerçekleşen eylemler tıpkı fiziksel ortamda olduğu gibi normalleştirilmektedir. Ayrıca dijital alanda gerçekleşen eylemler sadece o ortamda gerçekleştiği düşünülerek “gerçek” anlamda bir şiddetin varlığının söz konusu

olmadığı kimsenin “gerçekten” zarar görmediği düşünülmektedir. Ortamın anonimlik özelliği etkinin önemsenmemesinde hem toplum hem de suçu işleyen açısından önemli olmaktadır. Kişiler hesap verme ve eylemin sorumluluğu duygusundan yoksun olmaktadır. Hatta kişiler ifade özgürlüğünün arkasına sığınarak fikirlerini beyan ettiklerini belirtebilmektedir. Toplum ise şiddete maruz kalan birey için isimsiz gerçekleşen eylemlerin önemini kavramamaktadır. Topluluk tepkisinde en önemli olanın ise topluluk üyelerinin başlarına gelen şiddetten dolayı kadınları suçlaması ve dijital şiddetin faillerinin yanında yer almalarıdır. Genellikle dijital şiddet türlerine maruz kalan kadınlar utandırılmakta ve suçlanmaktadır. Çıplak ya da toplum tarafından açık olarak adlandırılan resimleri veya videoları rızası olmadan yayınlanan kadınların, bedenleri üzerinden ve giyimleri nedeniyle eleştirildikleri görülmektedir. Kadınlar uğradıkları dijital şiddet biçimlerinden, tıpkı çevrimdışı uğradıkları şiddette olduğu gibi sorumlu tutulmakta ve suçlanmaktadır (West, 2014). Diğer tüm kadınlara yönelik şiddeti türleri gibi dijital şiddet de göz ardı edilmekte, alaya alınmakta veya küçümsenmektedir. Mağdurların deneyimleri genellikle topluma bağlı sorunlu davranış kalıplarından ziyade, bağımsız sıradan "olaylar" olarak kabul edilmekte ve mağdurlar genellikle karşılaştıkları şiddetten sorumlu tutulmaktadır.

2.9.2.6. Araştırmalarda Çözüm Önerileri

Kadınlar tüm bu şiddet barındıran davranışlar sonucu, çevrimiçi ortamdan kaçınmaktır. Kamuoyunda yerlerinin kısıtlanması ve seslerinin duyurulmamasıyla beraber internet ortamında kazandıkları alanlar da risk altındadır.

Araştırmalarda dijital şiddete maruz kalan kadınların yasalarla yeteri kadar korunmadığı ve suçluların ceza almalarındaki yetersizliği sıkça belirtilmektedir (EİGE, 2017). Dijital çağda, internet ve üzerinde toplanan kişisel bilgilerin miktarının fazlalığı göz önünde bulundurulduğunda, bu alanın korunması ve mahremiyeti daha da önemli olmaktadır. Kadınların görüntülerinin veya videolarının izinsiz yayınlanmasında, “bedensel bütünlük” haklarının ihlali olarak kabul edilmesi önemli görülmektedir. Bu nedenle dijital çağda, kişisel verilerin bir kişinin kimliğinin yanı sıra vücudunun bir parçası olarak ele alınması gerektiği düşünülmektedir (APC WNSP, 2011). İhlal edenlerin amacının bir kurbanın kimliğini ele geçirmek olduğu önemli olmaktadır. İçeriği ne olursa olsun önemli olan ihlal etmek ve acı hissettirmektir. Bu ihlal ve acı yoluyla mağdur üzerinde bir iktidar kurulmaktadır. Dijital alanda gerçekleştirilen açık şiddet

biçimlerinde faillerin amacının ihlali destekleyen başka insanlar ve maruz kalanın sürekli olarak huzursuz ve güvensiz hissetmesi olduğu belirtilmektedir (EWL, 2017). Tüm bu özellikler ve amaçlar dijital şiddetin, dünyada yaşanan diğer tüm şiddet biçimlerinden farklı olmadığını göstermektedir.

Dijital alanlar, bireyin kısıtlamalardan ve hukuktan uzak olduğu alanlar olarak görülmekte, bu da birçok kişinin sahip olduğu hakları konusunda bilgi sahibi olmadığı ve kendini korumadan yoksun olduğu durumlara yol açmaktadır. Devletlerin ve özel sektörün kişisel verileri çevrimiçi davranışları manipüle etmek ve kâr amacıyla kullanması önemli bir sorun olmaktadır. Ayrıca bu bilgiler ve teknolojik kaynaklar ile insanlar daima gözetim altında tutulmaktadır. Kadınların bedenleri ve özgürlüğü üzerinde güç kullanmak için gözetim ataerkinin silahı olarak görülmektedir. Bunu önlemek için, yaptırım mekanizmalarının işleme, farkındalık yaratma kampanyaları, doğru ve düzenli raporlama ve dijital ortamda kendini korumanın hem uygulamalar hem de bireyin kendisi tarafından sağlanması gerekmektedir (EWL, 2017). Çevrimiçi dünyanın sosyal olarak inşa edildiği düşüncesiyle, toplumsal cinsiyet normları, klişeler ve çevrimdışı olarak var olan ve kadına yönelik şiddetin kök saldığı eşitsiz sistem artık çevrimiçi olarak çoğaltılmaktadır. Dolayısıyla kadına yönelik şiddete karşı yasaların bu yeni teknoloji ile ilgili kadına yönelik şiddet biçimlerini tanıması, önlemesi ve düzeltmeyi amaçlaması gerekmektedir. Çoğunlukla fiziksel zararlarla sınırlı olan şiddet yasalarının “zarar” kapsamını genişletilmesi önemli olmaktadır (APC WNSP, 2011). Dijital alanların iş, siyaset ve sosyal katılım açısından önemleri dikkate alındığında, kadınların aktif katılmaları için çok önemli alanlar olduğu savunulmaktadır. İnternette cinsiyete dayalı çevrimiçi alanlar yaratmak için kadınların iletişim hakkının savunulması gerekmektedir (West, 2014).

McGlynn bu durumu kamusal alandaki eşitsizliğin bir devamı olarak görmekte ve artan dijital şiddet davranışların sonucunda ise birikmiş bir zararın ortaya çıktığını düşünmektedir. Dijital alanda kadınlar sessizleşmekte, çeşitli ve zengin bir çevrimiçi söylem ortadan kalkmaktadır. Hukukta yapılması gereken önemli değişimlerden birinin ise mağdur perspektifi olduğu belirtilmektedir. Dijital alanda gerçekleşen zarar verici eylemlerin de en az fiziksel dünyada olduğu kadar önemli suçlar olduğu kabul edilmelidir. Rıza olmayan davranışlara tepki koyulması, bu konuda hem toplumun hem de kurumların eğitilmesi gerekmektedir (McGlynn, 2020).

APC WNSP tarafından hazırlanan rapor, alanda yapılan çalışmalar da dikkate alındığında kapsamlı sonuçlar ve öneriler sunmaktadır. Bu öneriler;

- **Kadına yönelik şiddete ilişkin bütünsel yasalar ve politikalar:** Devletlerin, kadına yönelik dijital şiddete yanıt veren yasaların yürürlükte olmasını sağlaması ve uygulaması gerekmektedir. Teknoloji bağlantılı şiddet ve cinsiyet eşitsizlikleri hesaba katılarak yasalar yenilenmelidir. **Kadınların katılımını sağlamak için savunuculuk**, kadın hakları örgütleri ve sivil toplum aktörlerinin savunuculuğu ve bulundukları girişimler, politika ve yasa yapıcıların teknoloji yoluyla gerçekleşen kadına yönelik şiddetin dikkate alınmasında büyük önem taşımaktadır. **Kanıt oluşturma, kadına yönelik dijital şiddet hakkında veri toplama**, yasaların ve politikaların sürekli olarak kadınların deneyimlerine yanıt vermesini sağlamak için, kadına yönelik dijital şiddete ilişkin daha sistematik raporlamalara ve izlemelere ihtiyaç bulunmaktadır. Bu sorunu tespit edilmesinde büyük bir veri eksikliğinin olduğu belirtilmektedir.

- **İnternet aracı politikaları ve stratejileri: Etkili şikâyet mekanizmaları**, internet ve teknolojik hizmetlerden yararlanmadan önce kabul edilmesi gereken hizmet şartları ve kullanım koşulları gibi sözleşmelerin, kadın haklarının korunması çerçevesinde düzenlenmesi gerekmektedir. Kullanım şartlarına kadınların, hak ihalelerini rapor edebilmesine ve taciz edici davranışları bildirmesine yönelik şikâyet mekanizmalarına izin veren eklemeler yapılmalıdır. **Güvenlik farkındalığı**, internet araçlarının (internet servis sağlayıcıları, arama motorları ve sosyal medya platformları vb.) dijital ortamı daha güvenilir olması konusunda önemli rolleri bulunmaktadır. Kullanıcıların, neyin yasa dışı olduğu veya etik dışı olduğu durumların anlaşılması konusunda bilinçlenmesine yardımcı olmaları gerekliliği savunulmaktadır. Kullanıcıların neredeyse gizlilik koşullarını okumadığını ve bazı haklarının ihlal edilmesine bilinçsizce izin verdiği belirtilmektedir. Bu nedenle internet araçlarının daha güvenli, gizlilik haklarını korumaya yönelik daha açık ve bilgilendirici davranması gerekmektedir. **Güvenli teknik tasarım**, kadına yönelik dijital şiddetin önlenmesinde önemli adımlardan biridir. Örnek olarak sosyal ağların teknik mimarisi verilmektedir. Profillerin gizliliği, bilgilerin gizliliği, mesaj gönderebilme özellikleri, yorum ve içeriklerin denetlenebilmesi kişilerin kendi dijital alanlarında kontrol sahibi olmasını ve denetleyebilmesini sağlamaktadır.

- **Medya okuryazarlığı ve kadın kullanıcıları güçlendirme:** Kullanıcıların daha eleştirel olmaları ve çevrimiçi davranışların yasal sonuçlarının farkında olması

gerekmektedir. Bu durumun belli bir eğitimle gerçekleşmesi mümkün olmaktadır. Eşitsiz güç ilişkileri kadınların teknolojiye erişimini, kullanım biçimlerini ve kendilerini bu alanda korumalarını sağlayacak yöntemleri öğrenmelerini de engellemektedir. Kadınların kendilerini bu alanda korumaları için teknoloji ve güvenli çevrimiçi davranışları konusunda bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

- **Kitle iletişim araçlarının rolü:** Kitle iletişim araçlarının dijital şiddet sorunun çözümünde özellikle şiddete maruz kalanların ikinci kez mağduriyet yaşamamasında etkili rolü olduğu düşünülmektedir. İhlal edilen hakların, özel görüntüler, bilgiler ve video kliplerin gibi ikinci kez kitlelere dağıtımında bulunmamalı ve suç ortaklığı yapmamalıdır. Medya dijital şiddet mağdurunu suçlayıcı haber dili ve kadınları ötekileştiren ifadelerle de bu suça ortak olabilmektedir.

- **Şiddet mağduru/sağ kalanlara destek:** Kadınlara nasıl güvende kalınacağına dair tavsiyeler, siber saldırganların teknoloji araçlarını nasıl kullandığına dair kılavuz ve yerel desteğin nereden aranacağına ilişkin bilgiler sağlanmalıdır. **Destek ağları**, kadına yönelik tüm şiddet biçimlerinin önlenmesinde ve bu şiddete maruz kalanlara ise destek olunmasında bir ağ oluşturulmaktadır. Web 2.0 araçlarının bu ağların oluşmasında etkili olabileceği ve bu ağlar üzerinden birçok kadına destek, bilgi ve yardım edilebileceği düşünülmektedir. **Hikâye anlatımı**, dijital hikâyeler insanların deneyimledikleri şiddeti, kelimeler, resimler ve müzik yoluyla kayıt altına alarak aktarmasıdır. Hikâye anlatıcısı ortam üzerinde kontrole sahiptir. Dijital hikâye anlatıcılığı insanlara ulaşmak ve deneyimi hissettirmek açısından, kadına yönelik dijital şiddet sorunun çözümünde ve hakların savunuculuğunda etkili olarak görülmektedir. **Dayanışma kampanyaları**, sivil toplum kuruluşları ve diğer girişimler, dijital şiddet mağdurlarını desteklemek için dayanışma kampanyaları oluşturmaktadır. Bu tür kampanyalar, kadına yönelik dijital şiddetin tanımlanmasında ve fark edilmesinde etkili olmakta, daha iyi çevrimiçi ortamın sağlanması ve şiddette sıfır tolerans düşüncesiyle hükümetleri ve özel sektörü harekete çağırmaktadır. Kampanyalar çevrimiçi veya çevrimdışı ortamlarda imza toplayarak, dilekçeler hazırlayarak veya mitingler düzenleyerek gerçekleştirebilmektedir (APC WNSP, 2011).

Kadına yönelik dijital şiddet sorununu ele almak için yönetici paydaşlar, sosyal medya platformları ve teknoloji endüstrisi liderleri, internet araştırmacıları ve küresel sivil toplum arasında daha fazla işbirliğine dayalı ortaklıklara ihtiyaç olduğu

düşünülmektedir. Sosyal medya gündelik yaşama daha fazla yerleştikçe tek bir merkezi aktör yerine daha büyük “işbirlikçi sorumluluk” bilinci gerektiği savunulmaktadır. Platformların, kamu kurumlarının ve kullanıcıların giderek artan kadına yönelik dijital şiddet gibi tehlikeli çevrimiçi tehditlere karşı ortak değerler, düzenlemeler, politikalar ve çözümler geliştirme hedefinde birlikte hareket etmesinin önemi vurgulanmaktadır (Kumar, Gruzd, & Mai, 2021).

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Araştırmanın amacına uygun olarak nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Nitel araştırmalar kişilerin kanaatleri, tecrübeleri, algıları ve duyguları gibi sübjektif veriler üzerinde durmaktadır. Nitel araştırma sosyal olayların doğal ortamı ve doğal oluşumu içinde bütüncül bir biçimde ele alınmasını sağlamakta ve “*niçin, nasıl ve ne şekilde*” sorularına yanıt aramaktadır. (Karataş, 2015). Nitel araştırmanın sahip olduğu bu özellikler gerçekleştirilecek araştırmanın ele alınış şekline ve amacına uymaktadır.

Araştırmanın amacı ve konusu dikkat alınarak olgunun daha iyi incelenmesi adına görüşme yöntemi uygulanmıştır. Görüşme yöntemi, nitel araştırmada en sık başvuru alan veri toplama yöntemlerinden biri olmaktadır. Derinlemesine bilgilere ulaşmak ve insanların anlam dünyalarını kavrayabilmek yöntemin temel amacıdır. Yöneltilen sorular ile “az bilinen bir konuda, derinlikli bilgilere ulaşmak” hedeflenmektedir. Durumları veya olayları sosyal ilişkilerin karmaşıklığı içerisinde, ilişkileri derinlemesine irdeleyerek önemli ve etkili sonuçlar çıkarmak önceliklidir (Yavan, 2014). Kişiler ile yüz yüze görüşmenin, araştırmanın derinliğini artırdığı düşünülmektedir. Sosyal bilimlerde araştırılan şiddet, istismar, kadın, çocuk, farkındalık, algı farklılıkları gibi konularda görüşme türlerinin kullanıldığı belirtilmektedir. Görüşme süreci sonunda ise konu dair birçok faktör ortaya çıkması önemli olmaktadır (Yüksel, 2020).

Görüşme tekniğinde temel amacın bir hipotezi test etmek değil, diğer insanların deneyimlerini ve deneyimlerini nasıl anlamlandırdıklarını anlamaya çalışmak olduğu belirtilmektedir (Türnüklü, 2000). Görüşme yöntemi kişilere kendilerini birinci elden ifade etme imkânı vermektedir. Aynı zamanda araştırmacıya, görüşmeye katılan kişilerin dünyasını ve yaşadıkları durumu ait duygu, düşünce ve deneyimlerini yine kişilerin ifadeleriyle anlama ve derinlemesine inceleme imkânı sunmaktadır (Tekin, 2012).

Tüm bu özellikler ile kadına yönelik dijital şiddet sorunun incelenmesinde olayın nedenlerini, bağlantılarını, maruz kalanların neler yaşadığını, deneyimlerini derinlemesine ve ayrıntılı olarak incelemek amacına uymaktadır.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreninin dijital şiddette maruz kalan kadınlar oluşturmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Türkiye yaş gruplarına göre internet ve cep telefonu kullanım sıklığı 2021 verilerine göre, %99 ve %96 oranlarıyla 25 - 34 yaş arası gelirken, 16 – 24 yaş arası %95 oranıyla onları takip etmektedir (Veri Kaynağı, 2021) . Bu oranlar dikkate alınarak internet ortamında en fazla zaman geçiren yaş aralığı olarak 18 – 30 yaş ortalaması belirlenmiştir. Araştırmanın amacına bağlı, seçilen durumların derinlemesine incelenmesine ve araştırılmasına olanak tanıyan amaçlı örneklem, belli ölçütleri karşılayan ve belirli özelliklere sahip durumlarda kullanılmaktadır. Burada da dijital şiddet biçimlerinden herhangi birine, bir veya birden fazlasına maruz kalmak belirlenen ölçüt olmuştur (Başaran, 2017). Amaçlı örneklem yöntemiyle belirlenen 18-30 yaş aralığında dijital şiddette maruz kalan kadınlar, araştırmanın örneklemini oluşturmuştur.

Dijital şiddetin biçimlerinin açıklandığı kısa bir metin hazırlanmış ve bu metin dijital ortamda yayınlanmış ve sosyal bağlantılarla paylaşılmıştır. Böylelikle bu maddelerden herhangi birine maruz kalan ve gönüllü olarak çalışmaya katılmak isteyen kadınlarla iletişime geçilmiştir. Tezde elde edilen bulguların kaynağı olan çalışma grubunu, dijital şiddete maruz kalan 18 – 28 yaş aralığında 6 kadın katılımcı oluşturmaktadır.

3.3. Veri toplama Teknikleri ve Analizi

Görüşme yöntemlerinden biri olan derinlemesine görüşme tercih edilen veri toplama tekniği olmuştur. Derinlemesine görüşme, araştırmacıların görüşme yaptıkları kişilerden aldıkları yanıtlardan yola çıkarak, konuyu mümkün olduğunca detaylı bir şekilde incelenmesini olanaklı kılan, konunun bütün boyutlarını kapsayan, esnek ve keşfedici bir teknik olarak tanımlanmaktadır. Derinlemesine görüşme nitel araştırma yöntemlerinin en güçlü veri toplama tekniklerinden görülmektedir (Tekin, 2012).

Covid-19 pandemi nedeniyle yaşam koşullarında gerçekleşen değişiklikler ve bazı katılımcıların rahatsızlıklarının bulunması nedeniyle internet üzerinden görüşme tekniği uygulanmıştır. Yapılan görüşmelerin 3'ü fiziksel ortamda yüz yüze gerçekleştirilirken, 3'ü dijital ortamda Zoom gibi uygulamaların kullanılmasıyla yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Dijital şiddete maruz kalan kadınların yaşadıkları süreci anlamak amacıyla hazırlanan sorularla, soruna dair bilgileri ulaşmak ve kadınların bu duruma karşı verdikleri mücadeleleri anlamak amacıyla görüşmeler yüz yüze ve birebir

gerçekleştirilmek istenmiştir. Derinlemesine görüşme tekniği, yarı yapılandırılmış açık uçlu sorular ile gerçekleştirilmiştir. Sorulmak istenenler belirli başlıklar altında kategorileştirilmiştir ancak soruların sırası ya da ek sorular katılımcının cevaplarına göre değişebilmiştir. Bu nedenle esneklik söz konusudur. Bu yöntemle hazırlanan görüşme formları ile soruna odaklanmak mümkün olmakta ve aynı zamanda bireysel deneyimler, bakış açıları ve yaklaşımlar ortaya çıkarılabilmektedir. Sorular ise çalışmada kapsamlı bir şekilde gerçekleştirilen literatür araştırmasından yararlanarak, araştırma amacına uygun biçimde hazırlanmıştır. Katılımcıların onayıyla, yapılan görüşmelerde sadece sesler kayıt altına alınmış ve daha sonrasında birebir yazıya aktarılmıştır.

Elde edilen verilerin analizinde, betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Nitel veri analiz türlerinden olan betimsel analiz, çeşitli yöntemlerle toplanan bulguların belirlenmiş kategorilere göre özetlenmesini ve yorumlanmasını olanaklı kılmaktadır. Görüşlerin olduğu gibi yansıtılabilmesi amacıyla alıntılara sık sık yer verilmektedir. Çalışmada katılımcıların deneyimleri alıntılarla bu nedenle aktarılmaktadır. Süreç sonunda bulgular açıklanmakta ve ilişkiler ortaya çıkarılarak anlamlandırılmaktadır (Özdemir, 2010). Şiddet deneyimini katılımcıların kendi ifadeleri ile ortaya koymak çalışmada önemli noktalardan biridir. Süreç ve sonrasında neler hissettikleri, tepkiler, mücadeleleri ve şiddetin failinin davranış kalıplarının ardında yatan gerçekliği anlama açısından, kendi cümleleri olduğu gibi aktarılmış daha sonrasında bu ifadeler ve durum arasındaki ilişkiler tartışma ve sonuç bölümünde açıklanmıştır.

Nitel araştırmada geçerliliğin sağlanabilmesi için tarafsız gözlem yapılması, iç tutarlılığın sağlanması, teyit etmede kullanılan stratejiler önemli olmaktadır. Yapılan çalışma, tüm bu maddeler çerçevesinde gerçekleştirilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Dijital ortamda kadına yönelik şiddetin nasıl gerçekleştiği, etkileri, nedenleri, kadınların mücadele etme biçimleri, dijital şiddet failinin iletişime geçme biçimi ve tavırları sorularına cevap bulmak ve temel olarak kadına yönelik dijital şiddet gerçeğini ortaya koymak amacıyla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte çalışmanın amacına ve çalışma şekline uygun olarak dijital ortamın güvenilirliği ve dijital şiddet ile fiziksel ortamdaki şiddetin ilişkisi üzerinde de durulmuştur. Dijital şiddete maruz kalan 6 katılımcıyla gerçekleştirilen birebir görüşmeler sonucunda elde edilen veriler, araştırmanın amacına yönelik hazırlanan yarı yapılandırılmış soruların temasına uygun olarak analiz edilmiştir. Analiz sonucunda ortaya çıkan veriler aşağıdaki başlıklar altında açıklanmıştır.

4.1. Demografik Bilgiler

Çalışma gönüllü olarak katılan 6 kadın katılımcının kimlikleri gizli tutulmak amacıyla 1'den 6'ya kadar kodlanarak yazılmıştır. Katılımcıların demografik bilgileri aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 3.

Çalışma Grubu Demografik Bilgiler

	Yaş	Eğitim	Meslek
Katılımcı 1	28	Üniversite	Öğrenci
Katılımcı 2	18	Lise	Öğrenci
Katılımcı 3	20	Üniversite	Öğrenci
Katılımcı 4	25	Üniversite	Araştırma Görevlisi
Katılımcı 5	28	Üniversite	Biyokimyager
Katılımcı 6	28	Üniversite	Çalışmıyor

4.2. Dijital Şiddete Dair Veriler

Bu başlık altında kadına yönelik şiddetin dijital ortamda nasıl gerçekleştiğine yönelik veriler elde etmek için hazırlanan sorular yer almaktadır. Bu sorular dijital şiddet biçimleri, nasıl gerçekleştiği, kadınlar üzerinde etkileri, dijital şiddetin faili, sosyal çevrenin tepkisi, kurumların ve hukuk sürecinin etkisi ya da yeterliliğine yönelik olmaktadır. Soruların amacı yapılan araştırmanın da temeli olan dijital şiddete maruz kalan kadınların bu süreçte yaşadıklarını tüm gerçekliği ile ortaya çıkarmaktır.

4.2.1. Maruz Kalınan Dijital Şiddetin Biçimi

Görüşmelerin başlangıcında ilk olarak kadınların hangi dijital şiddet biçimine, nasıl maruz kaldıklarını anlamak amaçlanmıştır. Bu amaçla katılımcılara maruz kaldıkları dijital şiddeti nasıl gerçekleştiği sorulmuştur. Katılımcıların hangi dijital şiddete maruz kaldıklarını ve neler yaşadıklarını anlamak amacıyla hazırlanan soruların cevapları şu şekilde olmaktadır:

“ Ben hem tehdit edildim hem de taciz edildim. Bu olayın dışında da birçok şiddete uğradım dijital alanda. Ama bunda hem benim fotoğrafım hem ismim kullanılmıştı. Hem de benimle alakalı var olduğu iddia edilen bazı videoların paylaşılmasıyla tehdit edildim ben. Instagram üzerinden. Instagram biosunda benimle alakalı cinsel içerikli videoların olduğunu, bunları aileme ve Google ifşa sayfalarına, porno sayfalarına göndereceğini, kendisiyle bir an önce iletişime geçmem gerektiği yazıyor.” (K1)

“Arada bir kahve içmeye Ziyapaşa taraflarına gidiyordum. Bir gün otururken orada beni görmüş. Instagramımı bulup eklemiş. Kabul etmedim. Kedi sahiplendirmesi yaptığım bir dönemde hesabımı açmışım. Hesabımı da açtığım için otomatik takibe düşmüş oldu. Orda fotoğraflarımı beğenmeye başladı. Bir şey yapmadım. Sonra direkt attığım bir instagram hikâyeme cevap verdi. Biraz konuştu ben cevap vermesem de. Kedi konusunda başladı sonra arkadaşımın arkadaşı olduğu içi de en son geri dönüş yaptım. Birazcık konuştuk. Ama gerçekten üslubuma o kadar dikkat ediyorum ki. Ben rahat bir insanımdır genelde ama gerçekten konuşmama çok dikkat ettim. Sonra birden bana ‘Öpüşelim mi’ diye yazmaya başladı. Sonra baya ilerledi ‘Şunu yapalım mı bunu yapalım mı, seni gezdireyim mi, içki ismarlayayım mı’ diye. Artık hiçbir şey dememeye başladım. Kendi kendine yazmaya devam etti. Gerçekten olmaz artık ısrar etme bu yaptığın şey tacize giriyor artık dedim.” (K2)

“Benim tanıştığım bir erkek vardı. Sevgili değildik. Romantik bir şeyler oluyordu. Buluşuyorduk, görüşüyorduk. Sonra öğrendim ki bir kız arkadaşı varmış. Ben de sonrasında görüşmek istemedim. O bunu kabul etmedi. Görüştüğümüz sırada birbirimize fotoğraf gönderiyorduk. Ama böyle nude gibi tam değil. Braletli fotoğraflar. Benim de her zaman taktığım bir kolye var. Yüzüm görünmüyor ama ben olduğum belli olacak şeyler var, kolyemden, benlerimden. Neyse ben sonra görüşmek istemediğimde ben öğrendim ki fotoğraflarımı kaydetmiş. Screenshot almış. Ve o fotoğrafları beni tehdit etmek için kullandı. Seninle eğer görüşmezsem- annemin ismini, babamın ismini vs. biliyor- onlara gönderirim dedi. Ben de her yerden engelledim görüşmek istemediğim belirtip. Çok da takmadım o kısmını. Sonra kardeşime yazmaya başladı ısrarlı bir şekilde. Kardeşime yazıyor, ismini bildiği arkadaşlarıma mesaj atıyor, twitterdan atıyor, instagramdan atıyor. ‘Ulaşmam lazım, görüşmem lazım’ diye. Başka hesaplardan bana yine yazmaya başladı. ‘Görüşmemiz lazım, çok önemli’. İntiharla tehdit etti beni. ‘Kendime zarar veririm, eğer benimle görüşmezsen kendime zarar vereceğim’. Bana mail atıyor, ibanım var ibanıma açıklamayla para gönderiyor. 5 lira gönderiyor mesela oraya açıklama kısmına görüşmemiz lazım mutlaka yazıyordu. 2017’den 2018’e kadar yaklaşık 1 sene sürdü.” (K4)

“ Sosyal medyadan öncelikle normal arkadaş vari konuşuyorduk, daha sonra emrivakiye dönmeye başladı. Okuluna geleceğim seni takip edeceğim gibi. Mezun olduktan sonra 2 sene onunla yaşamak zorundaymışım, o beni deneyecekmiş. Benimle yaşayabiliyor mu yaşayamıyor mu? Bunu gördükten sonra ya evlenirmişiz ya da beni bırakmış. Böyle bir şey yaşamıştım. Yaklaşık 1 sene kadar sürekli mesaj, engellenince başka hesaplardan yazdı, başka numaralardan arama. Yanımdaki arkadaşlarımla falan giydiği şeyleri bana yazıyordu. Geleceğim senin yanına diye bir sürü şey söyledi. O ara bir erkek arkadaşım olma durumu olmuştu o şekilde kesildi. Fiziksel olarak bir şey olmadı sadece sosyal medyadan devam etti. Mesaj, görüntülü arama gibi. Hiç karşıma çıkmadı ama karşıma çıkacağını belli edecek çok şey yaptı. Bana direkt kendisini göstermedi ama şunu giymişsin bugün bunu giymişsin gibi şeyler söyledi.” (K5)

Dijital şiddet biçimlerinden biri olan cyberflashing (siber teşhircilik) kadınların sıklıkla maruz kaldığı şiddet biçimlerinden biri olması, araştırma sırasında da dikkat çekmiştir. Görüşmelerde de bu şiddet biçimine maruz kalan iki katılımcı yer almaktadır.

“Online dersim vardı, sabah uyandım. Flört ettiğim biri vardı onunla tartışmıştık, başka hesap açmıştı. O sanarak bildirimi açtım. Instagram ’da gönderilen fotoğrafı görmek için kabul ediyorsun ya. Sonra baktım o malum fotoğraf. Nasıl o cesareti buluyorlar. Yani sevgilime bile o şekilde davranmam o şekilde mesaj atmam. Yani erkekler aşırı derece ileri gidebiliyor. O özgüven o cesaret nerden geliyor anlayamıyorum.” (K3)

“Ben bir çocukla konuşuyordum. Hani böyle arkadaş gibi. Muhabbetimiz ilerliyordu sonra başka yönlere gitmeye başladı konuşma. Sonra bana beklemediğim bir anda cinsel organın resmini attı. Şok oldum. Beklemiyordum hiç böyle bir şey. Çünkü ilk defa böyle bir şeyle karşılaşmıştım. Konuşmayı nasıl bitireceğimi bilemedim. Neyse bir şekilde bitti. O sırada hemen engelleyim diye düşünemedim bile. İletişimi kopardık sonra. O sırada beni dışarda gördüğü oldu. Mesaj attı sonra, arabaylayım gelim seni alayım, seni eve bırakayım diye. Ben hiçbir şekilde cevap vermedim. Sonra bu durum bu şekilde kapandı. Ayrıca fiziksel görünüşümle ilgili şeyler de var. Üniversitede kardeşimle benim aramda kıyaslama yapılıyordu sürekli. İlk başlarda şakayla başlıyor tabii ama sonra iğneleyici laflara dönüyor. Kilo olarak ne bilim dış görünüş olarak.” (K6)

Kadınların karşılaştıkları şiddet biçimlerinin genel olarak cinsel içerikli tehditler ve tacizler olduğu görülmektedir. Mahremiyete yönelik tehdit ya da teşhircilik dijital ortamda kadınlara yönelik kullanılan şiddet biçimleri olmaktadır. Katılımcıların fiziksel dünyada yaşadıkları takip veya gözetlemenin dijital dünyaya uzandığını gösteren tecrübeleri de bulunmaktadır. Kadınların mobil telefonlarına mesaj yoluyla ya da sosyal medyadaki kendi sayfaları aracılığıyla şiddette uğradıkları belirlenmiştir. Doğrudan şiddet içeren bir durumla karşılaşmalar bile psikolojik olarak bu durumu yaşadıkları, şiddet görme endişesi taşıdıkları da gözlemlenmiştir. IBAN yoluyla yaşanan şiddet ise oldukça sıra dışı bir taciz biçimi olarak tespit edilmiştir.

4.2.2. Dijital Şiddetin Etkisi

Dijital şiddete maruz kaldıktan sonra kadınların çevrimiçi ya da çevrim dışı yaşamlarında nasıl etkileri olduğu çalışmanın temel sorularından biri olmaktadır. Dijital şiddetin etkilerine cevap bulmak için katılımcılara yaşadıkları dijital şiddetin çevrimiçi ya da çevrimdışı yaşamlarına etkisinin olup olmadığı sorulmuş, eğer olduysa bu etkileri açıklamaları istenmiştir. Bu soruya yönelik cevaplar şu şekildedir:

“Ben sosyal medya hesaplarımın hepsini kapatmıştım. Hiç yoktu. Herkese sosyal medya detoxundayım diyordum ama ben, ondan kaçıyordum. Ki ben sosyal medyada paylaşım yapmayı çok seviyorum. Kendimi yok etmeye çalıştım. Unutturmaya çalıştım. Korkuyordum hani bir şey olur ekler, yorum yapar. Şimdi bütün hesaplarımı gizli kullanıyorum açıkçası, bundan dolayı. Ama 2021 yılında yine beni buldu. Facebooktan ekledi. Aklına yine geliyorum. Arkadaşlarımlayken dışarda bir kere çocuğu gördüğümü sandım mesela çok korkmuştum. Ama onlara söylemedim.” (K4)

“O dönemde özellikle etrafıma kuşkuyla bakıyordum. Acaba geldi mi? Beni izliyor mudur şu an? Arkadaşlarıma yakın durmayayım belki bir şey yapar? O sırada baya korkuyordum, etrafımdaki arkadaşlarıma da zarar verir mi korkusu yaşıyordum.” (K5)

“Benim çok fazla önyargım oldu. Sonra arkadaşlarım ilişkileriyle ilgili şeyler anlatırken -cinsel şeyler- onların yanlış olduğunu düşünmeye başladım kendi içimde. Yani sadece o dönemlerde böyle hissettim. Erkeklerden uzaklaştım çevremdeki. O çocuk tesadüf eseri bir arkadaşımın ortak arkadaşındı. Bu durum beni daha çok korkuttu aslında. Acaba beni söyler mi? Arkadaşımla bunu paylaşır mı? Kendimi suçlu hissetmeye başladım ben. Ben yanlış bir şey mi yaptım? Sürekli soru işaretiyle kalıyorsun sonra acaba hakkımda bir şey der mi? Böyle şeyler yaşamıştım o dönem.” (K6)

“Okuduklarımdan çok etkilendim. Bütün gün konuyu takip ederek ağladım. Moralim çok bozuldu ve o gün de bir şey yemek-içmek istemedim. Hatta erkek arkadaşımın bile konuşmak istemedim o da bir erkek olduğu için.” (K3)

Dijital şiddetin, kadınların çevrimiçi ve çevrimdışı hayatlarını olumsuz etkilediği görülmüştür. Korku, tedirginlik, kendini suçlama, sosyal yaşamda kurulan ilişkilerde eksiklik ile birlikte fiziksel olarak mide bulantısı gibi kadınların çevrimdışı hayatlarını da tesir eden olumsuz etkiler tespit edilmiştir. Dijital alanda ise kendilerini kısıtladıkları ve çok sesliliğin hâkim olduğu bu yeni alandan kendilerini soyutladıkları belirlenmiştir. Siber teşhirciliğe maruz kalan K3, olayın etkisinin üzerinde bütün gün sürdüğünü fiziksel olarak mide bulantısı yaşadığını ve öğlene kadar hiçbir şey yiyemediğini belirtmiştir. Ancak görüşme sırasında, hazırlanan soruların katılımcılara kendilerini istedikleri biçimde ifade etme olanağı tanınmasıyla birlikte ek bilgiler de elde edilmiştir. Katılımcının düşüncelerini anlatırken yukarıda yer alan yorumu dikkat çekmiştir. Dijital alanda tanık olduğu bir tecavüz haberinin ve yapılan yorumların üzerindeki etkisi, dijital şiddetin bir biçimi olan “tecavüz kültürüne maruz kalma” olarak değerlendirilmiştir.

4.2.3. Dijital Şiddetin Faili

Katılımcılara dijital şiddetin failinin kendilerine nasıl ulaştığı ve tanıdığı biri mi yoksa sadece dijital ortamdan kendisine ulaşan biri mi şeklinde sorular sorulmuştur. Bu sorular karşısında verilen yanıtlarda faillerin, dijital ortamı nasıl kullandığı, çizdiği profil ve düşünce yapısına dair bilgiler elde etmeye yönelik hazırlanmıştır. Çalışmanın amaç sorularından birini oluşturan bu soruya verilen yanıtlar ve bu yanıtlardan elde edilen verilerle belirli özelliklerin benzerliği aşağıda yer almaktadır.

“Bu kişinin kim olduğunu bilmesem de bir erkek olduğundan eminim. Yazdığı şeylerden böyle olduğunu düşünüyorum. Hatta bana sorduğu şeyler esnasında kendini tatmin ettiğini düşünüyorum, gerçek olamayabilir bu ama sorduğu sorular öyle. ‘Cinsellikte sertlikten hoşlanıyor musun, seninle daha önce hiç çok sert cinsel ilişkiye giren biri oldu mu’ tamamen cinsel fantezilere yönelik sorular sordu. Kendisi cinsel anlamda bir şeyleri tatmini edemediği için bunu bir şekilde birilerini rahatsız ederek o esnada kendini tatmin ederek yaptığını düşünüyorum ben.” (K1)

“Benden yaklaşık 8- 9 yaş büyük biri. Instagramdan tanınan, biraz da bilinen biri. Bazı filmlerde falan oynuyor. Şahsi olarak tanışım değil ama çevremden bildiğim biri. En sonunda koskoca adamsın benim abimin yaşındasın, birine durduk yere ‘Öpüşelim mi demek senin yapabileceğin bir şey değil’ dedim. ‘Birinin durduk yere yolda yürürken elinden tutabilir misin direkt tepki alırsın’ dedim. Hiçbir şey demedi. ‘Ben sana ne yaptım ki’ diye savunmaya geçti. ‘Ya ben seni kardeşim olarak görüyorum’ dedi. Bana bunu yaparken instgram hikâyelerinde, kadına tacizi önlemek için destekleyici şeyler paylaşıyordu.” (K2)

“Aynı üniversitedeydik ama benimle iletişime geçmesi dijital ortam üzerinden oldu. Swarm’dan mesaj atmıştı. ‘Seni gördüm şurada işte hatırlıyor musun’ diye. Ben de hatırlıyordum gerçekten öyle konuşmaya başladık. O zaman şeyi çok net hatırlıyorum. Ondan sonra asla görüşmemeye karar vermiştim. Bir tane Metro Turizm çalışanı bir kadını taciz etmişti. Otobüste kıza bakarak mastürbasyon yapmıştı. O olay üzerinde ‘Ne cesaretliymiş ha’ diye yorum yapmıştı. Bu açıdan bakabilmek bir olaya bence korkunç bir şey. Cesaret mi gerçekten bu?” (K4)

“İnternette tanıştık. Aynı üniversiteye gidiyorduk. Ama konuşmaya internette başladı. O olaydan sonra bir kere instagramdan mesaj attı. Bu konu açıldı ben ona yaptığının yanlış olduğunu söyledim. O benim bunu istediğimi söyledi. Muhabbettin bu

şekilde ilerlediğini, benim buna gönüllü olduğumu söyledi. Daha sonra ‘Biz çocuktuk o zamanlar, çocukça şeyler bunlar neden bu kadar takılıyorsun, böyle şeyler olabilir, konuşma o yönde ilerliyordu sende istiyordun’ gibi şeyler dedi.” (K6)

“Dijital ortamdan tanıştığım, Facebooktan tanıştığım biriydi. Bana sürekli şey diyordu ‘Senin rızana ihtiyacım var mı sanıyorsun bir sözümle seni evinden aldırırım’. Konuşmasının kesilmesinin nedeni de erkek arkadaşım olması. Erkek arkadaşımın olması ve onun yanına gidip geldiğimi duyunca ‘A artık ben o...larla takılmam’ deyip kendi kendine kesti. Bu kadar kolaymış aslında, erkek arkadaşımın olması yeterliymiş onun için.” (K5)

Dijital şiddet faillerinin, genel olarak kadınlara dijital ortamdan ulaşarak iletişimi başlattığı belirlenmiştir. Kurdukları iletişim ve şiddet nedenleri benzerlik göstermektedir. Şiddetin temelinde faillerin erkeklikleri üzerine yoğunlaştığı gözlemlenmiştir. Söylemlerinde suçlamalar ve etkilemeler dikkat çekmektedir. Kadınlar üzerinde hâkimiyet kurma isteği görülmektedir. İstedikleri karşılığı alamadıkları andan itibaren, iletişime geçtikleri dijital ortamı ve teknolojileri şiddet amaçlı kullanmaya başladıkları belirlenmiştir. Hâkimiyet kurma isteğinin reddedilmesi yani iktidarının devamlılığının tehlikeye girmesinde erkeklerin şiddeti tercih ettiği görülmektedir. Ayrıca K2, kendisini taciz eden dijital istismarcının, kadına yönelik şiddeti önleme konusunda paylaşımlarda bulunduğunu belirtmiştir. Faillerin, sosyal ağları davranış ve düşünce biçimlerinden farklı profiller çizerek kullanma olasılığı görülmektedir. Bu durum dijital istismarcıların dışarıya karşı göstermeye çalıştıkları imajları hakkında bilgi verebilir. Ayrıca kadına yönelik şiddet haberlerinde sosyal medyada hızla yayılan tepkilerin, toplumsal yaşama yansımadaki eksiğinin göstergesi olarak görülmüştür.

4.2.4. Yardım İstenen Kurumlar ve Hukuksal Süreç

Katılımcıların maruz kaldıkları şiddet karşısında yardım istedikleri kurumlar ya da hukuksal süreç başlatıp başlatmadıkları sorularak hangi çözümleri tercih ettikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu sorularla elde edilmek istenen amaç kadınların dijital şiddetle mücadele etme biçimlerinde hukukun ya da başka bir kurumun yer alıp alamadığına yöneliktir. Ayrıca dijital şiddet sorununda hukukun ya da kurumların nasıl işlediği anlaşılmak istenmiştir.

Dijital ortamda tehdit ve taciz edilmeye başladıktan hemen sonra emniyette giderek şikâyetle bulunan K1, yaşadıklarının çok enteresan ve tamamının çok aşağılayıcı olduğunu belirterek süreci şu şekilde anlatmıştır;

“ Karakolun kapısından girdikten sonra bir polis beni durdu ve ne için geldiğimi sordu. Sosyal medya üzerinden tacize ve tehdide uğradığımı söyleyip, şikâyetçi olmak istediğimi söyledim. Çok değişik bir tavırla ‘Ver bakim neymiş ya bunlar’ dedi ama sadece merakından. Bana yardımcı olacak kişi o değildi. Bunun ben de farkındaydım ama açtım sosyal medya hesabımı, mesajları okudu bir taraftan da beni süzüyor, ‘bu mesajları almayı hak etmiş miyim’ bakışlarını görebiliyorsun. İçerde danışmaya ulaşmadan önce kapıda yine bir polislerle aynı diyalogları yaşadık, onlar da merak ettikleri için mesajları okudu. En sonunda benimle ilgilenecek kadın polise yönlendirdiler. Ama daha kötüsü ben orda ifade verirken yine bir adam, rütbeli bir polis geldi. Aynen şu şekilde geçti karşıma ‘Ya dedi bacım sen geldin buraya ifade veriyorsun, iyi yapıyorsun da bu hesap gizli hesap, profil kendine ait değil, sen burada ifade vereceksin bir dünya zaman kaybedeceksin ondan sonra biz burada işleyeceğiz, sibere göndereceğiz, siber alacak işleyecek, savcılığa verecek bu mesela çok uzar, sen bu meseleden de bir şey çıkmasını umma’ dedi. Buna karşılık olarak ben de cevap verdim ‘Ne yapmamı bekliyorsunuz, ben buradan çıkayım gideyim, bu ya da buna benzer insanlar canları istediklerinde beni ya da başka insanları taciz mi etsinler bunu mu anlamalıyım’. O da ‘ Yok ben öyle bir şey söylemiyorum da gerek yok bu kadar tantanaya, uzatmaya falan’ dedi. Sonra ben de şey dedim “ Yani Cumhurbaşkanına yapılan hakaretlerde leblebi gibi sahte hesaplardaki kişileri buluyorsunuz ve tıklar tıklar içeriye atıyorsunuz, iş bana gelince mi hallolmaz çözülmez oluyor” dedim. O da dedi ki ‘Sen kendini Cumhurbaşkanıyla mı kıyaslıyorsun’. Ben bu noktada çok sinirlendim çok. Dedim ki ‘Ben Cumhurbaşkanıdan daha değerliyim. Çünkü bu ülkenin vatandaşıyım ve göreviniz beni korumak. Ben buraya bir mağduriyet yaşadığım için geldim ve sen buradan çekip gitmem gerektiğini söylüyorsun beni korumak yerine’. Daha sonra bağlı olduğum dernekteki hocalarımı aradım. Telefonla konuştular üç dakika falandı sanırım. Konuşmanın seyri şu şekilde değişti ‘Hanımefendiye çay su kahve ne istiyorsa yardımcı olalım” şeklinde değişti ama hala çözümlenmedi bununla alakalı bir tebligat geçmedi elime. (K1)

Sorulan sorular karşısında diğer katılımcıların, bir kurumdan yardım istememe ve hukuksal süreç başlatmamalarında nedenlerin benzerlik gösterdiği aşağıda verilen cevaplarda görülmektedir.

“ Hayır olmadı. Şikâyetle bulunmamanın nedeni uğraşmayacaklarını bilmem. Bu olayı polise yansıtmadım, ilgilenmezlerdi. ‘ Buna dikkat etseydin, bunu göze alsaydın, paymasaydın, çıkmasıydın’ kafası.” (K2)

“Aslında oldu uğraşmak istedim. Online olarak uğraşmak istedim, CİMER’e başvurmak istedim. Çok fazla uzun süren bir süre olduğu için ister istemez o zaman araya girince unutabiliyorsun. Ve sonucunda da ne olacağı konusunda tereddüttüm var. Hukuksal süreçte de farklı değil. Ve sırf kadına yönelik ifadeler. Sorulan sorular hep kadına yönelik. ‘Niye seni seçti, neden sana mesaj attı, sen ne paylaştın’. Ben bir şey paylaştıysam eğer onun bana mesaj atma hakkı yok. Bu çok açık. Sorular bana yönelik olacağını bildiğim için hiçbir şekilde ceza alacağına güvenmiyorum. Etkili mekanizmalar olduğunu ve bizim korunduğumuzu düşünmüyorum.” (K3)

“ Hayır. Bir yaptırım olacağını düşünmedim. Ne olacak, hiçbir şey yapılmaz diye düşündüğüm için.” (K4)

“ Hayır bulunmadım. Aslında böyle bir şey arasında kalıyorsun gerçek mi değil mi? Sosyal medyadan beni çok rahatsız etti ama bir karşıma çıksaydı evet ederdim büyük ihtimalle. Artık şikâyet edilecek boyutta derdim. Son dönemdeki gibi devam etseydi ederdim belki.” (K5)

“ Hayır. Şu an yaşasam belki şikâyet ederdim, ama o zaman düşünmedim.” (K6)

Kadınların herhangi bir kuruma güvenmedikleri ya da hukuksal süreçte inanmadıkları anlaşılmıştır. Kadına yönelik şiddet suçlarına verilen cezaların, kadınlar tarafından yeterli bulunmadığı görülmektedir. Katılımcıların şiddetin failinin değil, kendilerinin yargılanacağını ve suçlanacağını düşünmesi dikkat çekmektedir. Güvensizliğin ve cezaların yetersizliğinin, yaşadıkları şiddet olaylarını şikâyet etmelerine engel olduğu gözlemlenmiştir. Katılımcılardan hukuksal süreç başlatmak isteyen sadece bir kişi bulunmaktadır. K1’in deneyimlerinde, memurların konu hakkında bilgisinin eksik olduğu, yargılayıcı tavırlar sergilediği ve şikâyet etmesinin bir sonuca varmayacağı söylenerek vazgeçirilmeye çalışıldığı görülmüştür. Aynı zamanda görevleri olmamasına rağmen kendisini inceleyen, yargılayan tavırlarda ve söylemlerde bulunan memurların

erkek olması dikkat çekmektedir. Bu durum diğer katılımcıların şikâyet etmeme nedenleriyle örtüşmektedir. K1'in deneyimleri, kadına yönelik dijital şiddetin bir suç olarak değerlendirilmediğini ve önemsenmediğini de göstermektedir. Bulgularda yer alan kadınların güvensizliği ve şikâyetinde bulunan katılımcının maruz kaldığı tavırlar, hukuk sisteminin şiddeti engellemek ve adaleti sağlamaktan çok iktidarın lehine işlediği yaklaşımını kanıtlar niteliktedir (Benjamin, 2010).

4.2.5. Sosyal Çevre İle Paylaşım ve Tepkiler

Toplumun kadına yönelik şiddet sorununa karşı gösterdiği tepki, kadınların daha fazla sessizleşmemesi ve seslerini duyurması açısından önemli olmaktadır. Bu nedenle bu başlık altında sorulan soruda, dijital şiddette maruz kalan kadınların yaşadıklarını çevresiyle nasıl paylaştığı ya da paylaşmamasında hangi düşüncelerin etkili olduğunu, karşılaştıkları tepkilerde ise hangi düşüncelerin baskın olduğunu ve bu durum karşısında kendilerini nasıl konumlandıklarını anlamak amaçlanmıştır. Katılımcılara ilk olarak yaşadıklarını çevresiyle paylaşıp paylaşmadığı sorulmuş sonrasında ise paylaştıysa tepkiler, paylaşmadıysa nedenleri sorulmuştur.

“İlk başta olduğunda erkek arkadaşım, kız kardeşimle paylaştım. Arkadaşlarımla çok detaylı paylaşmadım. Çok yakınlarımla paylaştığım için destekleyicilerdi. Zaten bunu anlamayacağını düşündüğüm kişilere bahsetmedim hiç. Sanki gerçekten kendi suçunmuş gibi hiç kimseye bahsetmek istemiyorsun. Oysaki hiçbir alakası yok. Biriyle tanışmış olmak, seni kötü biri yapmaz ama yargılanmaktan korktuğum için hiç kimseye söylemedim.” (K4)

“ İkimiz var onunla paylaşıyorum. Konunun üstüne çok konuşmadık. Bence paylaşmama nedenlerinden biri de yargılanma düşüncesi. ‘Yargılar mı, beni mi suçlar’ diye. Çünkü toplumdaki algı şey, ben tacize uğradıysam ben suçluyum. Benim nerde olduğumun ne yaptığının ne giydiğimin hiçbir önemi yok. Sadece bunun suçlusunun o tacizci olduğunun farkında değiller. Aslında ben daha fazlasını yaşamadığım için şanslıyım. Bunun başka bir boyutu da var ama bunu da o kadar fazla yaşıyoruz ki ben bile şu an normal bir şeymiş gibi söylüyorum”(K3)

“Çok kişiyle paylaşmak istemedim. Ne yapacağımı da bilemedim. Belli bir süre sonra paylaştım zaten. O an kimseye söylemedim. Bir kişiyle paylaştım. O da şaşırdı çok

oldu. Ama sonradan bunun normal bir şey olduğunu da söyledi, internet ortamında böyle şeyler olabiliyor gibisinden.” (K6)

“Ailemle paylaşmadım. Arkadaşlarıma anlattım tabii ki. Bu çocuğun numarası bu, adı soyadı bu benim başıma bir şey gelirse bu çocuk yapmıştır diye.” (K5)

“Herkesle anlattım. Çünkü bu benimle alakalı benim yaptığım bir hata değil. Bu benim uğradığım bir saldırıydı ve insanlar böyle bir durum karşısında nasıl tepki vermeler gerektiğini bilsinler diye bu durumu kız arkadaşlarıma, kuzenlerime anneme tanıdığım çevremdeki herkesle bu durumu paylaştım. Hiç çekinmeden. Daha geleneksel tepkiler verenlerde vardı. İşte ‘Ya gerçekten elinde videoların varsa o zaman ne yapacaksın’. Bu durumdan korkan insanlar da oldu.” (K1)

Kadınların bu düşünceleri aynı zamanda şiddetin gerçekleşmesinde toplumun etkisini de ortaya çıkarmaktadır. Kadınların yargılanacağından korktuğu kalıp yargılar, toplumun yaygın söylemlerinde bulunmaktadır. Bu söylemler de şiddetin nedenleri arasında yer almaktadır. Bu nedenle şiddet söz konusu olduğunda sosyal çevre yani toplumun tepkisi önemli olmaktadır. Yanıtların çoğunda kadınların yaşadıkları şiddet olaylarından dolayı yargılanmaktan ve suçlanmaktan korktuğu belirlenmiştir. Çoğunlukla kendilerini yargılamayacağına inandıkları kişilerle paylaştıkları görülmektedir. Sadece bir katılımcı bunun kendi suçu olmadığını ve başkalarının da bu şekilde davranması için herkese anlattığını belirtmiştir. Ancak onun da gösterdiği tepki ve mücadelesinde, geleneksel tepkilerle karşılaştığı görülmüştür. Diğer katılımcıların suçlu olmadıklarını bildikleri ve buna inandıkları halde, karşılaşacaklarını düşündükleri tepkiler nedeniyle sessizleştikleri ve olayı çevrelerinden gizledikleri gözlemlenmiştir.

4.3. Dijital Ortamda Şikâyet Mekanizmalarının Yeterliliği

Etkili iletişim ve paylaşımlar gibi bu yeni ortamın sağladığı kolaylıkların yanında, güvenilirliği konusun da veriler elde etmek amaçlanmıştır. Dijital ortamda yaşanan şiddete karşı, sosyal medya gibi uygulamaların şikâyet mekanizmalarını kullanmaları ve etkili olup olmadığı düşünceleri üzerine katılımcılara sorular sorulmuştur.

“Bilmiyorum çok fazla aslında. Twitter ’da ben bir kere birini şikâyet ettim. Topluluk kurallarını ihlal ediyor diye. Uzun bir sürede olsa ben ettikten bir ay sonra döndüler. Twitter’a belki o açıdan güvenebilirim, şiddet içeriyor diye bir tweeti şikâyet

ettim. Hesabı askıya alıp tweeti silmişlerdi. O açıdan belki Twitter. Instagram şey var mesela birisini engellediğinde o kişinin oluşturabileceği yeni hesapları da engelle. Bu yeni geldi. Bu da bence iyi. Böyle şeylerle karşılaştıkça belki geliştiriyor olabilirler sistemlerini.” (K4)

“ Hayır, düşünmüyorum asla.”(K2)

“ Hayır, şikâyet mekanizmalarının etkili olduğunu düşünmüyorum. Şikâyetle bulunmadım ama etkili olacağını da sanmıyorum.” (K5)

“ Hayır. Zaten dijital ortamda da daha çok büyüyor olay, sonra seni suçlu durumuna düşürüyorlar.”(K6)

“ Asla düşünmüyorum. Bu konuda hiçbir şey yapılmıyor. Instagram gizlenen mesajlar diye bir bölüm yapmış, ayrı ama kesinlikle yeterli değil. Hiç yok.”(K3)

“ Fakültede birlikte çalıştığımız bazı arkadaşlarla paylaştım durumu. Onlar toplu halde bir şikâyetle bulundular hesap kapanmış olabilir. Ama yine de çok etkili olduğunu düşünmüyorum. Sadece kadına yönelik değil, şiddetle alakalı bir yardım mekanizmasının ya da çözüm ortağının olduğunu düşünmüyorum açıkçası.”(K1)

Dijital ortamın ve sosyal ağların şiddeti önleme konusunda etkili mekanizmalara sahip olmadığı belirlenmiştir. Çeşitli önlemler alınmasına rağmen yeterli ve hızlı işlemediği saptanmıştır. Katılımcıların dijital ortama güvenmedikleri gözlemlenmiştir.

4.4. Dijital Alanda Var Olma Biçimlerine Engeller ve İfade Özgürlüğü

Kadınların dijital ortamda kendilerini ifade ederken, görsel ya da yazı yoluyla paylaşımlar yaparken; nelere dikkat ettiği, oto sansür uygulayıp/uygulamadıkları ve bu duruma etki eden faktörlere dair veriler elde etmek amacıyla sorular sorulmuştur. Bu sorudaki temel amaç çalışmanın araştırma konusuna uygun olarak dijital şiddetin, kadınların dijital ortamdaki ifade özgürlüğüne ve var olma biçimlerine olan etkisini ortaya çıkarmaktır. Kendilerini özgürce ifade edip etmediklerine yönelik sorulara karşı cevaplar şu şekildedir;

“ Ediyorum ben biraz rahatım.”(K1)

“ Hayır, özgürce etmiyorum. Etsem ederim ama ihtiyaç duymuyorum. İnsanların birazcık kendilerini koruması gerekiyor o yüzden. Ben insanlara bir şey anlatırken aslında onlara izin vermiş oluyorum, yorum yapma hakkı veriyorum. Bir şey anlattığımda

‘ A aslında ben olsam şöyle yapardım’ diye yorum duyarsın arkadaşından. Yorum yapmasına izin veriyorum bir yandan. O yüzden kendimi bunun altında tutmamak için genelde paylaşmıyorum. Kendi içimde yaşıyorum ya da yüz yüze görüştüğüm arkadaşlarımla konuşuyorum.”(K2)

“Hayır, özgürce ifade etmiyorum, paylaşım yapmıyorum. Çünkü mesela bana göre çok normal bir fotoğraf, ama onlara göre farklı. Diyelim emoji atıp hikâyeme yanıt vermelerini yorum yapmalarını istemiyorum. Çok sevdiğim bir fotoğrafı açıksa eğer, profil fotoğrafım yapıyorum çok görünmesin diye. Paylaştığım fotoğrafları yorum geleceğini düşündüğüm yerleri (göğüs kısmını göstererek) kırıyorum. Hiçbir şekilde rahat değilim.”(K3)

“Ben favladığım şeylere bile dikkat ediyorum mesela Twitter’da. “Thats what she said” esprilerine çok gülüyorum, böyle cinsel bir espri. Espri ama bir yandan da herkesi tanımıyorum. Bu espriyi, Screenshot alıp arkadaşlarıma göndermek daha kolay geliyor. Ben güldüğüm şeyleri favlarım genellikle ama işte ‘ucuz’ biri olursun, yargılanırsın, ‘Bu kadın da böyle konuşuyor’ denmesin diye. Onu gören erkekler mesela şey düşünüyor ‘Bu kadın da bu espriye gülüyorsa demek ki hım’. Erkekler her anlamda yargılayıcı ve ‘slut-shaming’ yapabiliyorlar. Zaten onun dışında da çok rahat değilim, paylaşıırken de. Yüz kere düşünüyorum bir şey yazarken. Yazıyorum siliyorum taslak olarak kaydediyorum. Bunu şu an yazmalı mıyım diye.”(K4)

“ Hayır, özgürce etmiyorum. Genel olarak herkes çok fazla yargılayıcı ve her şeyi çok fazla biliyor. İnsanlar sosyal medyada şunun ayarını biraz kaçırıyorlar; kendi düşüncelerini özgürce ifade ederken, başka birisinin özgürlüğüne saldırıyorlar. Fotoğraf paylaşımlarda aslında paylaşırım genel olarak çok fazla. Ama tabii ‘A bu çok açılmış, bunu şimdi şöyle yorumlarlar’ deyip paylaşmadıklarım da var.”(K5)

“Tam istediğim gibi olmasa yine fikirlerimi ifade ediyorum. Bir keresinde bir konuda hiç tanımadığım birisi beni teröristlikle suçlamıştı.”(K6)

Kadınların tam olarak istedikleri biçimde, özgürce dijital ortamda var olamadıkları görülmektedir. Düşüncelerini ifade ederken, görsel veya metinsel paylaşım yaparken şiddete maruz kalmamak ve yargılanmamak adına kendilerini denetledikleri ve sınırlandıkları belirlenmiştir. Giydikleri kıyafetin açık olarak görülmesi düşüncesi bile paylaşımlarını sınırlandırmaktadır. Toplumda sıklıkla karşılaştıkları nasıl giyinmeleri ve nasıl görünmeleri gerektiği baskısı bu durumun nedenlerindendir. Bu baskı iktidarın

bedenlere kadar taşındığının bir başka göstergesi olarak görülebilir (Foucault, 2003). Kadınlar kendi bedenleri ve üzerine giyecekleri konusunda dahi şiddete uğramaktadır. K4 slut-shaminge maruz kalmamak için beğenilerine bile dikkat ettiğini söylemektedir. Dijital alanda kadınların maruz kaldığı şiddet biçimlerinden biridir. Bu kavram kısaca, aktif cinsel hayatı olan veya görünümü ve davranışları üzerinde cinsel hayatı ile ilgili varsayımlarda bulunularak kadınların aşağılanması anlamına gelmektedir (Goblet & Glowacz, 2021). Kadınlar tıpkı diğer konularda olduğu gibi cinsel hayatları söz konusu olduğunda yargılanmakta, aşağılanmakta ve etiketlenmektedir. Katılımcı 2, düşüncelerini özgürce ifade etmemesinin kendi tercihi olduğunu söylemiştir. Ancak nedenini başkaları tarafından eleştirilmemek olduğunu da belirtmiştir. Kendi tercihi gibi görünen bu durum aslında maruz kalmak istemediği negatif davranışların bir sonucudur. K2 özgürce ifade etmediğini ancak bunun kendi tercihi olduğunu belirtmiştir. Bu tercihin nedeni yine kendisini korumaya yönelik olduğu ifadelerinde görülmektedir. K1 kendini özgürce ifade ettiğini söylemiştir ancak kendini “rahat” olarak tanımlaması dikkat çekmiştir. Bu durum kadınların ifade özgürlüğü ve kendini olduğu gibi temsil etme gibi temel hakkını gerçekleştirirken dahi olması gerekenden farklı davrandığı düşüncesini yansıtmaktadır. Bu düşünce toplumda kadınlardan beklenen sessiz ve itaatkâr rollerin bir karşılığı olarak görülmüştür.

4.5. Dijital Şiddet ve Çevrimdışı Şiddet Arasındaki İlişki

Dijital şiddet, fiziksel dünyadaki şiddetin devamı olarak düşünülmektedir. Bu düşünce doğrultusunda şiddetin ortamı değişse bile etkisinin ya da nedenlerinin benzerliği durumunu anlamak amacıyla katılımcılara sorular yöneltilmiştir. Katılımcılara yaşadıkları ve tanık oldukları dijital şiddet ile fiziksel ortamda gerçekleşen şiddet biçimleri arasında bir benzerlik olup/olmadığı ve deneyimleri ile birlikte bu konu hakkındaki düşünceleri sorulmuştur.

“Yüzde yüz bir benzerlik var. Fiziksel ortamda kadına yönelik şiddet uygulanırken, insanlar hiçbir şekilde çekinmiyorlar. Çünkü hiçbir yaptırımı yok. Ya da bununla alakalı sağlam altyapıya sahip değiller. Sosyal medyada da aynı şekilde. Ben bunun için ciddi bir örneğiyim. Çok çirkin bir şekilde taciz ve tehdit edildim ama hala hiçbir geri dönüşünü alamadım. Şöyle de olabilirdi mesela, beni takip etseydi ve bir gün bir yerde bana tecavüz edip öldüre de bilirdi. Belki ondan sonra bu kişinin kim olduğu araştırılacaktı. Ona da

belki diyorum araştırılmaya da bilirdi. Çünkü hukuk sistemimiz böyle. Belki Twitter da falan gündem olursan o zaman bir yaptırımı olabilirdi.”(K1)

“ Bence aynı. Yaşattığı şey, psikoloji aynı. Ama mesela tabii ki de telefonda çıkıp sana dokunmuyor, fiziki biraz daha ağır oluyordur. Başkası bedenini sen istemeden dokunuyor. Bu daha travmatik bir olay, intiharla bile sonuçlanabiliyor böyle şeyler. Gerçi intiharla bu dijital olduğunda da sonuçlanabiliyor.”(K2)

“ Fiziksel ortamdaki şiddetin benzeri olduğunu kesinlikle düşünüyorum. Zaten dijital ortamda yapan birisi normal hayatında da böyle birisidir ve hatta dijital ortamda kat kat fazlasını yansıtıyordur. O cesareti de oradan alıyor zaten. Gerçek hayatta bir şey olmuyor, dijital alanda da hiçbir şey olmayacağından eminler. Bu rahatlıktalar.” (K3)

“ Kesinlikle bağlantılı. İkisinde de kadınlar açısından, kendini güvensiz hissediyorsun. Fiziksel dünyada, bir şiddete tanık olduğunda dahi kendini çok güvensiz hissediyorsun. Sosyal medya da olduğunda ben kendi evimde bile güvensiz hissediyorum. Güvende hissetmeme teması bence ortak bir tema. Ortak yönleri var ve benzeşiyor. Karşı taraf içinde motivasyon kaynaklarının aynı olduğunu düşünüyorum.”(K4)

“ Bu değişir gibi geliyor bana ama yani atıyorum bir otobüste yaşadığım bir taciz o daha böyle hastalıklı bir ruh gibi geliyor bana. Bunu yapanların gerçekten hasta olduğunu düşünüyorum ben. Ama sosyal medyanın birazcık daha can sıkıntısı, vakit geçirme ya da eğlence tarzı olarak görüyorlar. Birine atıyorum çıplak fotoğraf atmak karşısındaki insanı rahatsız ettiği için bu bazılarının hoşuna gidiyor ve bunu komik olarak görüyorlar. Ama fiziksel olanın daha hastalıklı bir durum olduğunu düşünüyorum.”(K5)

“ İkisi de travmalara sebep oluyor. Bu durumlar intihara kadar gidebiliyor. Aynı şeyler aslında. Biri fiziksel biri daha çok psikolojik aynı yola çıkıyor.” (K6)

Kadınların hem tanık oldukları hem de yaşadıkları şiddet biçimlerini göz önünde bulundurarak, fiziksel ortamdaki şiddet ve dijital ortamdaki şiddetin benzerlikleri olduğunu düşündükleri görülmüştür. Bazı katılımcılar kendilerine yöneltilen bu soru sonrasında fiziksel ortamda yaşadıkları taciz ve tehditleri anlatmışlardır. Ancak fiziksel ortamdaki şiddet örnekleri olduğu ve katılımcıların hayatlarına dair özel bilgiler verildiği için bu başlık altında anlatılan olaylara yer verilmemiştir. Katılımcıların dijital ortamda ve fiziksel ortamda yaşadıkları şiddet arasında ilişki ve benzerlik kurduğu gözlemlenmiştir. Benzerlikler ya da etkili olan faktörler açısından bir devamlılığın söz konusu olduğu yukarıda yer alan verilerde analiz edilmiştir. Etkilerinin ve nedenlerinin

bağlantılı olduğu ve ortak temanın güvende hissetmeme olduğu belirlenmiştir. Dijital şiddetin etkilerinin olumsuz sonuçları ile beraber fiziksel ortamda gerçekleşen şiddetin daha travmatik olduğunu belirten düşünceler de bulunmaktadır.

4.5.1. Dijital Şiddetin Gerçekleşmesinde Etkili Faktörler

Kadına yönelik dijital şiddetin nedenlerine dair bilgiler elde etmek çalışmanın amaçlarından biri olmaktadır. Araştırmanın amaç sorularına uygun olarak bu nedenler üzerinde durulmuştur. Dijital ortamın sağladığı kolaylıklar dışında, bireylerin bu davranışları gerçekleştirmesinde etkili olan birçok faktör bulunmaktadır. Dijital şiddette maruz kalmış katılımcıların yaşadıklarında; toplumsal, sosyal, bireysel veya yapısal hangi etkileri baskın olarak gördüğü sorulmuştur. Bu soru üzerine düşüncelerini aktaran katılımcıların cevaplarından aşağıdaki veriler elde edilmiştir.

“ Zaten mahalle baskısı dediğimiz şey büyük bir etken. İnsanlar bununla yaşadıkları için kendi doğrularının bu olduğuna inanarak büyüyorlar. Önüne çıkan ilk bikinili kadın fotoğrafına da ‘Numaram şu’ yazabiliyorlar. Çevresel faktörler büyük etken. Yetiştirilme tarzı, aile çok fazla etken. Mutsuz insanlar, o kadar mutsuzlar ki çevrelerine öfke ve nefret saçıyorlar. Kişisel yetersizlik, özgüven eksikliği de çok etkili bence bu durumda.”(K5)

“ Cezalandırılmıyorlar. Ne hukuksal olarak ne toplumsal olarak. Gayet arkadaşlarıyla görüşmeye devam ediyorlar. Mesela erkek arkadaşları bana bunu yaptığını biliyorlardır. Kendi açımdan da yargılanmaktan korkunca paylaşılmıyor, paylaşılmadıkça da böyle devam ediyor suskunluk. Mesela ben bunları sadece kendi çevremden çok az kişiyle paylaştım. Bunun sebebi ‘Sen niye böyle biriyle takılıyorsun, niye cevap veriyorsun, görüşmek zorunda mıydın, tanımadığın adamlarla görüşürsen böyle olur’. Böyle şeyler var. Toplumda söylenen şeyler bunlar. Bu bahsettiğim olaydaki kişide böyle tam kendini her konuda büyük gören biriydi, erkek ya işte.”(K4)

“ Toplumsal olarak bakınca erkekler kendi aralarında zaten yazarım ederim illa ki bana cevap verir diye bakıyor. Mesela ‘sırf arabasını atıp binmek ister misin’ diyor. Attığı bir araba fotoğrafı ya da kolundaki saatle bir kadını elde edebileceğini düşünüyor.”(K3)

“Bence bazı erkeklerin kafasında şöyle bir şey var ‘Ben bunu yapabilirim, ben bunu bu kişi üzerinde kullanabilirim’ böyle düşünüyorlar.”(K2)

“ Çok enteresan bir şey anlatabilirim bununla alakalı. Ben kahve içmeyi çok seviyorum, onu da sütsüz ve şekersiz içiyorum, bununla alakalı bir hikâye paylaşmıştım ‘

Ben gerçek bir kafein bağımlısıyım' diye. Bildiğim biri benim o hikâyeme cevap vermişti 'Sen americano içtiğine göre muhtemelen alkolde alıyorsundur, seks de yapıyorsundur, Allaha da zaten inanmıyorsundur' gibi böyle hiçbir yere koyamadığım çok saçma bir tepki vermişti bana. Yani ne paylaştığının hiçbir önemi yok, birileri içindeki o nefreti kusacak bir alan buluyor. İşte bunu bir kahveyle yapıyor, kimisi bir şort giydiği için yapıyor, kimisi açık olduğun için kimisi kapalı olduğun için yapıyor.'”(K1)

Ataerkil toplumsal yapısı, buna bağlı olarak gelişen kalıp yargılar ve aile yapısı başlıca etkenler olarak görülmektedir. Erkeklerin kendilerine olan sınırsız güvenin yaratmış olduğu baskı kadınlar üzerinde gözlemlenmektedir. Kendilerine yöneltilen şiddet içerikli davranışların temelinde bu güvenin olduğunu düşündükleri cevaplarda yer almaktadır. Cezaların yetersizliği bir başka neden olarak belirlenmiştir. Hem fiziksel hem de dijital ortamda kadına yönelik gerçekleşen şiddetin yeterli şekilde cezalandırılmaması, yaptırımların hem toplum hem de yasalarda uygulanmaması nedenler arasında gösterilmiştir. Özgüven eksikliği, mahalle baskısı ya da kendisinden farklı gördüğüne öfkesini yöneltmek gibi kişiye ve toplumsal yaşama bağlı etkenler de nedenler arasında görülmüştür.

4.6. Dijital Ortamda Kendi Güvenliğini Sağlama Yöntemleri

Dijital şiddete karşı kadınların kendilerini korumak amacıyla gerçekleştirdiği savunma mekanizmaları bulunmaktadır. Katılımcılara dijital şiddete maruz kalmamak adına gerçekleştirdiği savunma mekanizmaları var mı varsa bu yöntemlerin neler olduğu sorulmuştur. Bu soruyla kadınların kendi güvenliklerini sağlamak amacıyla hangi yöntemleri kullandıklarını öğrenmek ve mücadele biçimlerini anlamak amaçlanmıştır. Elde edilen bulgular şu şekildedir;

“Ben profil fotoğraflarımın bireysel tek başıma olmasını isterim. Çünkü benim yani varlığım bireysel. Ben ve eşim değil. Ama beni en son ekledikten sonra o kişi, eşimle fotoğrafımı profil fotoğrafım yaptım. Kendimi koruma amaçlı, ‘hani yalnız değilim’ demek için. Hesaplarımı zaten gizlide kullanıyorum, yazdıklarımı paylaşımına dikkat ediyorum. Mesela hesabımı açtım tezim için, tamamen fotoğrafsız olmasını da istemedim ama çoğu fotoğrafımı gizledim. Üç tane falan bıraktım. Korkuyor çünkü insan.””(K4)

“Hesabımı gizli kullanıyorum. Ya da ekleyenleri eğer tanımadığım bir insansa, ilk ben ekliyorum. Acaba tanıdığım biri mi? Profiline bakıyorum, etiketlendiği fotoğraflara bakıyorum; rahatsız edici unsurlar var mı kontrol edip ondan sonra kabul edip etmeme arasında tercih yapıyorum.”(K5)

“Benim hesabım gizli ama bence bu hiçbir şekilde bir çözüm değil. Sitelerden gizli hesaplara da erişilebiliyor. Yani hiçbir şekilde güvenlik yok artık. Ben de hesaplarımı gizli kullanıyorum. İstesene de istemesene de o mesajlar bir şekilde gelmeye devam edebiliyor. Çözümü yok bence.”(K6)

“Tanımadıklarımı reddetmek, hesabımı gizli kullanmak, yanıtları kapatmak, engellemek.”(K3)

“Aslında ben hesabımı açık olarak kullanıyordum. Sonrasında hesabımı takip eden üç dört tane pornografik içerikli sayfa olduğunu fark edince hesabımı geri kapatma ihtiyacı duydum. Çünkü herhangi bir fotoğrafımın shoplanıp böyle bir sayfada paylaşılmasını istemediğim için.”(K1)

Görüşmelerde katılımcılardan biri, yaşadığı iki farklı dijital şiddet biçimi taciz ve siber tehditliliği örnek vererek ifşa yoluyla mücadele ettiğini belirtmiştir;

“ Ben de screenshot alıp yaklaşık on beş bin kişinin takip ettiği bir sayfada paylaştım. Baya etiketleyerek paylaştım. Hiçbir şey yazmadım. Penis resmini atan kişi daha sonra yalvardı ne olur kaldır diye. Daha önce anlattığım diğer olayda da ‘ben sana ne yaptım’ diye savunmaya geçtiğinde o kişi, yazdıklarının screenshotlarını attım. ‘ Bak burada adın geçiyor, ben bunları post atsam, seni etiketlesem, senin hesabına giren 20 bin, 30 bin insan var’ dedim. ‘Etiketlenen kısmına bakarlarsa bunu görecekler’ dedim. ‘Bunun olmasını istiyorsan bu olaya devam et’ dedim.”(K2)

Kadınların maruz kaldıkları şiddet biçimlerine karşı dijital alanın olanaklarını kullanarak, benzer yöntemler geliştirdikleri görülmektedir. Bunlar hesabı gizli kullanma, yorumlara kapatma ve engelleme olarak sıralanmaktadır. Katılımcılardan K2 kendisini taciz eden dijital istismarcılara karşı dijital ortamda bir mücadele biçimi olarak da adlandırılan ifşa yöntemini tercih etmiştir. Bunun sonucunda istismarcının itibar kaybı tedirginliği ile geri çekildiği görülmektedir. Evli olan K4’ün ise eşiyle olan fotoğrafını

profilinde kullanarak kendisini korumak istemesi farklı bir yöntem olarak dikkat çekmektedir.

4.7. Dijital Şiddet Sorununa Yaklaşım ve Çözüm Beklentileri

Dijital şiddete maruz kalanların kendi deneyimleri doğrultusunda, sorunun çözülmesi yönünde beklentileri önemli olmaktadır. Bu nedenle bu durumu yaşamış kadınların ne istedikleri, genel olarak nelerin değişmesi gerektiğini düşündükleri ve çözüm önerilerine dair geniş kapsamlı düşünceleri anlaşılmak istenmiştir. Dijital şiddeti önleme konusunda siyasal, hukuksal ya da toplumsal genel olarak nelerin yapılması veya değişmesi gerektiğini düşündükleri şeklinde soru yöneltmiştir. Bu başlık altında elde edilen veriler şu şekildedir;

“ Hukuki yönden bu az kalıyor hem çevrimiçi hem çevrimdışı, tamamen az kalıyor. Birazcık daha geliştirilmesi lazım. Daha ciddiye alınması lazım.”(K2)

“ Dijital şiddetin de bir gerçek bir şiddet olarak görülmesi ve cezalandırılması derim ama gerçek şiddet de cezalandırılmadığı için maalesef. O konu biraz sıkıntılı. Ama dijital şiddetin de tıpkı gerçek bir şiddet olarak değerlendirilmesi gerekiyor. Hakaretse bile bir hakaret davası olarak görülmesi gibi. Ama bundan bir şey çıkmaz falan deniliyor. Hesap bulunana kadar yirmi beş bin yıl geçiyor. Sosyal olarak da sosyal normlar çok farklı tam bir şeyler diyemiyorum. İnsanların değişmesi gerekir ama normlar nasıl değişir yani pek emin değilim.” (K4)

“ Öncelikle siyasetin önemi çok büyük. Devlet kurumları bizi korumadığı sürece biz kendi başımıza neler yapabiliriz, nereye kadar mücadele edebiliriz? Toplumsal olarak bir arada belki üstesinden gelinebilir. Ama yine de bunun için belirli yasaklar gerekli. Bir şekilde bizlere sorulabilir. Hangisinin etkili olacağını, bizler yaşadığımız için bizler biliriz. Buna göre bir yol izlenebilir. Toplumsal olarak zihniyetlerin değişmesi gerekiyor.”(K3)

“Gerekli cezaların yapılması, cezaların daha caydırıcı olması gerekiyor. Bence insanlar daha çok sosyalleşip, hobilerinin olması ya da insanlarla dışarı çıkıp kahve içmenin lüks olmadığı zaman, ancak kendi mutluluklarını sağlayabildikleri koşullar gerçekleştiğinde bu durum azalacak. İnsanlar mutsuz, dışarı çıkamıyorlar, hobilerini gerçekleştiremiyorlar, aktivite yapamıyorlar. Hatta çoğu insan bir hobisinin olacağını bile farkında değil. Çünkü bunlar insanlar için lüks. Bunlar lüks olmadığından insanlar

kendi hayatlarında tatmin olduklarında, diğer insanlarla uğraşmayı bırakıp, kendilerine bakacaklar diye düşünüyorum.” (K5)

“ Bence artık insanlar şu saatte orada ‘Ne işi varmış’ demek yerine, o erkeklere tepki vermeye çalışmalı. . Cezaların zaten hiçbir yaptırımı yok ki. Sürekli kıyafetlerine bile göre indirim alıyorlar. O insanın ya da bir çocuğun bir hayvanın ruhsal açıdan gördüğü zararı düşünmüyorlar maalesef. Kravat taktı diye ceza indirimi alabiliyorsa. Yani o insanlar yüzündeki morlukla gitse bile o adamlara yine bir şey olmuyor. Ya da ne bilim balkondan atılan insanlara intihar süsü veriliyor. Ya da bir madde kullandığı yazılıyor. İstedğini kullanabilir o insanlar ama hiçbir şey bir başkasına zarar verme hakkı yok. Olmamalı da ama hiçbir hukuksal yaptırım yok. Sadece insanlar ses çıkarırsa bir yaptırım oluyor ama o da maalesef yeterli cezalar değil.” (K6)

“ Sosyal medyadaki özgürlük alanın kısıtlanmasıyla alakalı anayasa çalışmalarını doğru bulmuyorum açıkçası. Sosyal medyadaki tacizi şiddete önlemenin yolu, diğer aslında suçsuz olan insanların özgürlük alanını kısıtlayarak olmamalı. Çok ciddi şekilde fikirlerimizi ifade ettiğimiz aslında birçok alanda da ses çıkarabildiğimiz, yön verebildiğimiz bir alan sosyal medya alanı. Ben burada fikirlerimi paylaşırken hiç kimse için önemli değil. Çünkü ben tek kişiyim. Ama bun bunu Twitter’da yaptığım zaman binlere belki milyonlara ulaşabiliyorum ve çok utanç verici bir şekilde bir çocuk istismarcısının hapse girmesini sağlayabiliyoruz. Ama şiddetten dijitalde ya da gerçekte önlenmesinin tek bir yolu var. O da insanlara ‘ şiddetsizliği’ öğretmek. Çünkü siyasetin içinde şiddet var, televizyonda şiddet var, dizilerde, filmlerde, sosyal hayatta, trafikte, okulda, evde her yerde şiddet var.”(K1)

Kadınların yaşadıkları şiddet olaylarının çözüm kısmında söz hakkının ve fikirlerinin önemli olduğu ve bu nedenle dikkate alınmak istedikleri görülmektedir. Katılımcılar, kadınları suçlayıcı ve yargılayıcı ifadelerden vazgeçilmesi gerektiğini belirtmiştir. Dijital şiddete maruz kalan ve yaşamlarında sıklıkla şiddete tanık olan katılımcılara göre siyasetin, medyanın, toplumsal yapının, kültürün, eğitimin, hukuk sisteminin ve ekonominin gerçekleştirilmesi gereken değişimlerde önemli etkenler olduğu anlaşılmıştır. Bu durum dijital şiddet sorununa bütüncül yaklaşılması gerekliliğini kanıtlar niteliktedir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE SONUÇ

Çalışmanın başlangıcından itibaren önemle üzerinde durulan noktalardan biri kadına yönelik dijital şiddet sorununu bütüncül olarak ele almaktır. Dijital şiddet, bu nedenle çalışma sürecinde kavramsal temelden başlayarak günümüze kadar tüm ilişkiler çerçevesinde ele alınmıştır. İktidar, medya, dil, tarihsel dönüşümler, toplum ve kültürel özellikler bu ilişkilerin çerçevesini oluşturmaktadır. Şiddetin varlığını bu çerçevenin dışında ve bağımsız düşünmek mümkün olmamaktadır. Gücü elinde bulundurma, gücü korumak ve devam ettirmek amacıyla şiddetin bir araç olarak kullanıldığı ortadır. Bu zamanla daha örtük biçimde, hukuk yoluyla, bedenler üzerinde, nesnel veya öznel biçimlerde, öteki yaratarak veya simgesel olarak birçok farklı biçimde gerçekleşmektedir. Kimliklerin nasıl inşa edildiği, benliklerin hangi düşüncelerde konumlandırıldığı şiddetin nedenleri arasındadır. Gerçekleşen bu biçimlerde iktidarın lehine inşa edilen anlamlar kültür, aile, eğitim, din gibi toplumsal kurum ve toplum yapısında etkili olan medya ile kitlelere ulaşmaktadır. Medya ile dil, söylemler ve sembollerle bireyin aklına yer eden ayrışmalar zihinlerde meşrulaştırılır. Şiddetin beslendiği ve sonunda yeniden yarattığı algılar, ayrıştırmalar ve kategorileştirmeler; bireylere iktidar tarafından uygulanan örtük bir şiddet olmakla birlikte, kişilerin başkalarına uyguladıkları diğer şiddet türlerinin de etkeni ve meşrulaştırıcısı olabilmektedir. Şiddet genel olarak gücü elinde bulduran taraftan, varlığı iktidara tehdit olarak algılanan ve öteki olarak görülene uygulanır. Bu nedenle iktidarın erkek ve erkeklikle özdeşleştirildiği ataerkil yapıda, şiddetin yöneltildiği taraf sıklıkla kadınlardır. Toplum içerisinde var olan tüm bu ilişkiler ağı, yeni bir alana aktarılmakta ve dijital şiddet günümüzde yaygınlaşarak kendini bu şekilde göstermektedir.

Kadınların bedenleri, düşünceleri, giyimleri, davranışları kısaca hayatları iktidar olanın gücüyle sınırlandırılmakta ve baskılanmaktadır. Bu sınırların dışına çıktığı düşünülen kadınlar şiddete maruz kalmaktadır. Kadına yönelik şiddet, zamanla farklı şekillerde ancak benzer nedenlerle dijital ortamda devam etmektedir. Tüm bu düşünceler izinde gerçekleştirilen literatür taraması ve yapılan görüşmeler, kadına yönelik şiddetin dijital alanda nasıl gerçekleştiğini, biçimleri, etkilerini, nedenlerini, şiddetin failini, kadınların mücadele etme ve var olma biçimlerini araştırarak; kadına yönelik dijital şiddet gerçeğini tüm yönleriyle ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın içerik

ve kapsamı dolayısıyla dijital şiddetin, fiziksel ortamda gerçekleşen şiddetle benzerlikleri ve dijital ortamın özelliklerine dair bilgiler de elde edilmiştir.

Kadına yönelik şiddet, dijital ortamda sosyal ağlar, paylaşımlara yapılan yorumlar, mobil telefonlar hatta banka hesapları yoluyla gerçekleştirilebilmektedir. IBAN üzerinden dahi gerçekleştirilen taciz, dijital ortamda ısrarlı takibin boyutunu göstermektedir. Dijital ortamın sağladığı tüm olanakların nasıl şiddet aracına dönüştüğü, gerçekleştirilen çalışmanın verilerinde görülmektedir. Kadınların dijital alanda taciz, ısrarlı takip, tehdit, siber teşhircilik gibi birçok şiddet biçimine maruz kaldığı araştırmanın sonucunda anlaşılmıştır. Bunlar en sık rastlanılan dijital şiddet biçimleri olmaktadır. Görüşmeler gerçekleştirilirken katılımcılar, sıklıkla birden fazla dijital şiddette maruz kaldıklarını da belirtmişlerdir. Ancak birini detaylıca anlatmayı tercih ederek, deneyimlerini diğer sorularda açıklayarak aktarmaya devam etmişlerdir. Bu durum kadınların sadece bu çalışmada yer alan şiddet biçimine değil, birden fazla dijital şiddet biçimine maruz kaldıklarını göstermektedir.

Dijital şiddet kadınların hem çevrimiçi hem de çevrimdışı yaşamlarını ve eylemlerini etkilemektedir. Çalışmanın araştırma sorularından birini bu etkiler oluşturmaktadır. Bu sorunun cevabı üzerine elde edilen bilgi, kadınların hem çevrimiçi hem de çevrimdışı yaşamlarında olumsuz etkilerin söz konusu olduğudur. Kadınlar korku, tehditle baskılanma, stres, mide bulantısı, gün boyu bir şey yiyemem gibi hem fiziksel hem de psikolojik etkiler yaşamışlardır. Bir başka etki ise sosyal sonuçlardır. Katılımcılardan biri dışarda karşılaşmaktan korktuğunu, sosyal medyada aktif olmayı sevdiği halde kendini tüm dijital ortamlardan yok etmeye çalıştığını söylemiştir. Bu durum, kamusal alanda varlıkları kısıtlandırılmaya çalışılan kadınların, kendilerini özgürce ifade edebilecekleri yeni bir alanda, korku ve tehdit nedeniyle sessizleştiğini, hatta kendini o alanda tamamen “yok etmeye” çalıştığını göstermektedir.

Dijital şiddetin, kadınların dijital alandaki varlığına etkisi kendilerini ifade etme biçimlerine de yansımaktadır. Dijitalleşmenin en önemli özelliği, sağladığı eşitlik ve özgürlük alanı olarak görülmektedir. Bilgiye erişim, aynı andalık, fikirlerin ifade edilmesi, bireylerin seslerini istedikleri kadar duyurabilmeleri ya da azınlıkların kendilerini temsil edebilecekleri yeni bir alan. Ancak yapılan çalışmada görüldüğü gibi bu durum birçok açıdan gerçekleştirilememektedir. Kadınların varlığı ve kendilerini ifade etme biçimleri de bunlardan biridir. Dijital şiddete maruz kalan kadınların, dijital ortamı kullanma biçimleri maruz kalacakları her türlü şiddet eyleminden kendilerini korumak

adına sınırlanmaktadır. Var olan kalıp yargılarla tanımlanmamak, suçlanmamak, aşağılanmamak ve tacize uğramamak için düşüncelerini, paylaşımlarını hatta beğenilerini bile kısıtlamaktadırlar. Kendilerine göre açık olmayan ama başkaları tarafından eleştirileceğini bildikleri için fotoğraflarını kırpmaları ya da hiç paylaşmamaları bu kısıtlanmalardan sadece biridir. Kadınların aldıkları kararlarda öncelik kendilerini korumaktır. Bulundukları ortam ve davranış biçimleri bu durumun gerçekleşmesini zorunlu kılmaktadır. Başka bir katılımcı cinsellik konulu bir espriye güldüğünü ancak 'slut-shaming' maruz kalmamak için beğenmekten bile kaçındığını anlatmıştır. Dijital şiddetin bir biçimi olan slut-shaming, toplumun var olan özelliklerinin dijital ortama yansıdığının göstergesidir. Erkeklerin cinsel hayatları onların güçlü özelliği olurken, kadınların bu ve benzeri konularla ilgili herhangi bir davranışı aşağılanmasına, utandırılmasına ve etiketlenmelerine neden olmaktadır. Tüm bunlar, dijital ortamda da kadınların kendilerini oldukları gibi yansıtmalarını ve varlıklarını özgürce ifade edemediklerini engellemekte, paylaşımlarına oto sansür uygulamalarına neden olmaktadır. Bu durum dijital şiddetin kadınlar üzerindeki etkilerinin bir sonucudur.

Çalışmanın bir başka amacı dijital ortamda şiddetin faillerinin özelliklerine dair bilgiler elde etmektir. Araştırmanın sonunda belirli özellikler ve benzer noktalar ortaya çıkarılmıştır. Dijital alanın sağladığı kolaylıklar dijital şiddet faillerinin, yüz yüze gerçekleştiremediği iletişimi kurmalarını sağlamıştır. Israrlı bir şekilde iletişime geçmeye çalışılmakta veya belli bir noktadan sonra kadınların kurduğu iletişimi kesme isteği kabul edilmemektedir. Kadınların tepkileri karşısında, suçun reddedilmesi, abarttığının ya da yanlış anladığının iddia edilmesi ve hatta eylemlerinin sorumluluğunu kadınların üzerine yüklenmesi benzerlikleri bulunmaktadır. İstismarcıların olduklarından farklı profil çizimleri durumu da söz konusudur. Bu dijital ortamda bir taktik olarak değerlendirilebilir. Ayrıca kadınların rızasının bir öneminin olmadığı, faillerin belirtilen söylemlerinde ve eylemlerinde görülmektedir. Katılımcılardan birinin iletişim kurmayı reddetmesine rağmen ısrarlı şekilde takip ve taciz edilmesi; rızasının olmadığını belirtmesiyle değil, bir erkek arkadaşının olmasıyla son bulmuştur. Bu bakış açısında, başka bir erkeğin varlığı, bir kadının rızasından daha önemli görülmektedir. Yine rızanın önemli olmadığı siber teşhircilik ise erkeklerin iktidarlarını cinsellikle bağdaştırmasının bir sonucudur. Bir penis resmini istediği herhangi bir ortamda paylaşmak ve izinsiz olarak göndermek 'bunu yapabilmeyi hak görme' inancından gelmektedir. Bu hak görme inancı ise kadın üzerinde kurmak ve sürdürmek istediği iktidarıyla ilgilidir. İstismarcılar

açısından bir kadının sosyal ağlarda bulunması veya herhangi bir iletişime karşılık vermesi, yapılacak her eyleme rızası olduğu düşüncesi yaratmaktadır. Kültürel yapıda kadınların rızası marjinalleştirilmektedir. Bu durum erkek egemen yapıda, kadınlar ve erkeklere yüklenen özelliklerin bir sonucudur. Erkeklerin yaptıkları sorunlu davranışları tamamen doğal görmesi ve kadınların gelişen her durumdan sorumlu tutulması bu nedenlerdendir. Erkek olmaları ve erkeklikleri, faillerin güvendiği ve motivasyonunu aldığı ilk noktadır. Israrla takibi ve tacizi sorun olarak görülmemekte, kadınların onları reddetmesi bir suç gibi görülmektedir. Şiddet, reddedilmenin doğal bir sonucu gibi sunulmaktadır. Davranış biçimleri ve kadınlara yönelik söylemlerine bakıldığında, dijital istismarcı olarak da adlandırılan bu bireylerin sahip oldukları düşünce yapısı bu özelliklerden oluşmaktadır. Bu özelliklerde ve düşüncelerde bireylerin var olmasında ise toplumun yapısı, eğitim, kültür, inançlar, iktidar yapısı ve tüm bunların yeniden üretilerek topluma yansıtıldığı medya etkili olmaktadır.

Kadınların mücadele etme biçimleri dijital şiddet sorunun çözümünde önemli olmaktadır. Bu nedenle çalışmanın araştırma sorularından birini de dijital şiddet karşısında kadınların mücadeleleri oluşturmaktadır. Hesabı gizli kullanma, yorumlara kapatma, engelleme, kendileriyle iletişime geçen kişilerin ilişkili olduğu görsellere bakmak ve incelemek gibi yöntemleri kullanarak kendilerini dijital ortamın sağladığı imkânlarla korumaya çalışmaktadırlar. Evli olan tek katılımcı, kendini taciz eden kişiden korumak ve tekrar iletişime geçmesini engellemek istediği için eşiyle olan fotoğrafını koyduğunu belirtmiştir. Bunun nedeni çoğunlukla erkek olma düşüncesinin güveniyle ve önemiyle hareket eden istismarcıların, başka bir erkeğin varlığında geri çekilmesidir. Bu durum dijital ortamda da genel olarak aynı şekilde ilerlemektedir. Dijital şiddetle mücadele etme biçimlerinden biri olan ifşa yöntemini katılımcılardan biri uygulamıştır. Sonucunda itibar kaybı tehlikesiyle karşılaşınca geri adım atıldığı da görülmüştür. Burada da bir kadının rızasından çok erkeğin kendi itibarının zedelenme korkusu ön plana çıkmaktadır.

Şiddetle mücadelede en önemli güçlerden biri hukuk olmaktadır ve kadınların maruz kaldıkları dijital şiddette karşı mücadelelerinde de hukukun yeri önemlidir. Bu nedenle çalışmanın amacı doğrultusunda bu konuya dair bilgiler elde edilmek istenmiştir. Ancak yapılan görüşmeler sonucunda, bu çalışmada yararlanılan diğer araştırmalarda da olduğu gibi hukuksal sürece inancın olmadığı saptanmıştır. Kadınlar hukuk sisteminin kendilerini koruduğuna, etkili şekilde işleyeceğine inanmamaktadır. Kadınların şikâyetle

bulunmama nedenleri arasında fiziksel dünyada tanık oldukları şiddetin dahi çözülmediği, yeterli cezalar verilmediği ve kadın haklarının desteklenmediği yönünde olan inançlarıdır. Bu inançlar yaşadıkları ve tanık oldukları deneyimlerinden kaynaklanmaktadır. Bir sonuca varılmayacağı hatta en sonunda kendilerinin suçlu duruma düşürüleceği, her katılımcıda rastlanan bir düşünce olmaktadır. Bazı katılımcıların şikâyet etmeyi düşünmemelerinin temelinde yaşayacakları bu süreç ile birlikte hem hukuksal hem de toplumda dijital şiddetin normalleştirilmesi ve önemsizleştirilmesi etkili olmaktadır. Fiziksel bir sonuç olsa daha önemli görüleceği fikri bu nedenlerden kaynaklanabilmektedir. Sadece bir katılımcı kolluk kuvvetlerine giderek şikâyetçi olduğunu belirtmiştir. Ancak o da yaşadığı sürecin son derece aşağılayıcı olduğunu ve hala sonuçlanmadığını söylemektedir. Boşuna ‘tantana’ yaptığını söylenerek neredeyse vazgeçirilmeye çalışılmıştır. Hukuksal süreç başlatan katılımcının yaşadıkları göz önünde bulundurulursa, diğer katılımcıların nedenlerini doğrular niteliktedir. Kadınların, hukuk sistemine olan bu güvensizliğin nedeni arkası boş bir düşünce değildir. Yaşamları boyunca birçok alanda maruz kaldıkları ve tanık oldukları eşitsiz sistemin sonucudur. Hukuk sistemi de bunlardan biridir. Sistemin egemenin lehine ve iktidarını güçlendirmesine yönelik işlemesi, bu alanda da toplumun diğer alanlarında olduğu gibi dengesizlik yaratmaktadır. İşlenen suçun karşılığında yeterli bir cezanın alınmaması; bir tarafta inançsızlık ve güvensizlik yaratırken, bir tarafa güç ve güven vermektedir. Tüm yapının erkek egemen olduğu bir sistemde de inançsızlık ve güvensizlik yaşayanlar kadınlar olurken; güç, güven ve sonunda birçok şeyi kendinde hak gören taraf ise erkekler olmaktadır.

Dijital şiddetin meydana gelmesinde etkili olan nedenler sadece ortama bağlı olmamaktadır. Konuya daha derin yaklaşmak amacıyla araştırma sorularından biri bu yönde olmuştur. Çalışma sonucunda da şiddetin fiziksel veya dijital ortamda benzer nedenlere bağlı olduğunu görmek mümkün olmuştur. Kadına yönelik gerçekleşen şiddetin temelinde ataerkillik ve cinsiyet eşitsizliği yer almaktadır. Arendt’in egemen olanın iktidarını kaybettiği yerde, yerine şiddeti koyduğu yorumu kadına yönelik şiddetin de nedenlerindendir (Arendt, 2018). Erkek iktidarının tehlikede olduğunun düşündüğü ya da buna yönelik bir davranışla karşılaşınca şiddeti tercih etmektedir. Aile, çevre ve sosyo-kültürel yapı benzer özelliklerle ataerkilliği sürdürmeye yöneliktir. Dijk’ın teknolojilerin gelişmesiyle birlikte gelişen ağ toplumunda dair düşüncelerinde de belirttiği gibi, dijital ortamda var olan eğilimler güçlenmektedir ve mevcut sosyal yapının özelliklerini

yansıtılmaktadır (Dijk, 2018). Şiddet, dijital ortamda da bir iktidar mücadelesi olarak medyadan gelmektedir. Yeterli cezaların alınmaması, aile, çevre, kişilik özellikleri (empati yoksunluğu vb.) ve sosyo-kültürel nedenler dijital şiddete aynıdır. Görüşmelerde elde edilen, erkeklerin rıza olmadan yazmayı hak gördüğü, arabası ya da saati gibi maddi gücüyle bir kadını etkileyebileceğini düşündüğü ve eylemleri sonucunda ne toplum ne de yargı önünde suçlanmamaları düşünceleri etkili olan faktörlere örnek olmaktadır. Katılımcı 1'in verdiği bir başka örnekte ise şiddet, kendisi gibi düşünmeyene ya da görünmeyene kısaca ötekine yöneltilmektedir. Öteki algısı bu nedenle önemli olmaktadır. Kalıp yargılar, cinsiyet rolleri ve ayrıştırmalar yaratılan anlamlarla sağlanmaktadır. Anlamların yaratılmasında medya etkili bir unsurdur. Verilerde katılımcıların üstünde durduğu yargılayıcı söylemler ya da 'mahalle baskısı' dedikleri ifadeler medya aracılığıyla da hem onların hem de istismarcıların zihinlerine yer etmektedir. Kadınlar yargılanmaktan çekinerek sessizleşirken, failler ise var olan iktidatlarını sağlamlaştırmakta ve eylemlerine devam etmektedir. Daha önce de Bourdieu'dan yararlanarak belirtildiği gibi medya egemen olanın söylemlerini, algılarını ve değerlerini kabul ettirmekte, böylece toplumdaki şiddet doğal ve olağan görülmektedir (Bourdieu, 1995). Kadına şiddet haberleri bu durumun örneğidir. Kadının başına gelenlerden sorumlu tutulduğu ve sorgulandığı ifadeler bu haberlerde yer almaktadır. Artık medyanın üreticileri olan kullanıcılar da bu dil ile şiddetti yaygınlaştırmaktadır.

Kadınlar yargılanmaktan korkmaktadır. Kadınları maruz kaldıkları şiddetten sorumlu tutan ve sık sık kullanılan söylemler bunun nedenleridir. Katılımcılar bu söylemleri benzer şekilde tekrar etmişlerdir. Genel olarak '*bu neden senin başına geldi*' temalı sorular kadınlara yöneltilmektedir. Şiddetin meşrulaştırılmasını sağlayan süreçlerden biri bu şekilde başlamaktadır. Özellikle dijital şiddet gibi fiziksel sonuçları görülmeyen şiddet biçimleri de önemsizleştirilmektedir. Siber teşhirciliğe maruz kalan bir katılımcıya, arkadaşının '*internet ortamında böyle şeylerin normal*' olduğunu söylemesi gibi. Tüm bunlar kadınların sessizleşmesine ve zamanla başlarına gelenlerden kendilerini sorumlu tutmalarına, suçluluk duymalarına neden olmaktadır.

Kadınların üzerinde baskı oluşturan etkiler, söylemler ve çevreden duyacağına inandığı tepkiler aynı zamanda şiddetin nedenleridir. Şiddet bir döngü içerisinde gerçekleşmektedir. Bu döngüde gerçekleştirilecek bir değişim farklılıklar yaratabilir.

Dijital şiddetin fiziksel ortamdaki şiddetin devamı olduğu bu nedenle de benzerlik gösterdiği düşüncesi yaygın olmaktadır. Çalışmada bu düşünceye dair bilgiler de elde

edilmek istenmiştir. Sonuç olarak ortak noktaların olduğu görülmüştür. Bireylerin hayatını ve davranışlarını olumsuz olarak etkileyen davranışların her biri şiddetin farklı bir yönüdür. Bunun etki boyutları değişkenlik gösterse de temelinde yaşam biçimini olumsuz etkilemek bulunmaktadır. Bir katılımcı ortak noktalardan birinin güvensizlik duygusu olduğunun altını çizmiştir. Dışarda değil artık kendi evlerinde de güvende hissetmemek şiddetin ortak noktasıdır. Aynı şekilde katılımcılar, şiddetin faillerinin özelliklerinin ve motivasyon kaynaklarının dijital ortamda da aynı olduğunu deneyimlerine göre aktarmaktadırlar. Fiziksel temasla gerçekleşen şiddet biçimlerinin daha ağır olduğunu düşünen katılımcılar da bulunmaktadır. Bu durum, tanık olarak ya da maruz kalarak şiddetle sıklıkla karşılaşmanın bir sonucudur. Katılımcılardan birinin *‘ben daha fazlasını yaşamadığım için şanslıyım’* ve *‘o kadar fazla yaşıyoruz ki ben bile şu an normal bir şeymiş gibi söylüyorum’* cümlesi önemli olmaktadır. Şiddet, günlük yaşama ve sosyal ilişkilere o kadar yerleşmiştir ki biçimleri arasında bir sıralama yapılmak zorunda kalınmıştır.

Dijital alanın kullanıcılarına sağladığı olanaklar, olumsuz sonuçlar getirmektedir. Bu olumsuz sonuçların çözülmesi yine ortamın kendisinin işleyişine bağlı olmaktadır. Katılımcılar bu ortamlarda var olmalarına ve uygulamaları kullanmalarına rağmen güven duymamaktadır. Şikâyet mekanizmalarının etkili olmadığını, sonuç getirse dahi geç işlediğini ve gelişmesi gerektiğini düşünmektedir. Sosyal ağlar dijital şiddetin en sık gerçekleştiği ortamlardır. Bunun nedeni iletişimin karşılıklı olarak sağlanması, düşüncelerin ve görsel ya da metin içeriklerinin paylaşılmasıdır. Paylaşımın sık ve yoğun olduğu bu ortam, toplumdaki ilişkilerin, sosyal ağlara da aktarılmasını sağlamaktadır. Bu nedenle etkili ve hızlı çözüm üreten, kullanıcısının güvenliğini sağlayan ve sorunların oluşmasını engellemek üzerine kurulu bir altyapı önemli olmaktadır.

Son olarak çalışmada hem literatürden yararlanarak hem de dijital şiddete maruz kalan kadınların düşünceleri temelinde soruna yönelik çözümler üzerinde durulmuştur. Zizek’in de belirttiği gibi şiddete karşı acil çözüm hissiyatı bir sonuç vermemektedir. Ki bu acil çözüm ihtiyacında aniden ve yüksek derece verilen tepkilerin, sadece dijital ortamda kaldığı ve kısa bir sürede unutulduğu görülmektedir. Sorunu çözmek için önce nedenlerini anlamak, düşünmek ve eleştirel analiz gerekmektedir (Zizek, 2018). Nedenleri göz önüne alarak çözümde de önemli olan noktalar hukuk, toplum, medya ve etkili politikalar. Teknolojinin hızına erişemeyen ve dijital şiddetin hala tam olarak bir sorun olarak görülmemesi yasal süreçte eksikliklere neden olmaktadır. Araştırmada yasal

sürecin işleyiş biçiminin sorunlu olduğu ve etkili kurumlarda konuya dair bilgi eksikliğinin olduğu anlaşılmıştır. Bu durumun çözüme ulaştırılması için etkili politikalar ve yasalar gerekmektedir. Buna maruz kalan kadınlarla görüşmelerin gerçekleştirilmesi gerektiğini belirten bir katılımcı, durumu anca yaşayan kişilerin bakış açısıyla ele alınırsa çözülebileceğini göstermektedir. Kadınların deneyimleri bu nedenle önemli olmaktadır. Ayrıca dijital şiddetin ne olduğu konusunda bilgi eksikliği kurumlar kadar toplumda da bulunmaktadır. Ortamın dijital olması nedeniyle kişiler sorunu önemsizleştirmekte ve etkilerini küçümsemektedir. Dijital şiddetin, bir şiddet biçimi ve suç olarak tanımlanması gerekmektedir. Bu yine etkili politikalar ve yasalarla ancak mümkün olabilir. Medyanın dilinin değişmesi de oluşturulan anlamlar ve yargılar açısından gereklidir. Tüm bunların çözümlenebilmesi ise ancak erkek egemen yapının değişerek, toplumun her alanında ve tüm yapıda eşitliğin sağlanabilmesi ile gerçekleşebilecektir.

Sonuç olarak gerçekleştirilen çalışmada amaçlanan dijital şiddeti derinlemesine incelemektir. Bu amaç doğrultusunda yapılan araştırmalar ve birebir gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda; dijital şiddetin biçimi, nasıl gerçekleştiği, nedenleri, kadınlar üzerindeki etkileri, kadınların mücadeleleri, failerin özellikleri, dijital ortamın özellikleri ve farklı ortamdan dijital ortama şiddetin benzerliğine dair bilgiler elde edilmiş ve önemli sonuçlar ortaya çıkarılmıştır. Dijital şiddet günümüzde, araştırma konusu olarak yeni ele alınan sorunlardan biri olmaktadır. Kadına yönelik dijital şiddet konusunda sadece şiddete maruz kalan katılımcılarla gerçekleştirilen ve şiddet biçimlerinin nedenleri, etkileri gibi özellikler üzerinde duran çalışmalar son derece azdır. Bu tez çalışmasında şiddet, dil, medya, kadına yönelik şiddet ve dijital şiddet konularına dair derinlemesine inceleme yapılmıştır. Belirtilen konular üzerine ve sorunların çözülmesi amacıyla ileride gerçekleştirilecek araştırmalar için bu çalışma, etkili bir kaynak olacak ve katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Akça, E. B., & Sayımer, İ. (2017). Siber Zorbalık Kavramı, Türleri Ve İlişkili Olduğu Faktörler: Mevcut Araştırmalar Üzerinden Bir Değerlendirme. *Online Academic Journal Of Information Technology*, 8(30), 2-19.
- Akkaş, İ., & Uyanık, Z. (2016). Kadına Yönelik Şiddet. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sbe Dergisi*, 6(1), 32-42.
- Akmeşe, Z., & Deniz, K. (2015). Kadına Yönelik Cinsiyetçi Söylemin İnternet Haber Portallarında Yer Alma Biçimleri. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 311-326.
- Aktan, C., & Tunç, M. (1998). Bilgi Toplumu Ve Türkiye. *Yeni Türkiye*, 118-134.
- Aktaş, G. (2013). Feminist Söylemler Bağlamında Kadın Kimliği: Erkek Egemen Bir Toplumda Kadın Olmak. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 30(1), 54-7
- Aktaş, C. (2007). Yeni Medyanın Geleneksel Medya İle Karşılaştırılması. G. Erol (Dü.) İçinde, *Medya Üzerine Çalışmalar*. İstanbul : Beta.
- Aktaş, C. (2013). Enformasyon Toplumu Bağlamında Türkiye. *Selçuk İletişim*, 4(4), 181-193.
- Aldemir, A. (2018). Sosyal Medyada Şiddet Dili Sorununa Karşı Hannah Arendt'in Düşünceleri Ve Bir Çözüm Yolu Olarak Amor Mundi Felsefesi. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6(1), 646-663.
- Altıparmak, İ. B., & Cebecioğlu, G. (2017). Digital Violence: A Research On Social Networks. ,. *Sakarya University Journal Of Education*, 7(2), 423-431.
- APC WNSP. (2011). Voices From Digital Spaces: Technology Related Violence Against Women. (M. Marie, Dü.) Association For Progressive Communications (Apc).
- Arendt, H. (2018). *İnsanlık Durumu*. (B. S. Şener, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arklan, Ü., & Taşdemir, E. (2008). Bilgi Toplumu Ve İletişim : Bilginin Yayılması Sürecinde Kitle İletişim Araçları Ve İnternet. *Selçuk İletişim Dergisi*, 5(3), 67-80.
- Aygül, E. (2010). Facebook'ta Nefret Söyleminin Üretilmesi Ve Dolaşıma Sokulması. T. Çomu İçinde, *Yeni Medyada Nefret Söylemi* (S. 111). İstanbul: Kalkedon Yayınları.

- Aytaş, M. (2016). Ağ Toplumu Ve Dijital Medyada Ontoloji, Zaman/Mekân Kavramlarını Yeniden Okumak. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4 (37), 399-409.
- Aydın, Özgür. (2014). Pierre Bourdieu Düşünümselliğinde Devlet ve Simgesel Şiddet, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Balibar, E. (2014). *Şiddet Ve Medenilik Welles Library Konferansları Ve Diğer Siyaset Felsefesi Denemleri*. (S. Tamgüç, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bayraktar, S. (2018). Toplumsal Cinsiyet Rollerini Üzerinden Sembolik Şiddet: Türk Atasözleri Ve Deyimlerinde Annelik-Babalık Cinsiyet Rollerinin Kültür Kodlarına Dayalı Bir İnceleme. *Sosyal Araştırmalar Ve Davranış Bilimleri Dergisi*, 4 (5), 178-194.
- Binark, M. (2010). Nefret Söyleminin Yeni Medya Ortamında Dolaşıma Girmesi Ve Türetilmesi. T. Çomu İçinde, *Yeni Medyada Nefret Söylemi* (S. 25). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Binark, M., & Bayraktutan, G. (2013). *Ayin Karanlık Yüzü: Yeni Medya Ve Etik*. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Benjamin, W. (2010). Şiddetin Eleştirisi Üzerine. Çelebi, A.(Der.) *Şiddetin Eleştirisi Üzerine İçinde* (S.19-43). İstanbul: Metis Yayınları
- Bourdieu, P. (1995). *Pratik Nedenler*. (H. Tufan, Çev.) İstanbul: Kesit Yayıncılık.
- Bourdieu, P. (1997). *Televizyon Üzerine*. (T. Ilgaz, Çev.) İstanbul:Yapı Kredi Yayınları.
- Bülbül, H. (2014). Erkek Kimliğinin Oluşumundaki Faktörler. H. Kuruoğlu, & B. Aydın (Dü) İçinde, *Toplumsal Cinsiyet Ve Medya* (S. 1-16). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Büyükkatırcıoğlu, S. N. (2006). *Toplumsal Gerçeklik Ve Dil*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Can, Y. (2013). Kadına Yönelik Şiddetin Toplumsal Cinsiyet Temelleri: Niğde Örneği. *Zeitschrift Für Die Welt Der Türken*, 5(1), 20216.
- Cihan, Ü., & Karakaya, H. (2017). Kadın-Erkek Kavramları Bağlamında Şiddet Ve Şiddetle Mücadelede Sosyal Hizmetin Rolü. *Aibü Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(4), 297-324.
- Connell, R. (1998). *Toplumsal Cinsiyet Ve İktidar*. (C. Soydemir, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Cebecioğlu, G., & Altıparmak, İ. B. (2017). Dijital Şiddet: Sosyal Paylaşım Ağları Üzerine Bir Araştırma. 423-431.
- Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği. (2019). *Kavramlar Sözlüğü*.
- Clastres, P. (2017). *Şiddetin Arkeolojisi: İlkel Toplumlarda Savaş*. (S. Tuna, Çev.) İstanbul: Nora.
- Castells, M. (2008). *Ğ Toplumunun Yükselişi: Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum Ve Kültür* (Cilt 1). (E. Kılıç, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çağlar, N. (2014). Haberde Cinsiyetçilik Ve Kadın Adaylar. H. Kuruoğlu, & B. Aydın (Dü) İçinde, *Toplumsal Cinsiyet Ve Medya* (S. 68-95). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Çakır, M. (2018). Bilgi Toplumu Kuramları Ve Prekarya Tartışmaları. Mukadder İçinde, *Bilgi Toplumu Tartışmaları* (S. 25-27). İstanbul: Pales Yayınları.
- Çelik, T., & Tekin, Y. (2015). Sosyal Medyanın Bireyler Üzerindeki Olumsuz Etkilerine İlişkin Bir Örnek: Siber Zorbalık. *The Journal Of Academic Social Science Studies*(36), 343-355.
- Çiftpınar, B. (2003). Dil Ve Sözel Şiddet. *Süleyman Demirel Üniversitesi Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(5), 45-57.
- Çotuksöken, B. (2002). *Felsefe: Özne-Söylem*. İstanbul: İnkilap Kitabevi.
- Dawley, L. (2009). Social Network Knowledge Construction: Emerging Virtual World Pedagogy. *On The Horizon*, 17(2), 109-121. Doi:Doi 10.1108/10748120910965494
- Dewdney, A., & Ride, P. (2006). *The New Media*. London: Routledge.
- Dikmen, M., & Tuncer, M. (2017). Akademisyenlerin Siber Zorbalığa Yönelik Algıları Ve Mücadele Etme Yöntemleri. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*(31), 675-686.
- Dondurucu, Z. B. (2018). Eşcinsellik Temelli Nefret Söylemi İçeren İletilerin Twitter'da İncelenmesi. *Erciyes İletişim Dergisi*, 5(4), 513-534.
- Dondurucu, Z. B. (2018). Yeni Medyada Cinsel Kimlik Temelli Nefret Söylemi: İnci Sözlük Örneği. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6(2), 1377-1404.
- Donovan, J. (2014). *Feminist Teori*. (M. A. A. Bora, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dökmen, Z. (2015). *Toplumsal Cinsiyet: Sosyal Psikolojik Açıklamalar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Duff, A. (1998). Daniel Bell's Theory Of The Information Society. *Journal Of Information Science*, 24 (6), 373–393.
- Dursun, Ç. (2010). Kadına Yönelik Şiddet Karşısında Haber Etiği. *Fe Dergi*, 2(1).
- Dursun, Y. (2011). Şiddetin İzini Sürmek: Şiddet Nedir. *Felsefe Ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 1-18.
- EİGE. (2017). *Cyber Violence Against Women And Girls*. European Institute For Gender Equality. Nisan 10 2021 Tarihinde <https://Eige.Europa.Eu/Publications/Cyber-Violence-Against-Women-And-Girls> Adresinden Alındı
- Erçin, S. N. (2021). *Sosyal Şiddet*. Nisan 4, 2021 Tarihinde <http://www.Umut.Org.Tr/>: <http://www.Umut.Org.Tr/Userfiles/Files/Pdfler/Suheyra-Nur-Ercin.Pdf> Adresinden Alındı
- Erdem, M. N. (2020). Medya İçeriğinde Şiddetin Sunumu Üzerine Argümantatif Bir Çalışma. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*,
- Ergeç, N. E., & Doğan, M. E. (2016). Medyada Şiddet; Televizyon Çizgi Diziler Üzerine Bir İnceleme. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(1), 43-58.
- Ergeç, N. E., & Zateri, İ. (2020). Toplumsal Cinsiyet Ve Sosyal Ağların Şiddeti Çoğaltan Etkisi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 29(1), 102-117.
- Ergeç, N. E. (2020). *Kadına Şiddet Ve Medya: Gerçeğin Kurgusu*. Konya : Literatürkacademia Yayınları.
- Erol, D. D. (2014). Toplumsal Cinsiyet Açısından Türkiye Yazılı Basınında Şiddet Haberleri Ve Haber Fotoğrafları. H. Kuruoğlu, & B. Aydın (Dü) İçinde, *Toplumsal Cinsiyet Ve Medya* (S. 31-67). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Erzurum, F. (2014). Televizyon Ana Haberlerinde Kadınların Temsil Biçimleri. H. Kuruoğlu, & B. Aydın (Dü) İçinde, *Toplumsal Cinsiyet Ve Medya* (S. 98-102). Ankara: Detay Yayınları.
- Esen, E., Soylu, Y., Siyez, D., & Demirgürz, G. (2017). Üniversite Öğrencilerinde Toplumsal Cinsiyet Algısının Toplumsal Cinsiyet Rolü. *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 46-63.
- EWL. (2017, Kasım). #Hernetherights Resource Pack On Ending Online Violence. Nisan 24, 2021 Tarihinde https://www.Womenlobby.Org/Img/Pdf/Hernetherights_Resource_Pack_2017_Web_Version Adresinden Alındı

- Fixmer-Oraiz, N., & Wood, J. (2019). *Gendered Lives Communication, Gender And Culture*. Boston: Cengage Learning .
- Foucault, M. (2003). *Cinnselliğin Tarihi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Fuchs, C. (2020). *Sosyal Medya: Eleştirel Bir Giriş*. (D. Saraçoğlu, & İ. Kalaycı, Çev.) İstanbul: Notabena Yayınları.
- Galtung, J. (1969). Violence, Peace, And Peace Research. *International Peace Research Institute*, 167-191.
- Gorman, L., & Mclean , D. (2009). *Media And Society Into The 21st Century : A Historical Introduction*. Malden, Ma, And Oxford: Wiley-Blackwell.
- Gölbaşı, H., & Özerkmen, N. (2010). Toplumsal Bir Olgu Olarak Şiddet. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 23-37.
- Gül, F., & Soysal, B. (2009). Dil Ve Düşünce İlişkisi Üzerine. *SBAR Dergisi* , 65 – 76.
- Hadot, P. (2011). *Wittgenstein Ve Dilin Sınırları*. (M. Erşen, Çev.) Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Güleç H. , Topaloğlu M. , Ünsal D. , Altıntaş M. Bir Kısır Döngü Olarak Şiddet. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. 2012; 4(1): 112-137.
- Han, B. (2017). *Şiddetin Topolojisi*. (D. Zaptıçoğlu, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Hülür, H., & Yaşın, C. (2019). Twitter Araştırmalarının Bir Panoraması. H. Hülür, & C. Yaşın (Dü) İçinde, *Twitter Araştırmaları* (S. 9-17). Ankara: Üyopya Yayınları.
- Işıker, F. (2011). Televizyon Yayınlarında Şiddet. T.C. Radyo Ve Televizyon Üst Kurulu Uzmanlık Tezi. Ankara.
- İGF. (2015). *İgf 2015 Best Practice Forum: Online Abuse And Gender-Based Violence Against Women Report*. İnternet Governance Forum. Aralık 12, 2020 Tarihinde <https://www.genderit.org/resources/igf-2015-best-practice-forum-online-abuse-and-gender-based-violence-against-women-report> Adresinden Alındı
- Jane, E. A. (2014). “Your A Ugly, Whorish, Slut” Understanding E-Bile. *Feminist Media Studies*, 14(4), 531–546.
- Jenkis, H. (2018). *Cesur Yeni Medya : Teknolojiler Ve Hayran Kültürü*. (N. Yiğengil, Çev.) İstanbul: İletişim.
- Karabağ, İ. (2010). *Dil Ve Şiddet*. İstanbul: İkros Yayınları.
- Kahya, Y. (2018). Medyanın Gençler Üzerinde Sosyal Sapma Ve Şiddet Bağlamında Etkileri. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 1 (45), 43-57.

- Keleş, R., & Ünsal, A. (1996). Kent Ve Siyasal Şiddet. *Cogito*, 6(7), 91-104.
- Kızmaz, Z. (2006). Şiddetin Sosyo-Kültürel Kaynakları Üzerine Bir Yaklaşım. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16 (2), 247-267.
- Koç, A. (2018). Michel Foucault'nun "Biyopolitika" Kavramının Çerçevesi. *Uluslararası Kriz Ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 193-218.
- Koçoğlu, S. (2018). *Brandingturkiye*. 04 02, 2021 Tarihinde
<https://www.brandingturkiye.com/>:
<https://www.brandingturkiye.com/twitter-tarihi-twitter-nedir-nasil-kullanilir-ne-ise-yarar/> Adresinden Alındı
- Kumar, P., Gruz, A., & Mai, P. (2021). Mapping Out Violence. *American Behavioral Scientist Against Women Of Influence On Twitter Using The Cyber-Lifestyle Routine Activity Theory*, 65(5), 689-771.
- Laughey, D. (2010). *Medya Çalışmaları*. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Lenhart, A., Ybarra, M., Zickhur, K., & Price-Feeney, M. (2016). *Online Harassment, Digital Abuse, And Cyberstalking In America*. Data And Society Research Institute, Center For Innovative Public Health Research.
- Liminli, G., & Özçakar, N. (2017). Farklı Boyutlarıyla Şiddet. *Klinik Tıp Aile Hekimliği Dergisi*, 55-60.
- Manavcıoğlu, K. (2009). İnternette Kullanıcıların Oluşturduğu Ve Dağıttığı İçeriklerin Etik Açısından İncelenmesi: Sosyal Medya Örnekleri. *Medya Ve Etik Sempozyumu*, (S. 63-73). Elazığ.
- Manovich, L. (2001). *The Language Of New Media*. Cambridge: Mıt Press.
- Mayfield, A. (2008). What İs Social Media. Uk. Mart 31, 2021 Tarihinde
<https://www.icrossing.com> Adresinden Alındı
- Mengüşoğlu, T. (1988). *Felsefeye Giriş*. İstanbul,.
- Mcglynn, C. (2020). Cyberflashing: Recognising Harms And Reforming Laws. Sabancı Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet Ve Kadın Çalışmaları Mükemmeliyet Merkezi. Aralık 9, 2020 Tarihinde <https://www.youtube.com/watch?v=İn-Xupsuue> Adresinden Alındı
- Michaud, Y. (1991). *Şiddet (Cep Üniversitesi)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Narin, B., & Ünal, S. (2016). Siber Zorbalık İle İlgili Haberlerin Türkiye Yazılı Basınında Çerçevesi. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*(26), 9-23. Doi:Doi: 10.31123/Akil.438555

- Neuman, W. R. (2018). *Dijital Fark: Gündelik Hayatta Dijitalleşme Ve Medya Etkileri Kuramı*. (G. Metin, Çev.) İstanbul: The Kitap Yayınları.
- Oktaç, E. Y. (2015). Türkiye'nin Ve Dünyanın Ortak Sorunu: Kadına Şiddet. *Akademik Araş T İrmalar Dergisi*(64), 57-118.
- Oktaç, H. T. (2020). Büyük Veri Çağında Sosyal Medya Verilerinin Sosyal Bilimler İçin Önemi; Twitter Örneği. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 55 (2), 1090-1110.
- Özaşçılar, M. (2016). Şiddet Davranışının Nedenlerini Açıklamada Biyolojik Temelli. *Türk Psikoloji Yazıları*, 16-28.
- Özçetin, B. (2018). *Kitle İletişim Kuramları* . İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özel, S. (2011). Yakınsama: Yeni Medyanın İtici Gücü. *Erciyes İletişim Dergisi "Akademia"*, 2(2), 54-66.
- Özer, Ö. (2017). Medyada Şiddet Kullanımı: Şiddet Ekonomisi, Medyanın İdeolojik Şiddeti Ve Yetiştirme Kuramı Açısından Bir Değerlendirme. *Marmara İletişim Dergisi*, S. 1-19.
- Özmen, Ş. (2018). Dijital Şiddet, Siber Zorbalık Ve Yeni Medya Okuryazarlığı Üzerine Bir Değerlendirme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11 (61), 959- 966.
- Öztürk, S. (2010). "En Eski" Ve "En Yeni" İletişim Medyası : İnsan. *Praksis*(24), 115-134.
- Page, A. Z., & İnce, M. (2008). Aile İçi Şiddet Konusunda Bir Derleme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 81-94.
- Peterson, J., & Densley, J. (2017). Cyber Violence:What Do We Know And Where Do We Go From Here? *Aggression And Violent Behavior*, 34, 193-200.
- Polak, S., & Trottier, D. (2020). Violence And Trolling On Social Media: History, Affect, And Effects Of Online Vitriol. Amsterdam University Press. Aralık 17, 2020 Tarihinde <https://Library.Open.Org/Handle/20.500.12657/42883> Adresinden Alındı
- Polat, O. (2017). Şiddet. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* , 22 (1) , 15-34 .
- Rogers, E. M. (1986). *Communication Technology: The New Media In Society* . New York: The Free Press.
- Selvi, Ö. (2012). Bilgi Toplumu, Bilgi Yönetimi Ve Halkla İlişkiler. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 191-214.

- Sezgin, A. A. (2017). Çevrimiçi Gazetelerin Okur Yorumlarında Nefret Söylemi:Reina Saldırısı Örneği. *Online Academic Journal Of Information Technology*, 8(30), 108-130.
- Subaşı, N., & Akın, A. (2003). Kadına Yönelik Şiddet: Nedenleri Ve Sonuçları. *Toplumsal Cinsiyet, Sağlık Ve Kadın. Hacettepe Üniversitesi Yayınları*, 231-247.
- Şahin, M. & Şahin, G. (2016). Geleneksel Medyanın Yeni Rakibi: Yeni Medya Ve Canlı Yayınlar . *Yeni Medya* , (1) , 50-63.
- Tamer, N., & Vatanartıran, S. (2014). Ergenlerin Teknolojik Zorbalık Algıları. *Online Journal Of Technology Addiction & Cyberbullying*, 1 (2), 1-20.
- Tanrıkulu, İ. (2020). Siber Zorbalık Ve Kavramsal Konular. İ. Tanrıkulu İçinde, *Siber Zorbalık* (S. 9). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Taşdağ, E., & Yıldırım, O. (2015). İnternet Ve Sosyal Ağlar Dolayımı Gündelik Yaşam Pratikleri: Anadolu Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Mikro Alan Araştırması. *Folklor/Edebiyat*, 21(83), 149-180.
- TDK. (2000), Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Tezcan, M. (1996). Bir Şiddet Ortamı Olarak Okul. *Cogito*, 6 (7), 105-108.
- Timisi, N. (2003). *Yeni İletişim Teknolojileri Ve Demokrasi*. Ankara : Dost Kitapevi.
- Timisi, N. (2016). *Dijital Kavramlar, Olanaklar, Deneyimler*. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Timuçin, A. (2004). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Bulut Yayınları.
- Turan, H. (2017). Sosyal Medya’da Şiddet: Sağduyunun Yitiminde Başkalık Ve Kendilik Deneyimleri. *Marmara İletişim Dergisi*, (27), 121-133.
- Türnüklü, D. A. (2000). Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi* 24 (24),543-559.
- Türk, G, D. (2017). Sanal Dünyada Linç Kültürü. Kırık A, M. (Der.) *Medya Çağında İletişim İçinde* (S. 463-486). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Türkoğlu, N. (2010). *İletişim Bilimlerinden Kültürel Çalışmalara Toplumsal İletişim Tanımlar, Kavramlar, Tartışmalar*. İstanbul: Urban.
- Twitter. (2021). <https://help.twitter.com/tr/new-user-faq> Adresinden Alındı

- Uluocak, Ş., Gökulu, G., & Bilir, O. (2014). Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesinde Stratejik Bir Başlangıç Noktası: Partner Şiddeti. *International Journal Of Human Sciences*, 11(2), 362-387.
- Ünsal, A. (1996). Şiddetin Genişletilmiş Tipolojisi. *Cogito*, 6-7, 29-36
- Ünlü, S., Bayram, N., Uluyağcı, C., & Uzoğlu Bayçu, S. (2009). Kadına Yönelik Şiddet: Tv Dizilerinde Kadına Yönelik Şiddet. *Selçuk İletişim*, 5(4), 95-104.
- Van Dijk, J. (2018). *Ağ Toplumu: Alternatif Medya Ve Toplumsal Hareketler*. (Ö. Sakin, Çev.) İstanbul: Kafka Yayınları.
- Vardal, Z. B. (2015). Nefret Söylemi Ve Yeni Medya. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 132-156.
- Vural, Z. B., & Bat, M. (2010). Yeni Bir İletişim Ortamı Olarak Sosyal Medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesine Yönelik Bir Araştırma. *Journal Of Yaşar University*, 20(5), 3348-3382.
- Yalçın, N. (2015). *Sosyal Medyada Simgesel Şiddet: Ekşi Sözlük Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yankın, F. B. (2019). Dijital Dönüşüm Sürecinde Çalışma Yaşamı. *İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi*, 7 (2), (1-38).
- Yaşa, H., & Pınarbaşı, T. E. (2018). Sosyal Medyada Bir Siber Zorbalık Örneği: Mina Başaran. *The Journal Of Academic Social Science Studies*(69), 501-512.
- Yaylagül, L. (2018). Herbert Schiller'in İletişim Kuram Ve Araştırmalarına. *Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli Dergisi*, 26(2), 11-23.
- Yengin, D., & Bayrak, T. (2017). Sosyal Medya Dijital Kamuoyu. *The Turkish Online Journal Of Design, Art And Communication*, 7(2), 376-386.
- Yıldırım, A. (2014). Bir Halkla İlişkiler Aracı Olarak Twitter: T.C. Sağlık Bakanlığı Örnek. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 2(4), 234-253.
- Yiğit, M. F., & Seferoğlu, S. S. (2017). Siber Zorbalıkla İlişkili Faktörler Ve Olası Çözüm Önerileri Üzerine Bir İnceleme. *Online Journal Of Technology Addiction & Cyberbullying*, 4(2), 13-49.
- Yöyen, E. G. (2017). Şiddet Türleri Ve Kişilik Özellikleri. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 35-50.

- Yumrukuz, Ö. (2017). Şiddete Karşı Duyarsızlaşma Ve Sosyal Medya İlişkisi Üzerine Bir İnceleme. *Marmara İletişim Dergisi*(28), 89-106.
- Yüçetürk, C., & Akyol, O. (2019). Sosyal Medya Ortamında Futbol Ve Nefret Söylemi: Mesut Özil Örneği. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 7(2), 1108-1129.
- Yüksel, A.N. (2020). “Nitel Bir Araştırma Tekniği Olarak: Görüşme”, *International Social Sciences Studies Journal*, (e-ISSN:2587-1587) Vol:6, Issue: 56; pp:547-552
- West, J. (2014, Mayıs 13). Cyber-Violence Against Women. Aralık 19, 2020 Tarihinde <https://www.bwss.org/cyber-violence-against-women/> Adresinden Alındı
- WHO. (2020). *Respect Women: Preventing Violence Against Women*. *World Health Organization*. Mayıs 14, 2021 Tarihinde <https://www.who.int/>: <https://www.who.int/publications/i/item/who-rhr-18.19> Adresinden Alındı
- Zizek S. (2018). Şiddet. Ergenç, A. (Çev.). İstanbul : Encore Yayınları